

T.C
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
UYGULAMALI PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BELİREN YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDE ANLAM ARAYIŞI VE DİN
ALGISI İLİŞKİSİNİN VAROLUŞSAL YAKLAŞIM ÇERÇEVESİNDE
ELE ALINMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bera KILIÇ

İstanbul
Haziran, 2025

**T.C
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
UYGULAMALI PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**BELİREN YETİŞKİNLİK DÖNEMİNDE ANLAM ARAYIŞI VE DİN
ALGISI İLİŞKİSİNİN VAROLUŞSAL YAKLAŞIM ÇERÇEVESİNDE
ELE ALINMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bera KILIÇ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Melike İLERİSOY

**İstanbul
Haziran, 2025**

ETİK BEYAN SAYFASI

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Öğrenci Adı-Soyadı ve İmzası:

TEŞEKKÜR

Süreç boyunca yardımları ve desteği ile yanımda olan saygıdeğer hocam Dr. Öğretim Üyesi Melike İLERİSOY'a ve çalışmama ilgi ile dahil olup kritik katkılarda bulunan kıymetli katılımcılara çok teşekkür ederim.

Ayrıca desteğini ve sevgisini bir an için bile esirgemeyip varlıklarıyla beni şanslı kılan çok sevgili anneme, babama ve abime; beni her koşulda anlayıp hep yanı başımda duran güzel dostum Ahsen'e; oda arkadaşlarım Merve ve Nurefşan'a minnettarım. Sizi çok seviyorum.

Son olarak bu süreçte göçüp gidişleri ile bana hayatın anlamının, gök kubbede hoş bir sada bırakmakla kıymet kazandığını öğreten biricik anneannemi ve güzel gülüşlü arkadaşım Emine'yi rahmetle anıyorum.

T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Uygulamalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Bera KILIÇ'ın Beliren Yetişkinlik Döneminde Anlam Arayışı ve Din Algısı İlişkisinin Varoluşsal Yaklaşım Çerçevesinde Ele Alınması başlıklı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulu tarih vesayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

ÜNVANI

ADI

SOYADI

İMZA

TEZ DANIŞMANI:

JÜRİ ÜYESİ:

JÜRİ ÜYESİ:

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin anlam arayışı süreçlerinde din algısı ilişkisini ele alarak varoluşsal yaklaşım çerçevesinde değerlendirmektir. Bu doğrultuda nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi (MAXQDA) kullanılarak 18-29 yaş aralığını kapsayan beliren yetişkinlerden 10 kadın ve 10 erkek katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların anlam, amaç, özgürlük, sorumluluk gibi noktalara yönelik sorgulama halinde oldukları görülmüştür. Bu bakımdan din algılarının sosyal çevre ile temellenmesine rağmen zamanla kendi bakış açıları ile değişime uğrayabildiğini belirten katılımcılar, din algılarının varoluşsal sorgulayışlarında etkili olduğunu belirtmişlerdir. Veriler değerlendirildiğinde, hayatı anlamlandırıp amaç edinme süreçlerinde katılımcıların, yoğunlukla dini referans aldıkları görülmüştür. Bunun yanında özgürlüğe ilişkin yorumlarda bulunan katılımcılar, kavramı sorumluluk ile ele alarak sınırlara vurgu yapmışlardır. Veriler kapsamında başa çıkma stratejileri bağlamında katılımcılar bireysel, sosyal, dini ve profesyonel destek alanlarına değinmişlerdir. Bu noktada bireysel başa çıkma yöntemleri kadar sosyal destek ve dini kanallara da başvurmuşlardır. Din bağlamında ise gönüllülük ve zorunluluk boyutlarını değerlendiren katılımcılardan bir kısmı, her bireyin inanma güdüsü ile dünyaya geldiğini belirtmiştir. Çalışma kapsamında, literatür ve yaklaşımlarla benzer şekilde dini algının, bireyin anlam arayışına yön verebileceği sonucuna varılmıştır. Böylece özellikle belirsizliğin yoğunlukta olduğu beliren yetişkinlik döneminde, hayatı anlamlandırma bakımından çeşitli yanıtlar ve amaçlar sunan din olgusunun bireydeki belirsizliği çözümleyebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: beliren yetişkinlik dönemi, anlam arayışı, din algısı, varoluşsal yaklaşım, içerik analizi.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship between the search for meaning and the perception of religion among individuals in emerging adulthood within the framework of the existential approach. In this context, qualitative content analysis (MAXQDA) was employed, and semi-structured interviews were conducted with 20 participants—10 women and 10 men—aged between 18 and 29. The findings revealed that participants were engaged in questioning fundamental concepts such as meaning, purpose, freedom, and responsibility. Although their religious perceptions were initially shaped by their social environment, participants stated that these perceptions evolved over time through personal reflection and reconstruction. It was observed that religion played a significant role in their existential questioning. The data indicated that participants frequently referred to religion during their processes of meaning-making and purpose acquisition. Furthermore, when discussing freedom, participants emphasized its relationship with responsibility and the presence of certain boundaries. In the context of coping strategies, participants mentioned individual, social, religious, and professional sources of support. Alongside individual methods, they also sought help from social networks and religious resources. Regarding religion, participants evaluated both its voluntary and obligatory dimensions, with some asserting that the tendency to believe is inherent in every individual. In line with existing literature and theoretical approaches, the findings suggest that the perception of religion can guide individuals in their search for meaning. Therefore, it was concluded that in the emerging adulthood period, characterized by uncertainty, religion may serve as a framework that helps individuals make sense of life and resolve existential ambiguity.

Keywords: emerging adulthood, search for meaning, perception of religion, existential approach, content analysis.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ETİK BEYAN SAYFASI	III
TEŞEKKÜR	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
TABLolar LİSTESİ	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
KISALTMALAR	XIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç ve Önem.....	5
1.2. Araştırma Soruları.....	6
1.3. Varsayımlar	7
1.4. Sınırlılıklar	7
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1. Beliren Yetişkinlik Dönemi	9
1.2. Varoluşçuluk	15
1.3. Varoluşçu düşünürler	19
1.3.1. Kierkegaard	19
1.3.2. Heidegger	19
1.3.3. Camus	21
1.3.4. Gabriel Marcel	22
1.3.5. Jean Paul Sartre	23
1.3.6. Victor E. Frankl	24
1.3.7. Rollo May	24
1.4. Varoluşçu Yaklaşımın Temel Kavramları	25
1.4.1. Anlamsızlık	25
1.4.2. Ölüm.....	26
1.4.3. Özgürlük.....	27
1.4.4. Sorumluluk.....	28

1.4.5.	Yalıtım	29
1.5.	Hayatı Anlamlandırma	30
1.6.	Din Gelişimi	38
1.6.1.	Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı	39
1.6.2.	Bandura ve Sosyal Öğrenme Kuramı.....	40
1.6.3.	Erikson ve Psikososyal Gelişim Teorisi.....	40
1.6.4.	Elkind ve Arayış Teorisi	42
1.6.5.	Fowler İnanç Gelişim Teorisi	43
1.6.6.	Karaca Modeli.....	44
1.7.	Din Algısının Oluşumu	46
1.8.	Anlam Arayışı ile İlişkili Olarak Din Algısı	47
2.	YÖNTEM	56
2.1.	Araştırma Deseni.....	56
2.2.	Örnekleme.....	56
2.3.	Veri Toplama Araçları	60
2.3.1.	Verilerin Analizi	60
3.	BULGULAR.....	64
3.1.	Belirlenen Temalar ve Alt Temalar.....	66
3.1.1.	“Anlam Arayışı” Temasına Yönelik Bulgular	68
3.1.2.	“Özgürlük” Temasına Yönelik Bulgular	77
3.1.3.	“Başa Çıkma Stratejileri” Temasına Yönelik Bulgular	88
3.1.4.	“Din” Temasına Yönelik Bulgular.....	93
4.	TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME	116
4.1.	Anlam Arayışı Teması	116
4.2.	Anlam ve Amaç Tanımları Alt Teması.....	117
4.2.1.	Hayatın Anlamına Yönelik Algılar Alt Teması	121
4.2.2.	Hayata Yönelik Bakış Açıları Alt Teması	124
4.2.3.	Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler Alt Teması.....	128
4.2.4.	Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri Alt Teması	132
4.2.5.	Hayata Bağlayan Araçlar Alt Teması	138
4.3.	Özgürlük Teması.....	142

4.3.1. Özgürlük Tanımları Alt Teması.....	143
4.3.2. Eylemlerin Sonuçları Alt Teması.....	148
4.4. Başa Çıkma Stratejileri Teması.....	151
4.5. Din Teması.....	159
4.5.1. Dine Yönelik Algılar Alt Teması.....	159
4.5.2. Kişinin Hayatında Dinin Yeri Alt Teması	168
4.5.3. Dinin Hayata Etkileri Alt Teması	171
4.5.4. Dinin Hayata Yönelik Anlam Arayışında Yeri Alt Teması	175
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	180
KAYNAKÇA	185
EKLER.....	199

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No:
Tablo 1: Katılımcı Profili	57
Tablo 2: Tema ve Alt Temalara Yönelik Tablo	66
Tablo 3: “Anlam Arayışı” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu	69
Tablo 4: “Anlam Arayışı” Temasına Yönelik Kodlu Bölümler Tablosu	75
Tablo 5: “Özgürlük” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu	78
Tablo 6: “Özgürlük” Temasına Yönelik Kodlu Bölümler Tablosu	80
Tablo 7: “Başa Çıkma Stratejileri” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu	88
Tablo 8: “Başa Çıkma Stratejileri” Temasına Yönelik Kodlu Bölümler Tablosu	88
Tablo 9: “Din” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu	94
Tablo 10: “Din” Temasına Yönelik Kodlu Bölümler Tablosu	98

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No:
Şekil 1: Medeni Durum Değişkenine Yönelik Grafik	59
Şekil 2: Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Grafik	59
Şekil 3: Çalışma Durumu Değişkenine Yönelik Grafik	60
Şekil 4: Temalara Yönelik Diyagram	67
Şekil 5: Tema ve Alt Temalara Yönelik Diyagram	68
Şekil 6: “Anlam ve Amaç Tanımları” Alt Temasına Yönelik Diyagram	71
Şekil 7: “Hayatın Anlamına Yönelik Algılar” Alt Temasına Yönelik Diyagram	72
Şekil 8: “Hayata Yönelik Bakış Açıları” Alt Temasına Yönelik Diyagram	72
Şekil 9: “Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler” Alt Temasına Yönelik Diyagram	73
Şekil 10: “Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri” Alt Temasına Yönelik Diyagram	74
Şekil 11: “Hayata Bağlayan Araçlar” Alt Temasına Yönelik Diyagram	75
Şekil 12: “Özgürlük Tanımları” Alt Temasına Yönelik Diyagram	79
Şekil 13: “Eylemlerin Sonuçları” Alt Temasına Yönelik Diyagram	80
Şekil 14: “Başa Çıkma Stratejileri” Temasına Yönelik Diyagram	88
Şekil 15: “Dine Yönelik Algılar” Alt Temasına Yönelik Diyagram	96
Şekil 16: “Kişinin Hayatında Dinin Yeri” Alt Temasına Yönelik Diyagram	96
Şekil 17: “Dinin Hayata Etkileri” Alt Temasına Yönelik Diyagram	97
Şekil 18: “Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri” Alt Temasına Yönelik Diyagram	98

KISALTMALAR

akt. :	Aktaran
BDT:	Bilişsel Davranışçı Terapi
Bkz:	Bakınız
Çev.:	Çeviren
<i>f</i>:	Frekans
K1, K2...K20:	Katılımcı 1, Katılımcı 2...Katılımcı 20
s.:	Sayfa
vs.:	Vesaire

1. GİRİŞ

İnsan, dünyaya geldiğinden bu yana kendisine, çevresine, dünya içerisindeki yerine ve benzer pek çok belirsiz noktaya yönelik merak duymuştur. Merakına çözüm bulduğu noktalarda karşısına yeni uyaranlar çıkmakta ve merak duygusu, kendini sürekli yenilemektedir. Bu durumu devam ettiren ise hayatta kalmaya yönelik motivasyonudur. Birey, bilinmez olarak görüp anlamlandıramadığı her mekanizmayı tehdit niteliğinde yorumladığından dolayı hayatını belirsizlikten sıyrıp somutlaştırmak istemektedir. Bu sebeple bilinmezlik atfeden alanları çözümleyerek hayata yönelik keşiflerde bulunmayı amaç edinmiştir. Keşfetmeye yönelik çabası ve bulduğu yanıtlar, onu edilgen bir formdan etken bir noktaya taşıyarak bilişsel kontrol hissini pekiştirmektedir. Bu ise bireyin, hayatın içerisinde daha çok var olarak kendisi ve dünya hakkında söz sahibi olmasına hizmet etmektedir (Doğanay, 2023).

Belirsizliğin yarattığı söz konusu tehdit, yalnızca somut durumlara değil soyut alanlara yönelik de olabilmektedir. Birey, dünyaya geliş amacı ve sebebi, evren içerisindeki konumu ve işlevi gibi pek çok noktayı sorgulamaktadır. Bu sorgulamalar, bireyin dünyayı keşfetmesi aracılığıyla kendini keşfetmesine de hizmet etmektedir. Dolayısıyla söz konusu alanlarda yanıt arama çabasının karşılıksız kalması, büyük bir kaygıya yol açmaktadır. Ortaya çıkan kaygı hem kendiliğine hem de çevresine yönelik olduğundan yanıtsız kalan sorular, yerini belirsizliğe bırakmaktadır. Bu belirsizlik ise varoluşsal boyutta bir boşluk yaratmaktadır. Bireyin, yanıt bulmaya çalışmasına rağmen büyük oranda belirsizlik ve bilinmezlik ile karşılaştığı soyut mekanizmalardan biri de hayatın anlamıdır. Hayata ve anlamına ilişkin bilinmezlik, her canlı için ortak olmasına rağmen anlama çabası içerisinde olan tek varlık insandır (Bahadır, 1999). İnsanoğlu, anlama ilişkin bu tehdit unsurunu ortadan kaldırmak adına geniş bir yelpazede sorgulayıp yanıtlar bulmaya odaklanmıştır. Bu arayışın temeli, insanlık tarihi kadar eskiye dayanıyor olsa da hala anlamın ne olduğuna yönelik bir sonuca varılmamıştır. Bunun aksine sorgulayış, beraberinde yeni soruları ve açmazları da getirmiştir. Böylece varoluşsal boşluğun yol açtığı kaygı, anlam zeminini de içerisine alarak boyut kazanmaktadır (Korkmaz ve Çetin, 2023).

Anlam, bireyin yaşamı boyunca muhatap olduğu yapılara yönelik, zihninde oluşturduğu sembollerdir. Benzer şekilde hayata yönelik değerlendirildiğinde, evrende mevcut soyut ve somut tüm uyaranların, bireyin zihnindeki karşılığıdır. Bu semboller, uyaranı doğrudan tanımlamanın yanında, benzer yapılara yönelik de bir anlam şeması oluşturmaktadır. Böylece dolaylı czmlerler yaparak kişinin dünyaya ilişkin kapsamlı bir bakış açısı edinmesini sağlamaktadır. Bu doğrultuda bireyin dünyası, anlam yapıları üzerine inşa olmaktadır. Anlam ise algı, duygu, düşünce ve eylem gibi pek cok katmanlı etkileyerek bireyin evrene olan yaklaşımını belirlemektedir. Dolayısıyla insanın dünya ile ilişkisine yönelik etkisi, anlamı olaydan önemli kılmaktadır. Olay ve anlam arasındaki boşluğun daralması, kişinin dünyayı ve evreni olduğu gibi okumasını, hayata yönelik anlam boyutunda ise daha gerceķci bir cizgide ilerlemesini mümkün kılmaktadır (Karlı, 2020).

Anlam, hayatı anlamlandırma bağlamında ele alındığında ortaya daha geniş bir cereve cıkmaktadır. Birey, etrafında olup biteni, neden dünyaya geldiği, yaşamanın, ölmenin ne ifade ettiği gibi konularda düşünerek zihnini farklı şekillerde meşgul etmektedir. Meşgul olduğu başlıklar czmlendike dünya üzerinde kendine bir yer bulmaya, hayatını ve kendiliğini anlamlı görmeye başlamaktadır. Böylece anlam edinimine ilişkin zaruret, hayatın anlamı açısından da önem taşımaktadır. Anlam zemininde yer edinmemek, bireyin dünyaya karşı savunmasız hissetmesine sebep olmanın yanında bireyi, kontrolü kaybetme hissiyle yzleştirmektedir. Bu bakımdan hayatı anlamlandırmanın koruyucu bir faktör olarak psikolojik iyi oluşu da büyük ölçüde etkilediği görülmüştür (Tanrıverdi ve Ulu, 2018).

Bireyin dünyaya ve kendine yönelik sorgulayışları, bu sorgulayışlarla kendiliğini biçimlendirmesi, yanıtlar bulma cabasıyla öz farkındalık kazanması ise kuramsal açıdan varoluşçuluğa tekabül etmektedir. Bireyin, hayatında aktif bir rol üstlenmesini önemseyen varoluşçuluk, anlam ve anlamsızlık üzerinde durup ölüm, sorumluluk, özgürlük kavramlarına da sıkça değinmektedir. Bu doğrultuda kişinin, hayatın içinde aktif rol oynayarak kendi hayatının sorumluluğunu almasını önemsemektedir. Bu durum ise etrafında ve kendiliğinde olup bitenleri tanıyıp bunlara anlamlı bir karşılık vermesiyle

mümkün olmaktadır. Bunun aksine bireyin anlam açısından çabasının eksik ve yetersiz kaldığı durumlarda ise ortaya, kaygı ve sıkıntı veren anlamsızlık durumu çıkmaktadır. Böylece yalnızca anlamsızlık değil, mevcut olan anlam verileri ile sonradan edinilen anlamsal boyutun örtüşmemesi de kişiye sıkıntı vermektedir (Ayhan, 2020).

Varoluşçuluk, temeli çok daha geçmiş yıllara dayanıyor olsa da kuramsal anlamda II. Dünya Savaşı döneminde, Almanya’da ortaya çıkıp günümüze kadar varlığını sürdürmektedir. Ortaya çıktığı dönem içerisinde sosyolojik anlamda çeşitli kanallara yönelik bir güvensizlik halinin hâkim olması, bu yaklaşıma da şüpheyle bakılmasına sebep olmuştur. Ancak bu yeni bakış açısı oldukça ses getirmiş ve kendine farklı alanlarda yer bulmuştur (Cheng, 2023).

Sorren A. Kierkegaard, Martin Heidegger, Paul Tillich, Jean Paul Sartre, Albert Camus, Gabriel Marcel, Rollo May, Irvın D. Yalom gibi düşünürlerle sınırları çizilen varoluşçuluk, kavramsallığa karşı çıkarak kendini sınırlı bir tanım çerçevesinde kısıtlamaktan kaçınmıştır. Yaklaşım, bireyin dünyaya farklı pencerelerden bakarak bu pencerelere farklı anlamlar yüklemesi bakımından fenomenolojik yaklaşımı benimsemektedir. Bu doğrultuda varoluş adedi kadar tanımı olduğunu ileri sürerek anlamın biricikliği ve çeşitliliğine önem vermiştir. Anlamsızlık, ölüm, özgürlük, sorumluluk ve yalıtım gibi noktalara değinen varoluşçular, bireyin anlam arayışını en temel güdü olarak değerlendirmektedirler. Ancak kökleri insanlık kadar eskiye dayanan bu sorgulamaya rağmen kimse anlam ve amaç noktasında net bir yanıtı ulaşamamıştır (Magill, 1952/1971).

Heidegger, varlığın anlamına ilişkin sorgulayışları “var olma” anlamına gelen “dasein” kavramı ile açıklamıştır. Dasein, bireyin dünya içerisindeki varlığını ifade ederek var olanı bilmeye ve anlamaya yönelik bir sorgulama barındırmaktadır. Varoluş, beraberinde yok oluşu da getirmesi bakımından bireyi varoluşsal kaygı ile baş başa bırakmaktadır (Dilan ve Kayıklık, 2022). Varoluşçuluğa göre bu doğrultuda birey, her ortamda ve şartta bir anlam bulabilmektedir. Anlam bulma ihtiyacının engellenmesi veya varoluşsal sorgulamaların rotasının yanlış şekilde belirlenmesi ise “varoluşsal engellenme”

olarak adlandırılmaktadır. Bu türden bir engellenme yaşayan birey, varoluşsal boşluğa düşmektedir (Heidegger, 1927/2004).

Gelişimsel perspektifte ele alındığında ise sorgulayış, yanıtız kalan sorular, seçenekler ve genel itibariyle belirsizlik durumu, beliren yetişkinlik döneminde yoğunluk kazanmaktadır. Beliren yetişkinlik, Arnett (2000) tarafından ergenlik sonrası ve yetişkinlik öncesini içeren bir ara dönem olarak tanımlanmaktadır. 18-29 yaş aralığını kapsayan bu dönemde birey, bir yandan yetişkin olmak konusunda hazırlıksız hissederken diğeryandan ergen kimliğinden sıyrılmaktadır. Bu doğrultuda hem iki dönemin özelliklerini taşımak hem de onları geride bırakmak şeklinde bir karmaşıya yaşamaktadır. Böylece iki dönem arasında yaşanan sıkışmışlık ve baskı hissi, bireyi büyük oranda zorlayarak bocalamasına neden olmaktadır. Söz konusu baskı, yalnızca dönemsel bir sıkışmışlık ve arada kalmışlık ile değil toplumsal beklentiler sebebiyle de ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan beliren yetişkin, içerisinde bulunduğı kültürün kendisine yüklediğı sorumluluk, beceri ve nitelikleri de kazanmaya çalışmaktadır. Böylece ergenlik ve yetişkinlik arasında sıkışmışlık hissetmesinin yanı sıra kültürel yapının kendisi için inşa ettiğı beliren yetişkin profili ile kimlikleri arasında da kalmaktadır (Arnett, 2000).

Beliren yetişkin, bu gelişimsel basamağın yüklediğı gereklilikleri tamamlamaya çalışmanın yanında, aynı zamanda bilişsel süreçler bakımından da büyük çaplı değişimler deneyimlemektedir. Böylece birey, hayata ve yaşantılarına yönelik şimdiye kadar olduğundan daha farklı bir anlamlandırma, yorumlama ve kodlama mekanizması oluşturmaktadır. Bu kapsamda belirsizliğe ve geleceğe ilişkin endişe duyarak bundan sonrası için sağlam basacağı bir zemin arayışına girmektedir. Bu arayış, bireyi geniş çapta sarmaladığından anlam odaklı başka arayışları da beraberinde getirmektedir (Regnoli, Tiano ve Rosa, 2024).

İnsanın anlam arayışı, bireyin içinde bulunduğı evren, dünya, toplumsal yapı ve kendisiyle ilgili bilinmezliklere bir yanıt bulma çabasıdır. Bu sorgulama ise içerisinde kişı için gizem barındıran tüm bu alanlardan beslenmektedir. Birey, sorularını bu alanların kendisine kattığı sorgulama biçimleri ile yöneltecek, buralardan temellendirecek ve

yanıtları bu zeminlere dayandıracaktır. Böylece anlam ve amaç, tüm bu şemalara bağlı olarak şekillenmektedir (Miller, 1983/2008).

Söz konusu deneyimler ve edinilen sorgulama biçimleri, sosyal ve bilişsel tüm alanlardan beslenmektedir. Bunlardan birisi de hayatı anlamlandırma boyutu ile oldukça ilişkili olan din olgusudur. Din, bireyin kutsala tabi olması, kulluk etmesi ve hayatın her alanında onun rızasını kazanmaya yönelik bir çaba içerisinde olmaktır. Bu doğrultuda inanan bireyin tüm eylemlerine dini gereklilikler sinmektedir. Böylece inanan her insan, yaşantısını dini arka planda gerçekleştirme çabası içerisinde olduğundan, her hareketini ibadet olarak nitelendirebilmektedir. Din, bir yaratıcıdan ve bu yaratıcının ürünü olarak insanoğlundan bahsetmektedir. Bu bakımdan insanlara bir amaç ve bu amacı anlamlı kılan bir sebep vermektedir. Verilen amaç ve anlamın kabul edilip içselleştirilmesi ile birey, dini kimliğe daha çok bürünecek, bakış açısını bu bağlamda şekillendirecektir. İçselleştirilmiş dini bakış açısı, olaylar ve eylemler kadar hayatı anlamlandırıp yorumlama gibi soyut konularda da etkili olmaktadır. Dolayısıyla temeli büyük oranda aile ve geniş sosyal çevre aracılığıyla atılan dini biliş, bireyin içselleştirdiği ölçüde dış dünyaya aksetmektedir. Bu bakımdan dini bilgi kadar onu içselleştirme ile gelen dini algı da önem arz etmektedir (Özgüven ve Arı 2023).

Hayatı anlamlandırma konusunda bireye bir pencere sunan dinin, kavramsal çerçeve açısından değerlendirildiğinde varoluşçuluk ile benzer temalar üzerinde durduğu görülmektedir. Böylece özgürlük, sorumluluk ve ölüm gibi yapılara odaklanarak anlam ve amacı, varoluşçuluk ile benzer biçimde ele aldığı görülmektedir. Bu açıdan bireyin dini yorumlayışı ve dinin hayatında nasıl bir yer edindiği; hayata olan bakış açısı, amaç ve anlam edinimi gibi noktalarda ipucu vermektedir (Aydın, 2017).

1.1. Amaç ve Önem

Literatür ele alındığında beliren yetişkinlik döneminin kavramsal kökenleri, yakın zamana dayanmaktadır. Bu sebeple söz konusu gelişimsel basamak ile ilgili yapılan çalışmalar, sınırlı başlıklar altında ele alınmıştır. Sancılı ve zorlayıcı bir süreç olarak tanımlanan beliren yetişkinlik dönemi, bireyin zihninde birçok açıdan soru işareti

oluşturduğu gibi hayatı anlamlandırma noktasında da sorgulamalara zemin oluşturmaktadır. Bu bakımdan beliren yetişkinlerin, belirsizlik ve dönemsel açıdan duydukları yoğun kaygı bağlamında yapılan pek çok çalışma bulunsa da hayatı anlamlandırma açısından geniş bir literatür sahası ile karşılaşılmamıştır. Bunun yanında din açısından işlenen önceki çalışmalar, dine yönelik algıdan ziyade bireylerin dindarlığına ilişkin olarak yürütülmüştür. Bu nedenle anlamlandırma ile oldukça ilişkili olan algı boyutunu din perspektifinde işlemek, çalışma kapsamında önemli görülmüştür. Bu doğrultuda din algısı, hayatı anlamlandırma ve varoluşsal yaklaşım kavramlarının birbiriyle ilişkili olup bir kesişim kümesi barındırdığı düşünülmüştür. Böylece söz konusu araştırmanın amacı, beliren yetişkinlik döneminde anlam arayışı ve din algısı ilişkisinin varoluşsal yaklaşım çerçevesinde ele alınması şeklinde belirlenmiştir. Çalışma, dini inancın, bireyin hayatında ne şekilde yer edindiği ve hangi mekanizmalara işlevsellik kazandırdığına değinmek açısından önem arz etmektedir. Söz konusu mekanizmalardan olan anlam arayışının, kişinin dine olan mesafesi ile ne şekilde ilişkili olduğunu göstermesi, bu araştırmayı diğerlerinden ayırmaktadır. Böylece bireylerin anlama ilişkin sorgulayışlarını dayandırdıkları düzlemin, ne şekilde ve hangi kanalları etkilediğini görmek amaçlanmıştır.

1.2. Araştırma Soruları

- Beliren yetişkinlik döneminde anlam arayışının temel dinamikleri nelerdir ve bireyler bu süreci nasıl deneyimlemektedir?
- Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin, anlam arayışı ile baş etme süreçleri nasıldır?
- Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin hayatında, din nasıl bir fonksiyona sahiptir?
- Bu dönemdeki bireylerin din algıları nasıl şekillenmektedir?
- Aile ve sosyal çevre, bireylerin anlam arayışı ve din algısını nasıl etkilemektedir?
- Din algısı, bireylerin anlam arayışlarını nasıl etkilemektedir?
- Bireylerin yaşamı anlamlandırma süreçlerinde deneyimledikleri varoluşsal kaygılar (ölüm, özgürlük, anlamsızlık, sorumluluk) nasıl bir rol oynamaktadır?
- Dini inanç ve pratikler, bireylerin varoluşsal sorgulamalarına nasıl yanıt vermektedir?

1.3. Varsayımlar

Araştırma kapsamında beliren yetişkinlik, anlam arayışı ve din algısı kavramları üzerine yapılan literatür taramaları ile aşağıda bahsedilen varsayımlar ortaya çıkmıştır.

- Seçilen örneklemin, araştırmayı temsiliyet açısından uygun olduğu
- Araştırma sorularının, konunun bağlamına ve amacına uygun bir içeriğe sahip olduğu
- Katılımcıların, görüşme sorularının derinliğini ve asıl anlamını anlayacak bilişsel düzeyde oldukları
- Katılımcıların, görüşme sorularına samimi ve içten cevaplar verdikleri
- Katılımcıların, din algısı ve anlam arayışı ilişkilerine yönelik ifadelerinin, kendi tecrübelerini ve düşüncelerini içerdiği
- Nitel veri toplama ve analiz aşamalarının, katılımcıların hayatlarında mevcut olan anlam yapılarını ortaya çıkarmaya aracılık ettiği
- Araştırma bağlamında içerik analizi yöntemi kullanılarak kapsamlı bulgulara erişileceği varsayılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

- Çalışma 10 kadın ve 10 erkek olmak üzere 20 katılımcı ile sınırlıdır.
- Bu kapsamda araştırmanın sonuçları, yalnızca bu çalışmadaki katılımcılar, onların tecrübeleri ve bakış açıları ile sınırlıdır.
- Alınan cevaplar, çalışma kapsamında yazılmış yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile sınırlıdır.
- Katılımcılar, beliren yetişkinlik döneminde olup belirli bir eğitim seviyesinde ve sosyokültürel bağlamda bulunmaktadır. Bu açıdan alınan yanıtlar ve belirtilen görüşler, belirli bir bağlam ile sınırlıdır.
- Görüşmeler sırasında elde edilen veriler, katılımcıların ifadeleri, kendilerini açıklayabilme düzeyleri ve öz farkındalık düzeyleri ile sınırlıdır.
- Çalışmaya dahil olan katılımcılar, dine yönelik ifadeleri, İslam dini perspektifinde ele almıştır. Bu sebeple diğer inanç sistemleri ve algılarına yönelik bakış açıları, çalışmanın dışında bırakılmıştır.

- Verilere ilişkin yorumlama, araştırmacının literatüre olan hakimiyeti ve yorumlama becerisi ile sınırlıdır.
- Yapılan nitel görüşmeler, Aralık 2024-Şubat 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda katılımcıların yaşantılarına ve döneme bağlı olarak din algısı ve hayatın anlamına dair yanıtları, görüşme yapılan dönem ile sınırlıdır.
- Çalışma, bu kapsamda kullanılan kaynaklarla sınırlıdır.

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Beliren Yetişkinlik Dönemi

İnsan, devamlı olarak gelişim ve dönüşüm halindedir. Bu değişim fizyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan pek çok alanı kapsamaktadır. Bireysel tüm değişikliklerle iç içe olan sosyal normlar ise bireyin dönemseldir. Bu dönümlere çeşitli roller biçmektedir. Böylece benzer yaş gruplarına belirli görev, sorumluluk ve davranış dizileri yüklenerek toplumsal normlar oluşmaktadır. Yüklenen bu sorumluluklar, sosyolojik bağlama göre değişiklik göstermektedir. Dolayısıyla iş bulma, ekonomik özgürlük edinme, aile kurma, çocuk sahibi olma gibi önemli görevler ve bu görevlerin nitelikleri, her topluma ve yaş aralığına göre farklılaşmaktadır. Yüklenen bu roller, bireyin bulunduğu gelişimsel basamağa göre değişiklik göstermektedir. Bu gelişimsel basamaklardan biri ise Arnett (2000) tarafından tanımlanan beliren yetişkinlik dönemi kavramıdır.

Beliren yetişkinlik dönemi, ergenlik ve yetişkinlik arasında bir ara dönem niteliğinde bulunmaktadır. 18-29 yaş aralığını kapsayan bu dönemde bireyler, ne ergenlik aşamasında olduğu kadar aileye bağlı ne de yetişkinlikteki kadar bağımsızlığını eline almış haldedir. Bu yaş aralığı, özellikle sanayileşmiş toplumlarda yaygın şekilde görülmekte olup uzatılmış ergenlik, genç yetişkinlik veya beliren yetişkinlik şeklinde ele alınmaya başlanmıştır (Erikson, 1968). Birey, bu dönem içerisinde toplumun kendisine yüklediği roller ve beklentiler, ideal kendiliği, istekleri ve gerçek kendiliği arasında kafa karışıklığı yaşamaktadır. Bu sebeple beliren yetişkinlik, iki gelişimsel basamak arasında sıkışmışlık duygusunun yoğun şekilde hissedildiği, buna karşın öz farkındalık kazandıran bir süreç olarak ele alınmaktadır (Taş, 2010).

Beliren yetişkin, kendini ne ergen olarak ne de tam anlamıyla yetişkin olarak hissetmektedir. Bireyin zihin yapısı, sorumluluk alma ve karar verme bağlamında yetişkin özellikleri gösteriyor olsa da aileden tam anlamıyla kopamayıp ayakları üzerinde durduğunu hissedemiyor oluşu, yetişkin olma hissiyatına belirli bir açıdan mâni olmaktadır (Hendry ve Kloep, 2010). Durum ile ilgili Morsünbül (2013), bireyin kendisini yetişkin

olarak tanımlayıp tanımlamaması, kimlik düzeyi ve risk davranışları hakkında çalışmıştır. Bu doğrultuda beliren yetişkinlik dönemindeki katılımcılar, bazı açılardan yetişkin gibi hissederken bazı açılardan ise yetişkin gibi hissetmediklerini dile getirmiştir.

Beliren yetişkinlikte kişinin gündeminde yalnızca toplumsal normlar ve yüklenen sorumluluklar değil aynı zamanda kendisine biçtiği yükümlülükler de mevcuttur. Bireyin kendisine ilişkin beklentileri, toplumunki ile örtüşebilir veya farklılıklar barındırabilir. Böylece toplumun mezuniyet, iş ve evlilik beklentisi içinde olduğu bu süreçte, beliren yetişkin de önüne aynı hedefleri koyabilir veya bambaşka yollar çizebilir. Bireysel ve çevresel beklentilerin kendisine ilişkin bazı noktaları şekillendirdiği gelişimsel dönemde kişi, özüne odaklanıp fırsatları değerlendirerek kimliğine yönelik bir keşfe girmektedir. Bu doğrultuda önceki basamaklardan edindiği kimlik algısı ile kendine ve geleceğe yönelik beklentisi değişiklik gösterebilmektedir. (Atak, 2005). Buna karşın bireyin mevcut düzeni, beklentileri ve yaşam olaylarının yerini, yetişkinliğe yönelik yapılar aldıkça bireyde bir kafa karışıklığı meydana gelebilmektedir. Bu açıdan ortaya çıkan yapıların kişi için oldukça yeni olması, belirsizlik ve kararsızlık temelli kaygı döngüleri yaşatmaktadır. Söz konusu belirsizlik hali, özellikle beliren yetişkinlik dönemi kapsamında sıklıkla çalışılmıştır. Bunlardan biri olan Sarıçam (2015), belirsizliğe tahammül düzeyini, mutluluk değişkeni bakımından ele almıştır. Böylece belirsizliğe tahammül düzeyinin azalması ile mutluluk düzeyinin de azaldığı görülmüştür. Karar verme ve kaygı bağlamında belirsizlik incelendiğinde ise Ulu ve Yaka (2020), belirsizliğin, katılımcıların kaygı düzeyini etkileyen bir unsur olduğunu bulgulamıştır. Benzer şekilde belirsizlik ve iyi oluş ilişkisini ele alan başka bir çalışma ise durumu, duygu düzenleme ve arada kalmışlık değişkenlerinin etkisi bakımından ele almıştır. Buna göre belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi düşük olan bireylerin duygu düzenleme bakımından da yetersiz kaldığı, bunun sonucunda ise arada kalma duygusunun ortaya çıktığı görülmüştür (Akçıl, Erdinç, Karaduman ve Akyıl, 2024). Süreç ve belirsizlik boyunca yaşanan kaygıya rağmen birey, hayatını inşa edip etrafında olup bitene ve kendisine karşı bir anlam mekanizması geliştirmeye gayret etmektedir. Dolayısıyla beliren yetişkinlik döneminin esas stresörlerinden biri “değişim” olarak kendini göstermektedir (Atak, 2011).

Dönemin kaçınılmaz bir gerekliliği olarak değişim ve kendini geliştirmek konusunda kişinin gayreti, yalnızca kişisel sınırlar içinde kalmamaktadır. Süreç içerisinde, toplum ve sosyal çevrenin de dâhil olduğu gelişimsel basamağa yönelik beklentiler, yetişkinliğe atfedilen çeşitli görevler ortaya çıkmaktadır. Bunlar; mezun olmak, işe girmek, evlenmek ve kendi düzenini kurmak şeklinde sıralanabilmektedir. Bu noktada beklentiler, her kültürde ve toplumsal yapıda farklı manalar barındırabilmektedir. Bu açıdan bireyin cinsiyet ve yaş değişkenlerine bağlı olarak atacağı adımların uygunluğu ve süreç sırasında hangi görevleri tamamlaması gerektiğini belirleyen sosyolojik sistem ise yaş normları olarak tanımlanmaktadır (Onur, 2000). Atak (2005)'ın beliren yetişkinlik döneminin Türkiye bazında ele aldığı çalışmada da benzer şekilde söz konusu yaş normlarının, bireylerin beliren yetişkinlik algılarında etkili olduğu görülmüştür. Bireyin kendini yetişkin olarak görüp görmemesi, bu yaş aralığına yüklenen roller ve sorumluluklar ile ilişkili şekilde yorumlanmıştır. Çocuk sahibi, bir işte çalışan ve eğitim hayatını bitirmiş bireylerin büyük bir kısmı, kendini yetişkin olarak hissettiğini ifade ederken aksi durumdaki katılımcılar ise tam anlamıyla yetişkin gibi hissetmediklerini belirtmişlerdir. Bu anlamda yaş normlarının kültürel farklılığa göre değişkenlik göstermesinin yanında, kişinin yaş aralıklarına yüklediği anlam da bir farklılık oluşturmaktadır (Atak, 2005). Sonuç olarak bireyin gelişimsel basamaklarda ilerliyor oluşu biyolojik, psikolojik ve sosyal anlamda, kapsamlı bir değişim yaratmaktadır (Onur, 2000).

Arnett (2000)'e göre beliren yetişkinlik dönemini beş temel aşama izlemektedir. Bunlar; kişinin kendine yoğunlaşması, kendini arada kalmış hissetmesi, kim olduğuna yönelik keşif içerisinde olması, çeşitli fırsatları değerlendirmesi ve hayatında meydana gelen değişikliklerdir. Bunlardan ilki olan kişinin kendine yoğunlaşması basamağı, toplumsal ve bireysel bazda beklentileri karşılamak adına bireyin tüm dikkatini kendine yöneltmesi hakkındadır. Bu aşamada kişi, kendisi hakkında keşiflerde bulundukça odağını özüne çevirerek keşif alanını genişletmek istemektedir. Arada kalmışlık olarak nitelendirilen bir sonraki özellik ise ergenlik ve yetişkinlik arasında sıkışmışlık yaşayan beliren yetişkini ifade etmektedir. Söz konusu sıkışmışlık, toplumun yüklediği sorumluluklar bağlamında ele alınabileceği gibi yaşanan duygusal arada kalmışlık olarak

da ele alınabilmektedir. Birey, bir yanıyla ergenlik sürecini tamamlama çabasında olup kopma anlamında zorluklar yaşarken diğer yandan yetişkinliğe uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bu durum, bireyin her iki bağlama da ait hissetmediği halde her ikisinde de varlığını sürdürmesi şeklinde görülmektedir. Diğer bir aşama olan kişinin kim olduğuna yönelik keşif içerisinde olması, odağını kendine yöneltmiş birey için kaçınılmaz bir adımdır. Bu bakımdan birey, önceki kalıplarını ve kendisini tanımladığını düşündüğü her yapıyı yeniden inşaaya girmektedir. Böylece varlığının beklemediği yönlerini keşfedip kimliğini pekiştirmektedir. Çeşitli fırsatları değerlendirme boyutunda ise yetişkinlik döneminde sağlam ve emin adımlarla ilerleme isteğinde olan beliren yetişkinin, karşısına çıkan fırsatlara bir şans vermesi söz konusudur. Bu doğrultuda hayatında değişim yaşanması kaçınılmaz olmaktadır (Arnett, 2000).

Birey, gelişimsel basamaklarda döneme özgü rolleri, bu rollere olan yaklaşımı ve deneyimleri ile meşgul olmaktadır. Süreç, onu hem kendine yönelik bir keşfe itmekte hem de dış dünyayı anlamlandırma noktasında ona aracı olmaktadır. Böylece yetişkinliğe yaklaşıyor oluşuyla karşısına yeni fırsatlar çıkması, daha önce aklında olmayan seçenekleri değerlendirmesine olanak tanımaktadır. Bu durum, beliren yetişkinin kendine ve bakış açısına yönelik keşfine hizmet eden bir fırsat olarak değerlendirilebilmektedir. Bu doğrultuda süreç içerisinde yeni fırsatlar ve farkındalıklar yaratan her türlü sosyal ve bireysel mekanizma, bireyin kendiliğini idrak ederek geliştirmesi açısından önemlidir (Morsünbül, 2013).

Kimlik keşfi ve kendine yönelik önemli kararlar almanın belirgin hale geldiği bu dönem, temellerini ergenlik dönemindeki kimlik karmaşasından almaktadır. Sorgulama ve belirsizliğin yükselişte olduğu bir evre olan ergenlikte, bireyin soyut düşünme kabiliyetinin pekişmesi, çevrede olup biteni tahkik etmeye ve hakikati idrak etmeye başlaması söz konusudur. Dolayısıyla etrafını keşfetme merakında olan ergen, öncelikli olarak kendinden başlamaktadır (Nice ve Joseph, 2022).

Bu doğrultuda birey, keşif araçlarını öncelikle sosyal çevresinden edinirken sorgulamayı sürdürdükçe bunları, aşkın bir kendilik ve çevre algısı ile sosyal çevrenin de

ötesinden temin etmektedir. Söz konusu araçlar ise ideoloji, felsefe, sosyal gruplar, din ve inanç gibi alanları kapsamaktadır. Böylece beliren yetişkinlik dönemi, kimlik arayışı basamağı ile duygusallık, dünya görüşü, akademik veya iş hayatı gibi alanlarda farklı yollar sunan bir keşif süreci olarak tanımlanmaktadır (Kartopu, 2023).

Çokça zikredilen dönemsel özelliklerden bir diğeri ise değişiklikler dönemi olarak adlandırılmasıdır. Birey, üniversite tercihi, mezuniyet, iş bulma, romantik ilişkiler ve evlilik gibi adımlarla temellenen bu süreçte, kimi zaman kararlarını yoklamakta kimi zaman ise geri dönüp yolu yeniden yürümektedir. Böylece, çokça deneme ve karar verme basamaklarından geçen birey, tüm bu adımlarda kendisiyle ilgili yeni açılımlar kazanmaktadır. Değişim ve yeni yolların keşfi olumlu sonuç vermediğinde ise birey, önceki örüntüden çok daha farklı bir yol seçebilmektedir. Birey, romantik ilişkilerine artık evlilik niyetiyle yaklaşabilmekte, dünya görüşü ve dini inançlarını yeniden inşa ederek ters bir akışa sokabilmektedir. Böylece mevcut yeniliklerin, kişiliğine uygun olup olmadığı noktasını sorgulayarak dünyaya ve kendisine yönelik eş zamanlı bir keşif sürdürmektedir (Atak, 2005).

Beliren yetişkinler, yalnızca oluşturdukları yol haritalarına değil kimliklerine yönelik de zorluk yaşamaktadırlar. Ergenlik süreci içerisinde kendi kimliğine dair yaşadığı çatışmaları ve kafa karışıklıklarını çözme çabasında olan kişi, bunları nihayete erdireceğini düşündüğü beliren yetişkinliğe adımlamıştır. Bu dönemde ise istek ve hedefleri ile toplum normları örtüşmeyen birey, beklentileri ve toplumun arzuları arasında sıkışıp kalabilmektedir (Çalık Var ve Temiz, 2020). Bunun yanında yeni basamak, kişinin beklentilerini karşılamamanın ötesinde bireyi, yeni bilinmezlikler ve çözümlendiğini sandığı konuların cevapsız kalışıyla yüz yüze getirmektedir. Böylece birey, yetişkinlik özelliklerini edinebilme çabası ve doğru olanı garantileme isteği ile yeni zorluklarla muhatap olmaktadır. Bu durum, bireyin kendiliğiyle bir yabancılaşma meydana getirebilmektedir. Dolayısıyla söz konusu aşama için önemli sorulardan biri “Ben kimim?” ve “Ne yapıyorum?” şeklinde ele alınabilmektedir (Onur, 2000).

Kimliğin keşfine yönelik bu sorgulamalar beliren yetişkinliği, kişinin odağını en çok kendisine yönelttiği bir evre olarak kılmaktadır. Birey, ergenlik dönemi içerisinde kendini keşfetme sürecini ailesinin yanında sürdürerek, kurallara uyma zorunluluğu ve çeşitli kısıtlamalar sebebiyle, var olan kural sisteminin bir parçası olmuştur. Beliren yetişkinlikte ise kurallar devamlılığını sürdürür ancak artık kural koyucu, büyük oranda kişinin kendisidir. Bu durum ise bireyin, kendisi ile baş başa kalıp odağını özüne çevirmesini beraberinde getirmektedir. Böylesi bir süreçte kişi, çevresinden ve ailesinden fikir alsa da son karar ve kararın sorumluluğu kendisine aittir. Bireyin özüne yönelmiş dikkati, dünyayı ve kendisi dışındaki her yapıyı yine kendisi üzerinden okumaya çalışmasıyla devamlılık kazanmaktadır (Reifman, Arnett, ve Colwell, 2007). Bunun yanında çevresine ve değiline yönelik sorgulayışları, zaman zaman cevapsız kalabilmektedir. Bu anlamda sorduğu her soruya yanıt alamayıp zaman zaman belirsizliği çözümleyememesi, döneme özgü öğretilerden bir başkasıdır. Zamanla kişinin kendine ve çevresine yönelttiği sorular, alınan yanıtlarla biçim değiştirmektedir. Böylece mevcut sorular, var olma amacı, kimliği, olayların nedenleri ve nasıllarına yönelik merakın etkisiyle değişerek derinlik kazanmaktadır (Onur, 2000).

Beliren yetişkinliğin en önemli konularından olan hayatı şekillendirme çabası ve belirsizliğe yönelik keşifler, temelini ergenlik döneminden almaktadır. Bu dönemde birey, yeni sorunlar, seçenekler ve ihtimallerle karşılaşmaktadır. Böylece ergenlik döneminin sınırlamalarının son bulması ve daha özgür bir düzlem içerisinde olmak, kişiye birtakım fırsatlar sunmaktadır. Fakat bu fırsatlar, kararsızlık eğilimi içerisinde olan beliren yetişkin için her zaman olumlu bir durum olmamaktadır. Seçenekler arasında doğru olana yönelme çabasının yanında, kişide değişen değer yargıları ve anlamlandırma mekanizmaları, yeni yollar yaratsa da sürecin uzamasına sebep olmaktadır. Bunun yanında kişinin derin bir kimlik keşfi sürecine girmesiyle söz konusu deneme yanılmalar, kimliğin keşfine yönelik bireye ipuçları vermektedir (Reifman, Arnett, ve Colwell, 2007).

Beliren yetişkinlik döneminde yoğunluk kazanan kimlik keşfine yönelik çaba, sonraki yıllar için bir zemin oluşturmaktadır. Buradaki sorgulayışlar ve yanıtlar, sonraki

yıllarda bireyin kimliğini oluşturacak pek çok yapıya kaynaklık etmektedir. Bu durumda ergenin yaşadığı kafa karışıklığı ve kimlik bütünlüğüne yönelik çaba, sonraki aşama olan beliren yetişkinlikte de devamlılığını sürdürmektedir. Kendisine yönelik keşfi ve anlam boşluklarını doldurduğunu düşünen ergen, sonraki aşamada yaşadığı bocalama ve karşısına çıkan yeni fırsatlarla, kendiliğini baştan keşfetmektedir. Dolayısıyla kendiliğini inşa eden birey, doğduğu andan bu yana çevresindeki her yapıdan kimliğine pay almaktadır. Bu yapılar ise sosyal çevre, kültür, dini inanç ve ahlak kuralları gibi konuları kapsayabilmektedir (Miller, 1983/2008).

Literatür bazında ele alındığında ergenlik döneminde, bireylerin dini başa çıkma ve anlam arayışı ilişkisini çalışan Kulu (2019), anlam arayışının üniversite öğrencilerinin, lise öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde olduğunu bulgulamıştır. Bu durum, beliren yetişkinlik dönemindeki üniversite öğrencilerinde, hayata yönelik anlamlandırma sürecinin bu aralıkta yoğunlaştığını göstermektedir. Benzer şekilde Bahadır (1999)'ın çalışmasında yaşın artmasıyla, anlamlılık seviyesinin de artış gösterdiği görülmektedir. Reifman, Arnett ve Colwell (2007), farklı yaş grupları ile çeşitli araştırmalar yaparak katılımcıların beliren yetişkinlik döneminin özelliklerini hangi düzeyde yansıttıkları üzerine çalışmışlardır. Bu doğrultuda kimlik keşfi, fırsatlar, istikrarsızlık ve kendine yönelme düzeyleri en çok 18-23 yaş aralığındaki bireylerde görülmüştür. Yine aynı araştırmacıların bir başka çalışmasında ise üniversiteye devam eden veya mezun olmuş bireylerin, kendilerinden daha küçük yaştaki bireylere göre kimlik keşfine yönelik düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Bunun yanında diğer yaş grubuna göre daha istikrarsız ve kendilerini iki gelişimsel dönem arasında çok daha fazla arada kalmış hissettikleri görülmüştür (Reifman, Arnett ve Colwell, 2007).

1.2. Varoluşçuluk

Varoluşçuluk, kavramsal açıdan tekdüze ve sınırlı bir tanım ile açıklanamayan, oldukça geniş bir çerçeveye sahiptir. Geçmişi, Sokrates'e kadar uzanan yaklaşım, tarihsel perspektifte ele alındığında 1930'lu yıllarda, Almanya'da ses getirerek bu tarihten itibaren çeşitli bağlamlarda varlığını sürdürmüştür (Bollnow, 2004). Ortaya çıktığı II. Dünya Savaşı

döneminde sosyolojik ve otoriter bağlamda yıkılmaz sanılan birçok düzen sarsıntıya uğramış, köklü değerlerin yerini şüphe almıştır. Böyle bir ortamda inandığı her şeye kuşku ile yaklaşan birey için en doğru ve güvenilir yapı, özü olarak görülmekteydi. Bu bağlamda ses getiren varoluşçuluk ise bireyin sayısal verilerle tanımlanmasına, kişinin nicel bir unsur olarak değerlendirilmesine tepki göstermiştir. Böylece bireyin bir nesne değil varlık barındırdığına yönelik yaptığı vurgu ile hâkim görüşün karşısında olmuştur. Buna karşın yenilik içeren her söylemde olduğu gibi varoluşçuluk da bir engel ve ret ile karşılanmıştır. Bu anlamda felsefi bir kuram olup olmadığı yönünde dahi tartışmalar sürerken kimilerine göre yalnızca bir yaklaşım olarak ele alınmıştır (Kaufmann, 1997). Tüm bunlara rağmen çarptığı duvarlar kadar yankı uyandırarak birçok paradigmada kendine yer edinip felsefe, edebiyat, psikoloji gibi çeşitli alanlara sirayet etmiştir.

Varoluşçuluk, Soren A. Kierkegaard, Paul Tillich, Martin Heidegger, Jean Paul Sartre, Ludwig Binswanger, Victor E. Frankl, Rollo May, Irvın D. Yalom ve Medard Boss gibi isimlerle temeli atılmış bir yaklaşımdır. Bu anlamda varoluş sayısı kadar varoluş tanımı olduğunu belirterek, kavramsallığın getirdiği sınırlandırmaları reddetmişlerdir (Karahana, 2004). Bunun yanında anlam odaklı bir yaklaşım olan varoluşçuluk, bireyin hayata farklı pencerelerden bakıp farklı anlamlar yüklemesini önemli görmüştür. Bu yönüyle fenomenolojik bir bakış açısını benimseyerek deneyim ve algının biricikliğini savunmaktadır (Foulquie, 1951/1995).

Kuram, varoluşa yönelik vurgusu ile ön plana çıkarak varlığın, mutlaka bir varoluş barındırdığını savunmaktadır. Bu özelliği açısından ise varoluş, bireyden ayrılmaz bir yapı olarak nitelendirilmektedir. Bireyin varoluşuna yönelik sorgulamaları da bu temel ve ayrılmaz yapının keşfi bakımından önem arz etmektedir. Böylece kişinin kendini keşfi, hayatı anlamlandırması ve biricikliğini konu alarak psikoloji, felsefe, sosyoloji ve edebiyat gibi birçok alanda yer bulup insancıl bir bakış açısı oluşturmuştur (Foulquie, 1995).

Varoluşçuluk, genel itibariyle kişiyi, hayatın sessiz bir izleyicisi olmaktan çok aktif bir katılımcısı kılmaya hizmet etmektedir. Bu noktada yaşamın, bireyi belirsizliğe mecbur bırakmasından ziyade seçenekleri değerlendirip tercih yapma hakkı veren bir özgürlük alanı

sunduğunu savunmaktadır. Kendiliğin ve anlamın farkında olmak ile kişi, bu alanın çerçevesini ve seçeneklerini idrak ederek özgürlük sınırlarını genişletmektedir. Bu doğrultuda özgürlük ve anlam, birbirini tamamlayan kavramlar olarak da ele alınmaktadır (May, 1997). Bunun yanında varoluşçuluk, özgürlüğün sonuçları ile yüzleşmek, sorumluluk almayı önemsemek bakımından bireyi faal kılmaktadır. Böylece acı verici olsa da eylemlerini üstlenip yüzleşmek ve üstesinden gelebilmeye yönelik beceri edinmek konusunda, öğretici bir yön barındırmaktadır (Bahadır, 2002).

Bahsedilen bağlamlarda ele alındığında varoluşçuluğun merkeze koyduğu anlam arayışı, bireyin hayatının her alanında kendini göstermektedir. Birey, anlama ilişkin sorularına tek bir perdede cevap aramak yerine daha bütüncül bir merak içerisindedir. Böylece varoluşu tüm yönleriyle keşfetme arzusu duymaktadır. Bu sebeple varoluşun belirsizliği ve bilinmezliğine yönelik sancı, bunu ortadan kaldırmaya yönelik bir çabayı da getirmektedir. Kişi, anlam kapılarını aralayıp yaşama dair pek çok sayfayı da çözümlemeye başladıkça eş zamanlı olarak huzuru da elde etmektedir (Korkmaz ve Çetin, 2023).

Varoluşçuluğa göre birey, nesneleri okuyup anlam vererek onlara varoluş atfetmektedir. Bu sebeple temelde kendisi olmazsa nesneler de var olmayacaktır. Bu anlamda bireyin varoluşuna olan bilgisi ve idraki, evrene yönelik varoluş bilgisini ve idrakini de oluşturmaktadır. Kişinin özüne yönelik düşünebilmesi için ilk aşama, var olmasıdır. Varoluş, bu varlığın idrakiyle anlam bulup nitelik kazanmaktadır. Bu doğrultuda bireyin kendiliğini ve evrendeki oluşunu sağlamak adına, varoluşu üzerine düşünmesi gerekmektedir (Foulquie, 1951/1995).

Bununla beraber varlığın son bulması halinde gelecek başka bir varlığın, öncekinden tamamen farklı oluşu ve eskiyi karşılamayacak olması, benzersizlik bakımından önemli bir boyut olarak tanımlanmaktadır. Böylece birey, varoluşsal yapısı bakımından yeri doldurulamaz ve biricik olarak ele alınmaktadır (Foulquie, 1995).

Varoluş, içerik bakımından fiilin kendisi değil nihayeti olarak ifade edilmektedir. Birey, var oluşundan önce, niteliklerini temellendirdiği bir zemine sahip olmadığı için bir

anlam ifade etmeyecektir. Bu sebeple varoluşun nihayetinde yüklenen oluşlar, varoluş olmadığı müddetçe kavranmayacaktır. Buna karşın madde halindeki her cisme de oluş denilmemektedir. Gerçek anlamda bir varoluş, özgürlük kavramını da beraberinde getirmektedir. Yalnızca özgürlükle birlikte kazanılmış varoluş boyutu, bireye bir ayrıcalık kazandırmaktadır. Ancak bu durum her insanın varoluş bilgisine sahip olduğunu da göstermemektedir. Kimi insanlar hayatının güdümünü ellerinden çekerek kendi oluşlarını, kararlarını ve kendiliklerinin kontrolünü üstlenmemektedir. Durum böyle olduğunda ise birçok filozofa göre birey, varoluşa erişememiş olarak tanımlanmaktadır (Foulquie, 1951/1995). Bunun yanında Kierkegaard ve Heidegger ise insanın yalnızca düşünen bir varlık oluşu ile devamlılığını sürdürmeyeceğini ve aynı şekilde varoluşun da düşünceye indirgenmemesi gerektiğini belirtmektedirler (Diş, 2021).

Bir başka bakımından yaklaşım, “öz” kavramına odaklanmaktadır. Var olan her nesne, varoluş ve öz bakımından iki oluşumdan meydana gelmektedir. Öz, nesnenin temel yapı taşıdır ve mevcut, değişmez ve süreklilik arz eden bir mekanizmayı tanımlamakta iken varoluş ise nesnenin evrende oluşunu belirtmektedir. Böylece varoluşun özden önce geldiği ve özü oluşturduğu belirtilmektedir. Bu bakımdan, bina inşa etmek isteyen birinin önce binanın ne şekilde olacağını tasarlaması gerektiği örneği verilmektedir. Dolayısıyla birey için özünü ve olmak istediği kişiliği seçmek bakımından da bir özgürlük söz konusudur. Öz ile iletişim kurmak, ait olmayan bir niteliğin edinilmesi demek değil zaten mevcut olan cevherin, varoluşu meydana getirmesidir. Bu bağlamda, insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerden bir diğeri ise özüyle olan ilişkisi şeklinde vurgulanmaktadır (Foulquie, 1951/1995).

Bu doğrultuda varoluşçuluk, insanın özü ile iletişim kurması, idrak kazanması ve varoluşunu anlamlı kılan özgürlük niteliğini kuşanarak aşkınlık kazanmasıdır. Böylece varoluş, surete erişim yolculuğunu sürdürecektir (Colette, 1994/2006). Bu yolculuk ise çeşitli rehberler ve düşünürlerle aydınlatılmaya çalışılmıştır. Devam eden bölümde söz konusu düşünürlere değinilecektir.

1.3. Varoluşçu düşünürler

1.3.1. Kierkegaard

Varoluşçuluk çerçevesinde Kierkegaard’a göre esas nokta, kişinin kendi varoluşunu tanımasıdır. Bu tanıma ise bireyin varoluşu hakkında düşünmesiyle mümkün olmaktadır. Düşünmenin kendisi kadar bireyin nasıl düşündüğü ve hangi soruları sorduğu da önemlidir. Böylece Kierkegaard, objektif ve subjektif düşünme biçimlerinden bahsetmektedir. Ona göre objektif düşünce biçimi “ne” sorusunu üretirken subjektif düşünce ise “nasıl” üzerine odaklanmaktadır. Bu noktada objektivizmin, bireyi teorik bir soğukluğa iterek nesneleştireceğini belirtmektedir. Bunun yanında objektif sorgulama, bireyin dışında mevcut olan bir duruma işaret ederken subjektif bakış ise bireyin kendisi ve içine yönelik, varoluşsal bir sorgulamadır. Dolayısıyla subjektif, muhatap olunan veya yaşanan değil bir varoluş biçimi olarak ifade edilmektedir. Kierkegaard'a göre hakikat, subjektif ile mümkün kılınmaktadır (Diş, 2021).

Kierkegaard, var olmayı fert olmak ile açıklayarak var olanın, sürekli bir oluş halinde bulunduğunu ifade etmektedir. Bu açıdan, var olmayı devamlılık ve sonsuz bir döngü ile işlemektedir. Birey, devamlılık sağladığı müddetçe var olmaktadır. Varlığın fiziksel manada sonu olan ölüm ise bireyin, başına ne zaman geleceğini kestiremediği bir gerçeklik hali olup her anı kıymetli ve biricik kılmaktadır. Bu noktada varoluşunu sürdüren her insan, varlığını kararlarıyla inşa etmektedir (Magill, 1952/1971).

1.3.2. Heidegger

Varoluşsal yaklaşımla ilişkili çalışmalarına rağmen varoluşçu olarak nitelendirilmek istemeyen Heidegger ise Kierkegaard’ın kavramlarını ve ifadelerini genişletmiştir. Varoluşçuluk kapsamında varlığın anlamı üzerine sorgulamalara girerek toplumsal bağlamda hâkim olan buhranın, varlık üzerine düşünmeyi ihmal etmekten kaynaklandığını savunmuştur (Magill, 1952/1971). Bu doğrultuda insanın varoluşunu, ötekiyle birlikte ele alan “dasein” kavramını öne sürmüştür. Böylece, felsefenin en temel ve ilk probleminin varlık olduğunu belirtmiştir. Heidegger’e göre birey, kendi varlığını keşfetmenin ardından tarafsız dünya algısı edinen bir sisteme sahip değildir. Ona göre birey, dünyaya ve çevreye

yönelik bilgiye eriştikten sonra sahip olduğu veri ile kendiliğini inşa etmektedir (Diş, 2021).

Heidegger, varlığı nesneleştiren önceki hâkim görüşün, varoluşsal anlamda bir cevher barındıran bireyi körelttiğini belirtmektedir. Bu açıdan, bir kalıp çerçevesinde sınırlandırılmak istemeyişi ile varoluşçu olarak da telakki edilmek istememiştir. Dolayısıyla varlığın, varoluş unsurunu ortaya koyarak anlaşılabilirliğini savunmaktadır. Bu anlaşılabilirlik, otantik ve sahici olmayan varoluş olarak iki boyuta ayrılmaktadır. Dasein ise farkındalık düzeyinde bulunmaktadır (Çüçen, 2006).

Hangi alanda ve konuda olursa olsun bireyin, bir konuyu öğrendiğinden emin olmak için o konuda sınava tabi tutulması gerekmektedir. Varoluşun inşası noktasında ise birey, çeşitli durum, kişi ve bağlam ile muhatap olarak sınanmaktadır. Böylece birey, kişisel sınırlarının dışına çıkmaya başladıkça, öteki ile olan ilişkisini görerek elindeki verileri doğrulayıp kendini tanımaya yaklaşmaktadır. Öteki aracılığıyla kendini tanıyan bireyin, zamanla eylemleri ile iç dünyası da bir harmoni ve bütünlük içerisinde olacaktır. Bu ise varoluşçuluk çerçevesinde karşılaşılan temel kavramlardan biri olup “var olma” anlamına gelen “dasein” kavramına işaret etmektedir. Anlam bakımından “orada olmak” şeklinde ifade edilen bu kavram, bireyin ötekiyle olan birlikteliğindeki var olma haline yapılan bir vurgudur. Dolayısıyla dasein, var oluşa ilişkin sorgulamalara olanak tanıyan temel yapı taşı niteliğinde görülmektedir. Her durumda kişide mevcut olup özü ifade eden dasein, beraberinde başka kavramaları da getirerek insanın varoluşunu dörde ayırmaktadır (Tülüce, 2016).

Bunlardan ilki olan umwelth, varoluşun fiziksel dünyayı kapsayan kısmı olarak tanımlanmaktadır. Bu yönüyle biyolojik halin devamlılığı ve ihtiyaçların karşılanmasını içermektedir. Diğer bir alan olan mithwelth ise sosyal ilişkilerdeki var oluşu ifade etmektedir. Bu anlamda kişi, diğer insanlarla birlikte bir varlık dünyası içerisinde bulunmaktadır. Böylece insanın iç dünyası ile öteki arasındaki ilişki olarak ifade edilmektedir. Diğer bir alan olan eigenwelth, içsel yaşantıları ele almaktadır. Bu basamak, kişinin var oluşunun idrakinde olması ile alakalı bir alt metin barındırmaktadır. Son olarak

überwelth olarak adlandırılan, tinselliği ifade eden diğer yapı ise insanın var oluşunu anlamlandırmasını içermektedir. Bu aşama, kişinin değerlerini, dünyaya yönelik bakış açısını, hedeflerini ve inançlarını kapsamaktadır. Söz konusu basamaklarda birey için önemli olan nokta, karşılaşılan bu farklı, belirsiz ve çözümlenmemiş basamaklarda kendisini nasıl konumlandığıdır. Böylece varoluşçuluğa göre bireyin, varoluşunun tüm mekanizmalarını aktif kılarak kendiliğini kavramak adına gösterdiği çabaya erişmesi ise otantiklik olarak tanımlanmaktadır (Yalom, 1980/1999).

Otantiklik kavramı genel anlamda, kişinin kararları bağlamında aktif bir rol üstlenerek seçimlerini kendi iradesi doğrultusunda gerçekleştirmesini kapsamaktadır. Bireyin, aldığı kararlar ve bunların sonuçlarına yönelik yaşantıların sorumluluğunu bilinçli şekilde üstlenip üstlenmemesi, otantikliğinin belirleyicisi olmaktadır. Otantik olmama ise bireyin seçimleri noktasında belirleyici olan yapının, kendisinden ziyade dışsal bir yaptırımdan kaynaklanmasıdır. Bu bakımdan varoluşsal çerçevesinde değinilen yapıların idrakinde olup bunların sorumluluğunu almak, otantiklik olarak adlandırılmaktadır (Yalom, 1980/1999).

Otantik olmak, beraberinde bir tutarlılığı da getirmektedir. Bu tutarlılıkla birey, yaşamın ve sunduklarının farkındadır. Farkındalık ise kişiyi özgür kılmaktadır. Buna karşın otantikliğin gerçekleşmemesi ise varoluşsal bunalımın kök salmış olabileceğine yönelik bir işaret niteliğindedir. Temeli sorgulandığında, varoluşsal bunalımların ardında ölüme, sonluluğa ilişkin bir bilinmezlik ve kaygı bulunmaktadır (Göka, 1997). Tillich'e göre ise her kaygı boyutu, temelde varoluşsal kaynaklıdır (Kula ve Erden, 2018).

1.3.3. Camus

Camus, kendini varoluşçu olarak tanımlamamasına rağmen felsefesinde değindiği başlıkların varoluşçulukta bir karşılığı bulunmaktadır. Özellikle absürt, intihar gibi kavramları irdeleyen Camus, yaşamın saçma olduğunu ifade ederek bu yönüyle bireyin hayatta var olmaya çalışmasını, absürdü kırma eylemi olarak nitelendirmektedir. Bu bağlamda Camus, varoluşsal boyutta düşünmeyi iki süreçte ele almaktadır. Bunlardan ilkinde “saçma” ve “anlamsız” kavramları üzerinde durarak dünyanın saçma, yaşamın

anlamsız olduğunu vurgulamaktadır. Buna karşın ikinci süreçte ise söz konusu bu anlamsızlık ve saçma haline bir karşı çıkma söz konusudur. Bu bakımdan dünyanın saçmasına boyun eğmemeyi ve bu anlamsızlık sürecinin sonunda bir mağlubiyet olsa da savaşımaya devam etmeyi, bireylerin varoluşlarını gerçekleştirme adına attıkları çok önemli bir adım olarak tanımlanmaktadır (Bektaş, 2013).

Varoluşçuluktaki karşılığı anlamsızlık olan saçma, bireylerin hayatında dört farklı boyutta ilerlemektedir. Kişi, önce mekanik bir yapıyla varoluşuna yönelik bir sarsıntı yaşayarak yaşamın amacı konusunda yanıtsız kalacağı bir sorgulamaya girişmektedir. Ardından birey, zamanın kendi aleyhine akıp gittiğini idrak etmektedir. Üçüncü aşamada, bilinmez ve kendisine yabancı gelen bir dünyaya mahkûm olduğu düşüncesi eşlik etmekte ve son bağlamda ise ölümlü olmaya yönelik bir farkındalık kazanmaktadır (Kılıç, 2006).

1.3.4. Gabriel Marcel

Marcel, bireyin genel çerçevede soyut ve kapsamlı deneyim ve olgular yığınına kendi perspektifinde somutlaştırarak bireysel bir felsefi yaklaşım yarattığını söylemektedir. Bu doğrultuda insan, özgürlük bağlamında deneysel arayışlara girer ve varoluş, ancak Tanrı'nın varoluşunu kabul edip özümsemekle gerçekleşmektedir. Varoluşsal boyutun bu şekilde gerçekleşmiş olması, insana dair her soru işaretinin Tanrı aracılığıyla ve varoluş boyutunda karşılık bulacağını göstermektedir. Böylece Marcel'e göre bireylerin yazgısı, Tanrı'ya bağlı olmakla birlikte varoluş arayışı içerisindeki kişi, sırasıyla kendiliğine, Tanrı'ya ve ardından dünyaya ilişkin edinimler kazanmaktadır (Magill, 1952/1971).

Marcel, felsefeyi somut durumların bir tasviri olarak ele almaktadır. Bu bakımdan varoluşçu düşünce çerçevesinde varoluşu, kendinden ayrılmayan ben olarak ele almaktadır. Sistemleşen ve soyut yapıyı ortadan kaldıran modern hayatın, bireyi kendiliğinden ayırma tehdidi savurduğunu belirtmektedir. Böylece Marcel'ın felsefesinde temel soru, bireyin kim olduğuna yöneliktir. Yalnızca bu sorunun yanıtını aramak bile söz konusu tehdide karşı koyma çabası olarak nitelendirilerek modern dalganın aksine bireye, vücut değil varlık olarak anlam yüklemektedir (Magill, 1952/1971).

1.3.5. Jean Paul Sartre

Sartre, yaklaşımlarında özgürlüğü temel kavram olarak ele almaktadır. Ona göre insan, özgürce yaptığı seçimler ve bu seçimlerle oluşan yapının tamamı yani özgürlüğün kendisidir. Dolayısıyla bireyin, hayatı üzerinde kontrol sahibi olmadığı ve olayların kendisinden bağımsız gerçekleştiği anlayışına karşı çıkmaktadır. Bu bakımdan sorumluluk ve ilişkili bir yapı olan özgürlük kavramlarına ilişkin vurgusuyla dikkat çekmektedir. Sartre için birey, tamamlanmış bir varlıktır. Bunu da kişinin dünya ile olan yönelimsel ilişkisi ile açıklamaktadır. Böylece bilinçten bahsederken boş ve kendi başına değil, bir şeyin sahip olunan bir yapıdan bahsetmektedir (Sartre, 1943/2009). Bilinç ve sahip olduğu yapının birbiriyle tam anlamıyla örtüşmemesi ise ancak hiçlik ile anlaşılmaktadır. Birey, yalnızca varlık ile değil hiçlik ile olan ilişkisi açısından da anlam kazanmaktadır. Hiçlik ise bireyin varlığa ilişkin sorularına olumsuz yanıt almasıyla ortaya çıkmakta yani kendi ürünü olmaktadır (Akinbode, 2023).

Sartre varlığı, “kendi başına” ve “kendisi için” şeklinde nitelendirilmektedir. Kendi başına varlık, kusursuz ve değişmezken kendisi için varlık ise noksan ve belirsizdir. Bu açıdan kendisi için varlık, kendi başına varlıktan türetilmiş ve kendi başına varlık ile kıyaslandığında daha önemli görülmektedir. İki yapıyı birbirinden ayıran ise araya giren yokluk ile gerçekleşmektedir. Bu bakımdan yokluğun yani eksikliğin, varlığa yani kusursuza tabi olduğunu ifade eder (Sartre, 1996).

Felsefesi kapsamında Sartre, özgürlük alanının kişiye getirilerini ele alarak utanç, suçluluk, bireyin kendini kandırması gibi çeşitli yapılara değinmektedir. Esas ve temel yapının varoluş olgusu olduğunu söylemenin yanında, bu olgunun bulantıya sebep olduğunu belirtmektedir (Çüçen, 2015). Ona göre birey, kendini manasız bir varlık ve boş bir dünya içerisinde görmektedir. Bulantıyı ise bu duruma yönelik bir tikslenme halinin sonucu olarak ifade etmektedir. Bu doğrultuda kişi, kendi varlığını oluşturma gayreti içerisine girerek kendisine bir anlam örüntüsü yaratma zorunluluğuna sahip olmaktadır. Böylece bireyin varoluşa ilişkin tüm hedefleri, bu boşluğa ve anlamsızlığa göre şekil kazanmaktadır (Bender, 2009).

1.3.6. Victor E. Frankl

Varoluşçuluk ile aynı zemini paylaşan Logoterapi yaklaşımının kurucusu olarak bilinen Frankl, anlam merkezli bir yapı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda önceki yaklaşımlarda vurgulanan haz ve güç istemi kavramlarına karşı çıkıp “anlam istemi” kavramına yoğunlaşarak özgürlük, hayatın anlamı ve sorumluluk gibi yapılar üzerine odaklanmıştır. Böylece hayatta aktif rol almak; amaç edinebilmek, eylem halinde olmak, üretmek ve acıyı deneyimlemek şeklinde ele alınmaktadır. Birey bu noktada hayata yönelik anlam ve amaç edinmektedir. Buna karşın haz ve güç elde etmek gibi faktörlerin ikincil unsurlar olduğunu belirten Frankl, hayattaki esas amacın anlamı bulmaya ilişkin gayret ve edinilen sonuçlardan ibaret olduğunu belirtmektedir. Bu arayış ise bireyin en temel güdüsü olarak değerlendirilmektedir (Frankl, 1946/2009).

Psikoterapi, bireyin bilinçdışı mekanizmalarını açığa çıkarma amacı taşırken logoterapi ise ruhsal farkındalığı sağlamak şeklinde ele alınmaktadır. Bu bakımdan sıklıkla zikredilen sorumluluk ve anlam kavramları, bireyin günümüzde anlama erişiminin engellenmesi ve beraberinde bilinçli bir sorumluluk yapısı kuramaması ile açıklanmaktadır (Sezen, 2009)

Frankl’ın felsefesinin dini boyutta şekillenen kısmı ise bireyde var olan bir “bilinçdışı tanrı” yapısından bahsetmektedir. Bu bağlamda, Tanrı inancının psikolojik açıdan bir dayanak sunmasının yanında, Tanrı ile iletişime geçilemiyor oluşu ise “gizli tanrı” ifadesini doğurmaktadır. İnsanın bilinçdışı bir kutsal ihtiyacının olduğunu ve hayatın bir noktasında bu inancın içselleştiğini belirten Frankl, bilinçdışı dindarlık yapılarından bahsetmektedir. Bu açıdan dindar bireyin, daha yoğun bir sorumluluk duygusuna sahip olduğunu ifade etmektedir. Böylece insanın kendisini fiziksel, psikolojik ve ruhsal bağlamlarda pekiştirmesi gerektiğini, anlam bulma ve ruhsal boyutun diğer boyutları da olumlu açıdan etkileyeceğini belirtmektedir (İlk ve Bilici, 2020).

1.3.7. Rollo May

Varoluşçu yaklaşımın önemli isimlerinden olan May, varoluşçuluk ve psikoloji alanında yaptığı çalışmalarla iki alanı birbiriyle ilişkilendirmiştir. Bu anlamda varoluşu,

diğer varoluşçular gibi varlık ve öz şeklinde ele alarak varlığın özden önce geldiğini savunmuştur. Bununla birlikte bireyin, özne ve nesne şeklinde bir bölünmeye girmeden her iki yapıyı da deneyimlediğini belirtmiştir. Bunun yanında kişiyi, geçmişin etkisiyle sınırlandırmanın, varlığını kısıtlamak anlamına geldiğini vurgulamıştır (Çetin, 2019).

May'e göre insan, sosyal, psikolojik ve doğal olan her katmanın birleşiminden oluşarak bu alanlarda varlığını sürdürmektedir. Varlığını sürdürmesi ise özgür oluşuyla mümkün olacağından, hayatının ve eylemlerinin sorumluluğu, yalnızca kendisine ait olmaktadır. Sorumluluk sahibi olan insan, kendinin ve çevresinin farkındadır. Farkındalık, beraberinde bir yükümlülük getirir. Bu yükümlülük ise bireyin kendi hayatında etkin bir rol almasını sağlamaktadır. Aynı zamanda anın da farkında olmayı gerektiren bu idrak konusunda May, özgürlüğün bireyin benlik bilinci ile mümkün olduğunu öne sürerek hayattaki en büyük kazanımın bu olduğunu savunmaktadır (May, 1953/1997).

Bireye yaklaşımı bakımından ise May, hümanist psikologlardan ayrılmaktadır. Hümanist psikologların aksine dinden yararlanıp insan doğasında kötülüğün de yerinin olduğunu, insanlık boyunca süregelen savaşlar ve acıları örneklendirerek savunmuştur. Bunun yanında hümanist yaklaşımın aksine ölüm konusuna değinerek kaygıya çok daha farklı yaklaşmış, bireyin ölümle yüzleşmesi gerektiğini savunmuştur (Çetin, 2019).

1.4. Varoluşçu Yaklaşımın Temel Kavramları

Varoluşsal yaklaşım, temelde ölüm, özgürlük, varoluşsal yalıtım ve anlamsızlık konularını varoluş boyutundaki çatışmaların asıl kaynağı olarak görmektedir. Devam eden bölümde bu kavramlara açıklık getirilecektir (Yalom, 1980/1999).

1.4.1. Anlamsızlık

Anlam, kişinin zihninde yer edinen soyut ve somut her yapının karşılığıdır. Birey, şeylere yüklediği anlam doğrultusunda, ötekine sunduğu kendiliğini yaratır. Bu kendilik ve anlam kanalları ile bir düşünce sistemi inşa ederek bu sistem çevresinde dünya ile iletişim kurar. Dolayısıyla anlam, kişinin en temel sorgulamalarından biri olarak ele alınmaktadır. Kavram, yalnızca nesnelerin ve olayların taşıdığı manayı ve bunların kendi içindeki

tutarlılığını ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda bireye ilişkin amaçları da içermektedir (Reker, Peacock ve Wong, 1987). Bu doğrultuda varoluşçuluk, esasen insanın dünyaya gelişinin bir anlam ve amaç taşıdığını öne sürmektedir. Bu bağlamda Yalom (1980/1999), bireyin kendi anlam sistemini keşfetmesi ya da inşa etmesi gerektiğini belirtmektedir. Birey, yaşamına yön veren bir anlam ve amaç oluşturamadığında, ortaya anlamsızlık duygusu çıkmaktadır. Frankl (1946/2009)'a göre bu durum, bireyin varoluşsal boşluk yaşamasına neden olup olumsuz sonuçlar yaratmaktadır. Bunun yanında anlamsızlıkla karşı karşıya kalan birey, ortaya çıkan boşluk duygusunu göz ardı etmeye çalışarak içsel sıkıntısından kaçma eğilimi gösterecektir (Karahan, 2004).

Frankl, anlamsızlığın birey üzerindeki olumsuz etkilerini varoluşsal boşluk ve varoluşsal nevroz kavramları ile açıklamaktadır. Bu durumdaki birey, büyük bir can sıkıntısı, moral bozukluğu, umutsuzluk hali içerisine girmektedir. Kişi, yaşamındaki birçok noktayı sorgulayarak, belirsizlik ve boşluk hissine gömülmektedir (Frankl, 1946/2009).

Varoluşun bireyde meydana getirdiği çatışmaların gerilimi hakkında olan anlamsızlık kavramı, birçok temel sorgulayışı da beraberinde getirmektedir. Kişi, sonlu bir dünyaya neden geldiği, hayattaki amacının ne olduğu, kendini nasıl var etmesi gerektiği gibi pek çok konu üzerine düşünmektedir. Bireyin özünü gerçekleştirebilmesi ve anlam sorunuyla başa çıkabilmesi için anlam arayışına yönelik ihtiyaçlarını tatmin edecek yanıtlar bulması gerekmektedir. Bu durumda, hayatın anlamını bulma gayreti içine giren birey, anlama yönelik elindeki verinin, hayatını tam anlamıyla kapsayıp kapsamayacağına yönelik bir kaygı yaşamaktadır. Söz konusu kaygı ve anlam kaynaklı diğer bilinmezlikleri çözüme kavuşturmak için ise birey, anlam arayışını sürdürmenin yanında bir amaç da edinmektedir. Bu doğrultuda verilen yanıtlar ile hayatı anlamlı kılarak anlam deneyimi de pekişecektir (Yalom, 1980/1999).

1.4.2. Ölüm

Bireyin varlığını tamamlayıp varoluşun son bulması gerçeğine yüklenen korkuyu ve kaygıyı içeren en önemli olgu olarak ölüm, varoluşçuluk için de oldukça mühim bir kavramdır. Kavram, kişinin hayatındaki karşılık ile anlam kazanmaktadır. Bunun yanında

bireyin ölüme ilişkin algısı, nasıl öleceği ile değil ölümün yaşamını dönüştürücü etkisiyle şekillenmektedir. Bu durumda ölümü kabullenerek varlığın devamlılığını sağlamanın yarattığı gerilim, bir açıdan birey için yapıcı bir etki barındırmaktadır (Yalom, 1980/1999). Varoluşçuluğun bu noktada odaklandığı durum, ölüm kaygısını dindirmek ve bir teselli oluşturmak değil bu sarsıntıdan yaşama kuvveti üretmektir. Bireyin ölüme ilişkin duyduğu korku ne ölüm anı ne de ölümden önceki korkudur. Sıkıntı yaratan durum, kişinin artık var olmayacağına yönelik bir gerilim ve güvensizlik yaşamasıdır. Böylece insanın muhatap olduğu ölüm tehdidinin, yaşam adına ne anlam ifade ettiği önem kazanmaktadır. Bireyin, ölümü işlevsel kılması için edinmesi gereken yapı, ölüm idrakidir. Bu edinim, ölüme dair bir teslimiyet değil onu yenmek ve üstesinden gelmeye yönelik bir çabadır. Bu bakımdan fanilik baskısı altında insan, kendi potansiyelini daha çok ortaya çıkarmaktadır (Bollnow, 2004).

Birey, yaşadığı hayatın, ölümü göğüsleyebilecek nitelikte olup olmadığıyla ilgili bir huzursuzluk duymaktadır. Jaspers, bu durumu “varoluş korkusu” olarak adlandırmaktadır. Bu sorgulama noktasından sonra yok olma tehlikesi içinde olan varlığın değerine ilişkin bir korku ortaya çıkmaktadır. Ölümün kaçınılmaz olduğunu bilen kişi, yaşamına, ölümden etkilenmeyen bir anlam yüklemek istemektedir. Bunun için her şeyden bağımsız olarak yalnızca anın kıymetine ve potansiyeline odaklanmaktadır. Böylece bu kıymet, hiçbir şeye bağımlı olmadan kendiliğinde kıymet barındıran bir anlam yapısı içermelidir. Bu bakımdan ölümle karşılaştığında değerinden eksilmeyen her şey varoluş boyutunda bir noktaya karşılık gelmektedir (Bollnow, 2004).

1.4.3. Özgürlük

Bir diğer kavram olan özgürlük, sorumluluk ile bağlantılı olarak değerlendirilmektedir. Bireyin kendiliği ölçüsünde gerçekleştirdiği özgürlüğün sınırı, sorumluluk ile çizilmiştir. Bu açıdan söz konusu sınırın aynı oranda bir sorumluluk yüklemesi, bireyde kaygı yaratmaktadır. Yükümlülük getiren bu özgürlük fırsatı ise kişide bir riski çağrıştıranın yanında, seçeneklere karşı savunmasız kalma ve zeminizlik hissi de uyandırmaktadır. Başka bir açıdan birey, yalnızca özgür değil aynı zamanda özgürlüğe

mecbur bırakılmıştır. Bu durum, özgürlüğün aynı zamanda kaygı doğurucu bir niteliğe sahip olmasına neden olur (Sartre, 1943/2009).

Kierkegaard için özgürlük kavramı, kaygı ile bağlantılı şekilde ele alınmaktadır. Ona göre kaygı, özgürlüğün temel kaynağıdır ve kaygıdan kaçmak isteyen birey, çoğunlukla özgürlüğünden de feragat etmektedir. Özgürlük, kişiye başka bir varoluş alanı açarken bu durum, yok oluşu meydana getirmektedir. Kişi, bu zıtlıktan kaçtıkça suçluluk duymaktadır. Buna karşın birey, iradesini kullanıp kendi seçimlerini yaparak özgürlüğünü ve kendiliğini etkin kılacaktır (Kierkegaard, 1990). Bu bakımdan kendi seçimlerini yapan kişi, benliğine şekil vererek özgürlüğünü ve kendini daha iyi tanıma fırsatını eline alacaktır (Clark, 1991; akt. Taşdelen, 2004).

Nietzsche'ye göre ise özgürlük, varoluşun temel bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Ona göre özgürlük, yalnızca imkânlarla sahip olmak değil bu imkânları fiile dökabilmektir. Bu açıdan hayat, devamlı olarak bir oluş ve gerçekleştirme süreci olarak değerlendirilmektedir (Nietzsche, 1878/2003). Bununla beraber Frankl, yaşam koşullarını her zaman kendisi seçemese de bu koşullara verilen tepki ve bunlara ilişkin yorumların, bireyin elinde olduğunu belirtmiştir. Ona göre özgürlük, bu noktada başlamaktadır. Bu özgürlük alanı bireye, karşılaştığı zorluklarla mücadele etmesine yardımcı olan geniş bir çerçeve sunmaktadır (Frankl, 1946/2009). Rollo May ise bireyin aldığı kararlar ve üstlendiği sorumluluklar üzerinden bir özgürlük tanımı yapmaktadır. Söz konusu karar alma süreçleri, psikolojik açıdan bir gerilim kaynağı olmanın yanında bireyin kimlik algısını şekillendiren temel unsurlardan biri olmaktadır (May, 1953/1997).

1.4.4. Sorumluluk

Sorumluluk, bireyin kendisi ve çevresindekilere yönelik farkındalığı ile ele alınmaktadır. Bu iki kavramın etkileşimi, bir bilince işaret etmektedir. Rastlantısal olay örüntülerinden oluşmuş evren içerisinde birey için özgür olmak, bir açıdan seçim değil zorunluluktur. Bu bakımdan özgürlük çerçevesi içerisinde hayatının pek çok anlamını kendisi inşa eden bireyin, bunun sorumluluğunu alması da kaçınılmazdır. Sorumluluğu üstlenmek ise sözü edilen tüm yapıların farkındalığını kazanmakla mümkün olmaktadır. Bir

başka deyişle sorumluluk çatısı altında birey, kendiliğine yönelik bu insanın idraki içerisinde bulunmaktadır (May, 1953/1997).

Bireyin yaşamına ve duygularına dair bilinçli bir farkındalık geliştirmesi olarak ele alınan sorumluluk, bireysel eylemlerden çok daha geniş bir çerçeveyi kapsayarak başkalarını da etkilemektedir. Birey, sınırlarını genişletip daraltırken aynı zamanda sınırın dışına da müdahale etmiş olmaktadır. Bu bakımdan sorumluluk alanı, pek çok unsuru etkileyen bir sisteme dönüşmektedir (Yalom, 1980/1999).

Kierkegaard, kişinin özgürlüğünün ancak sorumluluk bilinci ve ahlaki eylemler yoluyla anlam kazanabileceğini vurgulamaktadır (Kierkegaard, 1980). Benzer şekilde Sartre, özgürlüğün bireyin kimlik algısı üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu, bunun ise kaçınılmaz olarak sorumluluğu getirdiğini belirtmektedir. Ona göre sorumluluk, özgürlüğün ayrılmaz bir parçası olup bireye yaratıcı bir rol yüklemektedir. Bu rol ile birey, yaşamına yönelik farkındalık kazanarak özünü inşa etmektedir. Farkındalık, kişinin yalnızca mutluluğuna ve seçimlerine değil acılarına ve zorluklarına yönelik de bir bilinç geliştirmesini sağlamaktadır. Buna karşın sorumluluktan kaçan birey, huzursuzluk ve sıkıntı ile karşı karşıya kalmaktadır (Sartre, 1943/2009).

Benzer bir açıdan May ise özgürlük ve sorumluluğun birbirinden ayrı yapılar olarak düşünülemeyeceğini savunmaktadır. Ona göre birey, sorumlu olmadığında özgürlüğünü de tam anlamıyla gerçekleştiremeyip kendisini varoluşsal anlamda sorgulamaktadır (May, 1953/1997).

1.4.5. Yalıtım

Birey, kimi zaman hem kendinden hem de çevresinden soyutlanmaktadır. Varoluşçu yaklaşım bireyi, kişilerarası ilişkilerin bir parçası olduğu kadar onlardan bağımsız bir varlık olarak da ele almaktadır. Böylece soyutlama ve yalıtım, yalnızca bireysel bir anlam taşımayıp varoluşsal bir zemin de barındırmaktadır. Bu bağlamda, kişi ile öteki arasında tamamlanamaz bir mesafe olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla bireyin kendine özgü bir

varoluş kazanabilmesi, belirli düzeyde yalnızlık ve ötekinden ayrışma gerekliliğini de beraberinde getirmektedir (Fromm, 1941/1999).

Benzer şekilde kavramsal bağlamda yalıtım, bireyin kendi ve öteki arasındaki mesafeyi tanımlamaktadır. Bu bakımdan dünyadan soyutlanmak şeklinde de ele alınabilmektedir. Varoluş ve varoluşçu kavramlar hakkında düşünüp anlama ilişkin kafa karışıklığı ile yüzleşmek ise bireyi böyle bir yalıtım sürecine götürebilmektedir. Bunun yanında kişinin kendisiyle iletişim kurarak özünü dinlemesine de olanak tanımaktadır (Yaran, 2001).

Yalom’a göre psikolojik perspektifte üç tip yalıtım söz konusudur. Bunlar; kişilerarası, bireyin kendi içinde ve varoluşsal boyutta ele alınmaktadır. Kişilerarası boyut, çoğunlukla yalnızlık şeklinde deneyimlenip diğer insanlardan uzaklaşmayı ifade etmektedir. Bireyin kendi içindeki yalıtım basamağı, kişinin bastırdığı duygular ve istekler, zihninde dönen “-meli,-malı” ifadeler ve kendi potansiyelini bastırmasıyla ortaya çıkmaktadır. Varoluşsal yalıtım ise bireyin ölüm ve özgürlükle yüzleşmesinin nihai sonucudur. Bu durum, bireyin kendisini tanıması, öteki ile arasına sınır çizmesi ve birey haline gelmesine hizmet etmektedir (Yalom, 1980/1999).

1.5. Hayatı Anlamlandırma

Anlam, nesnelerin zihnimizde bulduğu karşılık, mana olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu manalar, soyut ve somut pek çok yapıya yönelik olması bakımından hayatın tüm alanlarına ilişkin zihinsel şemalar sunmaktadır. Böylece anlam, bireyin zihin dünyasını, dünyayı nasıl yorumlayacağını ve davranışlarını etkileyerek kişiye bir profil inşa etmektedir (Karşlı, 2020).

Birey, içinde bulunduğu dünyayı anlamaya ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeple var olan hiçbir durumu anlam dünyasının dışında bırakmadan bunlara ilişkin bilgiye erişmek istemektedir (Akıncı, 2005). Böylece bireysel anlam yapısını inşa edebilmektedir. Dolayısıyla her koşulda bireyi kuşatabilen anlam arayışı, varoluşçuluk kapsamında çok

temel bir güdü olarak ele alınmaktadır. Buna karşın bireyin anlam istemi karşılık bulmadığı takdirde, pek çok biyopsikososyal sorun ortaya çıkabilmektedir (Şentürk ve Yakut, 2014).

Hayatı anlamlandırmanın söz konusu etkileri, literatür bağlamında sıklıkla ele alınmıştır. Bu doğrultuda psikolojik iyi oluş açısından çalışılmış ve özellikle bireyin riskli eylemlerde bulunması noktasında koruyucu bir faktör olduğu görülmüştür (Brassai, Piko ve Steger, 2011). Benzer şekilde pozitiflik ve iyi oluş açısından hayatı anlamlandırma değerlendirildiğinde, hayat doyumu ve psikososyal problemler bakımından etkili unsurlardan olduğu görülmüştür (Ho, Cheung ve Cheung, 2010).

Anlam kavramı, yalnızca bir tanımlama değil idrak, algı ve alınan bilginin işlenmesini de beraberinde getirmektedir. Bununla beraber edindiği bilgiyi yalnızca kendi bağlamında kullanmak için zihninde barındırmayan insan, aynı zamanda onu birçok farklı kanala entegre ederek bakış açısı olarak da özümsemektedir. Bu noktada Adler, birey için belirleyici noktanın, yaşadığı olaylar değil bunlara ne anlam yüklediği olduğunu vurgulamaktadır. Benzer bir bakış açısıyla bilişsel davranışçı yaklaşım, algının olumsuz duygu ve düşüncelerden etkilenecek davranışı doğurduğunu vurgulamaktadır. Böylece bilişe işlenmiş olan otomatik düşüncelerin eyleme etki düzeyi, önem arz etmektedir (Hofmann, Asmundson ve Beck, 2013). Beck ve Ellis ise bu durumu ABC formülasyonu ile açıklayarak duruma yönelik yorumun, durumdan daha önemli olabileceğini vurgulamışlardır. Bu bağlamda bireyin olay, duygu ve anlam sürecinden geçerek yaşantıyı kodladığı belirtilmektedir. Bu kodlamayı ise ABC şeklinde ifade etmişlerdir. A aşaması tecrübe edilen olay, B aşaması bireyin olaya ilişkin yorumu, C aşaması ise kişinin bunlara verdiği psikolojik ve fizyolojik yanıtıdır (Ellis, 1991). Böylece yüklenen anlamın, bireyin davranışlarını etkileyerek benzer bağlamlarda ortaya çıkan hareket örüntülerine sinmesi, onu temel bir yapı kılmaktadır (Kabadayı ve Güven, 2022).

Anlamsızlıktan kaynaklı belirsizliğin bireyde yarattığı kafa karışıklığı, varoluşsal bakımdan da değerlendirildiği üzere gerilime yol açmaktadır. Bu doğrultuda kişi, anlamsızlığı çözümleme isteği ile mevcut değerlerinin örtüştüğü yanıtlar arayarak gerilimi ortadan kaldırmaya çalışacaktır. Bunu gerçekleştirmediğinde, içinde bulunduğu

anlamsızlık boşluğu, onu güçsüz hissettirerek hayatına dair bir kontrolsüzlük duygusunu gün yüzüne çıkaracaktır. Böylece hayata anlam vermek, sahip olunan değerleri somutlaştırmak adına harcanan bir çabayı da içermektedir. Böylece bu çabanın muhatabı olan hayatın, çaba ortadan kalktığında da bir anlam barındırdığını görmek tutarlılık sağlayacaktır (Akıncı, 2005). Bu tutarlılığın olmaması durumunda varoluşsal anlama ilişkin ortaya çıkacak büyük boşluk, birey tarafından sağlıklı biçimlerde doldurulmaya çalışılacaktır (Ayhan, 2020). Brassai, Piko ve Steger (2011), hayata ilişkin anlam ile psikolojik sağlık ilişkisini çalışarak ergen bireyleri ele almışlardır. Bu doğrultuda hayatı anlamlı bulan katılımcıların, depresyon seviyelerinde düşüş görülürken yaşam memnuniyetlerinde ise bir artış bulgulanmıştır.

Hayatı anlamlandırma basamağı ile oldukça ilişkili olan varoluşçu yaklaşım, insanlar için iki tür ihtiyaca değinmektedir. Bunlardan biri bireyin varlığına ilişkin iken diğeri ise varoluşuna yönelik ihtiyaçlar olarak tanımlanmaktadır. Varlık ile ilişkili ihtiyaçlar, biyolojik kapsamda algıladığımız yemek, içmek ve hayatın devamlılığına yönelik gereksinimler bütünüdür. Bu ihtiyaçlar, tüm canlılar için ortaklık barındırmaktadır. Buna karşın varoluşa yönelik ihtiyaçlar, insanın kendisini diğer canlılardan farklı kılan bilinç mekanizması hakkındadır. Bu açıdan birey, kararlarını özgürce alarak kendi dünyasını inşa etme hali içerisinde. Sahip olunan özgürlük ve inşa edilen hayat ise karşılığında bir sorumluluk barındırmaktadır (Yaran, 2001).

Hayatı anlamlandırma, öncelikle kendiliği anlamlandırıp yapılandırmakla mümkün olmaktadır. Bu durum psikolojik açıdan ele alındığında varoluşçuluk, “ben”in farkındalığını temel bir ihtiyaç olarak değerlendirmektedir. Farkındalık, bireyin tüm sorularına yanıt vermese de anlamlandırma açısından bir ön koşul teşkil etmektedir. Victor Frankl, bireyin hayata ve “ben”e ilişkin yaşadığı bu sorgulayışların çözümsüz kalmasını, “varoluş vakumu” ve “varoluşsal nevroz” kavramlarıyla açıklamaktadır. Varoluş vakumu söz konusuken birey keyifsizlik, durgunluk, hayata karşı yoğun bir ilgisizlik, eylemlerinin amacını bilememe ve kendine yabancılaşma hali içerisinde bulunmaktadır. Bu durumun

yarattığı boşluk, semptomlarla doldurulmaya çalışıldığında ise varoluş nevrozu ortaya çıkarmaktadır (Göka, 1997).

Varoluşsal ihtiyaçlar, anlama, anlam ve arınma olarak üç düzeyde ele alınabilmektedir. Anlama ihtiyacı, bireyin varoluş bakımından yanıtlanmasına ihtiyaç duyduğu noktalardır. Böylece kişi, nedenler ve nasıllara ilişkin bir dizi soru ile kendisi ve kendisi dışındaki her şeye yönelik kafa karışıklığı yaşamaktadır. Bu bağlamda anlama gayreti içerisinde bulunduğu halde, zaman zaman sorularına yanıt alamamaktadır. Buna karşın birey için akışı sürdürüp öğretici olan, bu soruların devamlılığıdır. Bir diğer soru mekanizması olan anlam ihtiyacı ise hayatın ve karşılaşılan her olayın anlamına yönelik bir sorgulamadır. Böyle bir aşamada ihtiyaç duyulan, net bir cevap elde ederek düşünce dünyasını doyurmaktır. Burada önemli olan bir başka nokta, sorgulanan yapıların, bireye gerçek bir amaç verecek kadar anlamlı olup olmadığıdır. Dolayısıyla anlama ilişkin sorulara verilen yanıtların da başlı başına anlamlı olması önem arz etmektedir. Son olarak arınma ihtiyacı ise bireyin keşif sürecinde edindiği tecrübelerin, onu önceki halinden arındırarak yeni açılımlar sağlaması olarak değerlendirilmektedir. Bu ise anlamın ve anlamlandırmanın doğurduğu bir ihtiyaç olarak son adım mahiyetindedir (Özcan, 2000).

Birey, deneyimlediği olumlu ve olumsuz olaylar sonrasında önceki anlam şemalarını yenileyip akış içerisinde yeni bir anlam inşa etmektedir. Böylece olumsuzlukların da anlamlı bir karşılık bulması, yaşamı daha gerçekçi kılmaktadır. Şemaların değişimiyle bu anlam süreci, biricik ve kişiye özgü bir çabanın çıktısı olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla aynı yaşantıya farklı kişiler, farklı anlamlar yüklemekte ve kişi sayısı kadar anlam ağı oluşmaktadır. Bu yönüyle varoluşçuluk da evrensel bir anlamın olmadığını, deneyimler kadar yüklenen anlamın da değişiklik gösterdiğini belirtmektedir (Yalom, 1980/1999).

Bir diğer bakımdan anlam, belirsizliğe karşılık bulmaktır. Böylece bir açıdan, var olmayana bir isim verme rolü üstlenerek varoluşu da içerisinde barındırmaktadır. Tanımlanamayan bir bulanıklığı anlam gözlüğüyle somutlaştırmak ise silikleşmiş deneyimleri kalıcı kılmaktadır. Söz konusu var etme dinamiği gerçekleşmediğinde, hayata

dair nesneler ve inançlar, yerini belirsizliklere ve boşluklara bırakmaktadır. Böylece bireyin anlam sorununa karşın, yeterli ve tatmin edici cevaplar bulabilmesi, hayatındaki belirsizliği ve bilinmezliği çözmesi bakımından önemli bir husustur. Cevap bulamayan kişi, kaygı ve sıkıntı yaşayarak amaç da edinmemektedir. Bu bakımdan anlam, kişinin kendi dünyasının kontrolünü almasına aracılık eden bir ihtiyaçtır. Bu noktada Jung, anlamsızlığın hayatın bütünlüğüne mâni olduğunu ve bu sebeple fizyolojik bir hastalıkla eşdeğer öneme sahip olduğunu belirtmektedir (Jaffé, 1967/1984).

Var olan anlam yapılarının içerisinde, birey de kendi anlam mekanizmasına yönelik bir merak duymaktadır. Bu doğrultuda ruh ve bedenın zorunlu ilişkisi gibi birey de bir karşılık bulmak için anlam edinmek istemektedir. Varoluşçuluk, bilinmezliği çözmeye yönelik bu arzuyu, anlam istemi olarak açıklamaktadır. Victor Frankl'e göre anlam istemi, bireyin en temel düşüncesidir (Frankl, 1946/2009).

Frankl, anlam istemini bir sezgiden çok daha fazlası olarak yorumlamaktadır. Bunun yanında modern insanın esas ihtiyacının, dünyaya sorular sorarak cevaplar arama serüveni olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda anlam istemi, bir devamlılığa işaret etmektedir. Birey için bu sorgulama, yalnızca belirsizliğin riskini ortadan kaldırmak değil aidiyet kanalı kurmak için bir zemin aramayı da amaçlamaktadır. Anlam istemi de benzer şekilde varoluşu, bağlama yönelik merak ile sürdürmektir (Frankl, 1994). Böylece sorgulayıp yanıtlar arayarak farkındalık kazanan birey, kendi anlam yapısını inşa etmeye yönelik özgürlüğünü de eline almaktadır (İlk ve Bilici, 2020).

Ayten (2012), bu bakımdan insanın en temel hedefinin, amaç barındıran anlamlı bir hayat olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda birey, hayatına anlam kazandırabilmesi için dört noktaya ihtiyaç duymaktadır. Bunlardan ilki olan amaç ihtiyacı, yaşanan olayların gelecekte karşılaşılabilecek olaylarla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Diğer nokta, değerler hakkındadır. Bu açıdan eylemlerin doğruluğu ve yanlışlığı hakkında, bireyde bir karar mekanizması oluşturmaktadır. Değerler, bu karar süzgecini oluşturarak suçluluk ve kaygı halini kontrol altına almayı sağlamaktadır. Üçüncü basamak, etki ve fayda hissine

yönelik ihtiyaçtır. Amaç ve hedefin varlığı, yalnızca etki ve fayda ile önem kazanmaktadır. Son ihtiyaç ise bireyin kendisine yönelik saygısı ve kendine verdiği kıymettir. Bu ihtiyaçlar sağlandığında birey, anlam arayışında sağlıklı bir yol izleyerek anlamsızlık duygusundan kurtulmaktadır. Birey, bu unsurlar bağlamında hayatını anlamlı kılarak bir tutarlılık sağlamaktadır. Buna karşın hayatta karşılaşılan çeşitli olaylar ve olumsuzluklar, anlama ilişkin söz konusu istikrar duygusunu tehdit edebilmektedir. Bu tarz durumlarda ise birey, anlamı koruma veya dönüştürme yoluna gitmektedir.

Sıkıntılı durumlarda anlam arayışı çabası, sürecin başa çıkma basamağıdır. Anlam, zarar görme tehdidiyle karşılaştığında kişinin sergilediği ilk tutum, eldekini korumaya yöneliktir. Koruma konusunda elindeki tüm gücü kullanmak ise bireye, dönüştürme şeklinde yeni bir basamak yaratmaktadır. Ayten (2010), bu durumu dini boyut ile ele almıştır. Anlamın korunumu dini boyutta değerlendirildiğinde, belirsizlik barındıran modern dünya içerisinde dinin bir netlik ve güven duygusu verdiği belirtilmiştir. Zorluklarla veya istenmeyen durumlarla karşılaştığında din, bireye devamlılığı öğütleyerek hayata yönelik anlamı sürdürmesine olanak tanımaktadır. Dini perspektifte koruma basamağı üç şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan ilkinde negatif olay karşısında inanç ve anlama yönelik kafa karışıklığı yaşayan birey, hikmete ilişkin arayışına yeniden girerek eldeki bilgileri tekrardan biçimlendirmektedir. İkinci noktada, doğru olmayan eylemlerde bulunan kişi, dini bakımdan arınma yoluna gider. Üçüncü aşama ise dini açıdan değişim yaşamak şeklinde gerçekleşmektedir. Bu ise dine yönelik bağlılığı aynı kalsa da bireyin elindeki bilgiyi yanlış ve yetersiz görmesi ile yeniden öğrenme aşamasına girmesi ile mümkündür. Anlam korunumunun olası olmadığı durumlarda ise yapılması gereken, hayatın anlamına dair bir dönüşüme gitmektir. Bu noktada din, anlamın dönüştürülmesi ve tekrardan değerlendirilmesine ve oluşturulmasında rol oynamaktadır. Din tarafından bireye sunulan yeni amaçlar, bireyin hayatını yeniden düzenlemektedir (Ayten, 2012).

Yaşamda anlam kavramı, literatür bazında ele alındığında, pek çok tanım ile karşılaşılmaktadır. Ebersole ve Depaola (1986), “yaşamda anlam” kavramını sağlık, ilişkiler, zevk, yardım etmek ve inanç boyutlarında ele almışlardır. Battista ve Almond

(1973)'a göre ise bu kavram, bir değerler grubu olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda yaşamı anlamlı kılabilmek, amaçlara ulaşma gayreti ve bireyin mevcut potansiyelini, kendini tatmin edecek ölçüde tamamlaması ile açıklanmıştır. Klinger (1977) ise yaşamda anlam tanımını yaparken ilişkiler, kişisel gelişim, başarmak, özgecilik, hazcılık, üretkenlik, dini boyut ve hayatta iz bırakma kavramları ile ilişkilendirmiştir. Bir başka açıdan Baş ve Hamarta (2015), toplumsallık, maneviyat, özgürlük, kariyer, entelektüel yatkınlık ve değer kavramları ile hayatın anlamı arasındaki ilişkiselliğe değinmiştir. Bu doğrultuda üniversite öğrencileri ile yürüttükleri çalışmada, bireylerin içsel değerlerine olan farkındalıklarının ve hayatın anlamına yönelik keşiflerinin, psikolojik iyi oluş ve akademik başarılarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan araştırmalar bağlamında ele alındığında, anlamın pek çok unsuru yordadığı görülmektedir. Bunlardan biri olan Yalçın ve Malkoç (2015)'un çalışmasında, üniversite öğrencileri ele alınmıştır. Bu doğrultuda anlam varlığı ve umut düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu bulgulanmıştır. Üniversite öğrencilerinin yaşamda anlam ve yaşam amaçları arasındaki ilişkileri üzerine çalışan bir başka araştırmada ise yaşamda anlam edinmiş olmak ile yaşama dair bir amaç gütmek arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Demirbaş Çelik, 2016). Yaşamın anlamı ve psikolojik esneklik konusunda üniversite öğrencilerini kapsayan farklı bir çalışmada ise anlamın artış göstermesi ile yaşama yönelik anlamın ve psikolojik esnekliğin de aynı şekilde arttığını bulgulanmıştır (Seyrek ve Ersanlı, 2017). Bu noktada kişi, hayatını anlamlı bulduğu sürece, daha büyük bir anlamın var olduğuna dair inancı da artmakta ve bu doğrultuda anlam arayışını sürdürmektedir. Anlam arayışını, ergenlik dönemindeki bireyler ve onların dini başa çıkma düzeyleri ile ele alan Kulu (2019), hayatın bir anlam ve amaç barındırdığını düşünen bireylerin, olayları yorumlarken olumlu özellikler barındırdığını gözlemlemiştir. Jaarsma ve arkadaşları (2007)'nın yaşamın anlamı ve psikolojik iyi oluşa yönelik çalışmasında ise iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Jaarsma, Pool, Ranchor ve Sanderman, 2007).

Birey bazında değerlendirildiğinde, kişide mevcut bir anlamın olmasının yanında, yaşamın da aynı şekilde anlam barındırması önemlidir. Bu doğrultuda varoluşçuluk, hayatın anlamdan yoksun olmadığını ifade etmektedir. Dolayısıyla anlama yönelik eksiklik, varoluşsal anksiyetenin en büyük boyutu olarak tanımlanmaktadır (Yalom, 1980/1999). Böylece ölüm ve acı dâhil olmak üzere, mevcut her türlü olumsuzluğun bile bir anlam barındırdığı belirtilmektedir. Bununla beraber kişi, hayatı anlamlandırma sürecine girdiği andan itibaren ister istemez bir yığın soru ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunun yanında hayatı anlamlandırma isteği, yalnızca evrene ve olup bitene yönelik değil aynı zamanda bireyin kendisine ve âlem içerisindeki konumuna ilişkin bir arayışı da içermektedir (Sezen, 2009). Bu yönüyle anlamlandırma, kişinin özünden başlayan sorgulamanın, kendisini aşarak boyut kazandığı bir durum olmaktadır. Dolayısıyla anlamlılık durumu, bireyin ötesine geçtiği andan itibaren çeşitlilik kazanmaktadır. Burada önemli olan nokta, arayışın bir sonuca varması değil, arayış yolculuğunda edinilen kıymetli tecrübedir (İlk ve Bilici, 2020).

Anlam istemi, bazı durumlarda çözümlenememekte veya engellenmektedir. Bu tür durumlar, bireyde derin bir umutsuzluk, çökkünlük ve boşluk hissi bırakmaktadır. Varoluşçuluk, anlam istemi engellendiğinde bireyde nevrozların gözlemlenebileceğini ifade ederek bireyin bir amaç edinmesinin bu noktada sağlıklı bir etki yaratacağını belirtmektedir. Frankl'a göre birçok insan tarafından yaşanabilecek bir durum olan engellenme, hayatın nedenlerine ilişkin soruların yanıtsız kalmasıyla ortaya çıkmaktadır. Varoluşsal engellenmenin sonucunda bireyin düştüğü derin çökkün hal ise varoluşsal boşluk olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, bahsedildiği üzere umutsuzluk, can sıkıntısı ve boşluk hissi gibi belirtilerle kendini göstermektedir. Frankl, metafizikten uzaklaşıp yalnızca nicel boyutlarla ilgilenmenin, varoluşsal boşluğa sebep olduğunu belirtmektedir (Erdem, Kesgin ve Zengin, 2024).

Bireyin hayatı anlamlandırma süreçleri, varoluşçuluğun vurguladığı temel kavramlarla bağlantılı olup birçok bireysel ve kültürel faktör tarafından şekillenmektedir. Bu faktörlerden biri de din olgusudur. Din, bireyin kutsal olanla kurduğu bağ ve bu bağ

doğrultusunda belirlenen kurallara uygun yaşama çabası olarak tanımlanmaktadır. Dini çerçevede birey, eylemlerinin sorumluluğunu üstlenerek yaşamını anlamlı kılmaktadır. Bu süreç sadece rutin olayları değil bireyin, dünyayı ve kendi varlığını nasıl yorumladığını da etkilemektedir. Sonuç olarak inanan bir kişi, yaşamının tamamını dini bakış açısıyla şekillendirebilir ve bu doğrultuda eylemlerini de ibadet olarak tanımlayabilmektedir. Böylece bireyin hayatı anlamlandırma sürecinde din algısı ve değerler, önemli bir rol üstlenmekte, bireyin dünya görüşünü ve varoluşsal tutumlarını şekillendirmektedir (Bahadır, 2002).

1.6. Din Gelişimi

Din yapısı, insanlık tarihi kadar derin köklere sahiptir. Bu kadar köklü ve yaygın bir olgunun bireysel ve toplumsal anlamdaki etkileri, pek çok kişi tarafından merak konusu olmuştur. Bu doğrultuda dinin, hangi noktadan itibaren bireyin hayatında yer edindiği, gelişimsel süreçte bireyi ne şekilde etkilediği gibi sorulara yanıt aranmıştır. Tüm bu sorular ve türevleri ise din psikolojisini ortaya çıkarmıştır. Bu bakımdan kültürel ve sosyolojik bir zemin barındıran bu olgu, birey ve toplum üzerinde farklı şekillerde gelişim göstererek etkilemektedir. Rollo May, dini sadece kişi için değil aynı zamanda toplum için de önemli bir yapı olarak değerlendirmektedir. Böylece dine yalnızca zarar veya fayda sağlaması bakımından yaklaşmayı doğru bulmamaktadır. Dinin, bireyin yaşamındaki yerine ve yansımalarına bakarak işlevini yorumlamanın çok daha önemli olduğunu vurgulamaktadır (May, 1940).

Bireyin dine olan mesafesini ve gelişimini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar, farklı teorisyenler tarafından ele alınmış olup kişinin bilişsel yapısı, kapasitesi, eğitimi, bunları içselleştirip içselleştirmemesi, farkındalık seviyesi, düşünce ve yorumlama tarzı, duygularını yansıtma ve kontrol etme yapısı olmak üzere pek çok değişkenden etkilenmektedir. Bu bakımdan bireyin dini gelişimi de bir açıdan biyopsikososyal bir yapıdır (Ayten, 2012).

Din psikolojisi alanında ele alınan çalışmalar, hayatı anlamlandırma gibi pek çok yanıtsız kalmış sorgulamanın, temelde dini ihtiyacı işaret ettiğini vurgulamaktadır (Karaca,

2016). Bu bağlamda yapılan çalışmalar, bireyde dini bir fitratın mevcut olup olmadığını sorgulamıştır. Buna karşın bireydeki dini ihtiyaçtan bahseden Allport, bu konuda daha çok çevresel ve kültürel yapının etkisine değinmektedir. Bir başka bağlamda ele alınan Albert Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı ise konuyu, Allport ile benzer şekilde değerlendirmiştir. Böylece model alma ve taklit etme davranışlarının dini boyutta da etkili bir unsur olduğu belirtilmektedir (Karaca, 2007). Bunun yanında Jung, bireyin Tanrı'yı bulmak adına bilinçdışı bir güdü ile kuşatılmış olduğunu vurgulamış, Elkind ise dinin, zihinsel gelişim aşamalarında ortaya çıkıp bilişsel yapıları etkileyen unsurlar barındırdığını ifade etmiştir (Elkind, 1970).

Bu doğrultuda, birçok kuramda yer edinmiş olan dini gelişim süreci ve bireydeki yeri, psikoloji bilimi için de oldukça önemli bir konudur. Böylece devam eden bölümde, bireyde dini gelişim, algı ve yorumlama, kuramlar perspektifinde incelenerek olgunun alan yazındaki yerine değinilecektir.

1.6.1. Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı

Piaget'nin kuramı, bireyin sürekli olarak artan sorumluluk ve edinimlerini kapsayan gelişimsel evrelerden oluşmaktadır. Ona göre bu basamaklarla birlikte çocuğun, dünyayı algılama biçimi de değişmektedir. Bu bakımdan evreler, hiyerarşik bir dizilimde olup biri tamamlanmadan diğerine geçilmemekte, dönemler yaş aralıkları ile tanımlanmış olsa da bireysel bakımdan da değişiklik gösterebilmektedir (Ahioğlu Lindberg, 2011).

Dönem bazında ele alındığında birey duyuşsal motor, işlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlem dönemi olmak üzere dört gelişimsel basamaktan geçmektedir. İlk evrede çocuğun, soyut anlamlandırma yeteneği görülmemekte ancak merak güdüsü ile çevresini keşfetmektedir. Bu dönemde, kendisi ve ötekini keşfederek nesne devamlılığı kazanmaktadır. Sonraki aşama olan işlem öncesi döneme geçen çocuk, benmerkezci bir yapı seyrederken önceki basamaktan daha karmaşık şekilde düşünmektedir. Bu noktada çocuk, somut işlem döneminde nesne korunumunu edinerek somut olaylara yönelik mantıklı düşünme kabiliyeti de kazanmıştır. Son basamak olan soyut işlem dönemine

geldiğinde ise soyut düşünme kabiliyeti ile çok boyutlu sorgulamalarda bulunmaktadır (Günce, 2019).

Önceki dönemlerde çevreye yönelik somut keşiflerde bulunan birey, bu keşiflerle merak güdüsünü sonraki yıllara da taşımaktadır. Böylece pekiştirilen merak, özellikle soyut işlem döneminde, bireyin din ile olan ilişkisini de etkilemektedir. Bu dönemde yapılan sorgulama ve hipotetik düşünme ile birey, dini öğretileri sorgulayarak bunlara bilinçli bir farkındalıkla yaklaşacaktır. Bunun yanında dinin içerdiği soyut kavramları anlayıp ilişki kurabildikçe kendi kararlarını vererek dine olan yaklaşımına boyut kazandıracaktır (Karaca, 2016).

1.6.2. Bandura ve Sosyal Öğrenme Kuramı

Albert Bandura tarafından ele alınan yaklaşım ödül, ceza, pekiştirme, taklit etme, model alma gibi temel yapılar üzerinde şekillenmektedir. Bu bağlamda pekiştirilen davranışlar, davranışı devam ettirmeye yönelik bir motivasyon sağlarken ceza ile davranışın görülme sıklığı azalmaktadır. Yaklaşım, taklit davranışının altında yatan mekanizmayı, takdir edilmeye yönelik istekle açıklamaktadır. Buna eşdeğer bir kavram olan özdeşim ise model almanın bir biçimi olarak nitelendirilerek çocukların kendi aile bireylerine veya otoriteye benzemeye çalışarak bir doyum ve onaylanma ihtiyacı hissetmeleri şeklinde vurgulanmaktadır (Tatlıoğlu, 2021).

Kuram çerçevesinde değerlendirildiğinde, model olarak öğrenilen uygulamalar ve yaşam tarzı, bireyin zihin dünyasında çizdiği profil ile din algısını oluşturabilmektedir. Bireyin dine olan yaklaşımı buradan temellenmekte, böylece aidiyet duygusunu pekiştiren eylemlerde bulunarak algısı ve dini yaşantısı da şekillenmektedir (Karaca, 2007).

1.6.3. Erikson ve Psikososyal Gelişim Teorisi

Erikson gelişimsel evreleri sekiz aşamada ele alarak her döneme özgü bir gelişimsel görev ve merkezi bir çatışma konusu bulunduğunu belirtmiştir. Bu krizler bir dönüm noktası mahiyetinde olsa da tamamen çözümlenmesi mümkün değildir. Buna karşın her aşamada olumlu ve olumsuz uç noktalar tanımlanarak sağlıklı bir gelişimin, olumlu uç

noktanın olumsuz baskın gelmesiyle olacağı belirtilmiştir (Kocerguis, Adams ve Çok, 2019).

Gelişimsel basamakların ilki olan güvensizliğe karşı güven evresi, bebeğin ihtiyaçlarına verilen yanıtlarla sağlanmaktadır. Bu evrede bebeğin emme ihtiyacı ağır bastığı için anne ile olan ilişki oldukça önemli görülmektedir. Buradaki anne imgesinin daha sonradan Tanrı'ya dönüşeceğini belirten Erikson, bu doğrultuda bireyin inanmaya olan meyline değinmiştir. Sonraki evre olan utanç ve şüpheyeye karşı özerklik, Erikson tarafından adalet ve toplumsallık olarak ele alınmıştır. Birey bu dönemde zihinsel ve psikolojik olarak özerklik kazanmaya çalışmaktadır. Suçluluğa karşı girişkenlik şeklinde tanımlanan üçüncü evrede, önceki dönemde edinilen özerklik ile birey, kendini etkin kılmak istemektedir. Bir sonraki evre olan aşağılık duygusuna karşı başarı, bireyin girişkenlik, üretme ve öğrenmeye yönelik heyecan içerisinde olduğu bir basamaktır. Beşinci adım ise rol karmaşasına karşı kimlik bütünlüğüdür. Burada, önceki güven mekanizmalarının sorgulanarak yeni bir arayışa girilmesi söz konusudur. Birey kim olduğu, nereden geldiği, hayatın ne anlam ifade ettiği gibi çeşitli konularda sorgulamalar yaparak kimliğine yönelik bir tamamlanma çabasına girmektedir. Erikson'a göre kimlik bütünlüğünü sağlamak isteyen ergenler, kendilerini bir ideolojinin, kişinin veya grubun bir parçası kılmak istemektedirler. Bu doğrultuda dini bir arayış, bu ihtiyacı sağlamaktadır. Altıncı evre, yalıtılmışlığa karşı yakınlık kurma olarak ifade edilmektedir. Buradaki önemli nokta, diğerleriyle derin ve anlamlı ilişkiler kurmak üzerinedir. Bir sonraki evre olan durgunluğa karşı üretkenlik evresi, bireyin kendi yaşamına olduğu kadar başkalarına da katkıda bulunup rehberlik etmesi hakkındadır. Son evre olan umutsuzluğa karşı bütünlük ise kişinin nasıl bir hayat sürdürdüğüne yönelik bir sorgulamaya girmesini temel almaktadır. Bu dönemi kabul edip anlamlandırıldığı ölçüde birey, sağlıklı bir aşamada bulunacaktır (Erikson, 1963).

Erikson'un kuramı, dini gelişim perspektifinde değerlendirildiğinde, çeşitli aşamalarda merkezileşmiş olan sorgulamaların, varoluşsal ve dini boyutta bir karşılık bulduğu görülmektedir (Faber, 1972/1975). Bu doğrultuda Erikson'a göre din, bireyi

anlamalı bir dönüşüme sürüklemektedir. Bunun yanında kişinin, özünde dini bir kimliği barındırdığını belirtmesi, İslam literatüründeki fıtrat üzere doğmak anlayışı ile örtüşmektedir. (Erikson, 1962)

1.6.4. Elkind ve Arayış Teorisi

Elkind, Piaget'nin teorisi ışığında, söz konusu psikolojik ve bilişsel değişimleri, dini gelişim boyutuna uyarlayarak yaklaşımını geliştirmiştir. Ona göre birey, hayatı boyunca çeşitli aşamalardan geçmekte, bu aşamaların zorluğu çerçevesinde ise bir arayışa girmektedir. Elkind, bu arayış basamaklarını dini boyutuyla ele almaktadır. Bu doğrultuda korunma, temsil, ilişki, idrak arayışı şeklinde dört temel adım üzerinde durmuştur (Karaca, 2016).

İlk aşama olan korunma basamağında, nesnenin korunumuna bir vurgu yapılmaktadır. Bu durumun süreklilik ihtiyacını doğurduğu ve birey için hayat içerisinde devamlılık arz eden bir arayışı ortaya çıkardığı belirtilmektedir. Söz konusu basamak dine uyarlandığında, ölüm kavramı ile süreklilik arasında bir çatışma ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda bireyin, Tanrı'ya ve sürekliliğe yönelik sorgulayışları, soyut bir bağlamda yanıt bulmaya başlamaktadır (Karaca, 2007).

Bir sonraki aşama olan temsil ihtiyacı basamağı ise benzer şekilde, etkisinin sonraki yıllarda da sürdüğü bir evre olarak ele alınmaktadır. Böylece çocuğun oynadığı oyunlar, objeleri ve oyuncakları başka şeylere dönüştürmeye yönelik temsil kabiliyeti, sonraki dönemleri ve söz konusu inanç boyutunu da etkilemektedir. Bu, yalnızca Tanrı kavramını anlamaya yönelik değil bireyin, inancını pekiştiren semboller üretmesi bakımından da önemli bir aşama olarak değerlendirilmektedir (Su, 2022).

İlişki arayışı evresi olarak tanımlanan diğer basamakta ise kişi, ötekiyle olan ilişkisi ile olay ve durumlar arasında bir bağlantı kurmaktadır. Yaklaşım din bağlamında değerlendirildiğinde, Tanrı ve Tanrı imajına yönelik bağlantı kurma, kutsal ile olan ilişkiyi tanımlama isteği ortaya çıkmaktadır. Elkind, bu durumu özellikle ergenlik döneminin temel sorunu şeklinde nitelendirmiştir (Karaca, 2007).

İdrak anlayışı basamağı olan son dönem, ergenlik dönemini açıklamaktadır. Bu dönem içerisinde birey, pek çok soyut yapıya yönelik bilişsel algı mekanizmalarını aktive etmektedir. Bu bakımdan tahmin yürütme ve durumların arka planında gelişen sebeplere ilişkin bağlantı kurabilme yeteneği geliştirmiştir. Bu durum, sorgulamaya devamlılık kazandırsa da bireysel tatmin açısından tam anlamıyla doyum sağlamamaktadır. Böylece çevrede olup bitenlerin nedeni ve nasılına yönelik üst bilişsel bir sorgulama ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte ergenlik döneminde bireyin dinden uzaklaştığına yönelik yaygın kanıyı, kurumsal dini inanıştan bireysel perspektife geçiş olarak nitelendirmektedir. (Elkind, 1970)

1.6.5. Fowler İnanç Gelişim Teorisi

Fowler dini gelişimi, varoluşçuluğun sıklıkla değindiği “öz” kavramı ile inanç boyutunu ilişkilendirerek ele almıştır. Bu bağlamda inanç, hayatın içindeki tüm olgulara yönelik geniş çerçeveli bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu bakımdan bilinç ve bilinçdışı düzeyine sirayet etmiş bir deneyim olduğundan, olaylara yaklaşımımızı ve yorumlarımızı da etkilemektedir. Böylece Fowler, inancın ve bireye kazandırdıklarının, kişinin ötekine ve dünyaya olan yaklaşımını etkilediğini savunmaktadır (Karaca, 2007).

Temel güven ve güvensizlik evresiyle başlayarak altı gelişimsel dönemden bahseden Fowler, ilk evre olan basamak öncesi dönemi, anne karnından itibaren çocukta şekillenmeye başlayan bir yapı olarak ele almaktadır. Ardından gelen sezgisel inanç basamağında, sonraki yaşları etkileyecek tepkisel davranışlar, düşünceler ve duygular yer almaktadır. Bu doğrultuda birey ilk kez toplumsal normlara ve tabulara yönelik bir farkındalık kazanmaya başlamaktadır. Ardından gelen öyküsel dönem, bireyin gerçek ve hayal arasında ayırım yapabildiği bir basamaktır. Kişi, inanç boyutundaki kuralları anlayabilmenin yanında kültürel sembollere de bir mana yüklemektedir. Sonraki aşama olan geleneksel inanç basamağında birey, hayatın farklı formlarıyla karşılaşmaktadır. Bu bakımdan dinden, bu farklılık konusunda bir açıklama beklemektedir. Dolayısıyla kolektif bir inanç yapısından ziyade kutsalla bireysel bir ilişki vurgulanmaktadır. Diğer basamak olan bireysel inanç adımı ise gelişimsel dönem açısından beliren yetişkinliğe tekabül

etmektedir. Birey, artık kendini ortaya koymakta, kendiliğini oluşturan mekanizmaları sorgulayıp analiz ederek yeniden yapılandırmaktadır. İnşa ettiği kimlik yapısını, hayat görüşüne uyarlayarak varlığını ortaya koymaktadır. Birleştirici inanç adındaki diğer basamakta kişi, edindiği tecrübeler bağlamında karmaşık yapılarla muhatap olarak yeni bakış açıları geliştirmektedir. Bu bakımdan kendisini, önceki basamaktan daha ileri bir boyuta taşımaktadır. Son basamak olan evrenselleştirilmiş inanç ise az sayıda insanın ulaşabileceği bir adım olarak görülerek Tanrı ile beraberlik şekilde de yorumlanmaktadır (Fowler, 1981/1995).

1.6.6. Karaca Modeli

İslami perspektifle ele alınan model, duygusal eğilimler ve dini hazırlık evresi olan 0-12 yaş, dini ilginin doğuşu ve sorgulama ile isimlendirilen 13-22 yaş, uyum ve istikrar evresi olan 23 ve üstü yaş aralığını içerisine alan üç aşamadan bahsetmektedir (Karaca, 2007).

İlk aşama olan duygusal eğilim ve hazırlık evresi, üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlardan ilki, temel ihtiyaç ve istekler başlığıdır. Bu basamakta temel duygulanım, ayrılık kaygısıdır. Birey, anne karnının güvenli alanından çıkıp yeni bir bağlama uyum sağlamaya çalışırken güvende hissetmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu doğrultuda çevresini tanıyıp keşfetmeye çalışırken kendisinde mevcut olan özgürlük halini de etkin kılmak istemektedir. Bir diğer alt boyut olan duygusal bağlılık ve taklit, önceki dönemde bahsedilen temel duygu ve potansiyellerin somutlaşmaya başlamasını içermektedir. Birey, onay ve takdir kazanma arzusunda olup hayatı keşfetmeye yönelik motivasyon taşımaktadır. Çevrenin onayını alma güdüsü, bireyde model almayı da ortaya çıkarmaktadır. Bu modelleme devam ettikçe davranışlar, çevre tarafından onaylanarak pekiştirilmektedir. Böylece diğerleri tarafından kabul edilmenin verdiği doyum, bu kabulü kaybetmeye yönelik de bir kaygı yaratmaktadır. Üçüncü aşama olan hayret ve özlem ise bu dönemin dini anlamda kırılma noktalarından biridir. Ebeveyn figürlerini tanrılaştıran birey, bu tanrıların sınırlarını fark ederek şaşkınlık yaşamaktadır. Bu durum, dini anlamda da yaşanan ilk kırılma ve sarsıntı

olmaktadır. Yaşanan sarsıntı, bireyi eski kutsalının boşluğunu dolduracak kalıcı bir kutsal arayışına itmektedir (Kırıcı, 2020).

Diğer aşama olan dini ilginin doğuşu ve sorgulama evresi, iki adımdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki olan dini uyanış basamağı, bireyin algısında boyut değiştirmiş olan ebeveyn imajının yerine yerleştirilen Allah tasavvuru ile temel almaktadır. Bu bağlamda birey, keşfettiği yeni kutsalın hoşnutluğunu kazanmak adına daha seçici davranışlar sergilemektedir. Bunun yanında bireyin sosyal açıdan daha aktif bir hale gelmesi, hayata yönelik beklentilerini değiştirmektedir. Beklentiler ve istekleri gelişen birey ise duaya yönelmektedir. Birey, aşına olduğu bağlamın dışına çıktıkça eski ve yeni bilgi ayrımı yaparak bu iki oluşum arasındaki zıtlıkları görmektedir. Bu durum ise söz konusu aşamanın bir başka krizi olarak nitelendirilmektedir. Bunun sonucunda sonraki alt boyut olan sorgulama ve tahkik basamağında kişi, önceki basamaklarda benimsediği yapıları sorgulayarak hayatı derin bir perspektiften ele almaya başlamaktadır. Bu bağlamda yalnızca birincil çevresinden değil sosyal kaynaklardan edindiği bilgilerle de yeni yollar bulacağına yönelik bir farkındalık kazanmaktadır. Böylece dini bir omurgaya sahip gençler, hayatı anlamlandırma ve sorgulama boyutlarını bu minvalde gerçekleştirmektedirler. Önceki inançları sorgulamak ise yaratıcının varlığı ve dünyaya getiriliş amacımız gibi konularda temel bir güvensizlik ve kafa karışıklığı yaratabilmektedir (Karaca, 2007).

Üçüncü olarak uyum ve istikrar evresi ise iki alt boyutla ele alınmaktadır. Bunlardan ilki olan uyum aşaması, pek çok boyutta dinginleşen bireyin, dini boyutta da bir durulma yaşadığını söylemektedir. Böylece dini inanç ve algıların, daha makul ve yerleşik bir konuma eriştiğini vurgulamaktadır. Sonraki aşama, dinsel olgunluk adımıdır. Bu açıdan bireyin herhangi bir şeyi algılaması, mevcut bilişsel yapısı ile yeterli olmamaktadır. Bu doğrultuda önceki aşamalarda, geleneksel ve kültürel kodlardan etkilenmiş bir yorumdan ziyade daha objektif bir bilişsel mekanizma gerekli görülmektedir. Böylece bireyin, edindiği yeni doğruları hayata yansıttığı bir olgunluk seviyesine erişmesi beklenmektedir (Karaca, 2016).

1.7. Din Algısının Oluşumu

Bireyin edindiği hayat görüşü, olaylara yaklaşımı ve anlamlandırma mekanizması, birçok etkene bağlı olarak değişmektedir. Bu doğrultuda insan, doğumundan ölümüne kadar dış uyaranlara birebir maruz kalmaktadır. Bu maruziyet ise geniş kapsamda kişilik yapısını şekillendirmektedir. Dini boyut ele alındığında, ailesini ve ailesinin dine yaklaşımını gözlemleyen bireyin, büyük oranda onlarla benzer değer sistemine sahip olduğu görülmektedir. Böylece taklit ve model alma yapıları ile birey, ebeveynlerinin din ve değerlere yönelik yaklaşımından etkilenmektedir. Buna karşın zamanla çeşitli sosyal alanlar edinebilen kişi, aidiyet hissettiği grupların değer yargılarını da içselleştirebilmektedir. Bununla birlikte mevcut inançlarını sorgulayarak araştırma ve mantığa uyarlama gayreti içerisine girebilmektedir. Bu bakımdan önceki evrede sorgusuz şekilde kabul ettiği yapıları, başka bir bağlam içerisinde yeniden değerlendirmektedir. Dolayısıyla çocukluğun ilk dönemlerinde mevcut olan aileye yoğun bağlılık ve ortak değer havuzuna sahip olma durumu, giderek bağımsızlığını kazanmaktadır. Böylece bireyin çocukluktan yetişkinliğe uzanan dini yorum ve algısı, belirsiz bir halden somut bir yapıya ve ardından yeniden soyut düzeye geçerek bireyde uyandırdığı duygular bağlamında önem kazanmaktadır (Özgüven ve Arı, 2023).

Din eğitimi ve bireydeki din algısı incelendiğinde, sosyal bağlam ve bireyin dini öğretiyeye maruz kaldığı gelişimsel dönem önem arz etmektedir. Bu anlamda bireyin inanç gelişimi, sosyal ve kişilerarası yapılardan etkilenmektedir. Erikson, çocuğun ebeveynleriyle kurduğu temel iletişim bağının din algısını etkileyeceğini ifade etmiştir. Böylece ona göre, çocukluk dönemindeki merak, sorgulama, keşfetme, hayret etme, ebeveynleri taklit gibi unsurların kazandırdığı dini gelişim ve algı, ergenlik döneminde boyut kazanmaktadır (Gürses ve Kılavuz, 2011).

Ergenlik döneminde, çocukluktan farklı olarak duygularda ve düşüncelerde derinleşmeler görülmektedir. Bu dönem içerisinde bireyin ailesinden görerek kabul ettiği değer mekanizmaları, sorgulanmaya ve yeniden inşa edilmeye başlanmaktadır. Söz konusu bilişsel gelişim sürecinde birey, din algısı ve inanç gelişimi, kararsızlık, bocalayış, soyut

konularda daha derin düşünme içerisindedir. Zihnini meşgul eden tüm bu konularla kişi, kendisine uygun bir dünya görüşü ve bakış açısı edinmeye başlamaktadır. Bu bakış açısı, din algısı zemininde olabildiği gibi dinden uzaklaşarak da şekillenebilmektedir (Bahadır, 2002).

Benlik gelişimi bağlamında din, bireye çift yönlü bir ilişki sunmaktadır. Bu bakımdan bireyin hayatına sirayet etmiş dini değerler ve inanç yapıları, kişiliği oluşturan parçaları meydana getirirken, kişilik yapısı da bireyin dini inancına şekil vermektedir. Diğer bir açıdan olumlu kutsal algısı, bireyin bu minvalde, pozitif anlamda pekişmesine yol açabilmektedir. Böylece bireyleşme sürecinde din, benlik gelişimi konusunda pay sahibidir. Bu doğrultuda bir dış değişken olarak etkili olan din olgusu, zamanla kimliğin parçası haline gelmektedir. Tüm bu boyutlarda ise aile ve akran grupları gibi sosyal mekanizmalar da benzer bir öneme sahiptir. Bir başka şekilde hayatı anlamlandırma bakımından değerlendirildiğinde, ergenlik döneminde yaşanan anlam arayışı ve edinilen çıktılar, ergene hayatı boyunca eşlik etmektedir (Karaca ve Aytemiz, 2024).

1.8. Anlam Arayışı ile İlişkili Olarak Din Algısı

İnsanlık tarihi merak, arayış ve keşif süreçleri ile inşa olmuştur. Bunlar, fiziksel bir ihtiyaçtan kaynaklanabileceği gibi ruhsal ihtiyaçlardan da temel alabilmektedir. Bunların temeli, anlama yönelik ihtiyaçtır. Gelişimsel dönem bazında ele alındığında birey, yaklaşık 11 yaşından itibaren soyut düşünme evresine geçmektedir. Bu yaştan itibaren dünyayı daha farklı yorumlamaya ve ele almaya başlamaktadır. Farklı açılardan değerlendirme imkânını sağlayan bu soyut düşünme becerisi kişiyi, görünmeyeni keşfe itmektedir. Soyutluk kazanımı, kimlik oluşumu sırasında da önemli bir etkiye sahip olup anlam arayışı ve anlamlandırma basamağına ön ayak olmaktadır. Böylece varlığa ve anlama ilişkin doğru yorumlama kişiye, kendi varlığını inşa ederek kontrol sahibi olma imkânı sağlamaktadır. Bu doğrultuda birey, hayatı anlamlandırma biçimine göre kendi bakış açısını oluşturarak davranışlarını ve olaylara ilişkin tutumunu belirlemektedir (Doğanay, 2023). Din kavramı da söz konusu bu soyut yapılardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Aydın, 2017).

Din, bireysel ve toplumsal alanda çeşitli kurallar ve emirlerle sınırlarını belirleyen bir inanç mekanizmasıdır. Bu doğrultuda katı ve sert olduğu kadar esnek yönleri de bulunan din, belirli ritüeller talep ederek bireye, yaptıklarının karşılığını almak şeklinde bir motivasyon sunmaktadır. Böylece, hayatın her alanına sirayet ederek bireyin sosyal ve bilişsel tüm mekanizmalarında yer edinmiştir. Din olgusu, beraberinde gelenek, sosyal yapı, kültürel desen ve tarih gibi birçok alt başlığı ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla aynı dine inanan bireylerde, temelde aynı kurallara tabi oldukları halde bazı noktalarda inançlarını yorumlayış biçimleri ve din algıları açısından farklılık olduğu görülebilmektedir (İnce, 2024). Din algısı, kişinin dini “ne” olarak gördüğü değil “nasıl” yorumladığı noktasına ışık tutmaktadır. Kişinin inancı, kendisinde mevcut olan anlam sözlüğünden de etkilenmektedir. Bu açıdan inanç, bireye mahsus yapıların, toplumsal mekanizmalarla kesişmesinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle ise din algısı, bilişsel bir mekanizmaya dayanarak davranıştan değil daha temel bir zeminden kök almaktadır Bireyin ailesi ve arkadaş çevresi gibi sosyal bağlamlar ise bu bilişsel kodlamaları etkileyen unsurlardandır. Özellikle aile yapısı, kişinin çocukluk döneminden itibaren dini değer ve motiflerle tanışarak bilginin en temel düzeyini içeren bir bağlamdır. Bir başka önemli basamak olan sosyal çevre ve arkadaş grupları ise bireyin dini inançlarının pekişmesi veya yeniden sorgulanması konusunda etkili olabilmektedir (Meydan ve Aydın, 2020).

Birey, sahip olduğu dini kimliğe ve ait hissettiği manevi paradigmaya ne kadar uygun davranırsa kendini inanç bağlamında o kadar yeterli hissetmektedir. Bu durum ise bireyin din ile olan ilişkisini oluşturmaktadır. Bu ilişki içerisinde din, bireye varoluşuna yönelik bir anlam edinmesi konusunda fırsat tanımaktadır. Bu bakımdan dünyaya ve varlığa ilişkin yaklaşımı ile kişi için bir kılavuz niteliğinde olmaktadır. Dinin sunduğu bu varoluşsal yönergeler ve bakış açıları, bireyin bunları ne şekilde algıladığına göre de değişkenlik gösterebilmektedir. Böylece dinin teorik yaklaşımının yanı sıra algısal fonksiyonu da önem arz etmektedir (Hökelekli, 1993).

Bireyin dindarlığı ve dine yönelik algısı, hayatı anlamlandırması bakımından etkili bir unsurdur. Bu unsurlar ise bireyin, din ile olan ilişkisinin içsel veya dışsal etkenlere bağlı

olması ile değişkenlik gösterebilmektedir. Bununla ilişkili olarak Allport, dini yaşıyış ve dinin içselleştirilmesi konusunu “iç güdümlü dindarlık” ve “dış güdümlü dindarlık” kavramları ile ele almıştır. İç güdümlü dindarlık özelliklerine sahip bireyler için din, bir amaç konumunda iken dış güdümlü dindarlık özelliğindeki kişiler için araç niteliğindedir. Amaç olarak nitelenmiş din, bireyin içsel motivasyonuna bağılyken araç niteliğinde olması, kişi için fayda götüğünü göstermektedir (Allport, 2004 akt.; Günay ve diğeri, 2006). Dolayısıyla kişinin din algısı, neye inandığının yanı sıra inançlarını ne şekilde yorumladığı ile oldukça ilişkilidir (İnce, 2024). Kavramsal açıdan değerlendirildiğinde iç güdümlü din algısının, dış güdümlüye kıyasla psikolojik iyi oluşu yordadığı görölmüştür. Diğeri açıdan ise dış güdümlü dindarlık kavramında birey, kendisini sorumluluk ve özgürlük alanının dışında tutarak kötü bir Tanrı profili çizmektedir. Bu bakımdan iç güdümlü dindarlık yapısında, bilinçli farkındalığın hâkim olduğı görölmektedir (Bahadır, 2002).

Dindarlık düzeyleri açısından değerlendirildiğinde Pür (2022), üniversite öğrencileri ile yürüttüğü çalışmasında, dini yaşıyış ile psikolojik iyi olma düzeyi arasında pozitif yönlü ancak zayıf bir ilişkisellik bulgulamıştır. Benzer şekilde psikolojik iyi oluş ve dindarlık düzeyini ele alan Anuştekin ve Kuşat (2024), ergenlerle çalışmış olup psikolojik bakımdan iyi olma seviyesi ile ergenlerin dindarlık seviyeleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir bağ olduğunu göstermiştir. Benzer bir konuda çalışan Demir (2023), ergenlik dönemindeki bireylerle çalışarak benlik saygısı ve dini başa çıkma ilişkisini incelenmiştir. Bu doğrultuda benlik saygısı ve olumlu dini başa çıkma düzeyi arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğı görölmüştür. Kıraç (2013)’ın dindarlık ve anlam duygusu üzerine yaptığı çalışmada dindarlık, iç güdümlü ve dış güdümlü olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda iç güdümlü dindarlık eğilimindeki bireylerin anlama yönelik puanlarının, dış güdümlü dindarlık eğilimli katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğı görölmüştür.

Din, aynı zamanda bireye çeşitli ritüellerden oluşan bir inanç sistemi yükleyerek sosyal bir yapı oluşturmaktadır. Bu doğrultuda kişide mevcut olan hayata ve dünyaya yönelik sorgulamalara da yanıt vermektedir. Böylece birey, ölüm gibi belirsiz kavramlara bir karşılık bulacak, acılarını makul bir anlam çerçevesine oturtacaktır. Bu açıdan din,

belirsizliğin verdiği kaygıyı muğlaklıktan arındırarak bireye, güven duygusu vadetmektedir (İlk ve Bilici, 2020). Frankl, bireyin birçok açıdan sağlıklı bir şekilde yaşayabilmesi için anlamın hüküm sürmesi gerektiğini ifade etmektedir. Buna yardımcı olacak en etkili mekanizmanın ise maneviyat olduğunu belirtmektedir. Bu noktada Auguste Comte, yanıtların anlaşılır olmasının yanında hissedilir olması gerektiğini de vurgulamaktadır (Korlaelçi, 1985).

Din olgusu, başa çıkma bağlamında incelendiğinde, dinin varoluşsal bağlamda ortaya çıkan problemleri çözmeye yönelik bir mekanizma barındırdığı görülmektedir (Ayten, 2012). Bu noktada, yaşantıları anlam zeminine yerleştirerek kabullenme hali, dinde olduğu gibi varoluşçulukta da bulunmaktadır. Her iki olgu da yalnızca olumlu deneyimleri esas almaz, acıların ve sıkıntıların hayattaki yerini de önemsemektedir. Böylece güzel anıların yanında, acılara da bir mana vererek her deneyimin hayatta bir karşılık barındırdığını vurgulamaktadır (Kartopu, 2023).

Din eğitimi ve algısı konusunda literatür incelendiğinde, dini eğitim ve hayatı anlamlandırma arasında olumlu açıdan bir ilişkisellik olduğu bulgulanmıştır. Dini eğitim düzeyini, katılımcıların algıladığı dindarlık seviyesi üzerinden ele alan bir çalışma, kendini dindar olarak nitelendiren bireylerin hayatı anlamlandırma değerlerinin, diğerlerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Böylece hayatı anlamlandırma noktasında din faktörünün önemli bir işleve sahip olduğu görülmektedir. Başka bir açıdan ele alındığında, katılımcıların benlik saygısı düzeylerinin artmasıyla olumlu dini başa çıkma seviyelerinin de aynı şekilde arttığı görülmüştür. Buna karşılık, benlik saygısı düzeyleri düştükçe, olumsuz dini başa çıkma düzeylerinde de artış olduğu bulgulanmıştır (Yüksel, 2020).

Varoluşsal kavramlar ve din olgusu ilişkisi değerlendirildiğinde, her iki yapının da ölüm, anlamsızlık, suçluluk, sorumluluk ve özgürlük gibi noktalara değindiği görülmektedir. Bu kavramlardan olan ölüm, bireyin temel kaygı yapılarından biri olması bakımından benzer şekilde iki bağlamda da yer edinmektedir (Kurtulan ve Kararımak, 2016). Varoluşçuluk için ölüm, yaşamı anlamlı kılan bir olay şeklinde ele alınırken din de benzer şekilde, ölümden sonraki hayat vurgusu ile inananlara bir yaşama amacı vererek

belirsizliği çözümlenmektedir. Bu doğrultuda alan yazında dini inanç ve ölüm kavramı arasında negatif bir ilişki olduğunu söyleyen çalışmalar bulunmaktadır. Böylece dini inanç arttıkça ölüme ilişkin korkuda da bir azalma olduğu görölmüştür (Erdoğdu ve Özkan, 2007).

Varoluşçuluk ile ortak bir paydaya sahip olan din olgusu için bir başka benzerlik, hayatın anlamına yöneliktir. Hayatın anlamına ilişkin çok sayıda yorum ve görüş belirtilmiştir. Bunlardan biri olan Seneca, insanın amacının ve hayatın anlamının Tanrı'ya benzemek olduğunu vurgulamıştır. Seneca'ya göre evrenin başlangıcı ve bitişinde Tanrı vardır. Böylece evrende anlamlandırılmayan tüm noktaların, bireyin Tanrı'ya benzemesiyle yani kendisini var etmesiyle son bulacağını belirtmektedir (İmamoğlu, 2002). Aristoteles ise benzer şekilde, mutlak ve kusursuz bir zeminin var olduğunu, bunun da düşünmekle ve sorgulamakla mükemmelliğe yani tanrısallığa yaklaştığını belirtmektedir. Bu bakımdan insanın, anlama yönelik çözümlemelerde bulunmasının tanrısallaşarak gerçekleşeceğini belirtmektedir (Aydın, 2002 akt.; Kartopu, 2013).

Dinin psikolojik boyutu ve hayatı anlamlandırma noktasındaki etkisi, çeşitli kuramlar tarafından ele alınmıştır. Bunlardan biri olan Jung'a göre, kişinin kendini gerçekleştirme çabasının nihyeti, daha kapsamlı ve kusursuz bir gerçekliğin parçası olma idealine dayanıyorsa, dini tecrübeye benzer yapıdan söz edilebilmektedir (Karaca, 2007). Bu doğrultuda benlik bütünlüğü, Tanrı ile birleşme gayesi ile özdeşleşmektedir. Nihayetinde dini bir kazanım olmasa da Jung dini, kişinin kendi psişesinin sağaltıcı ve koruyucu etkisi bakımından değerlendirmiştir. Bunun yanında Tanrı tasavvurunu ise arketiplerin yansıması olarak nitelendirmektedir. Bir başka açıklama, William James tarafından yapılmaktadır. James, dini tecrübenin iyi oluş üzerindeki etkisinden bahsederek konuyu, bireyin metafiziksel bir pencereye rasyonel şekilde bakması şeklinde tanımlamamaktadır. Ona göre birey, sezgilerini ve duygularını, kapsayıcı ve soyut başka kavramlarla açıklama gereksinimi duymaktadır. Böylece akla dayanarak çözülen konular kadar akla dayanmayan, yalnızca kişinin derinden hissettiği yol göstericiler ile çözülebilen konuların da olduğunu vurgulamaktadır. İnanç, dini tecrübe ve algı da bu durumu

sağlamaktadır. Nihayetinde tüm bu yapıların kimlik bütünlüğüne hizmet ettiğini belirtmektedir (James, 1909/2022).

Erich Fromm’a göre insan, kendilik sürecini tamamlayıp aşkın bir pozisyona ulaştığında iki türlü sonuca varmaktadır. Bunlardan biri gerilemeci, diğeri ise ilerlemeci eğilimdir. Fromm, bireyin hayatında dinin ve dini algının yerini de bu iki sonuç üzerinden değerlendirmektedir. Böylece dini, hümanist ve otoriter tip şeklinde incelemektedir. Otoriter tip, gerilemeci eğilimin bir sonucu olarak ifade edilmektedir. Bu durumda birey, yasaklayan, bağımsızlığı engelleyen, yalnızca günah üzerine kurulu bir inanın ışığındadır. Hayatı anlamlandırıp özünü inşa ederken de bu zemini kullanarak benliğine yabancı olabilmektedir. Bir diğeri tip olan hümanist basamağında ise sevgi, anlayış, akıl ve insancıl değerler ağırlıktadır. Bu sebeple birey, benliğiyle örtüşen bir yapı geliştirerek dünyayı bu çerçevede yorumlamaktadır. Diğeri yaklaşımlardan farklı olarak Fromm, Tanrı kavramını çeşitli duyguların ve tecrübelerin var ettiği bir yapı olarak görmektedir. Dolayısıyla Tanrı’nın varlığına ilişkin sorular, aynı zamanda varoluşsal bir sorgulayış olarak nitelendirilmektedir (Fromm, 1999).

Konuyu “dini duygu” kavramı ile vurgulayan Allport ise söz konusu kavramı, bir kişilik özelliği şeklinde tanımlamaktadır. Böylece dindar olarak nitelendirilen bir ortamda doğup büyüyen kişi için dini duygu, temel bir özellik olarak ele alınmaktadır. Bu anlamda kavram, bireyin hayatının her alanına yön veren temel bir bakış açısı şeklinde tanımlanmaktadır. Bunun yanında dini düşünce, yoğunluğu değişmek kaydıyla herkese özgü bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Allport (1967)’a göre dini düşünce, köklerini çeşitli kaynaklardan almaktadır. Bunlar; bedensel arzu, mizaç, psikolojik istek, manevi yapılar, anlam arayışı ve kültürel zemin olarak sıralanmaktadır. Bu doğrultuda kişinin beslendiği kanallar ve içsel dini yapılar, hayatı anlamlandırma ve kişinin benliğini oluşturma konusunda etkili mekanizmalar olarak önem arz etmektedir.

Victor Frankl ise dini, kişinin anlam arayışı yolculuğu ile ilişkilendirmiştir. Frankl, insan ruhunun esasen bilinçdışı bir yapı olduğunu, ahlakın ve dinin psikolojik boyutuna da ruhun kaynaklık ettiğini ifade etmektedir. Bu yönüyle insanı aşkın bir varlık olarak

tanımlamaktadır. Böylece kendini gerçekleştirme, başka bir aşkın yapıyla olan iletişim sayesinde mümkün olmaktadır. Dolayısıyla birey, hayatı ve kendini anlamlandırma sürecini, kutsal aracılığıyla sürdürmektedir. Bu bağlamda Frankl, yatay ve dikey aşkınlık olarak iki yöne vurgu yaparak insanın, özünde ikisini de barındırdığını belirtmektedir. Dikey aşkınlık yapısı, kişinin kendisi ve kutsal olanla ilişkisini ifade ederken yatay aşkınlık ise kutsalı, sosyal boyutuyla ele almaktadır. Frankl'e göre inanmayan bir insanın bile anlamsızlık çağrılarına, aşkın bir inanç yapısı olan "süper anlam" karşılık vermektedir. Nihayetinde Frankl, insan ötesi bir faktörün etkisinin, anlamlandırma ve yorumlama konusunda önem arz ettiğini vurgulamaktadır (İlk ve Bilici, 2020).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde, dini bir dayanağın olması, kutsala olan inanç ile teslimiyet ve şükür, bireye pozitif açıdan psikolojik bir geri dönüş sağlamaktadır (Ekşi, 2001). Dini inanç, değerler bağlamında ele alındığında ise anlamlılığı pekiştirdiği görülmektedir. Bu konuda yapılan bir çalışmada, bireylerin değer ve anlam mekanizmalarının birbirini ile örtüşerek değerli gördüklerini anlamlı, anlamlı gördüklerini ise değerli olarak tanımladıkları ifade edilmiştir. Bu açıdan kişinin anlam algısı içerisinde değer kavramı, önemli bir rol oynamaktadır. Lise öğrencilerinde hayatın anlamı ve amacı ile değer yönelimleri ilişkisine yönelik yapılan bir başka çalışmada değişkenlerin yakından ilişkili olduğu görülmüştür (Tanrıverdi ve Ulu, 2018). Benzer şekilde değerler çatısı altında yürütülen bir diğer çalışmada ise üniversite öğrencilerinde değer boyutu ve yaşamdaki anlam ilişkisi ele alınmıştır. Çalışmaya göre hayatın anlamı ile değerlerin varlığı arasında bir ilişkisellik olduğu görülürken değerler dolayısıyla değişen ve şekil alan anlam mekanizmalarının da sonraki değer zincirini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmaya göre hayatın anlamı, ona yüklenen değerle orantılı şekilde önem kazanmaktadır (Baş ve Hamarta, 2015). Sosyal bağlamı düzenleme açısından ele alındığında din olgusunu, aile işlevleri üzerindeki etki ile ele alan İlerisoy (2022) ise dini inanç yapısının aile değerleri ve bütünlüğü pekiştirici rol oynadığını ve bağları güçlendirdiğini vurgulamıştır.

Daaleman (1999), ayakta tedavi gören hastalarla yürüttüğü çalışmasında, katılımcıların dini ve spiritüel inançlarının, anlam ve varoluşsal bir bakış yarattığını ortaya

koymuştur. Bu durum, bireylerin iyi oluşlarını pozitif yönde etkilemektedir. Anlam konusunu iman kavramıyla birlikte ele alan Fowler ise imanı, anlamlandırma süreci için kullanılan bir metot olarak ifade etmektedir. Bu doğrultuda söz konusu kavramı, biliş şeklinde ifade ederek yaşamın farklı bir boyutu olarak değil kişiliğin bir boyutu veya yönelimi şeklinde tanımlamaktadır. Benzer şekilde imanı, bireyin kendisini tanımlama ve varoluşunu anlamlandırma biçimi olarak ele almaktadır (Fowler, 1986; akt., Sezen, 2009).

Üniversite öğrencilerinde hayatın anlamı ve dindarlık ilişkisi perspektifinde yapılmış Karşlı (2020)'nin çalışmasında, dini tutum ve dine yönelik motivasyonun, hayatı anlamlandırma noktasında pozitif bir ilişki yarattığı görülmüştür. Benzer şekilde bir yakınını kaybetmiş katılımcılarla yürütülmüş Park (2005)'in çalışmasında ise katılımcıların dindarlık algıları ile anlama yönelik keşiflerinin ilişkili olduğu görülmüştür (Park, 2005). Korkmaz ve Çetin (2023)'in, varoluşsal anlam ve dindarlık konulu araştırmasında, bireylerin yaşamda anlam düzeyleri ile bireysel dindarlık seviyeleri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulgulanmıştır. Üniversite öğrencilerinin dini tutumları ve hayattaki anlam düzeyleri ilişkisini ele alan Aydın (2017) ise benzer şekilde, iki değişken arasında pozitif yönlü bir ilişkiye ulaşmıştır. Bunun yanında katılımcıların olumlu din algıları ile anlam düzeylerinin de dini tutumlarla birlikte artış gösterdiği görülmüştür.

Yaşamda anlam ve dinsellik kapsamında, Chamberlain ve Zika (1988), hayatın anlamının çok boyutluluğunu ele almıştır. Böylece anlamı, dinselliği de içeren değerler, amaçlılık ve kişisel başarı hissi ile ilişkili bulmuşlardır. Bunun yanında yaşamda anlam, dinsellik ve spiritüellik boyutlarının iyi oluş ile ilişkisini ele alan Fry (2000), bakımevindeki yaşlılardan oluşan bir katılımcı grubu ile çalışmıştır. Çalışma bağlamında, söz konusu dinsellik ve spiritüelliğin iyi oluşu pozitif yönde etkileyerek yaşlılık stresi ile baş etme konusunda da önemli yapılar oldukları ifade edilmiştir.

Din anlayışı noktası, gelecek beklentisi açısından ele alındığında ise İnce (2024)'nin üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada, değişkenler arasında bir ilişki bulunmuştur. Bu kapsamda katılımcıların din anlayışları, mesafeli ve aidiyete dayalı şekilde ele

alınmıştır. Bu doğrultuda gelecek beklentisi ile mesafeli din anlayışı arasında negatif yönlü bir ilişki görülürken, aidiyete dayalı din anlayışı ile pozitif yönlü bir ilişki bulgulanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, beliren yetişkinlik döneminde yaşanan anlam arayışını, din algısı ve varoluşsal yaklaşım ile derinlemesine ele almayı amaçlamaktadır. Böylece katılımcıların yaşamlarına, deneyimlerine, algılarına ve hayatı anlamlandırma biçimlerine yönelik yapılacak yorumlar, bu yorumların değerlendirilmesi ile sürecektir çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir.

Nitel çalışmalar, kişinin deneyimleri, duyguları, düşünceleri, algıları gibi biricik yapıların veriye dönüştürülmesini ele alarak anlama odaklanıp, incelemektedir. (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Böylece bir nedensellik ve sebep sonuç ilişkisi söz konusu değildir. Nitel araştırmalara göre bir şeyin ifade edilmesi, anlamın yeniden inşasını içermektedir. Bu bakımdan hakkında konuşulan her şeyin anlamı da o ölçüde değişmektedir. Bu nedenle nitel çalışmalarda durumu tahmin etmek değil açıklamaya çalışmak söz konusudur (Arkonaç, 2014). Bu çalışma kapsamında da bireyin anlam arayışı serüveninde din algısını nasıl deneyimlediğini ve buna ilişkin durumları ortaya koyabilmek adına fenomenolojik yaklaşım temel alınmıştır. Fenomenoloji, kişinin bir olguya yönelik yaşantıları ve bunlara yüklediği manayı anlamaya ilişkin bir yöntemdir. Bu bakımdan söz konusu çalışma, beliren yetişkinlik dönemindeki kişilerin din algıları ve bu doğrultudaki anlam arayışları, yaşantıları ve ifadeleri ile ele alınmıştır.

Çalışmada, bireylerin deneyimlerini ve kendi ifadelerini esas alarak veri toplama sürecine girilmiştir. Bu aşamada yarı yapılandırılmış görüşme uygulanarak birebir görüşmeler yapılmış, toplanan veriler temalara, alt temalara ve kodlara bölünerek analiz sürecine geçilmiştir. Böylece araştırmanın deseninde, katılımcıların biricik deneyimlerine vurgu yapılarak, alan yazındaki mevcut yaklaşım ve kuramlar çerçevesinde yorumlanmıştır.

2.2. Örneklem

Araştırma kapsamında, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemi, çalışma için belirli niteliklerde olan kişilerin,

katılımcı olarak belirlenmesi ile gerçekleşmekte olup araştırmanın amacına yöneliktir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı ve deseni göz önünde bulundurularak beliren yetişkinlik döneminde, sosyokültürel zeminleri farklı ve din hakkında düşünsel bir sorgulama gücü bulunan bireylere ulaşılmıştır. Çalışma, din algısı ve anlam arayışını içermekte olduğundan verilen yanıtlar, bireyin kendiliğine, anlama ve hayata ilişkin düşünmesini ve bunu kolaylıkla dile getirebilmeye yönelik bilişsel becerisini gerektirmektedir. Böylece katılımcıların araştırmaya ilişkin derinlemesine veri oluşturacak potansiyelde olması önemli görülmüştür. Katılımcıların, yöneltilen soruları bu minvalde anlayıp yorumlaması esas kriter olmuştur.

Çalışmanın, beliren yetişkinlik dönemindeki bireyleri esas alması sebebiyle 18-29 yaş aralığındaki katılımcılara ulaşılmıştır. Bunun yanında cinsiyet faktörü, eğitim düzeyi göz önünde bulundurularak çalışmaya 10 kadın ve 10 erkek, farklı eğitim durumları ve çalışma biçimleri ile dahil edilmiştir. Bu kapsamda ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitim seviyelerinde olmak üzere çeşitlilik sağlanmıştır.

Araştırmanın veri setini oluşturan katılımcılar 10 erkek 10 kadın olmak üzere 20 kişidir. Katılımcılara görüşme koşulları, görüşme sırasında elde edilen verinin kaydedilmesi, verilerin kullanımı ve katılımcı hakları konusunda oluşturulan bilgilendirilmiş onam formu sunulmuştur. Bilgilendirme sonucunda çalışmaya katkı sağlamayı kabul eden bireyler, dahil edilmiştir. Katılımcıların gizliliklerinin korunması kapsamında katılımcılar için “K” kısaltması kullanılacaktır. Katılımcı profiline yönelik tablo aşağıda verilmiştir.

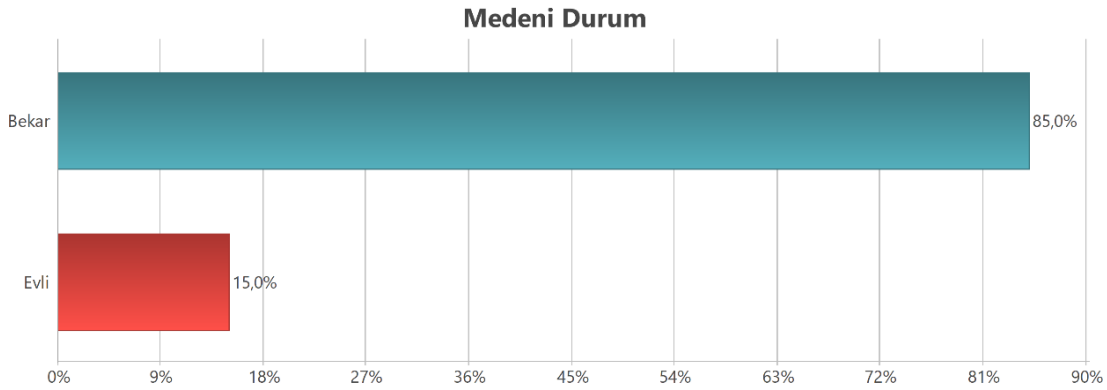
Tablo 1: Katılımcı Profili

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Çocuk Durumu	Çocuk Sayısı	Çalışma Durumu
K1	Erkek	22	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K2	Erkek	22	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K3	Erkek	20	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K4	Erkek	28	Bekar	Yüksek Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K5	Erkek	29	Evli	Doktora	Yok	-	Çalışıyor

K6	Erkek	22	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K7	Erkek	24	Bekar	Ön Lisans	Yok	-	Çalışıyor
K8	Erkek	29	Evli	Yüksek Lisans	Var	1	Çalışıyor
K9	Erkek	27	Evli	Lisans	Yok	-	Çalışıyor
K10	Erkek	22	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K11	Kadın	20	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K12	Kadın	22	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K13	Kadın	19	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K14	Kadın	25	Bekar	Yüksek Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K15	Kadın	21	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K16	Kadın	27	Bekar	Doktora	Yok	-	Çalışmıyor
K17	Kadın	24	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışıyor
K18	Kadın	23	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K19	Kadın	25	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışmıyor
K20	Kadın	26	Bekar	Lisans	Yok	-	Çalışıyor

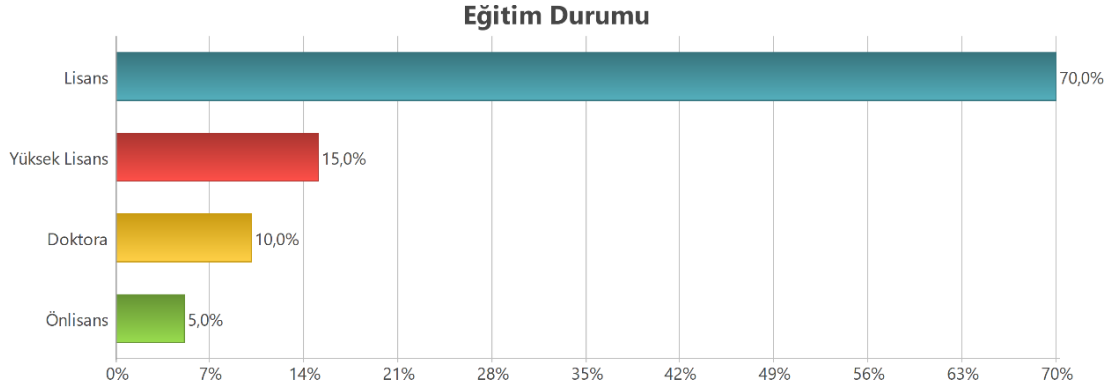
Tablo incelendiğinde katılımcıların %50'si ($f = 10$) kadın, %50'sinin ($f = 10$) erkek olduğu gözlemlenmektedir. Aynı zamanda katılımcılardan sadece 1 tanesi (%5,0) çocuk sahibidir ve 1 çocuğu vardır.

Katılımcılar yaş değişkenine göre incelendiğinde minimum 19, maksimum 29 yaş aralığında oldukları gözlemlenmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 23,85'tir.

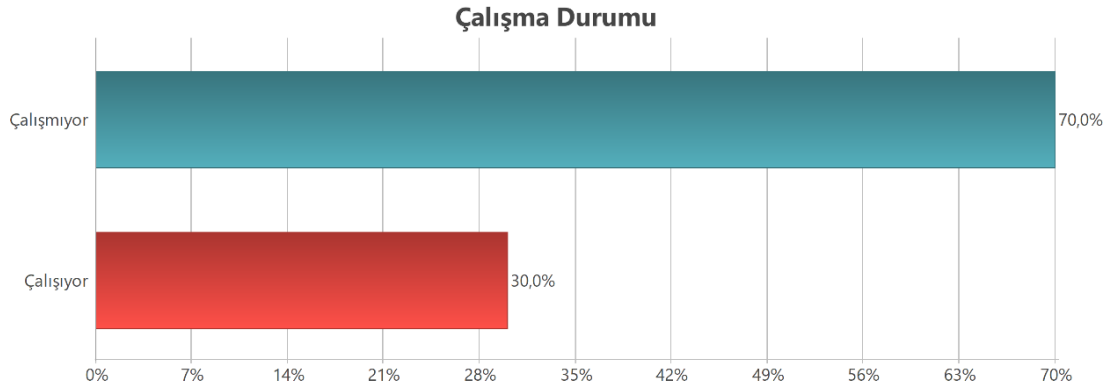
Şekil 1: Medeni Durum Değişkenine Yönelik Grafik

Grafik incelendiğinde katılımcıların %85,0'ünün ($f= 17$) bekar, %15,0'ünün ($f= 3$) evli olduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 2: Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Grafik

Katılımcıların %70,0'i ($f= 14$) lisans, %15,0'i ($f= 3$) yüksek lisans, %10,0'u ($f= 2$) doktora ve %5,0'i ($f= 1$) ön lisans mezunudur.

Şekil 3: Çalışma Durumu Değişkenine Yönelik Grafik

İlgili şekil incelendiğinde katılımcıların %70,0'ünün ($f= 14$) çalışmadığı ve %30,0'unun ($f= 6$) çalıştığı gözlemlenmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

2.3.1. Verilerin Analizi

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılarak verilerin sistematik bir şekilde incelenmesi sağlanmıştır. İçerik analizi, katılımcı ifadelerinde yer alan anlamlı örüntüleri belirlemek, sınıflandırmak ve yorumlamak amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır (Braun ve Clarke, 2006). Bu yöntemin temel amacı, elde edilen verileri belirli temalar doğrultusunda analiz ederek anlamlı yapılar oluşturmaktır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında veriler, kodlama, kategorilere ayırma, temaların belirlenmesi, alt temalar ve kodları oluşturma basamaklarından geçmiştir. Temalar, yapılan katılımcı yanıtlarından türetilmiş, önceden belirlenmemiştir.

Sosyal bilimler kapsamında bireyin yaşantılarını ve anlama yönelik bakış açılarını ele alıp çözümleme fırsatı sunan içerik analizi, elde edilen verilerde mevcut olan temaları yorumlayıp yapılandırma olanağı sağlamaktadır. Böylece sosyal bilimler kapsamında yalnızca bireysel yorumlara değil aynı zamanda sosyokültürel mekanizmaların anlaşılmasında da kullanılmaktadır (Krippendorff, 2018). Bu bakımdan birey- toplum ilişkisine yönelik açılım sağlayarak katılımcıların bireyselliğini, sosyal bağlamda da değerlendirmektedir. Katılımcıların ifadeleri, dili ve söylemleri dikkate değer görülmüştür.

Psikoloji kapsamında içerik analizi, bireysel deneyimleri ve bu deneyimleri ifade ediş biçimlerini anlamlandırmak adına önemli görülmektedir. Bu doğrultuda çeşitli yaklaşımlarda ve kişinin hayatın anlamın yönelik arayışı, inanç sistemleri ve kendiliği inşa gibi noktaları analiz etmek konusunda içerik analizinden faydalanılmaktadır (Morrow, 2005). Araştırma bağlamında kullanılan içerik analizinin ise yalnızca söylemlerden değil bunun yanında bu söylemlerin psikolojik alt boyutu ve bireysel yapılandırmaları ve toplumsal perspektifte karşılık bulduğu nokta da önem arz etmektedir. Bununla beraber içerik analizi, bireyin içsel boyutta yürüttüğü çatışmaların, psikolojik süreçlerinin ve dini algı bakımından yaşadığı dinamikleri anlamak açısından da önemli görülmektedir.

İçerik analizinin çalışma kapsamında tercih edilmesinin sebeplerinden bir diğeri ise anlam ve dini algıya yönelik ifadelerin büyük oranda örtük ve üstü kapalı yorumlamalardan

oluşmasından kaynaklanmaktadır. Bu ifadeler, yüzeysel şekilde değil derinlemesine çözümlemeler ve bağlamsal ilişkiler ile anlaşılır olmaktadır. Böylece içerik analizi, bireyin söylem düzeyinde, psikolojik ve sosyal düzeyde neyi nasıl ifade ettiğini açığa çıkarmak adına gerekli görülmüştür.

Araştırmanın ham veri seti, 10 kadın ve 10 erkek katılımcı ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi, belirlenen konular çerçevesinde katılımcılara esnek yanıtlar verme imkânı sunarak hem araştırmacının belirli konulara odaklanmasına hem de katılımcıların kendi deneyimlerini derinlemesine aktarmasına olanak sağlamaktadır (Kvale ve Brinkmann, 2009). Bu yöntem, özellikle sosyal bilimler araştırmalarında yaygın olarak kullanılmakta olup, katılımcıların deneyimlerini, algılarını ve tutumlarını kapsamlı bir şekilde anlamaya yardımcı olmaktadır (Patton, 2002).

Bu doğrultuda hayatın anlamı, amacı ve din algısına yönelik verilere ulaşmak amacıyla 12 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşme soruları, araştırmanın temel amacı ve varoluşçuluk ekseninde, anlam arayışı ve din algısı ilişkisini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Alan yazındaki önceki çalışmaların, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin, söz konusu iki kavrama yönelik yaşantılarını anlamak konusundaki boşlukları tespit edilmiştir. Bu kapsamda oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme soruları, hayatın anlam ve amacı, sorumluluk ve özgürlük, başa çıkma mekanizmaları, çevresel faktörler bağlamında din ve anlam yapısı, dine ilişkin algılama basamakları çerçevesinde oluşturulmuştur. Sorular, literatürdeki yaklaşımlar, benzer çalışmaların görüşme örnekleri ve danışman görüşleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Formun son hali, bir ön uygulama aracılığıyla sınanarak sadeleştirilmiş ve anlaşılabilirlik açısından yeniden düzenlenmiştir.

Çalışma kapsamında katılımcılar ile online olarak gerçekleştirilen görüşmeler, ortalama 30 ila 40 dakika arasında sürmüştür. Görüşmelerin süresi, gönüllünün yanıt verme istekliliği ve yanıtlardaki açıklık düzeyine göre değişiklik göstermiştir. Birey, görüşmenin akışında sorulara yönlendirilmiş ve bu kapsamda yanıtlar vermesi

beklenmiştir. Bununla beraber katılımcıların yaşı, medeni hali, eğitim durumu, çocuk sahibi olup olmama ve bir işte çalışıp çalışmamaları hakkında demografik bilgi formu hazırlanarak görüşmecilerin dağılımı hakkında bir sınıflandırma yapılmıştır.

Çalışma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme için; *“Sizce hayatın anlamı ve amacı var mı? Varsa bunu ne şekilde tanımlarsınız yoksa bu şekilde düşünmenize sebep olan şeyler nelerdir?”*, *“Özgürlüğü nasıl yorumlarsınız? Sizce özgür seçimler yapabilmek mümkün müdür?”*, *“Eylemlerimizin ve yaşantılarımızın ne kadarından sorumluyuz? Bu konudaki rolümüz size göre nedir?”* gibi bireye yönelik anlam ve algıyı içeren, öznel ifadelerle değinmek üzere oluşturulmuş sorular yöneltilmiştir.

Görüşmeler sonucunda elde edilen ham veriler, titizlikle transkript edilerek nihai veri seti oluşturulmuştur. Transkript süreci, araştırmanın güvenilirliğini artıran kritik bir aşama olup, katılımcı ifadelerinin eksiksiz ve doğru bir şekilde yazıya dökülmesini sağlamaktadır (Bird, 2005). Bu aşamada, katılımcıların ifadelerinde herhangi bir anlam kaybı yaşanmaması için birebir yazıya dökme yöntemi uygulanmıştır. Verilerin bütünlüğünün korunması, analiz sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Transkript edilen veri seti, nitel veri analizinde kullanılan MaxQDA Analytics PRO 2024 yazılımına aktarılmış ve analiz süreci bu yazılım aracılığıyla yürütülmüştür. MaxQDA, büyük ölçekli nitel veri setlerinin organize edilmesini, kodlanmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırarak analiz sürecinin daha sistematik bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır (Friese, 2019).

Araştırma kapsamında elde edilen alt temalar, mülakat soruları ve araştırma amaçları doğrultusunda önceden belirlenmiştir. Tematik analiz sürecinde, önceden tanımlanmış alt temalar çerçevesinde tümdengelimsel bir yaklaşım benimsemiş ancak veri analiz sürecinde keşifsel kodlama yaparak katılımcı ifadelerinde yer alan yeni anlamların da ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Kodlama süreci iki aşamalı olarak yürütülmüştür. İlk aşamada, katılımcıların ifadeleri detaylıca incelenmiş ve tümevarımsal (endüktif) bir yaklaşımla kodlar

keşfedilmiştir. Tümevarımsal analiz, araştırmacının veriye doğrudan odaklanarak önceden tanımlanmamış kavramların ortaya çıkmasını sağlamakta ve böylece araştırma bulgularının veri temelli bir yapıya oturmasını desteklemektedir (Thomas, 2006). İkinci aşamada, keşfedilen kodlar önceden belirlenmiş alt temalar çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Kodların sınıflandırılması sürecinde, alt temalar bağlam çerçevesinde incelenmiş ve benzer içerikte olan kodlar bir araya getirilerek nihai temalar oluşturulmuştur. Temalar arasındaki ilişkiler, katılımcı ifadeleri ile desteklenerek analiz sürecinin tutarlılığı artırılmıştır (Miles ve Huberman, 1994).

3. BULGULAR

Araştırma sürecinde bulgular 4 tema altında değerlendirilmiştir. “Anlam Arayışı” teması kapsamında katılımcıların hayata yönelik anlam ve amaç algıları ile hayata yönelik amaç ve anlam edinmelerini sağlayan araçlara yönelik ifadeleri incelenmiştir. “Anlam ve Amaç Tanımları” alt temasında katılımcıların hayata yönelik amaç ve anlam bulma algılarına ve tanımlarına yönelik ifadelerine yönelik bulgular saptanmıştır. Amaç ve anlamın ne olduğunun bulunmasının aslında amaç ve anlamın kendisi olması, dine uygun bir şekilde yaşamak ve hayatta iz bırakmak, iyi hatırlanmak gibi amaç ve anlam tanımlarına yönelik ifadelerle ilgili bulgular öne çıkmaktadır. “Hayatın Anlamına Yönelik Algılar” alt temasındaki bulgular incelendiğinde, katılımcıların neredeyse hepsinin hayatın bir anlamı ve amacı olduğunu düşündükleri gözlemlenmektedir. “Hayata Yönelik Bakış Açıları” alt temasında katılımcıların hayata yönelik bakış açıları incelenmiş ve katılımcılardan bakış açısının çeşitli faktörlerle şekilleniyor olmasına, genel anlamda olumlu bakış açısına sahip olduklarına, din ekseninde gelişen bir bakış açısına sahip oldukları ve bakış açısının yine çeşitli sebeplerle değişiyor olmasına yönelik ifadelerine dair bulgular elde edilmiştir. “Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler” alt teması kapsamında, katılımcıların hayatı anlamlandırma noktasında sahip oldukları algı ve tanımların, arkadaşları veya aileleri ile ne kadar benzerlik gösterdiği incelenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, ailesi ile benzerlikleri olduklarını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda katılımcıların neredeyse yarısı arkadaşları ile benzerlikleri olduğunu ve her ne kadar aile ve arkadaşları ile farklılıkları olsa da ortak noktalara sahip olduklarını belirtmişlerdir. “Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri” alt temasında katılımcıların doğum, yaşam ve ölüm süreçlerini anlamlandırma durumları incelenmiştir. Katılımcıların bu süreçlere olumlu veya olumsuz anlam yüklemelerine dair ifadelerinin yanı sıra ilahi adalet ve imtihan anlayışı gibi dini alt yapılarca şekillenen anlamlandırma pratiklerine sahip oldukları da saptanmıştır. “Hayata Bağlayan Araçlar” alt temasında katılımcıların hayata bağlayan faktörler incelenmiş ve katılımcıların bir kısmı din ile hayata bağlandıklarını ifade etmiştir. Aynı zamanda aile, arkadaşlar, romantik ilişkiler gibi yakın ilişkilerin de hayata bağlanmada önemli olduğuna yönelik ifadeler bulgulanmıştır.

“Özgürlük” teması kapsamında katılımcıların özgürlük, özgür seçim ve sorumluluk olgularına yönelik görüşleri incelenmiştir. “Özgürlük Tanımları” alt temasında, özgürlük ve özgür seçimlerin mümkün olmaması, tam özgürlük hali için hiçbir sorumluluk ve bağlılık durumunun olmaması gerektiği şeklinde yorumlar kaydedilmiştir. Aynı zamanda katılımcılar kişinin, bir başkasının alanına müdahil olmadan kendi sınırları çerçevesinde istediğini yapması gibi çeşitli özgürlük tanımlarında bulunmuşlardır. “Eylemlerin Sonuçları” alt temasında katılımcılar, eylemlerle ilişkili bir sorumluluk alanından bahsederek bu alanının, kader ve özgür irade gibi noktalardan etkilendiğine yönelik yorumlarda bulunmuşlardır.

“Başa Çıkma Stratejileri” temasında katılımcıların hayatta karşılaştıkları zorluklara karşı hangi başa çıkma stratejilerini kullandıklarına yönelik bulgular incelenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu bireysel başa çıkma stratejileri kullandıklarını ifade ederken, bir kısmı ise sosyal, dini ve profesyonel destek alarak zorluklarla başa çıktıklarını belirtmişlerdir.

“Din” teması altında incelenen “Dine Yönelik Algılar” alt teması kapsamında, katılımcıların din olgusuna yönelik algıları incelenmiştir. Bu doğrultuda katılımcılar, dinin gerekli olduğu ve herkesin içinde bir inanma ihtiyacı taşıdığına yönelik ifadelerde bulunmuşlardır. Aynı zamanda dinin zorunluluk ve gönüllülük boyutlarına ilişkin ifadeler incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun dini, gönüllülük esaslı algıladıkları gözlemlenmektedir. “Kişinin Hayatında Dinin Yeri” alt temasında, katılımcıların büyük çoğunluğu, dinin hayatlarında büyük bir yer kapladığını belirtmişlerdir. “Dinin Hayata Etkileri” alt temasındaki bulgular incelendiğinde ise dinin eylem ve kararları etkilediğini vurgulayarak tüm alanlarda etkili olan dinin, manevi destek sağlama noktasında da önemli rol oynadığını belirtmişlerdir. “Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri” alt temasında din, katılımcıların anlam arayışını yanıtlayıp yanıtlamama noktasına odaklanılmıştır. Bu açıdan dinin, anlam kaybında koruyucu faktör olması ve anlam arayışında yol gösterici olduğuna yönelik yorumlar kaydedilmiştir.

3.1. Belirlenen Temalar ve Alt Temalar

Analiz sürecinde 4 adet tema belirlenmiştir. Bu temalar “Anlam Arayışı”, “Özgürlük”, “Başa Çıkma Stratejileri” ve “Din” temalarıdır.

“Anlam Arayışı” teması altında 6 adet alt tema bulunmaktadır. Bu alt temalar; “Anlam ve Amaç Tanımları”, “Hayatın Anlamına Yönelik Algılar”, “Hayata Yönelik Bakış Açıları”, “Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler”, “Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri” ve “Hayata Bağlayan Araçlar” alt temalarıdır.

“Özgürlük” teması kapsamında 2 adet alt tema belirlenmiştir. Bu alt temalar “Özgürlük Tanımları” ve “Eylemlerin Sonuçları” alt temalarıdır.

“Başa Çıkma Stratejileri” teması kapsamında alt tema bulunmamaktadır.

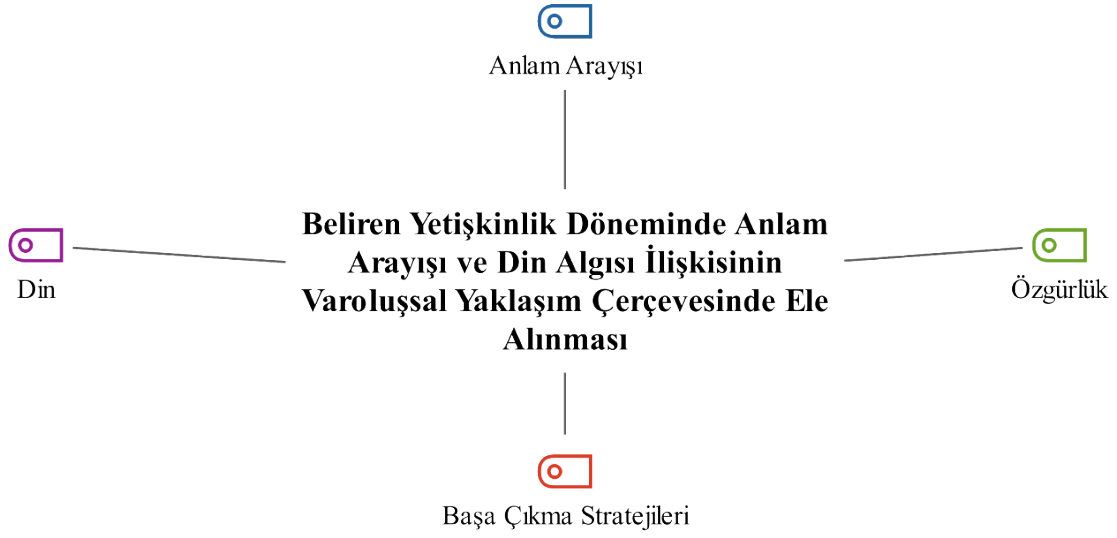
“Din” teması altında 4 adet alt tema bulunmaktadır. Bu alt temalar “Dine Yönelik Algılar”, “Kişinin Hayatında Dinin Yeri”, “Dinin Hayata Etkileri” ve “Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri” alt temalarıdır.

Tema ve belirlenmiş alt temalara yönelik tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 2: Tema ve Alt Temalara Yönelik Tablo

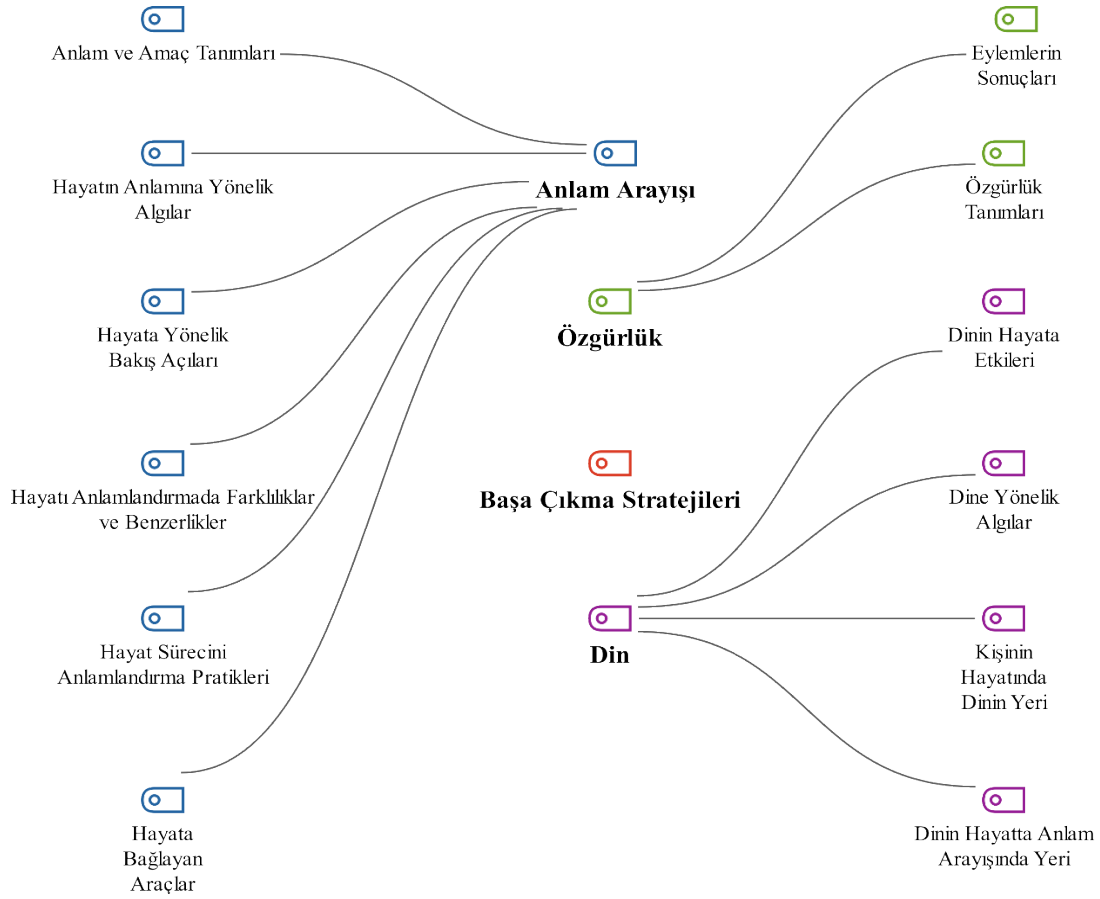
Tema	Alt Tema
Anlam Arayışı	Anlam ve Amaç Tanımları Hayatın Anlamına Yönelik Algılar Hayata Yönelik Bakış Açıları Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri Hayata Bağlayan Araçlar
Özgürlük	Özgürlük Tanımları Eylemlerin Sonuçları
Başa Çıkma Stratejileri	
Din	Dine Yönelik Algılar Kişinin Hayatında Dinin Yeri Dinin Hayata Etkileri

Temalara yönelik diyagram aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 4: Temalara Yönelik Diyagram

Tema ve alt temalara yönelik diyagram aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 5: Tema ve Alt Temalara Yönelik Diyagram

3.1.1. “Anlam Arayışı” Temasına Yönelik Bulgular

“Anlam Arayışı” teması kapsamında 6 adet alt tema bulunmaktadır.

“Anlam ve Amaç Tanımları” alt temasında 7 adet kod keşfedilmiştir. Bu kodlar "Amacının veya Anlamın Ne Olduğunu Bulmak", "Dine Uygun Yaşama", "İz Bırakmak", "Duyguları Yaşayıp Deneyimlemek", "Dünyevi ve Uhrevi İki Farklı Anlam Anlayışı", "Öğretmek ve Örnek Olmak" ve "İnsanları Mutlu Etmek" kodlarıdır.

“Hayatın Anlamına Yönelik Algılar” alt temasında keşfedilen 3 kod "Hayatın Anlamının Olduğunun Düşünülmesi", "Hayatın Anlamının Değişken Olması" ve "Anlamın ve Amacın Deneyimlerle Edinilmesi" kodlarıdır.

“Hayata Yönelik Bakış Açıları” alt temasında 7 adet kod keşfedilmiştir. Bu kodlar "Bakış Açısının İç ve Dış Faktörlerce Şekillenmesi", "Din Eksenli Bakış Açısı", "Olumlu Bakış Açısı", "Deneyime Açıklık", "Bakış Açısının Çeşitli Sebeplerle Değişebilmesi", "Özgürlük" ve "Olumsuz Bakış Açısı" kodlarıdır.

“Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler” alt temasında 5 adet kod bulunmaktadır ve bu kodlar "Aile ile Benzerlikler", "Farklılıklarda Ortak Nokta Bulmak", "Arkadaşlar ile Benzerlikler", "Bazı Noktalarda Arkadaşlar ile Farklılıklar" ve "Bazı Noktalarda Aile ile Farklılıklar" kodlarıdır.

“Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri” alt temasında 8 kod keşfedilmiştir. Bu kodlar "İmtihan Anlayışı Çerçevesinde Hayatı Anlamlandırmak", "Ölüme Olumsuz Anlam Yüklemek", "Yaşamayı Hayatın Anlamı ile İlişkili Olarak Anlamlandırmak", "Yaşamaya Gelişim ve Değişim Anlamı Yüklemek", "İlahi Adalet Anlayışı", "Doğum ve Yaşamaya Olumlu Anlam Yüklemek", "Ölüme Olumlu Anlam Yüklemek" ve "İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri" kodlarıdır.

“Hayata Bağlayan Araçlar” alt temasında 7 adet kod keşfedilmiştir. Keşfedilen bu kodlar "Din", "Yakın İlişkiler", "Gelişim İsteği", "Kişinin Kendisi", "Başarı Arzusu", "İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri" ve "Sabır" kodlarıdır.

Tema altında keşfedilen kodlara yönelik frekans dağılım tablosu aşağıda belirtilmiştir.

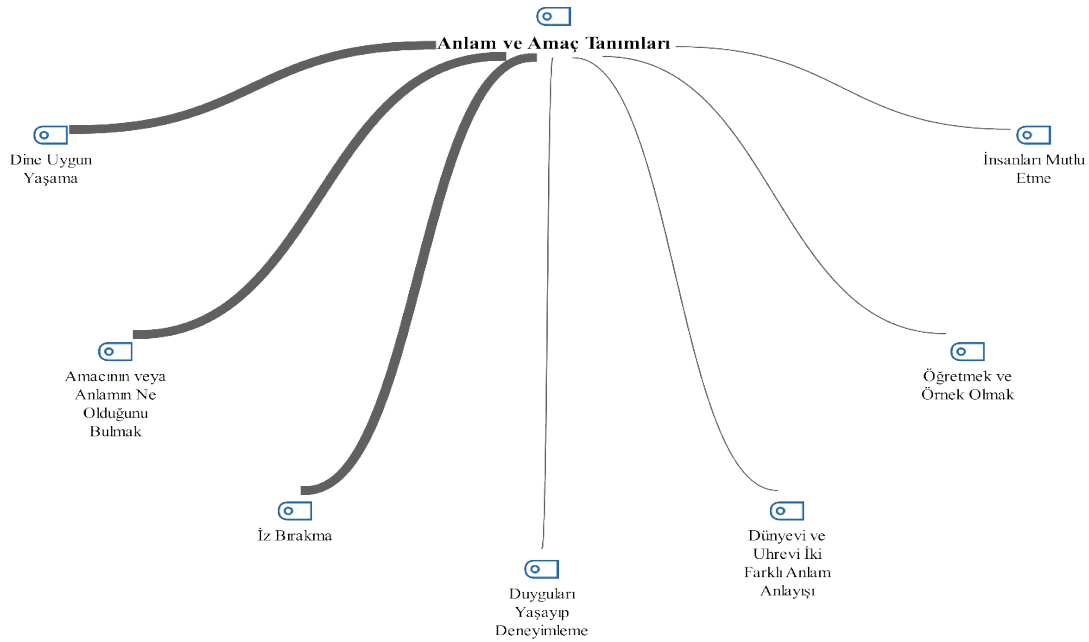
Tablo 3: “Anlam Arayışı” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu

Alt Tema ve Kod	<i>f</i>
Anlam ve Amaç Tanımları	23
Amacının veya Anlamın Ne Olduğunu Bulmak	5
Dine Uygun Yaşamak	5
İz Bırakmak	5
Duyguları Yaşayıp Deneyimlemek	2
Dünyevi ve Uhrevi İki Farklı Anlam Anlayışı	2
Öğretmek ve Örnek Olmak	2
İnsanları Mutlu Etmek	2

Hayatın Anlamına Yönelik Algılar	22
Hayatın Anlamının Olduğunun Düşünülmesi	18
Hayatın Anlamının Değişken Olması	2
Anlamın ve Amacın Deneyimlerle Edinilmesi	2
Hayata Yönelik Bakış Açıları	33
Bakış Açısının İç ve Dış Faktörlerce Şekillenmesi	8
Olumlu Bakış Açısı	7
Din Eksenli Bakış Açısı	5
Bakış Açısının Çeşitli Sebeplerle Değişebilmesi	5
Deneyime Açıklık	4
Özgürlük	2
Olumsuz Bakış Açısı	2
Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler	40
Aile ile Benzerlikler	15
Farklılıklarda Ortak Nokta Bulmak	9
Arkadaşlar ile Benzerlikler	8
Bazı Noktalarda Arkadaşlar ile Farklılıklar	4
Bazı Noktalarda Aile ile Farklılıklar	4
Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri	37
İmtihan Anlayışı Çerçevesinde Hayatı Anlamlandırmak	9
Ölüme Olumlu Anlam Yüklemek	6
Ölüme Olumsuz Anlam Yüklemek	5
Yaşamayı Hayatın Anlamı ile İlişkili Olarak Anlamlandırmak	4
İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri	4
Yaşamaya Gelişim ve Değişim Anlamı Yüklemek	3
İlahi Adalet Anlayışı	3
Doğum ve Yaşamaya Olumlu Anlam Yüklemek	3
Hayata Bağlayan Araçlar	35
Din	11
Yakın İlişkiler	10
İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri	5
Kişinin Kendisi	4
Gelişim İsteği	2
Başarı Arzusu	2

“Anlam ve Amaç Tanımları” alt teması altında keşfedilen kodlardan "Amacının veya Anlamın Ne Olduğunu Bulmak", "Dine Uygun Yaşamak" ve "İz Bırakmak" kodları 5 defa, "Duyguları Yaşayıp Deneyimlemek", "Dünyevi ve Uhrevi İki Farklı Anlam Anlayışı", "Öğretmek ve Örnek Olmak" ve "İnsanları Mutlu Etmek" kodları 2'şer defa kodlanmıştır.

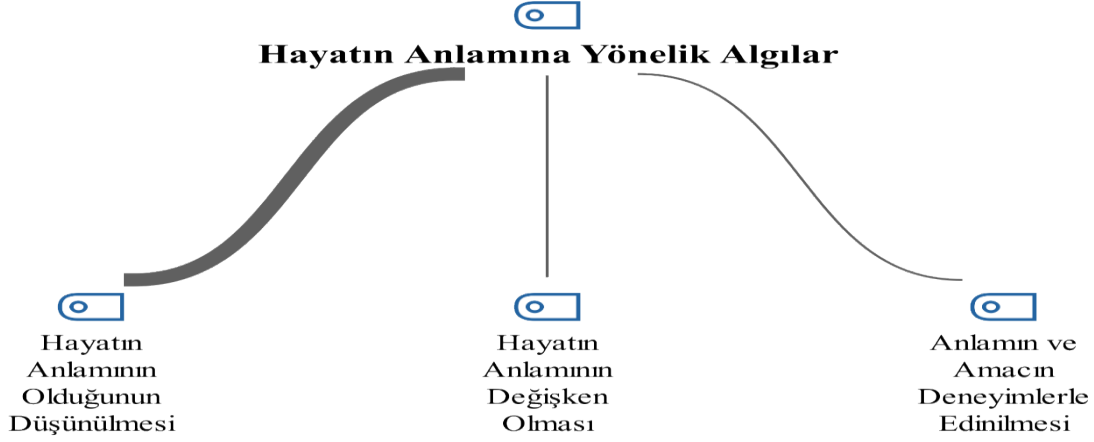
“Anlam ve Amaç Tanımları” alt teması altında keşfedilen kodlara yönelik diyagram aşağıda verilmiştir.

Şekil 6: “Anlam ve Amaç Tanımları” Alt Temasına Yönelik Diyagram

“Hayatın Anlamına Yönelik Algılar” alt temasında keşfedilen kodlardan "Hayatın Anlamının Olduğunun Düşünülmesi" kodu 18 defa, "Hayatın Anlamının Değişken Olması" ve "Anlamın ve Amacın Deneyimlerle Edinilmesi" kodları 2'şer defa kodlanmıştır.

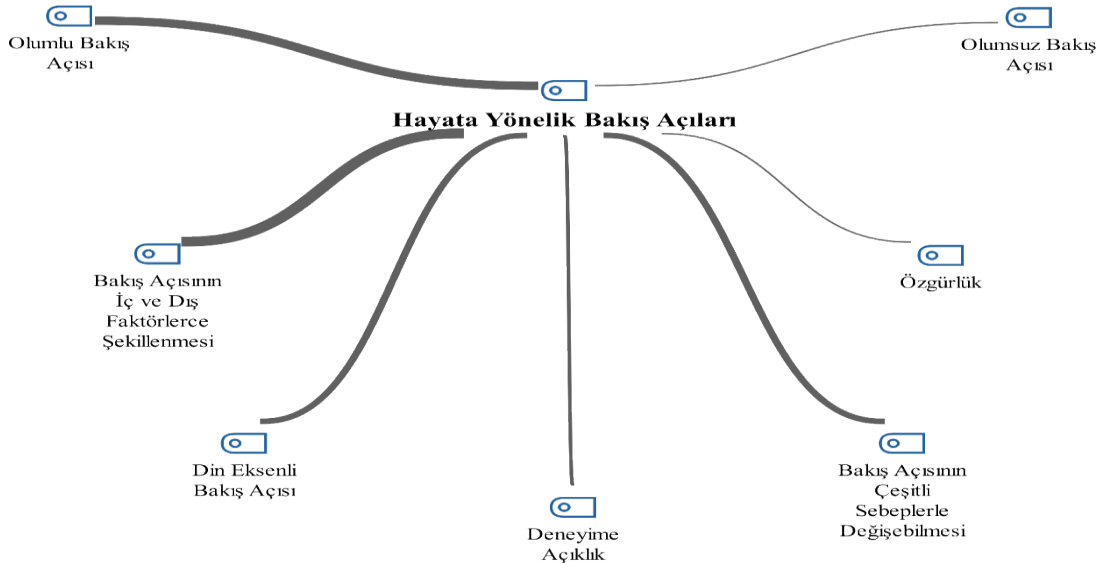
“Hayatın Anlamına Yönelik Algılar” alt teması altında keşfedilen kodlara yönelik diyagram aşağıda verilmiştir.

Şekil 7: “Hayatın Anlamına Yönelik Algılar” Alt Temasına Yönelik Diyagram

“Hayata Yönelik Bakış Açıları” alt teması kapsamında keşfedilen kodlardan "Bakış Açısının İç ve Dış Faktörlerce Şekillenmesi" kodu 8 defa, "Olumlu Bakış Açısı" kodu 7 defa, "Din Eksenli Bakış Açısı" ve "Bakış Açısının Çeşitli Sebeplerle Değişebilmesi" kodları 5'er defa, "Deneyime Açıklık" kodu 4 defa, "Özgürlük" ve "Olumsuz Bakış Açısı" kodları 2'şer defa kodlanmıştır.

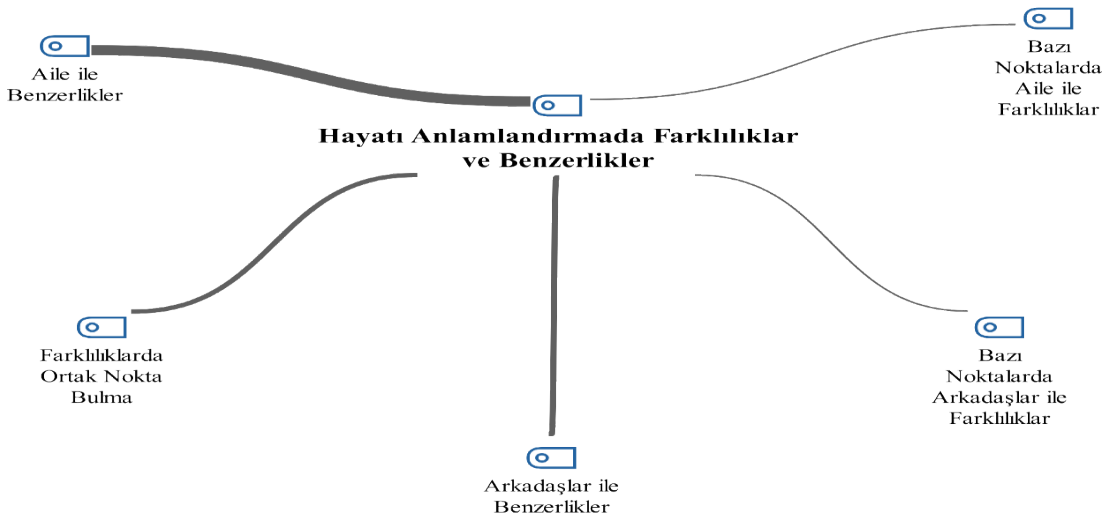
“Hayata Yönelik Bakış Açıları” alt temasında keşfedilen kodlara yönelik diyagram aşağıda verilmiştir.

Şekil 8: “Hayata Yönelik Bakış Açıları” Alt Temasına Yönelik Diyagram

“Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler” alt temasında keşfedilen kodlardan "Aile ile Benzerlikler" kodu 15 defa, "Farklılıklarda Ortak Nokta Bulmak" kodu 9 defa, "Arkadaşlar ile Benzerlikler" kodu 8 defa, "Bazı Noktalarda Arkadaşlar ile Farklılıklar" ve "Bazı Noktalarda Aile ile Farklılıklar" kodları 4'er defa kodlanmıştır.

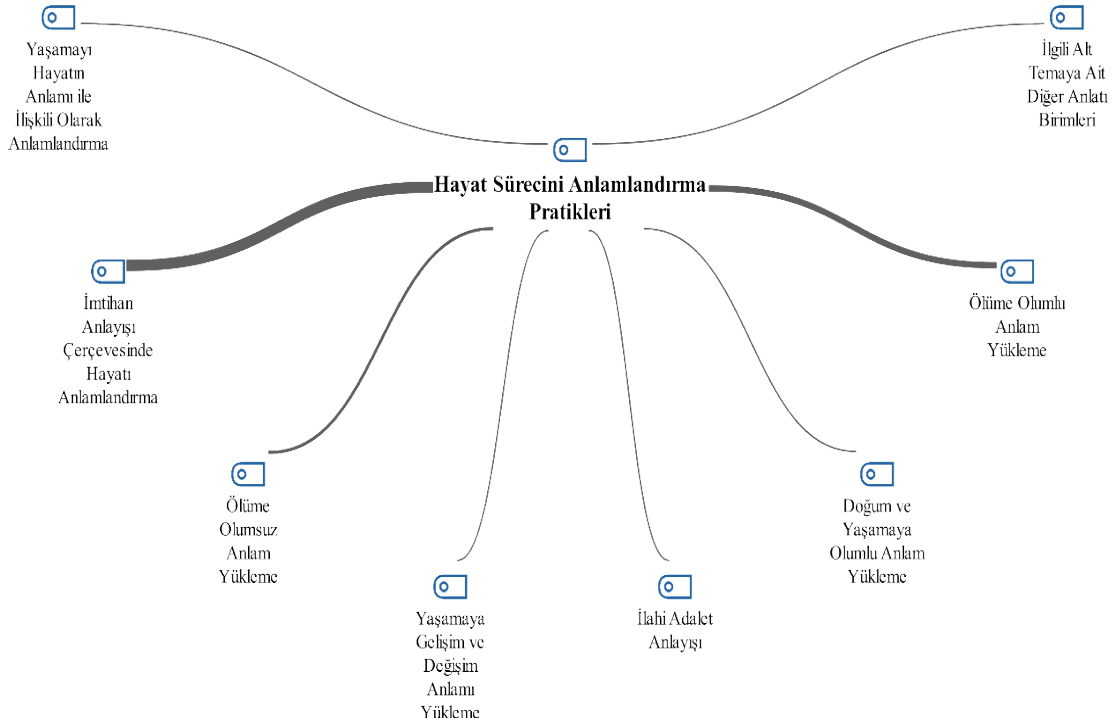
“Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler” alt temasına yönelik diyagram aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 9: “Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler” Alt Temasına Yönelik Diyagram

“Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri” alt temasında keşfedilen kodlardan "İmtihan Anlayışı Çerçevesinde Hayatı Anlamlandırmak" kodu 9 defa, "Ölüme Olumlu Anlam Yüklemek" kodu 6 defa, "Ölüme Olumsuz Anlam Yüklemek" kodu 5 defa, "Yaşamayı Hayatın Anlamı ile İlişkili Olarak Anlamlandırmak" ve "İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri" kodları 4'er defa, "Yaşamaya Gelişim ve Değişim Anlamı Yüklemek", "İlahi Adalet Anlayışı" ve "Doğum ve Yaşamaya Olumlu Anlam Yüklemek" kodları 3'er defa kodlanmıştır.

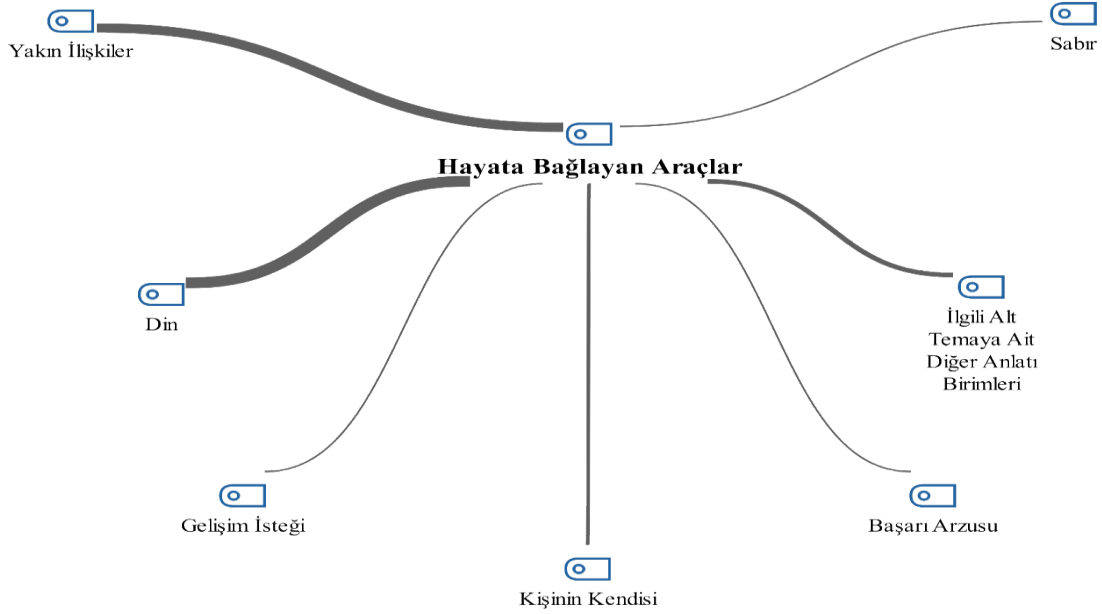
“Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri” alt temasına yönelik diyagram aşağıda verilmiştir.

Şekil 10: “Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri” Alt Temasına Yönelik Diyagram

“Hayata Bağlayan Araçlar” alt temasında keşfedilen kodlardan "Din" kodu 11 defa, "Yakın İlişkiler" kodu 10 defa, "İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri" kodu 5 defa, "Kişinin Kendisi" kodu 4 defa, "Gelişim İsteği" ve "Başarı Arzusu" kodları 2'ser defa, "Sabır" kodu 1 defa kodlanmıştır.

“Hayata Bağlayan Araçlar” alt temasına yönelik diyagram aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 11: “Hayata Bağlayan Araçlar” Alt Temasına Yönelik Diyagram

Tema altında kodlanmış anlatı birimlerine yönelik tablo aşağıda sunulmuştur.

Anlam arayışı temasının alt temalarına ilişkin kodlar, frekansları göz önünde bulundurularak tabloya eklenecektir. Bu doğrultuda frekansı 5 ve üzeri olan kodlar tabloda gösterilmiştir. Kodlara dair tüm katılımcı ifadeleri için bkz. Ek 4. Tablo 4.1

Tablo 4: “Anlam Arayışı” Temasına Yönelik Kodlu Bölümler Tablosu

Tema	Alt Tema\Kod	Kodlu Bölüm
Anlam Arayışı	Anlam ve Amaç Tanımları\Amaçının veya Anlamın Ne Olduğunu Bulmak	K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		Küçüklükten beri dünyaya gelme amacımızın sadece Allah’a kulluk etmek olduğu söyleniyor ama insan aslında neden yaratıldığını, amacını bulmaya geldi. Yani insanın amacı, amacını bulmak bence.
		K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor
		Camus’un dediğine göre hayatın anlamını aramaya çalıştıkça yaşamıyoruz da onu kaybediyormuşuz gibi. Çünkü hakikaten hayata dair bir sorgulama yaptığımızda bazen cevapsız kalabiliyor. Mesela Tolstoy, bu sorgulamanın bitmediğini söylüyor. Şu an doktora yapıyorum ve niye yapıyorsun diyorum. Ara ara bir dur ne yapıyorsun diye soruyorum. İlerliyorsun belki ama bunu neden yaptığımız da önemli.
		K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Anlam da bence Allah'ın yarattığı şeyleri ve imtihanlarda anlamlar bulmaya çalışmaktan geçiyor. Yani mutlu ve mutsuz, imtihan edilirken de mükafatlandırıldığında da Allah'a şükretmek. Yani tevekkülü biraz iyi anında yaşayacaksın ki kötü anında da Allah sana yardım etsin şeklinde bakıyorum.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Amacının ne olduğunu bulmak aslında hayatın anlamı oluyor.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Kendimiz için koyduğumuz amaçlar, hayata yüklediğimiz anlamdan kaynaklanıyor. Belirli bir anlam yüklüyoruz ve anlam doğrultusunda bazı amaçları gerçekleştirmeye çalışıyoruz. Örneğin yaşamayı güzel algılıyor ve yaşamaktan zevk alıyorsa amaçlarımızı da buna göre şekillendiriyoruz.

Anlam Arayışı Anlam ve Amaç Tanımları\Dine Uygun Yaşamak

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Bence hayatın amacı bu. Anlamı da Allah'ı razı etmek. Halka hizmet, niyet başkalarına yaranmak değilse, hakka hizmeti olduğunu biliyorum. Ben de mevcut şartlar içerisinde, sahip olduğum gelişmelerle böyle bir yaşam sürmeye çalışıyorum. Sahip olduğum ne varsa elimden geldiğince yaptığım söylenmese de imkânlar dâhilinde yetebildiğim güç, kudret, kuvvet çerçevesi içerisinde araç gereçleri bu yolda sarf etmeyi hayatın anlamı, amacı görüyorum.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Herkes farklı bir hayat yaşıyor. Büyüyoruz, iş sahibi oluyoruz, para kazanıyoruz, ölüyoruz ama bana göre bu kadar kısa bir amacı, sebep olamaz. Olsaydı basit bir hayat olurdu. Bana göre dindir. Dine uygun yaşamaktır.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Toplumda evlenme, çocuk yapma gibi bir amaç var ama daha çok dini bir amaç.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Hala arayış içinde olsam da inançlı biri olarak bir kulluk görevim var.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İnançlı biriysen, inancına uygun yaşamak, inancının söyledikleri hayatının anlamı ve amacı olur, ona göre yaşarsın.

Anlam Arayışı Anlam ve Amaç Tanımları\İz Bırakmak

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

O yüzden hayatım boyunca iz bırakan biri olmak istedim. Hayatın amacı da iz bırakıp ileriki nesillere aktarabilmemiz. Bu, büyük bir şey başardığım anlamına gelir.

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Hayat gayeme ulaşabildiğimi, dünyadan gittikten sonra arkamdan iyi konuşulabilecek ve uzun süre anlatılabilecek biri olmayı istiyorum. İyi biriydi, çok fazla kişiye dokundu, başarısını gösterdi desinler.

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Bana, gök kubbede hoş bir sada bırakmak gibi geliyor. Güzel anılar yaşamak, güzel bir şeyler geride bırakmak, dünyayı bulduğumuzdan hoş bir yer haline getirerek ayrılmak temel olarak hayatın anlamı.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Kayda değer bir şeyler bırakarak gitmek bu dünyadan bence hayatın amacı bu. Mesela sanatçılar eser bırakır ya, bizde de böyle hani bir iki küçük nokta mesela bizden bahsedilecek hatırlayacakları bir şeyler bırakmak. Hayatın amacı, dolu dolu istediğimiz gibi yaşamak ama her şey tabi istediğimiz gibi olmaz. Zaten hayatımızı istediğimiz gibi, istediğimiz doğrultuda yaşarsak olumlu geri dönüşler alırız. Bu da hani kayda değer şeyler bırakır arkamızda.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Hayatın amacı bence geride güzel şeyler bırakmak. Paradan ziyade insanlarla olan iletişimin, kime ne kadar dokunduğun, elinden geldiğince büyük hatalar yapmadan yaşamak.

Anlam Arayışı Anlam ve Amaç Tanımları/Duyguları Yaşayıp Deneyimlemek

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bence hayatın anlamı huzurlu anlar ve neşeden geliyor. Yani hep mutlu olmayabilirsin ama her anında huzuru yakalamak olarak görüyorum. Hayatı bu anlamlı kılıyor.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Benim için hayatın anlamı yaşamak ya... Yani hayata geldiysek her şekilde üzüntüyü de mutluluğu da öfkeyi de yaşamalıyız ve yaşarken o lezzeti bulmak bence hayatın amacı. Hepsinde, yaşadığın her farklı duyguda bir şeyler hissedebilmek, anlamı oluyor.

3.1.2. “Özgürlük” Temasına Yönelik Bulgular

“Özgürlük” teması kapsamında 2 adet alt tema bulunmaktadır.

“Özgürlük Tanımları” alt temasında 10 adet kod keşfedilmiştir ve keşfedilen bu kodlar "Özgürlüğün veya Özgür Seçimlerin Tam Mümkün Olmaması", "Başkalarının Alanlarının İşgal Etmeden İstedğini Yapmak", "Tam Özgürlük İçin Sorumluluk ve Bağlılık Olmaması Gerekliliği", "Kişinin Kendi Çizdiği Sınırlarca İstedğini Yapması", "Özgürlüğün Belli Sınırlar Kapsamında Mümkün Olması", "Özgürlüğün Mümkün Olması", "Özgürlüğün Hayati Önemde Olması", "Özgürlüğün Var Olmaması Gerekliliği", "İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri" ve "Kimsenin Kişiye Etki Edememesi" kodlarıdır.

“Eylemlerin Sonuçları” alt temasında 3 adet kod bulunmaktadır. Keşfedilen bu kodlar "Eylemlerden Sorumlu Olmak", "Sorumluluğun Etki Alanınca Sınırlı Olması" ve "Bilgili Kişinin Eylemlerinden Sorumlu Olması" kodlarıdır.

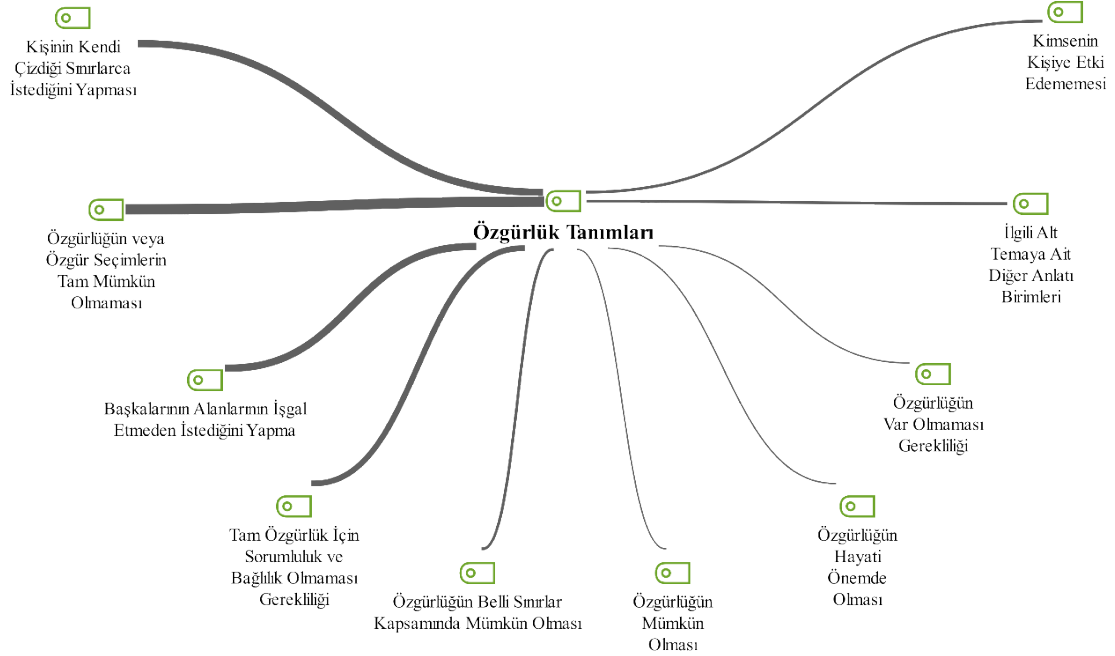
Tema altında keşfedilen kodlara yönelik frekans dağılım tablosu aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 5: “Özgürlük” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu

Alt Tema ve Kod	F
Özgürlük Tanımları	35
Özgürlüğün veya Özgür Seçimlerin Tam Mümkün Olmaması	6
Başkalarının Alanlarını İşgal Etmeden İstedğini Yapmak	5
Kişinin Kendi Çizdiği Sınırlarda İstedğini Yapması	5
Tam Özgürlük İçin Sorumluluğun ve Bağlılığın Olmaması Gerekliliği	4
Özgürlüğün Belli Sınırlar Kapsamında Mümkün Olması	3
İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri	3
Kimsenin Kişiye Etki Edememesi	3
Özgürlüğün Mümkün Olması	2
Özgürlüğün Hayati Önemde Olması	2
Özgürlüğün Var Olmaması Gerekliliği	2
Eylemlerin Sonuçları	24
Eylemlerden Sorumlu Olmak	12
Sorumluluğun Etki Alanınca Sınırlı Olması	10
Bilgili Kişinin Eylemlerinden Sorumlu Olması	2

“Özgürlük Tanımları” alt teması kapsamında keşfedilen kodlardan "Özgürlüğün veya Özgür Seçimlerin Tam Mümkün Olmaması" kodu 6 defa, "Başkalarının Alanlarının İşgal Etmeden İstedğini Yapmak" ve "Kişinin Kendi Çizdiği Sınırlarca İstedğini Yapması" kodları 5'er defa, "Tam Özgürlük İçin Sorumluluk ve Bağlılık Olmaması Gerekliliği" kodu 4 defa, "Özgürlüğün Belli Sınırlar Kapsamında Mümkün Olması", "İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri" ve "Kimsenin Kişiyi Etki Edememesi" kodları 3'er defa, "Özgürlüğün Mümkün Olması", "Özgürlüğün Hayati Önemde Olması" ve "Özgürlüğün Var Olmaması Gerekliliği" kodları 2'şer defa kodlanmıştır.

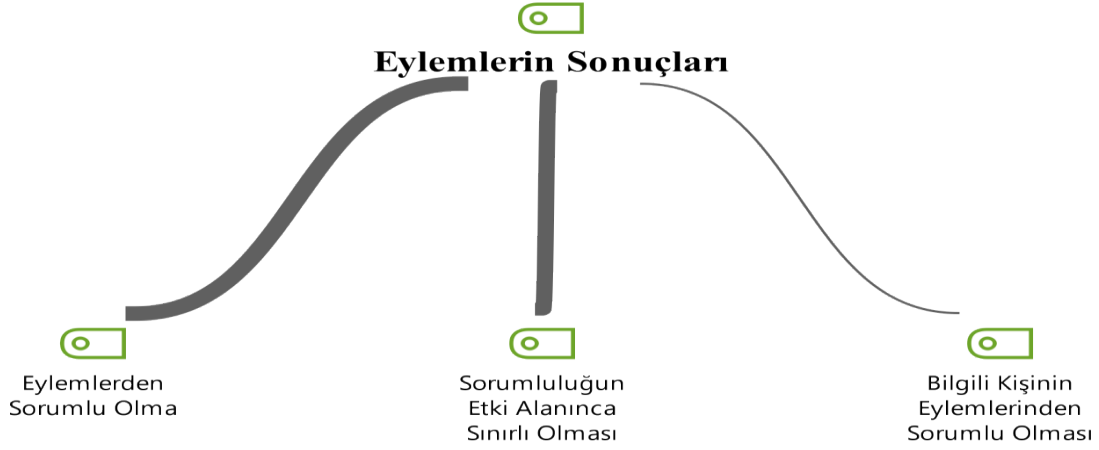
Alt temada bulunan kodlara yönelik diyagram aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 12: “Özgürlük Tanımları” Alt Temasına Yönelik Diyagram

“Eylemlerin Sonuçları” alt temasında keşfedilen kodlardan "Eylemlerden Sorumlu Olmak" kodu 12 defa, "Sorumluluğun Etki Alanınca Sınırlı Olması" kodu 10 defa, "Bilgili Kişinin Eylemlerinden Sorumlu Olması" kodu 2 defa kodlanmıştır.

Alt temada kodlanmış kodlara yönelik diyagram aşağıda verilmiştir.

Şekil 13: “Eylemlerin Sonuçları” Alt Temasına Yönelik Diyagram

Tema altında kodlanmış anlatı birimlerine yönelik tablo aşağıda sunulmuştur. Bu koda dair tüm katılımcı görüşleri için bkz. Ek 4, Tablo 4.2.

Tablo 6: “Özgürlük” Temasına Yönelik Kodlu Bölümler Tablosu

Tema	Alt Tema\Kod	Kodlu Bölüm
Özgürlük	Özgürlük Tanımları\Özgürlüğün veya Özgür Seçimlerin Tam Mümkün Olmaması	K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnsanın tamamen özgür olabilmesi için yalnız ve soyutlanmış mı olması gerekir, diye bir soru geliyor aklıma. Öyle bir insan var mı? Yok. Çok yalnız insanlar vardır onlar da özgür müdür bilmiyorum. Onların da bağlı olduğu bir şey vardır. O yüzden tamamen özgürlük mümkün değil. K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Değil. Özgürlüğün bir sınırı var. Ben bu sınırın varlığını kabul etmekle birlikte çok da benimsememeye ve reddetmeye gayret eden bir anlayışın içindeyim. (...) Mesela bunu tarif ederken ailem yanımda olsaydı veya bu kaydı birilerine izletecek olsaydın veya ismim burada yer alsaydı bunların hepsi özgürlük alanıma müdahale eder. Dolayısıyla mutlak özgürlükten söz edemiyoruz. K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bu özgürlüktür ama tamamen özgür olmamız mümkün değil. Evde sevdiklerimizle bile bazen özgür olamayabiliriz. Çünkü o ortama uyum sağlamamız gerekir. Bu hem karşımızdakine duyduğumuz saygıdan dolayı hem de ortama ayak uydurmaktan kaynaklanan bir durumdur ve gereklidir.

Özgürlük

Özgürlük
Tanımları\Başkalarının
Alanlarının İşgal
Etmeden İstedğini
Yapmak

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Tamamen özgür olduğumuzu asla düşünmüyorum. Her insanın bir sınırının olduğu ve çerçevesinin olduğu ortada. Tamamen sınırsız bir özgürlükten bahsedemeyiz. (...) Kişi kendi bedeni üzerinde bile tamamen özgür değil. Bunu tamamen inancım çerçevesinde söylüyorum. Mesela dinim açısından kendini öldürmek bile mümkün değil. Bu yüzden tamamen saf bir özgürlükten bahsedemem.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Özgür olabilmek mümkün değil (...)

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Özgür seçimler... Hayır sanırım. Bireysel olarak özgür seçimler yaptığımızı düşünsek bile bazen yaşadığımız ülke buna müsaade etmiyor. Yapmak istediğin şeyle yapmak zorunda kaldığın şey farklı oluyor. İnsan, diğer boyutlardan göremiyor. Bu yüzden de özgür olduğunu sansak da hiç özgür olmayan, taklitler yapabiliyoruz.

K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bir tabir vardır ya birinin özgürlüğüne taciz etmediğin sürece özgürlük alanındasınızdır. (...) Benim düşünceme göre sistemler olmak zorundadır ve sistemlerin koyduğu kurallar sadece özgürlük kavramındaki bir kişinin sınırını taciz ile değil kendi sınırlarını belirleyen, ona bir çizgi çeken konumda olması gerekiyor.

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Başkalarının özgürlük alanına dâhil olmadığı müddetçe genişletebileceğin bir alan özgürlük. Yani özgürlük şu an sana bir şey ifade etmemdeki, düşünmemdeki, dile getirmemdeki her şey aslında.

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Özgürlüğü, insanların can, mal, namus, mülkiyet ve fikir açısından tam koruma altında olmakla beraber belli meşru çerçeveler içerisinde istediklerini yapabilmesi olarak ifade edebilirim. Temel hak ve hürriyetlerinin verilmesi. Bunlarla beraber meşru bir çerçevede, istediklerini yapabilmesi. (...) Dolayısıyla, bu multifaktör antitelerin tesiri önemli bir yer teşkil ediyor insanların seçimlerinde. Bunlar asla yadsınamaz ama bütün bunlara bakarak, özgür bir insanı konuşuyorsak özgür bir seçimin olmadığını da söyleyemeyiz. Çünkü bütün bunların sonucunda o kişi A cismine veya B cismine tercih ediyor. Bu yüzden özgür seçimin var olduğunu söyleyebilirim.

Özgürlük

Özgürlük
Tanımları\Kişinin
Kendi Çizdiği Sınırlarca
İstedğini Yapması

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Klişe olacak ama kendi özgürlüğümüz karşımızdakinin özgürlüğünü kısıtlayıncaya kadardır diyoruz ya... Aslında çok doğru. İstedğim yemeği yemek bile benim için özgürlük. İstedğim yere gidebilmek, istediğim yerde olabilmek, istediğim şeyi yapabilmek, kendi kararlarımı alabilmek aslında özgürlük.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Aslında özgürlük, başkalarının da özgürlüğünü kısıtlamayacak şekilde olacak şeyler. Yoksa özgürlük çok geniş bir şey benim için. Özgür hissettiğin an özgürsündür. Örneğin sahilde gece yarısı gezerken özgür hissedebilirsin. Benim için özgürlük pozitif şeyler. Yani başkası için bir insana zarar vermek onu özgür hissettirebilir ama böyle olmamalı. Çünkü başkalarının özgürlüğünü kısıtlamamız gerekiyor.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bence özgürlüğü, istediğimiz şeyleri yapabilmek kadar istemediğimiz şeyleri yapmamak olarak da tanımlayabiliriz. Bazen istediğimiz her şey olmaz ama istemediğimiz şeylerden uzak durabiliriz.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Mesela ben yıllardır bir orkestrada çalışıyorum. O orkestrada artık olmak istemiyorum mesela ama daha fazla para kazanabilmek için çalışmaya devam ediyorum. Bu özgürlüğümü kısıtlar, özgürce verdiğim bir karar değil mesela. Her hafta sonu o adamın yüzünü görmek istemiyorum ama görmek durumunda kalıyorum ve bu özgürlüğümü kısıtlamış oluyor.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Artık hayır diyebildiğim kadar özgür olabildiğimi düşünüyorum. Biri benden bir şey istediğinde hayır diyebilmem, insanları reddedebilmem. Ki bu bakımdan çok özgür biri değilim. Şu üzülür bu kırılır gibi... Hayır, diyebilmek ve sınırlarının olması şeklinde anlamlandırıyorum.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İnsan biraz çizdiği sınırlar çerçevesinde özgürdür. Onun dışına da çıkabilir ama bu risktir, göze alması gerekir. Özgürlük, kişinin kendi dünyasında çizdiği sınırlar içerisinde istediği davranışları yapabilmesi diyebilirim. Bu sınırlar da

		kişinin dünyaya bakış açısına göre çizilir. Bu dini veya örfi olabilir. K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Özgürlük, kişinin kalıplara bağlı değil kalıplardan yola çıkarak kendisince oluşturduğu bir anlam arayışı olarak yorumluyorum. Kişinin özgür olması demek, ideolojilerine uygun şekilde yaşamını bağımsızlık adı altında yorumlayabilmesi ve yaşayabilmesidir.
Özgürlük	Özgürlük Tanımları\Tam Özgürlük İçin Sorumluluk ve Bağlılık Olmaması Gerekliği	K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnsan bir şeye bağlıysa özgür olmak mümkün değil bence ve bağlı olmak da zorunda. Tamamen özgür olmak için sorumluluğunun olmaması lazım, bu imkânsız. Mesela bir yere gideceksiniz, geride bıraktığınız bir aileniz var ve aklınız ondaysa özgür olamıyorsunuz. K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor Bizi bağlayan şeylerde kurtulduğumuz ölçüde özgürüz. Aile, malımız, canımız olur bazı şeylerin korkusu olur bizde. İşte tüm bu şeylerin korkusundan kurtulduğumuz ölçüde özgürleşebiliriz. Elimizin altında bulunan veya sahip olduğumuz her şey bizi bağımlı yapmıyorsa o kadar özgür olduğumuzu ve özgürlük seçimler yapabildiğimizi düşünüyorum. K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bence insanın özgür olabilmesi için öncelikle diğer insanlarla arasına biraz mesafe koyması gerekiyor. Özellikle mesela ailesine ya da eşine bu benim sınırı, demesi gerekiyor ya da onların ona her lafı söyleyemeyeceğini bilmeleri gerekiyor. Bana göre özgürlüğün birinci adımı bu. K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Mesela karşımdaki insana üzüldüysem, kırdıysam, ondan gidemiyorsam bu beni yaralar. Özgür kılmaz. Zorundalık ve katlanma hissinin olmaması. Bunların oluşu özgürlüğüme engel. Özgür olabilmek mümkün.
Özgürlük	Özgürlük Tanımları\Özgürlüğün Var Olmaması Gerekliği	K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Sistemler vardır kişilerin ve ideolojilerin kabul gördüğü ve bunlar doğrultusunda sınırlar çizilmiştir özgürlüğünü engellemek için ama engelleyici sistemler genel olarak insanın hayatında daha köklü bir yola girmemesi için çekilmiştir. Benim için de genel hatlarıyla bu ama özgürlük dediğimiz şeyin varlığına inanmıyorum daha doğrusu kafamızdaki özgürlük anlayışı tam bir özgürlük değil. (...) Kişinin tam anlamıyla asla özgür olamayacağını, olursa

yanlışla sapabileceğini ve tamamen özgür bir kişiliğin mümkün olmadığı düşüncesindeyim. (...)

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

(...) özgür olsak kural olmaz, aşırı özgürlük takıntılı insanlar yaşayamaz. Bence o yüzden özgür olmamalıyız. Mutlaka toplumda kurallar ve dengeler görülür. İnancıma göre bunu yaşayabilir, kendime bir özgürlük alanı çizebilirim. O yüzden bence herkes özgür olmamalı.

Özgürlük

Eylemlerin
Sonuçları\Eylemlerden
Sorumlu Olmak

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Hepsinden kendimiz sorumluyuz. Önümüze bin tane yol gösterilse de birini seçip sonuçlarına katlanmak zorundayız. Bu yoldan iyi ya da kötü bir sonuç alıyoruz. Kötü olursa öğreniyoruz İyi olursa, üstüne ekleyerek daha iyisine çabalıyoruz. Yaptığımız tüm eylemler tamamen bize bağlı. Bu kötü de olabilir iyi de. Bundan sen sorumlusun. Dış etmenler illa oluyor. Yine de bunda bile kendi kararını veriyorsun. Karşı çıkabilirsin, diretebilirsin. Boyun eğiyorsan bu senin tercihin oluyor.

K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Her anından, dakikasından zerre zerre sorumluyuz. Bir ayet var kim zerre kadar iyilikte bulunursa onun karşılığını görecektir, zerre kadar kötülük yapan da karşılığını görecektir. Bu noktada eylemlerimizin her zerresinden sorumluyuz. (...) İrademizi, hareket mekanizmamızı oluşturan kendimiziz, bir şeyi isteyerek yapmaya çalışıyoruz ancak bunu istediğimiz takdirde yapabiliriz de yapamayabiliriz de. Yaptığımız takdirde ulaşılacak kötü sonuçlar ve iyi sonuçlar yine bizim hanemize yazılır.

K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bence insan yaptığı her şeyin, davranışın sorumlusudur. İyiliğin de kötülüğün de. İnancıma göre cezası veya ödülü olduğunu biliyorum. Rolümüz konusunda ama çok ön planda değiliz. Sonuçta ahirette bir hesaplaşma olduğunu biliyorum.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bunu suç işleyen biri için de düşünebiliriz. Hani suç barındıran bir eylem gerçekleştirilmiş ve bunun karşılığında ceza alınır. Yani aslında eylemlerimizden bu şekilde sorumluyuz. Yani bence eylemlerimiz ve yaşantılarımızdaki tamamen başrolüz.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Yüzde yüze hepsinden diyebilirim. Eylemlerimiz zaten bizi bulduğumuz kişiliğe büründürüyor. Mesela ben buyum,

hareketlerim beni bu yapıyor. Karşımdaki insan ona göre beni yargılıyor. Değer yargılarına göre yargılıyor. Ya şöyle söyleyeyim, biz ana karakter, direkt etki ediniz.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Tamamından sorumlu olduğumuzu düşünüyorum. Yeri geldiğinde dini normlarla, yeri geldiğinde hukuki normlarla ya da toplumsal örf ve âdet normları ile karşımıza çıkıyor ama her eylemin, olayın bir karşılığı olduğunu düşünüyorum. (...) Yaptığımız her olay ve olgunun karşımıza çıkacağını ve bir karşılığının olacağını düşünüyorum.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Tamamından sorumluyuz çünkü hepsini biz gerçekleştiriyoruz. Tabi ki de dış etkenler olabilir ama bunları yapanlar biziz ve tüm sorumluluk bize ait.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Hepsinden sorumluyuz. İnsanların hayatına ne kadar dokunduğumuzla ilgili bir fikrimiz yok. Benim bakışımın seni ne kadar etkileyebileceğinin falan önemli olduğunu düşünüyorum. Herkesin her yaptığının bir karşılığı var o yüzden çok dikkat etmek lazım ama bu bayağı zor.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Başkalarının düşüncelerinden ve davranışlarından sorumlu değiliz ama kendi davranışlarımızdan, söylemlerimizden, kendimize olan davranışlarımızdan, sevip sevmememizden sorumluyuz. (...) Bunlarla ilgili de aktif rol alırız. Bizim kontrolümüzde değil ama karşımıza çıkan durumlarla nasıl mücadele ettiğimiz bizim sorumluluğumuzda.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Diğer taraftan birçok şeyden sorumluyuz. İnsan olarak, ahlaki olarak sorumluluk üstlenmiş varlıklarız.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Hepsi, yaptığımız eylemlerin tamamından sorumluyuz. Çünkü düşünmeye, akıl etmeye geliyor. Bir eylemi yapmadan önce düşünürsün. Zihnin, vicdanın karar veriyor buna. O yüzden de hepsinden tamamen sorumluyuz.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Tamamından sorumlu olduğumuzu düşünüyorum. Özgür olmamız bile bir sorumluluk getiriyor.

Özgürlük

Eylemlerin
Sonuçları\Sorumluluğun
Etki Alanınca Sınırlı
Olması

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

(...) Dolayısıyla kendi hayatımızı ona göre inşa etmek ve bunun güç kazanması, toplumsal değişim yaratabilecek bir şey. Yani kendi sınırimız veya sorumluluğumuz kendi alanımızda ibaret sadece.

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Yapabiliyor oluşlarımız kadarından sorumluyuz. Bunlar birçok şeye göre değişir. İçerisinde bulunduğumuz maddi, manevi duruma, gücümüze, niyetimize göre değişir. Yine de bütün bunların sonucunda ortaya çıkan fiilin doğruluğunu değerlendirecek merci Allah olduğu için kişinin yapabiliyor oluşu ile ilgili.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Çoğundan sorumluyuz. (...) Yani aslında %80 kendimiz yapıyoruz. Kalan %20'lik kısma şans ve alın yazısı diyebilirim.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ben bir olaya kalkıştığımda elimden geldiğince son safhasına kadar çaba gösteriyorum. Ondan sonra bakıyorum en sonunda bir yaratıcıya bağlıyorsun meseleyi çünkü insan orada acziyetini hissediyor. Mesela bakıyorsun çoğu peygamber Allah'ın sevdiği kulları olmasına rağmen acılardan geçiyorlar. Bu da eylemlerimizin ve yaptıklarımızın bir yere kadarının elimizde olduğunu gösteriyor. Ondan sonrası takdir-i ilahi oluyor. Bana göre pek bir etkimiz yok aslında zaten önceden çizilmiş bir kader mevcut sen de sana verilmiş rolü oynuyorsun.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Özgürlük kavramıyla kıyasladığımda ama değiliz gibi ama işte müdahale eden insanın ne kadar hayatının içinde ve ne kadar kontrol edebildiğine göre değişiyor. Evet bu durumda sorumlu olmayabilir ama bunun dışında özgür irademizle yaptığımız bütün işlerden sorumluyuz.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Allah bunu istedi, kul yaptı, kul yaptığı için cezalandırdı şeklinde mantıklı bir yere gitmiyor. Kulun yaptıklarından dolayı ceza ya da mükâfat görmesi biraz da buna bağlı ne tamamen dayatma altında olduğumuzu ne de tamamen özgür olduğumuzu düşünmüyorum. Buna göre sorumluluk tanımı da değişir.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Eylem noktasına bakacak olursak tamamından sorumluyuz ama yaşantılarımız noktasında kader dediğimiz bir şey var. Tamamen bizim elimizde olmuyor. Yapıyoruz, sonrası bizden çıkıyor. Bu da inancıma bağlı bir yorum.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Bazılarından sorumlu değiliz. Cinsiyetimizden mesela. (...) Dışımızda gerçekleşen şeylerden sorumlu değiliz ama (...)

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Seçtiklerimiz kadarından sorumluyuz. Çünkü aslında inancımız da bize yolu yürümemiz gerektiğini söylüyor. Yolun sonundan hiçbir zaman sorumlu değilsin ama yolu nasıl yürüdüğünden sorumlusun. Yargılanacağımız yer, yolu nasıl yürüdüğümüz. O yüzden bence önemli olan nasıl yürüdüğün.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Musibetlerin de Allah'tan geldiğine inanıyorsam bana bu kötülükleri yaşatan insanlar ne noktada sorumlu, ben ne noktada sorumluyum? Bunlar kafamı karıştıran şeyler. O yüzden irademiz ortada olduğu sürece yaptıklarımızdan ve yaşantılarımızdan sorumluyuz ama buna bir oran veremiyorum.

Özgürlük

Eylemlerin
Sonuçları\Bilgili
Kişinin Eylemlerinden
Sorumlu Olması

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Çoğundan sorumluyuz. Bilgi bize sorumluluğu getirir. Ne kadar bilgi sahibiysek o kadar sorumluluğumuz vardır. Akademik hayatında, aile yaşantısında, çevrende kim, ne kadar bilgi sahibiyse o kadar sorumluluk sahibi aslında. Cahilin bir sorumluluğu yoktur. Çevresi de cahilden bir sorumluluk beklemez. Çünkü bilmiyor zaten. Eylemlerimizin sonuçları var.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İşte bize verilmiş bir akıl, irade, vicdan, nefis var. İyilik yapmaya devam edersen nefsin iyiye, kötülük yapmaya devam edersen kötülükle donatırsın. İnsan kendini yetiştirmekle mesuldür. Bu noktada da sorumlusun. Yaptığın hareketlerden, yaşantından bu noktada sorumlusun ama onun ötesine bir şey diyemiyorum. İrademiz olduğu için sorumlu tutulacağız.

3.1.3. “Başa Çıkma Stratejileri” Temasına Yönelik Bulgular

“Başa Çıkma Stratejileri” teması kapsamında alt tema bulunmamaktadır ve 4 adet kod keşfedilmiştir. Keşfedilen bu kodlar "Sosyal Destek Almak", "Bireysel Başa Çıkma", "Profesyonel Destek Almak" ve "Dini Başa Çıkma" kodlarıdır.

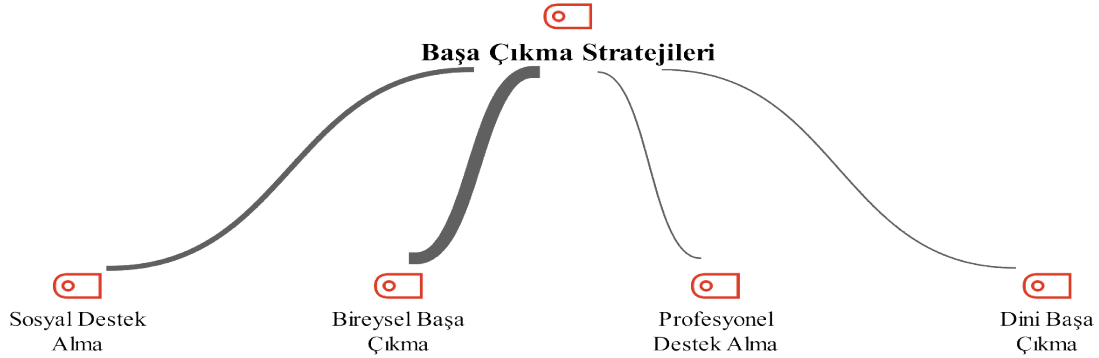
Keşfedilen kodlara yönelik frekans dağılım tablosu aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 7: “Başa Çıkma Stratejileri” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu

Kod	F
Bireysel Başa Çıkma	23
Sosyal Destek Almak	12
Dini Başa Çıkma	6
Profesyonel Destek Almak	4

“Başa Çıkma Stratejileri” teması kapsamında keşfedilen kodlardan "Bireysel Başa Çıkma" kodu 23 defa, "Sosyal Destek Almak" kodu 12 defa, "Dini Başa Çıkma" kodu 6 defa, "Profesyonel Destek Alma" kodu 4 defa kodlanmıştır.

“Başa Çıkma Stratejileri” temasına yönelik diyagram aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 14: “Başa Çıkma Stratejileri” Temasına Yönelik Diyagram

Tema altında kodlanmış anlatı birimlerine yönelik tablo aşağıda sunulmuştur. Bu koda dair tüm katılımcı görüşleri için bkz. Ek 4, Tablo 4.3.

Tablo 8: “Başa Çıkma Stratejileri” Temasına Yönelik Kodlu Bölümler Tablosu

Tema	Alt Tema\Kod	Kodlu Bölüm
------	--------------	-------------

Başa Çıkma Stratejileri	Bireysel Başa Çıkma	K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Yürüyüş, spor, (...) Spor benim hayatımda çok ciddi bir yere sahip. Vücut geliştirme değil mental terapi yeri olarak görüyorum. Dertlerinizden bir süreliğine kurtuluyorsunuz. Düşündüğünüz tek şey o ağırlığın fazlasını kaldırmak ve yapabileceğinize kendinizi inandırıyor sunuz. K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor (...) kafamı dağıtmak için insanlarla ve kendimle dalga geçerim. K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hayatta sanki hiçbir derdim yokmuş, öylesine yaşıyor gibi bir hava yaratırım kendi etrafımda ve bu bir süreç olur. Kafamdaki stresi yok ettikten sonra çözemeyeceğim hiçbir şey yok. Ondan sonrası zaten çorap söküğü gibi geliyor, şu ana kadar hep böyle oldu. K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Yapmış olduğum işlerde de çok umursayan ve hırslı biri değilim. İşler yolunda gitmediğinde hızlıca düşünüp onun önüne geçebiliyorum. Başkasının hayatıyla ilgili de böyle bir problem yaşadığımda yine hızlı kararlar verip hızlı yönetebiliyorum. Relaks oluyorum. K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Çıkmak için ise fiziksel şeylerle uğraşırım, futbol oynarım. Çok rahatlatıcı hissedirim. Mesela bir hafta boyunca ölü gibiyim ama halı sahadan çıktıktan sonra her şeyi unuturum. O yüzden fiziksel hareketlilik derim. K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor İlk eylemim sorunu görmezden gelme, öteleme, kendimden kısıarak varlığını reddetmeye yönelik oluyor. K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor Zihnimi boşaltmaya çalışabilirim. Hiçbir şeye etki etmeyeceğini bilsem de bazı kaçamaklar yaparak kendimi rahatlatmaya çalışırım. Kendimi uyutabilirim zorla. Bir pasta alır bir şeyler içip yiyebilirim. Film izleyebilirim, yürüyüşe çıkabilirim. K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor Son noktada imkânsız değilse, o durumdan ayrılırım. Rest çekerim, durumun üstünü çizerim, hayatımdan çıkarırım. K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İşte diyorum ya, stres yönetimim çok yok ama düşünmüyorum, tamamen kendime yöneliyorum, sevdiğim şeyleri yapıyorum. Kafamı toparladıktan sonra sakın bir kafayla ona tekrar dönüyorum. Ben korku anında da mesela belki kaçmamız gerekir ama kaçacak bir yerim yoksa gözünü kapatıp
-------------------------	---------------------	---

bekleyen insanlardanım. Gözümü kapatırım ve hareketsiz kalırım, olacak olan olur. Çok bir şey yapamam.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Onun dışında yani sakın kalmaya çalışıyorum. Çözüm bulmaya çalışıyorum.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Uyurum galiba. Biraz kendimle baş başa kalmam gerekiyor ve mesela bir olay yaşadım büyük ya da küçük... (...) Nasıl oluyor bilmiyorum ama zamanla o süreci tek başıma halletmem gerekiyor. Mesela ağlayarak, bir kâğıda yazarak, düşünerek, oturarak veya uyuyarak.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Başka türlü de uyurum. Hatta sorumluluğum olmasına rağmen uyurum. Genelde baş edemem ve yardımcı olması için sıralanan diğer şeyler bana realist gelmiyor.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Önce kendi içimde kalırım kendimi yerim, ölçerim biçerim sonrasında danışırım ve onların dediğine göre hareket etmeden tekrar tartarım.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Genel olarak içinden çıkamadığım bir durum varsa önce bir durup geriden bakmaya çalışıyorum.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Veya çözebileceğim bir şeyse üçüncü bir göz olmak için yazıyorum genelde. Hatta öyle zamanlarda kendimle daha çok vakit geçiriyorum. Tek başıma bir yerde oturup kalem defter alırım aklıma ne geliyorsa yazarım. Garip bir şekilde yazdıklarım o konuyla alakalı olmuyor ama yazmak rahatlatıyor. Sorunu çözüyorum veya çözmüyorum, o an beni rahatlatıp rahatlatmamasına odaklanıyorum birazcık.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Sonra da çözüm üretmek. Birazcık sabretmek ve harekete geçebilme cesareti göstermek gerekiyor. Bunu yapmaya çalışıyorum.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Böyle şeyler haricinde, sağlıkla ilgili olmayan şeylerde sabredip ilerlerim çözüm odaklıyım.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Baş edemediğimde önce ağlarım.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

(...) bir süre değerlendirir yine en son kendim karar veririm, ona göre davranırım.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Sonrasında düzeltebileceğim bir şeyse, benim hatamsa ve bende bitiyorsa bunun için mücadele ederim ama konu benlik değilse ve yapabileceğim bir şey yoksa ama beni kötü etkiliyorsa ne kadar stresle yapsam, ağlasam da dua etmekten başka yapabileceğim hiçbir şey yok. Geriye sadece kabullenmek kalıyor.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Ben stresli bir insanım ve kuralcı bir yapım var. Her şeyi düzen içerisinde sorunsuz şekilde atlatabilmeyi isterim. Başka türdeşinde inanılmaz rahatsızlık duyar, panik olurum. O durumu en iyi şekilde atlatmanın yollarını ararım.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Böyle durumlarda ağladığım da oluyor.

Başa Çıkma
Stratejileri

Sosyal Destek
Almak

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Ailemle konuşabilirim. Hepsinden önce sorunu aşmak için yakınlarımdan fikir alırım. İşin üstüne gitmeye çalışırım.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Geçmişte psikolojik sıkıntı yaşadığım için kesinlikle yardım alma taraftarıyım. Kesinlikle bir insanın aşılamayacak durumlarda yardım almak, akıl almak, kendinden üstün gördüğü birinden yardım alabileceğini düşünüyorum ve böyle yapıyorum. Bu anksiyete durumu aslında hepsine cevap veriyor. İnsanlarla konuşunca nasıl düşünmen gerektiğini, farklı bir bakış açısını görüp o şekilde ilerliyorsun. Her insanın bakış açısı farklıdır. Belki göremediğin ya da gözünün önünde olup görmek istemediğin şeyleri gösterir.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

(...) annemize babamıza, eşimize çocuğumuza, arkadaşımıza, dostumuza içininizi dökerek kendimizi açarak rahatlayabiliyoruz. Çeşitli şeyler vardır ama bu noktada en önemlisi insan insanın kurdu değildir yurdudur, söylemi çok önemli.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Arkadaşlarıma danışıyorum. Aklına güvendiğim insanları arıyorum.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bu konularda çevrem (...)

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Önce düşünürüm. Zihnimde kararım uzunca sonra arkadaşlarımla konuşurum. Hocalarıma danışırım. Mesela akademik anlamda bir çıkmazdaysam onlar yardımcı olur. Daha ailesel bir şeye aileme danışırım, dertleşirim. Konudan konuya ailem, arkadaşlarım...

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Geriden bakamıyorsam ya güvendiğim birinden (...)

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

En azından birileriyle istişare edebilirsin, diyorum kendime. Onlardan fikir alıp düşüncelerini öğrenmek, ne konuda neden sıkıntı yaşıyorsun sorusuna cevap vermek noktasında sorgulamalarım başlıyor.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Onun dışında arkadaşlarımla konuşurum, istişare de önemli ama her duygu her şeyde paylaşılmamalı. Bazen çok karamsar olursan karşı tarafa da o karamsarlık bulaşabilir. (...) Bunlar olmuyorsa danışabilecek bir yetişkinle konuşurum. Çünkü onların geçtiği bir sürü yol var ve o yollardan sana daha iyi olanı sunar.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Sonra gerçekten güvendiğim ve danışabileceğim insanlara açarım durumu. Başıma böyle bir şey geldi deyip yardım isterim, (...)

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bir de birileriyle konuşup, bunu normalleştirmek.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Kendim başarabiliyorsam başkasından yardım almaya ihtiyaç duymam. Ancak içinden çıkılmaz bir durum içerisindeysem biriyle istişare yaparak nasıl bir yol izleyebileceğimi düşünüp kurtulmaya çalışırım. Bazen insan kendisine yetmiyor.

Başa Çıkma
Stratejileri

Dini Başa
Çıkma

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Aynı zamanda dua ediyorum. Bazen yalvarmalı, ağlamalı dualar oluyor. Dua ettikten sonra huzura az da olsa erişebildiğimi düşünüyorum.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Yeri geliyor dua, tabi bu en önemlisi inandığınız ilaha sığınmak, (...) En önemli şey bizi yaratan ilaha yakarabilmemiz, dua edebilmemiz. Ondan sonra yakın çevremizden uzak çevremize doğru sığınabileceğimiz insanların olması baş etmeyi sağlıyor.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Bu durumda biraz dini yanım devreye giriyor. Başım ne zaman sıkışsa bir kapı açıldı. İlahi bir gücün bana yardım ettiğini hissediyorum. Çünkü gerçekten zor bir dönem geçiriyorum sonrasında aklıma gelmeyen çok garip şeylerle karşılaşıyorum ve hayatımı bir şekilde yoluna sokuyorum.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

(...) ve bireysel çabam yardımcı oluyor. Bu da karakterden gelen bir şey aslında. Mesela üniversite sınavına hazırlandım. Burada bu sürenin benim için sabır imtihanı olduğunu anlamlandırdım.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bu yıkımdan kurtulmak için de tevekkül... Bir yerde Allah'a sığınmak, insanı psikolojik olarak rahatlatan bir şey. İnsanın her anı bu şekilde geçmeyebiliyor ama bazen farklı düşüncelerde olabiliyoruz ama bir yerden sonra tevekkül giriyor. Allah'ım elimden gelen bu, kalanı sana havale ediyorum, diyorum. Bunu yapmazsam hayatımda ne gibi zararları olacağını gördüm.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İkinci olarak aklıma her geldiğinde Kur'an okuyorum. Her gün birkaç sayfa okurum işte. Zihnimi açması için.

3.1.4. “Din” Temasına Yönelik Bulgular

“Din” teması kapsamında 4 adet alt tema bulunmaktadır.

“Dine Yönelik Algılar” alt temasında 11 adet kod keşfedilmiştir. Bu kodlar "İnanmanın Gönüllü Olması", "Dinin Hem Gönüllülük Hem Zorunluluk İçermesi", "Herkesin İnanma İhtiyacı Olması", "Dinin Gerekliliği", "İbadetin Zorunluluk Olması", "Hayatın Anlamının Din Olması", "Belirsizlikleri Açıklaması", "Yozlaşmış Bir Din ile Muhatap Olunması", "Olumsuzluklarla Baş Etmede Yardımcı Olması", "İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri" ve "Dinin Sadece Yaratıcı ile İlgili Olması" kodlarıdır.

“Kişinin Hayatında Dinin Yeri” alt temasında 4 adet kod bulunmaktadır ve bu kodlar "Dinin Hayatın Büyük Bir Alanını Kapsaması", "Zorluklardan Sonra Dinin Hayattaki Yerinin Artması", "Dinin Hayatta Kısmen Yer Alması" ve "Dinin Hayatta Vicdani Olarak Yer Alması" kodlarıdır.

“Dinin Hayata Etkileri” alt teması kapsamında 6 adet kod keşfedilmiştir. Keşfedilen kodlar "Eylem ve Kararları Etkilemesi", "Hayatın Bütün Boyutlarını Etkilemesi", "Sosyal

İlişkileri Etkilemesi", "Sorumluluk Hissi Sağlaması", "Manevi Destek Sağlaması" ve "Günlük Rutini Düzenlemesi" kodlarıdır.

“Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri” alt temasında 4 adet kod bulunmaktadır. Keşfedilen kodlar "Dinin Sorgulamaları Yanıtlaması", "Dinin Anlam Arayışında Yetersiz Kalması", "Dinin Anlam Kaybında Koruyucu Faktörü" ve "Anlam Arayışında Bir Yol Çizmesi" kodlarıdır.

Tema altında keşfedilen kodlara yönelik frekans dağılım tablosu aşağıda verilmiştir.

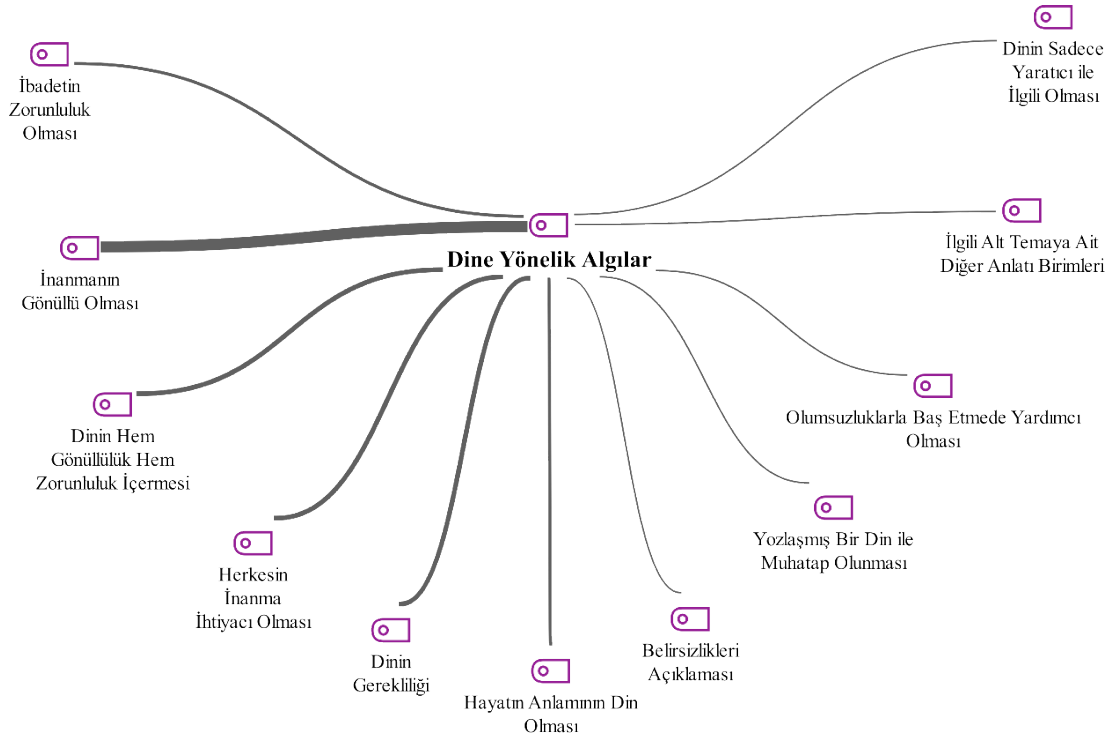
Tablo 9: “Din” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu

Alt Tema ve Kod	<i>f</i>
Dine Yönelik Algılar	58
İnanmanın Gönüllü Olması	14
Dinin Hem Gönüllülük Hem Zorunluluk İçermesi	7
Herkesin İnanma İhtiyacı Olması	7
Dinin Gerekliliği	7
İbadetin Zorunluluk Olması	6
Hayatın Anlamının Din Olması	5
Yozlaşmış Bir Din ile Muhatap Olunması	4
Belirsizlikleri Açıklaması	2
Olumsuzluklarla Baş Etmede Yardımcı Olması	2
İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri	2
Dinin Sadece Yaratıcı ile İlgili Olması	2
Kişinin Hayatında Dinin Yeri	20
Dinin Hayatın Büyük Bir Alanını Kapsaması	15
Zorluklardan Sonra Dinin Hayattaki Yerinin Artması	2
Dinin Hayatta Kısmen Yer Alması	2
Dinin Hayatta Vicdani Olarak Yer Alması	1
Dinin Hayata Etkileri	42
Eylem ve Kararları Etkilemesi	15
Boyutlarını Etkilemesi	8
Manevi Destek Sağlaması	8
Sosyal İlişkileri Etkilemesi	5

Sorumluluk Hissi Sağlaması	3
Günlük Rutini Düzenlemesi	3
Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri	22
Dinin Sorgulamaları Yanıtlaması	10
Dinin Anlam Arayışında Yetersiz Kalması	8
Dinin Anlam Kaybında Koruyucu Faktörü	2
Anlam Arayışında Bir Yol Çizmesi	2

“Dine Yönelik Algılar” alt temasında keşfedilen kodlardan "İnanmanın Gönüllü Olması" kodu 14 defa, "Dinin Hem Gönüllülük Hem Zorunluluk İçermesi" kodu 7 defa, "Herkesin İnanma İhtiyacı Olması" kodu 7 defa, "Dinin Gerekliliği" kodu 7 defa, "İbadetin Zorunluluk Olması" kodu 6 defa, "Hayatın Anlamının Din Olması" kodu 5 defa, "Yozlaşmış Bir Din ile Muhatap Olunması" kodu 4 defa, "Belirsizlikleri Açıklaması" kodu 2 defa, "Olumsuzluklarla Baş Etmede Yardımcı Olması" kodu 2 defa, "İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri" kodu 2 defa, "Dinin Sadece Yaratıcı ile İlgili Olması" kodu 2 defa kodlanmıştır.

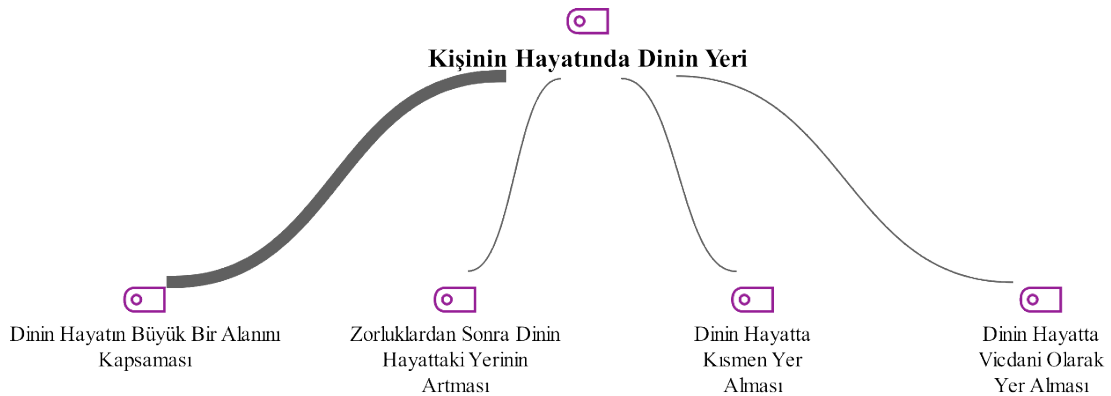
“Dine Yönelik Algılar” alt temasına yönelik diyagram aşağıda verilmiştir.

Şekil 15: “Dine Yönelik Algılar” Alt Temasına Yönelik Diyagram

“Kişinin Hayatında Dinin Yeri” alt temasında keşfedilen kodlardan "Dinin Hayatın Büyük Bir Alanını Kapsaması" kodu 15 defa, "Zorluklardan Sonra Dinin Hayattaki Yerinin Artması" kodu 2 defa, "Dinin Hayatta Kısmen Yer Alması" kodu 2 defa, "Dinin Hayatta Vicdani Olarak Yer Alması" kodu 1 defa kodlanmıştır.

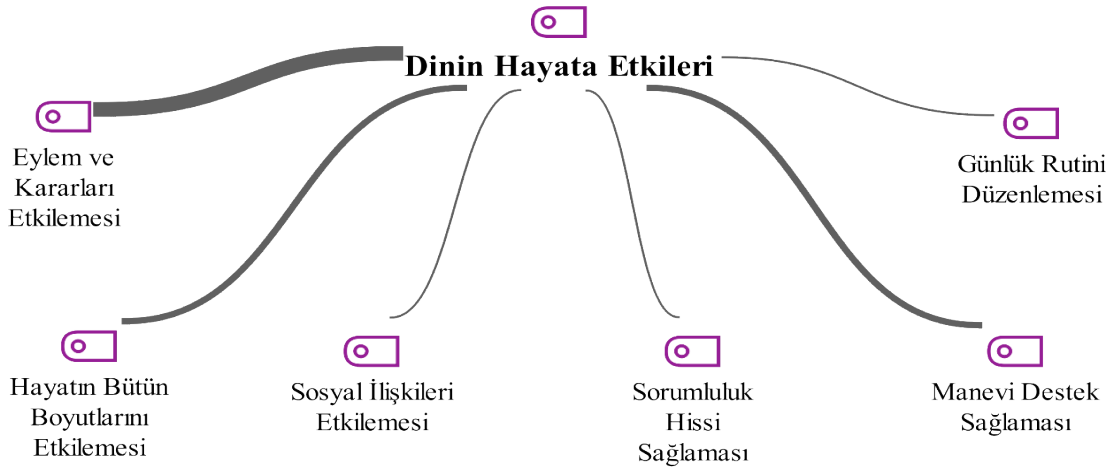
“Kişinin Hayatında Dinin Yeri” alt temasına yönelik diyagram aşağıda verilmiştir.

Şekil 16: “Kişinin Hayatında Dinin Yeri” Alt Temasına Yönelik Diyagram

“Dinin Hayata Etkileri” alt teması kapsamında keşfedilen kodlardan "Eylem ve Kararları Etkilemesi" kodu 15 defa, "Hayatın Bütün Boyutlarını Etkilemesi" kodu 8 defa, "Manevi Destek Sağlaması" kodu 8 defa, "Sosyal İlişkileri Etkilemesi" kodu 5 defa, "Sorumluluk Hissi Sağlaması" kodu 3 defa, "Günlük Rutini Düzenlemesi" kodu 3 defa kodlanmıştır.

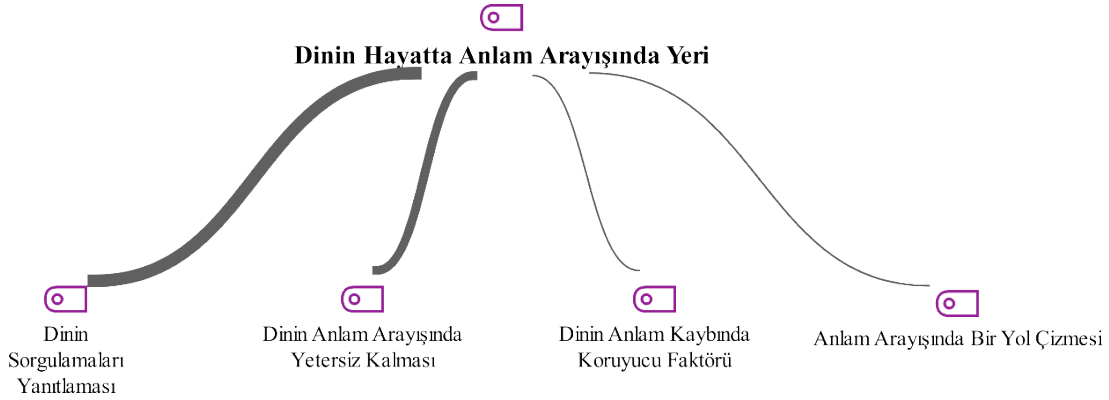
“Dinin Hayata Etkileri” alt temasına yönelik diyagram aşağıda belirtilmiştir.

Şekil 17: “Dinin Hayata Etkileri” Alt Temasına Yönelik Diyagram

“Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri” alt temasında keşfedilen kodlardan "Dinin Sorgulamaları Yanıtlaması" kodu 10 defa, "Dinin Anlam Arayışında Yetersiz Kalması" kodu 8 defa, "Dinin Anlam Kaybında Koruyucu Faktörü" kodu 2 defa, "Anlam Arayışında Bir Yol Çizmesi" kodu 2 defa kodlanmıştır.

“Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri” alt temasına yönelik diyagram aşağıda verilmiştir.

Şekil 18: “Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri” Alt Temasına Yönelik Diyagram

Tema altında kodlanmış anlatı birimlerine yönelik tablo aşağıda sunulmuştur. Bu koda dair tüm katılımcı görüşleri için bkz. Ek 4, Tablo 4.4.

Tablo 10: “Din” Temasına Yönelik Kodlu Bölümler Tablosu

Tema	Alt Tema\Kod	Kodlu Bölüm
Din	Dine Yönelik Algılar\İnanmanın Gönüllü Olması	K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Din hiçbir şeyi zorunlu kılmıyor. Tamamen gönüllü ve içiniz ferah şekilde yapıyorsunuz. İsteddiğiniz her şeyi yapabilirsiniz dine bağlı da olmayabilirsiniz, affedici olduğu için dine dönüp hayatınıza devam edebilirsiniz. Gönüllü yapsan çok sevap alırsın yapman hiçbir şey kaybettirmeyecek ama yapmak zorunda değilsin. K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnsan zorunlu olduğu birçok şeyi yapıyor ama mesele dine gelince aynı hassasiyeti dine göstermiyorlar. Yani istemeden birçok şeyi yapıyor ama konu dini olunca dinde zorlama yoktur gibi bahanelerle geçiştirebiliyor. Ben gönüllülüğün çoğunlukta olduğunu düşünüyorum. K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Gönüllülük ve zorunluluk açısından din, gönüllülük esasında bir şeydir çünkü temelde kimse inanmak zorunda değildir. K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Yani ben ve ailem dinini kendi içinde yaşamayı seviyoruz. Bazen gönülden bağlandığımız şey, o kadar kabul edilemez bir yanlışla karşımıza çıkıyor ki

artıların da değeri kalmıyor. O yüzden dinimi içimde yaşamayı seviyorum ve herkes herkese müdahale etmemeli.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Kişi, bir düşünceye inanıyorsa, ona zorunluluk gibi gelmiyor. Mesela inanmayan birine zorunluluk olarak geliyor. En basitinden dinim üzerine edepli şekilde davranmak benim için zaten rutin ama karşıdaki için bir zorunluluk olabilir.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Ben var olduğum dinle şeref bulduğumu düşünüyorum. Gönül işi olduğunu düşünüyorum. Zorla güzelliğin olmadığı gibi ibadetin, inanmanın, inancın olmayacağını düşünüyorum. Bir gönüllülük, nasip işidir.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Yani kesinlikle gönüllülük diyorum. Zorunluluk araya girdiği zaman onu bir iş olarak görüyorsam yapmam herhalde ama şu dönemde zorunluluk gibi sanki. Cenneti kazanma yarışı gibi geliyor bana ama gerçek anlamıyla sorarsanız gönül işi.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Kendi araştırarak bir sonuca vardığında hem ibadetin zevkini almış hem de bazı şeyleri anlamlandırmış oluyor. Mesela karşındakine suyun tadını anlatamazsın ya burada da insanın önce kendisinin tatması lazım. Çünkü bu, kelimelerle anlatılacak bir duygu değil.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gönüllülük ve zorunluluk açısından bence içinden gelmeden ibadet yapamazsın veya zorla o dine mensup olamazsın. Bahsettiğim gibi ailenin de etkisi var hepimiz ailemizden görerek başta Müslüman olduk bu şekilde eğitildik. Fakat ailesi Müslüman olup kendisi Müslüman olmayan insanlar var. Bence bu zorla yapılacak bir şey değil. Belki bir süreye kadar zorla olsa da bir yerden sonra gönüllülük diye düşünüyorum.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gönüllülük ve zorunluluk açısından ise dinin tatmin edici olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden zorunlulukla değil gönüllülük esaslı yapmaya

başladım. Şu yaşımıza kadar belki zorunluluktan özellikle küçükken, belki namaza zorlanmak konusunda ama bir yerden sonra tatmin duygusunu da yaşayınca daha fazla bağlanma isteği oldu ve gönüllülükle yapmak benim için daha tatmin edici oldu. Mesela baskı altında değil de zorluk yaşadığımda camiye gitmeyi tercih ediyorsam bu gönüllülük olur.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Bence gönüllülük üzerine olmadığında hiçbir zaman sağlam temeller üzerinde oturamaz. İstediyi kadar ailen seni zorlasın, sen dışarıdan yapıyor olabilirsin ama içten Allah senin içini dışını her şeyi biliyor.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Yani inanç boyutuna girdiysek birisi bize zorla kabul ettirmiyor, (...)

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gönüllük açısından, ben bir şeyleri sorgulamaya başladıysam araştırmam gerekiyor ve bu araştırma zorunlu olamaz. Bir insana gidip zorla bunu araştır diyemem. Gönüllü olmak lazım.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Ancak dini gönüllülük, kişinin belki kendi akıl sağlığıyla idrak edebilecek noktaya gelip bireysel kararlar alabildiğinde araştırmaları sonucu vardığı kararlar olarak yorumlayabilirim.

Din

Dine Yönelik
Algılar\Dinin Hem
Gönüllülük Hem
Zorunluluk İçermesi

K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gönüllülük ve zorunluluk... Dinde ikisi de var.

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

(...) benim de ruhumu yüklemiş olduğum ve bütün dünyayı, evreni üzerine bindirmiş olduğum zemin, bazı gönüllülükler ve zorunluluklar yüklemiş olabilir. Pratikte hepsini uygulayamasam bile, zihin dünyamda hepsini gönüllü kabul ettim. Bunu ben uydurmadım. Dolayısıyla bu fikirlerim elbette bir çerçeve sunup bazı insanlara o özgürlük alanından belli görevler ve sorumluluklar da yükler. Belli şeylerin gönüllülük, belli şeylerden zorunluluk icabı girmesi gerekir.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Din

Dine Yönelik
Algılar\Herkesin İnanma
İhtiyacı Olması

Gönüllülük kısmı çok güzel ama zorunluluk kısmına çok vesvese giriyor. Mesela namazlar, başörtüsü... Zorunlulukları yapmayınca vicdan azabı çekiyorum. Zorunlulukları da gönüllülükleri de barındırıyor.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Evet, belli başlı esaslar var iman ettiysen. Dünyada bile hiçbir şey kolay elde edilmeyorken niye öbür dünyayı kolay elde edelim? Yani zorlamalarını da kabul etmek gerektiğini düşünüyorum

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İnsan başta taklidi olarak iman ediyor ve bu birazcık zorunlu oluyor. Belki başka bir dini seçecektim gibi düşünülebilir. Sonrasında büyüdükçe, öğrendikçe gönüllülük oluyor.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gönüllülüklerin ve zorunlulukların olmasına tamamen imtihan gözüyle bakıyorum.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Zorunluluk, bize farz kılınmış şeyler olabilir. Dini gönüllülük ise farz olmayan ancak belki de bizim için iyi görülen şeyler diyebilirim.

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bence herkeste inanma dürtüsü var. Herkes bir şeye inanmak istiyor.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Kesinlikle bir zorunluluk değil. Doğuştan bir itaat etme duygusuyla geldiğini, itaat etmesek içimizde bir boşluk oluşacağını, bunun da psikolojik ve çeşitli sorunlar yaratacağını düşünüyorum.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Bir hayat nizamı. Din olmasaydı insanoğlu onu üretmek zorunda kalırdı. Çünkü bir şekilde hayatımızı düzenleyen şeylerin olması lazım.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Anlam arayışı insanın doğduğu andan itibaren yüklenen doğal bir süreç ama ileriki yaşlarda varoluşsal bir boşluğun olduğu kesin. İnsanlarda sürekli, yüce bir varlığa inanma duygusu olduğunu

		düşünüyorum. Birçok toplumun yönelimi farklı olsa da hepsinin ortak noktası bu.
		K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		Bir hikmeti vardır, derler ya. Bu insan doğası için de böyle, bence birisi tarafından yönetilmemiz gerekir ve o kadar da zeki varlıklar değiliz. O yüzden o zorunlulukların insanın hayatını düzene soktuğuna inanıyorum ve kesinlikle olması gerekiyor.
		K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		İnsandan bağımsız gelmiyor. Çünkü buna göre şekillendik.
		K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor
		Bence inançsızlık bile bir inanç şekli. Herkes bir noktada bir şeye inanıyor diye düşünüyorum. O yüzden dini hayatın en büyük etkenlerinden biri olarak yorumluyorum.
Din	Dine Yönelik Algılar\Dinin Gerekliliği	K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		Din, ihtiyaç duyduğumuz, insanlığın sistemi diye ifade ettiğim şey. Allah'ın yeryüzüne koyduğu, insanları yatıştırma, hayatına güzel şeyler katma programı.
		K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor
		İnsanoğlunun koyduğu kurallar, yasalar bir şekilde eksik kalıyor. Çünkü kurduğu şey kendinden, düşüncesinden bağımsız olmadığı için eksik kalacaktır, yanlış olabilecektir. Tüm insanlığı kapsayacak kuralların insanlar tarafından konulması onun yetersiz olduğunu gösteriyor. İnsanlığı yaratan bir ilahın var olması, kuralları onun koyması çok daha bütüncül bir şey.
		K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		Yaşantımızla bütünlük içinde olması gerektiğini düşünüyorum. Benim için öyle açıkçası. Bir iş yapacakken ona göre yapmak, hayatımızın her alanına dâhil etmek gerekiyor. Benim hayatımda her yeri kaplıyor.
		K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		Bir sınır, çerçeve, koruma kalkanı gibi.
		K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Din

Dine Yönelik
Algılar\İbadetin
Zorunluluk Olması

Allah'ın varlığına inanıyorsak yerine getirmemiz gereken ibadetler, emirler, yasaklar, bize koyduğu sınır, tüm bunları ifade ediyor. Sadece Allah'a inanıyorum demenin ötesinde inanıyorum ve bunun için ne yapmam gerekiyor sorusu da önemli. Bu dinin emrettiği hususlar neler? (...) Neleri yapıp yapmayacağını gösteren bir şey. Mesela namaz kılan Müslüman bir insanın belli davranışlara, nezaket kurallarına dikkat etmesi gerekiyor. Din bunu bize söylemiş oluyor.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Din Allah ve kulları arasında. Buna çok katılıyorum. Birçok insan, kötü şeyler niye benim başıma geliyor diyebiliyor ama aslında dünya tamamen bir oyun alanından ibaret. Bu oyun alanından çıkmanın tek yolu bu kurallarla ilerlemek. İyi kötü ilerlersin, yanlışların olur, nefesine yenik düşersin. (...) Bu da aslında sosyal hayatı tamamen o fitrata göre düzenleyen bir sistem. Yani güzel bir şey.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Din benim için rehberdir. Bence direkt olarak tüm hayatım, yaşantım, hepsi benim için dini ifade ediyor ve ona göre yaşıyorum her şeyi.

K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bazı şeylerin içinize doğmasını bekleyemezsiniz. Yapmak zorundasınızdır. Gönüllülük meselesi de biraz kalbi bir şeydir. Akılla bağdaştırılamaz. Gönüllülük zaten kalpte oluşan bir meyveyi akıl yoluyla idrak etmek gibidir. Duygusal süreçten geçmeniz gerekiyor. Hissedeceksiniz, yapmak istediğinizde mutlu olacaksınız. Bir şeyin zevk vermesi için bir dönem onu yapmak gerek. Kalbinizde oluşan yapı belli bir süreçte, disiplinle düzene gelmeli ki akıl koordinenizle beraber hayatınızda gönüllülük adı altında bir yer teşkil edebilsin.

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Belki şu olabilir; inanç sahibi olup olmamak gönüllülüktür ama inanç sahipliğine kanaat getirdikten sonra eylemlerim zorunluluk kazanmaya başlar.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

(...) kabul ediyorsak yapmamız gereken şeyler bunlar.

		K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bence bir inançta zorunlulukların olması gerektiğine inanıyorum ve bunun kesinlikle kişi için iyisi olduğuna inanıyorum.
		K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Araştırdıktan sonra kabul ediyorsan ondan sonraki noktada çok zorunlusun. Belli başlı günahlar ve farzlar var. Bunu toplumsal ve bireysel olarak iki tarafa ayırabiliriz. Bireysel farzlarım beni birey olarak ilgilendiren ibadetlerimdir.
		K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Dini zorunluluk kişinin doğuştan gelen inanç sistemi, büyüdüğü aile ya da çevresi, yaşadığı toplumla ona kazandırılmış olan inançları dini zorunluluk olarak yorumlayabilirim.
Din	Dine Yönelik Algılar\Hayatın Anlamının Din Olması	K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnsan normalde akıllı bir varlıktır ama powerbank gibi düşünün. Bir cihaz var ama bunun başka bir el tarafından dolumuna ihtiyaç var ve bu olmadığında boş. Dolumunu yapabileceğimiz şeylerin dışarıdan gelmesi gerekiyor yani kendimizin arayıp bulabileceğimiz şeyler değil birçoğu. K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor Din bence hayatın anlamı. K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Din her şey. Hayatın amacı hatta. Benim için birçok şey ifade ediyor. Din olmazsa hayatın bir amacı yok. Yalnız kaldığında sığınacak kimse yoksa Allah var. K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Din olmasaydı pek bir yaşantımız olacağına inanmıyorum. (...) Ben dinden bağımsız düşünemiyorum hiçbir şeyi. Ona göre yetiştik, kültürümüz ona göre idi. Bu zamana kadar beni ben yaptığını düşündüğüm her şeyin altında dini kültürel bir şey yatıyor. İnsanları terbiye ediyor. Tuvalet eğitimine kadar veriyor. Bu yüzden de olması gerekiyor ve iyi ki de var. O yüzden de çok bağımsız düşünemiyorum. K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

		Mesela dinin yoksa dinde olan tüm etik değerleri yapmamak için bir sebep yok. Şayet bir dinin var olmadığına inanıyor ve beni cezalandırmayacağına inanıyorsam bir sebebim yok. Din, yaptığım şeylere bir sebep veriyor. Allah rızası için yapıyorum.
Din	Dine Yönelik Algılar\Yozlaşmış Bir Din ile Muhatap Olunması	K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Aslında benim dine olan bağlılığım, tamamen bir bağlılık değil. Duygusalıktan, gönüllülüğten ortaya çıkmıyor. Biraz korkudan ortaya çıkıyor. (...) Ahiret inancı ister istemez kısıtlıyor, ebedi cehennemle tehdit ediliyorsunuz. Bu normal bir şey değil. 5 yıllık hapis bile birinin yapacağı kötülükleri engellemekte etkiliyken ebedi cehenneme inandığınızda birçok şeyi sevdiğinizden değil korktuğunuzdan yapıyorsunuz. K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor Şu anda birazcık yozlaşmış bir dini yaşıyoruz bana kalırsa. (...) Allah'ın var olduğuna, peygamberlere inanıyorum ama dinin büyük kısmını kültür olarak yaşadığımızı düşünüyorum. Şu dönemde yaşadığımız dinin de çok doğru olmadığı, yaşanmadığını düşünüyorum. K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Günümüzde anne babamızdan gördüğümüz kadarıyla yetindik ileri gitmekten, sorgulamaktan korkutulduk. Böylece bir şeyler hep arka plana atıldı. Yusuf İslam'ın yanlış değilsem bir sözü vardı. Önce İslam'ı, sonra Müslümanları tanıdım. Önce Müslümanları tanısaydım soğurdum gibi bir sözü var. K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bizim de genelde çevremizde taklidi bir iman var. Bu da garip bir din anlayışı ortaya çıkarıyor, ileride sıkıntılara sebep oluyor. İşte taklidi olduğunda aslında zorunlulukmuş gibi oluyor. Mesela bir çocuğa namaz kıl diyorsun ama bilinçlendirmiyorsun. Niye kılacağını anlatmıyorsun ya da araştırmaya sevk etmiyorsun. Bu da bir anlamsızlık, taklit doğuruyor.
Din	Kişinin Hayatında Dinin Yeri\Dinin Hayatın Büyük Bir Alanını Kapsaması	K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hayatımın merkezinde ve hayatımı ona şekillendiririm. (...) Büyük ve önemli bir bölümünü kapsıyor. Mesela namaz var ve ben hayatımı beş vakit namaza göre belirliyorum. Yapacağım işleri buna göre belirliyorum. Arkadaşlarım sigara molasına çıkıyor ben namaz molasına gidiyorum mesela.

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Bütün alanlarını kapsıyor. hayatımda başat aktör din olduğundan benim her türlü düşüncemin zemini. Bu uzaydan, dışarıdan getirilmiş bir şey değil sonuçta, içinde ben de varım. Düşüncemin de bir parçası olduğu için her şeye sirayet ediyor ister istemez.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Çoğunu kapsıyor. Buna yüzde veremem ama çoğunu kapsıyor. Mesela şöyle bir şey vardır; İkinci vakti bizim dünya işiyle en çok meşgul olduğumuz vakti. Biz o vakitte ikinci namazını kıldığımızda, Rabbim bütün işlerimi bıraktım, hiçbirinin önemi yok. Ben tamamen senin huzuruna geldim, diyoruz.. Böyle yorumluyorum. Büyük bir kısmını kapsıyor. Dini vecibeleri yerine getirmekle de katlanıyor.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Hayatımın tamamını kapsıyor çünkü içimizde böyle bir duygu ile yaratıldığımızı, hayatın anlamının bu olduğuna inandığımdan yüzde yüzünü kapsıyor ve öyle olması gerektiğine inanıyorum. Gün doğumundan gün batımına, son nefese kadar böyle olması gerektiğine inanıyorum.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Hayatımın bütün alanlarına sirayet eden bir durum. Yaşayış tarzıma, ibadetlerime, inanç tarzıma etki eden bir olgu. Nasıl adım atmam gerektiğini, nasıl hareket etmem gerektiğinin din ile alakalı olduğunu düşünüyorum. Dünyaya bir ilahi vasıtayla gönderildiğimi ve bunun gereksiz olmadığını düşünüyorum. O yüzden din hayatımın tüm alanına sirayet ediyor.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

İbadet bir kalıbından bakarsak namaz kılmak, oruç tutmak gibi namaz da kılmıyorum, oruç da tutmuyorum ama Allah'la aramdaki iletişimin iyi olduğunu düşünüyorum. Gün içinde sık sık anıyorum. Yani sevap kazanmak için değil, gönülden istediğimden. Kalbim rahat ettiği için. Bence çok iyi bir ilişkim var dinle ama namaz kılmıyorum, oruç tutmuyorum.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ümit, özgürlük, kulluk, inanç gibi birçok kavram insanı hayatta tutar. Bunlar olmadığında insan ot gelmiş ot gidiyor oluyor. Bu tür hayatı anlamlandıran kavramların çıkış noktasını din olarak gördüğüm için genelde hayatımın çoğu noktasında etkili oluyor. Bu yüzden hayatımı din şekillendiriyor, anlamlı kılıyor.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Büyük bir kısmını hatta tamamını kaplıyor diyebilirim. Elimden gelenin en iyisi olmaya çalışıyorum. Eksikliklerimin olduğunu biliyorum ama sürekli kafamda, daha iyi nasıl yapabilirim, yaptığım doğru mu, bu yanlışı yapıyorum ama vazgeçmek için acaba ne yapmam gerekiyor gibi sorgulayışlar oluyor.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Din hayatımın büyük parçasını ifade ediyor. Her adımında dinin buna etkisi olduğunu söyleyebilirim.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Hayatımı kapsamadığı bir kısmı yok, her alanda var.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gün içerisinde zikirle veya tefekkürle Allah'ı ve dini yaşamaya çalışıyorum kafamda. Onun dışında da karşıma çıkan olaylarda dini boyutuna göre bu iş nasıl olur? Bana göre böyle ama bir de din boyutu var, ona göre bir bakayım gibi düşünüyorum. Yani fazlaca yer alıyor diyebilirim.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bence namaz kıldığın için illaki gün yoğunluğunun, yorgunluğunun arasına sığıyor. Beni çok etkiliyor ya. (...) Dedğim gibi nefsi konularda uyduğum mevzular var ama yaptığım birçok işi de dine göre değerlendiriyorum.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Her adım attığımda bir kendi yapmak istediğin oluyor ama hoca gibi de bir ses oluyor. Yaptığım her hareket ona çıkıyor. Ona uygun mu diye düşünüyorsun başta. Her ne kadar kendince özgürce bir adım atmaya çalışsan da hep böyle üst bir ses gibi hayır, dur, bu ne deyip duruyor. Eylemlerimin yoğunluğunu etkiliyor.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

		Dinden bağımsız olduğumuzu düşünmek komik geliyor. Ayrık değiliz, çok ilişgiz. Hayatın tamamını kapsıyor, bunun gerektiğini de düşünüyorum. K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Bence her anını kapsıyor. İnanmamak ve dinin olmaması insanı yalnızlığa sürükleyebilir. Hayatın her anında ani şeyler bile dini açıdan bir işaret gibi yorumlanabiliyor. Bu yüzden hayatın her alanında ve etkisinin büyük olduğunu düşünüyorum.
Din	Kişinin Hayatında Dinin Yeri\Zorluklardan Sonra Dinin Hayattaki Yerinin Artması	K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Dinle olan ilişkim zamana, mekâna göre değişebilir. Bazen tükenmişlik hissi ile dine, Allah’a o kadar yapışıyorsunuz ki... Yaratılmış olma hissi, yaratana bağlanma duygusunu kuvvetlendiriyor. K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Her insanda olduğu gibi zor dönemlerdeyken daha çok sarılma ihtiyacı hissediyorsun. Özellikle de bir konuyu Allahtan başka kimse çözemez bunu biliyorsun. O zamanlarda ibadetlerim daha yoğun oluyor.
Din	Dinin Hayata Etkileri\Eylem ve Kararları Etkilemesi	K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Eylem ve karar boyutunda kesinlikle etkisi var ama şu an birçok başka sorumluluğum ve diğer şeyler olduğundan etkisi azalmış gibi. Yine de ön planda diyebilirim. Çünkü sonuçta hayatımın merkezine koyduğum bir şeyin kararlarıma etkisi de illa büyük olur. Yaptığım şey inancıma uygun mu, diye bir düşünce oluyor. K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Etkisi oluyor. Eylemlerimdeki kuvvetli etkisinin haricinde (...) K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor Eylem ve kararlarımda doğrudan etkisi oluyor. K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnançlı biri olduğuma inanıyorum. Din yapacağım birçok hatanın önüne geçiyor. Hayat içerisinde sadece ibadetlerini yerine getirmekle mükellef değil insan. Yapmaması gereken şeyler var ve o, hayatımızı düzene sokuyor. Yalan söylememek, kötü

konuşmamak, ihtira atmamak, insanlara iyi davranmak, yardımcı olmak... Bunların, dinimizden gelip değerlerimize yerleştiğini düşünüyorum.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Müslümanca düşünme ve yaşama üzerinde etkiliyor. Çünkü insan düşünme ve yaşamayla var olan bir varlık. Düşünürüz yaparız veya düşünmeden yaparız iki çeşittir. İkisinde de dininin bir yaptırımı vardır. Din bir hayat tarzıdır.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Özgürce bir seçim yapacağım, bu seçim doğrultusunda hareket edeceğim. Bu seçimi yaparken özgür iradem beni ayetlere, ayetten sonra hadisler yönlendiriyor. Hadisten sonra da fitrat. Zaten ayetlere yönlendirmesinin sebebi de fitrata uygunluğundan. İşte özgür irademle bir seçim yapacağım, eyleme dönüşmesi için ve özgür iradem de beni dine yönlendiriyor. Çıkış noktası, eylemin başlangıç noktası yine din oluyor.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Yüzde yüz etkiliyor. Yani bir işi yaparken onu düşünmek zorundasın ya da birine hesap verme fikri... O kötülüğü yaparken bile birine hesap veririm düşüncesiyle yapmıyorsun. Eylemlerimin tamamını etkiliyor. Tabi sorgulamadan yaptığım şeyler var ama onda bile etkiler diye düşünüyorum farkına varmasam bile.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ne iş yaparsam, ne gibi bir karar alacak olursam din çerçevesinde almaya çalışıyorum.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Çevreye bağlı bu biraz. Mesela arkadaş ortamında alkollü bir yerdesin ama gidemezsin bu noktada etkiler. Eylem ve kararlarım etkisi oluyor. Tamamen ona göre yönetiyorum. Bazen lokasyonu bile buna göre seçiyorum.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Oluyor ama daha fazla olmasını isterim.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Eylem ve kararlarımızda etkisi oluyor. Mesela bir iş seçiminde veya şuraya gidelim mi gitmeyelim mi sorusunda bile tabi ki kendin karar veriyorsun ama nasıl bir yere gidildiği veya nasıl bir yer olduğu konularında din seni çerçevelendiriyor.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

En basitinden iyilik yapmak. Mesela güler yüzlü bir insanım, bunun sadaka olduğuyla ilgili bir hadis var. Bu benim yapısal bir özelliğim. İstesem de ciddi ve kaşları çatık bir insan olmazdım ama öyle olsaydım ve bu hadisi biliyor olsaydım o zaman dikkat etmeye çalışırdım. Mesela zorlandığım şeylerde acaba yanlış mı yapıyorum diye düşünüyorum. Bence dini sınırlar, kurallar ve yasaklar insanın davranışlarını belirliyor ve belli açılardan törpülüyor.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Evet, oluyor. Çünkü bazen bir karar alman gerektiğinde veya bir noktada belli bir şey yapman gerektiğinde bunu yapayım diye düşünüyorsun ama sonra dini aklına getiriyorsun.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Tabi eylem ve kararlarımda büyük etkisi var. Her şeyi yapabilirdim, yapmamamın tek bir sebebi var, Allah korkusu.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Eylem ve kararlarımda büyük bir etkisi olduğundan şüphem yok. Çünkü kişiliğimi dinime göre şekillendiriyorum. Onun yasakladığı şeylerden uzak durarak ya da helal kıldığı, doğru gördüğü şeyleri uygulayarak kişiliğimin doğru bir karakterde oturmasını sağlıyor.

Din

Dinin Hayata
Etkileri\Hayatın Bütün
Boyutlarını Etkilemesi

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Tüm boyutlarını etkiliyor. Allah'ın beni sevdiğini düşünüyorum. Ben de Allah'ı seviyorum. Bütün boyutlarını etkiliyor.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Bu durum hayatın her alanını etkileyen bir durum. Ne iş yapacaksan yap, ona göre yaşıyorsun. Hangi eylemi gerçekleştireceksen gerçekleştir, ona göre yaşıyorsun. Tamamını yani.

Din

Dinin Hayata
Etkileri\Manevi Destek
Sağlaması

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor
İnsanlarla, kurumlarla, Dünya ile olan ilişkimi
belirliyor.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
Bir de zaten yetiştirilme tarzı yüzünden çok da aykırı
bir şey yapman imkânsızlaşıyor.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisan, Çalışmıyor
İş ortamında bile sünnetleri yerine getirmek, dini
dahil etmek hizaya sokuyor. Helal haram mevzusu,
beni dolandırmaman, helal kazanç sağlamak,
işverenin işçiye hakkını vermesi, domuz eti
yememek, helal yerden yemek gibi şeyler... (...) Her
boyutunu etkiliyor.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
Neredeyse hepsinde etkili. Her ortamı ona göre
düşünüyorsun. Evliliği, biriyle görüşürken, bir iş
yaparken, faize girmeyeceksen, kredi çekerken onu
düşünüyorsun. Hepsinde onu düşünüyorsun ve birçok
boyutunu etkiliyor.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
Bu hayatın çoğunluğunu din belirliyor ve o yüzden
hep böyle, o kapıya çıkıyor.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor
Sosyolojik açıdan, dinimin yasak kıldığı şeyleri
gerçekten mantıklı olduğunu düşünüyorum. Bu da
sosyal ilişkilerim, toplumsal kurallar, devlet
kurallarıyla kişinin erdemli ve ahlaklı bir yapıda
gelişmesi için bence çok önemli.

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
Genellikle sıkıntılı durumlarda içimi rahatlatıyor. Bir
karar vereceğimde zorlu bir konuysa sadece dua
ediyorum. Benim için iyi olan olsun, kötüyü Allah'ım
uzak tut şeklinde. Gerçekten sonucu iyi oluyor.
Hayatıma bu konuda etki ediyor.

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
Dolayısıyla bu, yaşam tarzımı büyük oranda
değiştirebiliyor. Verdiğim kararlar, iç sıkıntıları vs.
durumlarında manevi desteğe ihtiyacım oluyor. Bunu
da dua ederek bulabiliyorum. O yüzden hayatıma
etkisi oluyor.

Ben zayıflamak isteyip yolunu bulamıyordum, iradesiz biriydim. Dua ettim ve bir rüya gördüm. Buna başlamalısın diye zangırdatan bir ses duydum. K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Kalktığımda diyetisyene yazıldım, bir buçuk sene sporla 45 kg verdim. Bu kesinlikle ilahi bir güçtü çünkü bunu bana Allah dışında kimse veremezdi. Allah'tan hayırlısını istediğimde her zaman oldu.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

(...) manevi boyut açısından beni çok rahatlatıldığını söyleyebilirim. En ufak bir problem ve sıkıntı yaşadığımda bir insana gidip başvurmaktansa yaratıcıya gidip başvurmak daha çok tatmin ediyor.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Psikolojik olarak sanırım. Dediğim gibi o rahatlamayı sadece dinle, Tanrıyla geçirebiliyorum. O yüzden o noktada etkili olabiliyor veya elinden geleni yapıyorsun ama hala bazı şeylerin yetmediğini düşünüyorsun. O aşamada yaratıcıya bırakıyor, o benim için en hayırlısını yapacak, diyorsun. Böylece seni çıkarabiliyor. Neden diye sorgulayacağına kendini verince rahatlıyorsun.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Bunu hayatıma uygulayacağım diyorum ama çok da kolay olmuyor. Yine de uygulamak istiyorum.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Her şeyden önce psikolojik boyutta çok etkiliyor. Bir ilahi bir güce karşı dua etmek ya da bazen karşıdakine anlatamadığın şeyleri haykırırcasına ya da bazen sessizce ağlayarak birine anlatmak ve görmeden kalpten inanmak çok rahatlatıyor.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Dualara çok inanırım, benim için kalkan olduğunu düşünüyorum. O yüzden en çok psikolojik olarak etkilendiğimi düşünüyorum.

Din

Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri\Ninin Sorgulamaları Yanıtlaması

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Her türlü mücerret sorunun ve sorgulayışlarım açısından, inandıklarım bana bütün bu soruların açıklamasını veriyor.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bence oluyor. Bazen bazı şeyleri düşündüğümde, hiçbir boş yere başımıza gelmemiştir. Hiçbir an orada boş yere bulunmuyoruzdur. İyi veya kötü bir getirisi, sonucu olacak. Yaşamamız gerektirir ki yaşamışız. Kadere inanan biri bunu bilir. Aslında kaderimiz yazılmıştır ama kaderimiz, irademiz doğrultusundadır. İrademizle, seçimlerimizle bir hayat yaşamışız şu an onun tekrarı gibi.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Ben mesela rahatlığı, huzuru dinde bulundum. Çünkü insan dünyada birçok şeye yönelik sorularına cevap bulamıyor ya da sürekli düşünmek kaygıyı getiriyor. Kaygı da içinde herhangi bir dini duygunun olmaması ama mesela dini duygu olunca bunların üstesinden çok rahat bir şekilde geliyorsun. Öyle olunca hayata çok etki ediyor. Daha da rahatlatıyor. Dini basit bir şekilde hayatımın merkezine yerleştirince rahatladığımı fark ediyorum.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Yeterli olduğunu düşünüyorum. Son din olduğunu ve hiçbir eksiğinin olmadığını düşünüyorum. Çünkü dinin tamamlandığına inanıyorum. Bir eksiklik varsa bunun kendimde olduğunu, dinde olmadığını düşünüyorum. O sebeple tüm hayatımı, düşüncelerimi kapsayan ve hiçbir şeyi zihnimde eksik bırakmayan bir olgu.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Yani bence fazlasıyla yeterli oluyor da ben tam yakalayamıyorum.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İslam dini benim açımdan çok büyük ve aklımdaki birçok şeye cevap veriyor. (...) Ben içinde olduğum için beni mutlu ediyor. Aldığım cevaplar tatmin ediyor, doyuruyor. Gerek toplumsal hayata yansımaları gerek manevi yaşantı olsun İslam'ın getirdiği kuralların tatmin edici ve düzenleyici olduğunu düşünüyorum.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Yine de genelde birçok sorgulamayı çözüyor. Düşünüp şükretmek bazen yeterli geliyor.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

		Sorguladığın şeyler bir şekilde ya birinin ağzında çıkan bir söz ya bir yerde okuduğun bir şeyle karşıma çıkıyor. Belki o sorgulayıştan çıkamıyorum ama çıkmama çok yardımcı oluyor. Dinden bir yanıt bulabiliyorum.
		K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Evet. Olmasa çok sıkıntı yaşırdım.
		K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Yeterli görüyorum. Çünkü manevi olarak sorguladığım şeyler, mesela diğer dinlerin de bazı şeylerini gördüğümde, dinimin ideal din olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden sorguladığım zaman da... Tabii sorgulamadan kabul ettiğimiz şeyler de oluyor. Dinim bunu emretmiş, sorgusuzca kabul ediyorum ama sorguladığım noktalarda da birey için en güzel din olduğunu düşünüyorum.
Din	Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri\Dinin Anlam Arayışında Yetersiz Kalması	K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hayatın amacıyla, bakış açısıyla, varlık arayışıyla alakalı olsun dini noktaların birçok yerde benim için zayıf kaldığını biliyorum. (...) Dediğim gibi din her şeye cevap veriyor mu? Bazen noksan ve kısır kalıyor. Bundan dolayı arayış içindeyim ama korkularım var. Ahiret inancı ister istemez kısıtlıyor, ebedi cehennemle tehdit ediliyorsunuz. K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bazen tıkanıp anlar oluyor. Her zaman o doyumu alamadığım, bazı şeylerde tam karşılık alamadığım oluyor. Bu belki cevabını benim bulamamamdan kaynaklıdır. Bazen sanki bir karşılığı var dinde ama ben cevabı bulamıyorum gibi. Çünkü daha sonra başka bir yerde denk gelebiliyorum veya bir araştırma yapınca denk geldiğim oluyor. K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Bekar Dolayısıyla manevi boşluklar, arayışlar, eğer ideal bir inançta olsaydım o zaman daha farklı doyurucu bir anlamda olurdu belki ama şu an değil. K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hayır olmuyor. Özellikle karşılıklı ilişkilerde. Mesela insanlarla alakalı bir sorun yaşadığımda yeterli olmuyor. Diyelim bir olay oldu cevabını dinde bulamayabiliyorsun. Ya da bir şey düşünüyorsun, ben

niye řu an bunu dűřűnűyorum gibi direkt dinden cevap alamayabiliyorsun. Bulduęum cevaplar da var ama bazı řeylerin dinle cevabını bulamıyorum.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisan, Çalışmıyor

O dönemlerde maneviyatım yüksekse evet yeterli oluyor ama bazen karşılamayabiliyor.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Tamamen yetiyor desem yalan olur. Bir noktada insanız sabreden belli şeylere erişecek deniyor ama bir noktada sabredemiyorsun bazen isyana kaçacak hareketlerin oluyor. Yüzde verecek olursan 60 ve 40 diyebilirim. Tamamen diyemem nefis řey önűne geçiyor maalesef. (...) Elimizden geleni yaptıktan sonra bir noktada bırakmamız gerekiyor ama yapmıyoruz o yüzden yeterli olmuyor diyebilirim.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Belli noktalarda oluyor. Mesela hayatın sorgulanması veya anlam arayışı dedik. Bunlara dini açıdan da yaklaşılabilir. Kur'an'a baktığımızda bunu okuyabiliriz. Bazı noktalarda yeterli gelmiyor. İnsan onun hakkında derinleşmek istiyorsa yeterli olmayabiliyor. Çünkü arayış içinde cevapsız kalan sorular var. (...) Bendeki de yeterli olmuyor aslında. Yönelttiğim sorular bazen zor bazen de her bakışa göre değişebilecek sorular oluyor.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Çoğunluğu evet ama zaten manevi sorgulayışı çözemediğin noktada eksik okuduğunu fark ediyorsun ve üzerine gittiğinde, araştırdığında bu tatmin ediyor. Tatmin etmediği noktalarda, inanç noktasında anlam aramıyorum. İnanç zaten tamamen anlam aramayı gerektirmiyor.

4. TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

Birey, doğumundan ölümüne kadar hayata yönelik pek çok mekanizmayı aydınlatmak istemektedir. Bu doğrultuda her gelişimsel dönem ve yaş aralığına uygun bir sorgulamaya girerek çeşitli bağlamlarda yanıtlar aramaya çalışmaktadır. Bu yaş gruplarından biri olan beliren yetişkinlik dönemi ise bireyin birçok konuda değişim ve buna bağlı olarak kafa karışıklığı yaşadığı bir dönemdir. Bu yoğun düşünme evresi, hayatın anlamına yönelik soru işaretleri barındırmaktadır. Hayatın anlam ve amacına yönelik keşiflerle bireyin, hayatı üzerinde kontrol sağlaması ve farkındalık içinde olmasını oldukça önemseyen varoluşçuluk ise benzer sorgulayışları bünyesinde barındırmaktadır. Varoluşçuluk ile ortak yapılara değinerek birey için bir başka gizem unsuru oluşturan alan ise dindir. Din, bireyi birçok boyutu ile ele alan, sosyal ve bireysel anlamda yer bulmuş bir olgudur. Bu bakımdan bu çalışma, bireyin tüm bu ortak kümeler ile ilişkisine değinerek, anlam arayışı ve din algısını temel almıştır.

Anlam arayışı ve din algısını, varoluşçuluk çerçevesinde ele alarak hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşmelerde, bireyler konuyu çeşitli açılardan ele almışlardır. Bu görüşmeler ve genel çerçeveye göre oluşturulmuş temalar, alt temalar ve kodlar ise devam eden bölümde ele alınacaktır.

4.1. Anlam Arayışı Teması

Anlam arayışı, insanlık tarihi kadar temel ve köklü bir eylemdir. Bu temel durum, araştırmanın da çıkış noktası niteliğindedir. Bu doğrultuda çalışmanın amaçlarından biri, bireyin anlam arayışı ve anlamlandırma süreçlerinin ne şekilde işlediği hakkındadır. Katılımcıların hayata yönelik anlam arayışları, varoluşsal bir ihtiyaç olduğu kadar bireysel tecrübelerinin ve din mekanizmalarının da ortak bir ürünü olarak oluşmuştur. Bu bakımdan “anlam ve amaç tanımları” alt teması çerçevesinde oluşan “dine uygun yaşamak”, “iz bırakmak”, insanları mutlu etmek”, öğretmek ve örnek olmak” gibi kodlar, kişilerin anlamı, bireysel olduğu kadar toplumsal ve ahlaki bir zemin ile bağdaştırdıklarına da işaret etmektedir. Özellikle katılımcıların bir kısmı açısından anlam, Allah’a yönelik sorumluluk

iken, kimisi için ise iz bırakma, başkaları için faydalı olma ve duygularını özgürce yaşamak, öz farkındalık sahibi olmak şeklinde değerlendirilmiştir.

Bu çatı altında oluşan ilk alt tema “anlam ve amaç tanımları” başlığında şekillenerek çeşitli kodlar barındırmaktadır. Bu alt temada, hayatın anlamına ilişkin sorulan sorular ışığında katılımcılar, anlam ve amacın, bu kavramların esasen ne olduğunu bulmak olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bakımdan bireyler, sorgulama sürecinin devamlılığını ve bu sorgulamaların, başlı başına hayatı anlamlı kıldığını vurgulamaktadırlar.

Bu kapsamda oluşan kodlardan ilki “amacının veya anlamın ne olduğunu bulmak” basamağıdır. Bireyin anlam hakkında düşünmesi, anlamın ve amacın ne olduğunu bulmaya yönelik bir sorgulama halinde olmasının kaçınılmazlığı, varoluşçu düşünürlerin mutabık olduğu bir konudur. Bu bakımdan Kierkegaard, asıl noktanın kişinin varoluşuna yönelik keşfi olduğunu söylemektedir. Bu ise bireyin kendisi ve hayatın anlamı hakkında düşünmesiyle mümkün olmaktadır (Kierkegaard, 1990). Dünyaya yönelik anlam bakımından ele alındığında ise Heidegger, bireyin evrene yönelik keşfinin ve buralardaki anlam mekanizmalarını çözümlemeye çalışmasının, sonraki süreçte bireyin kendiliğine ilişkin yanıtlar bulması konusunda etkili olacağını vurgulamaktadır (Diş, 2021). Frankl’e göre ise anlam ve amacı bulmaya yönelik arzu birincil bir dürtüyken, haz ve güç gibi unsurlar ikincil yapılardır. Böylece anlama yönelik arayış ve anlamlandırma çabası, temel bir dürtü olarak nitelendirilmiştir (Frankl, 1946/2009). Belirtilen görüşlere benzer biçimde katılımcıların anlam ve amaca yönelik arayışları da birincil unsur olarak ele alınıp hayatın anlamının başlı başına bu bilinmezliği çözmek olduğu ifade edilmiştir.

Katılımcıların yanıtları ele alındığında ortaya çıkan diğer kod ise “dine uygun yaşamak” şeklinde tanımlanmıştır. Bu bakımdan sorumlulukları, dini inanç doğrultusunda kutsala tabi olarak onun kurallarına uymak, bu perspektifte bir hayat sürmek ve eylemlerin bu doğrultuda karşılık bulacağına inanmak şeklinde ifade etmişlerdir. Böylece varoluş, kutsal bir amaca tabi olma ve ona hizmet etmek şeklinde anlamlı görülmektedir. Bu açıdan öne çıkan katılımcı ifadelerine benzer şekilde, dine uygun yaşamak konusunu anlam ile ilişkilendiren Marcel, kişinin bireysel bakış açısı ve felsefesini kazanmak için

deneyimlerini somutlaştırarak formüle etmesi gerektiğini belirtmektedir. Böylece Marcel'e göre birey, çeşitli arayışlara girerek varoluşunu anlamlandırmaya çalışırken yalnızca Tanrı'nın varlığını kabul edip onu içselleştirerek sorularına yanıt bulabilmektedir. Bu bakımdan varoluşsal anlam arayışının böyle bir kapsamda ele alınması, kişide meydana gelen her soru işaretinin Tanrı ve kutsal ile olan ilişki aracılığıyla çözüme kavuşacağını belirtmektedir. Böylece birey, Tanrı'yı keşfettikçe kendisini, kendisini keşfederek ise dünyayı tanıyıp anlamlandıracaktır (Magill, 1952/1971). Benzer şekilde Hökelekli (1993), din olgusunun bireye, kimlik keşfi noktasında yardımcı bir unsur olduğunu belirtmektedir. Buna göre dünyaya ve kendiliğe ilişkin yaklaşımların, din kılavuzu ile belirlendiğini ve söz konusu varoluşsal yönergeler ile hayatın anlam ve amacına ilişkin çözümlemeler yapılacağını vurgulamaktadır.

Dini yönergelere uyarak anlam ve amaç mekanizmasını bunun üzerine şekillendirmek ise dinin nasıl algılanıp yorumlandığı ile oldukça ilişkilidir. Birey, söz konusu öğretileri içselleştirdiği ölçüde, evrene de bu filtre ile bakmaya başlayacaktır. Bu ise Allport'un iç güdümlü ve dış güdümlü dindarlık kavramlarını ortaya çıkarmaktadır. İç güdümlü dindarlık boyutundaki birey için din, içsel bir motivasyon mahiyetindedir. Bunun aksine dış güdümlü dindarlık boyutundaki birey için ise araçsal bir önem taşımaktadır (Allport, 2004 akt.; Günay ve diğerleri, 2006). Böylece bireyin, hayatın anlam ve amacını dini boyutta ve Tanrı ile olan ilişki perspektifinde yorumlamak, iç güdümlü dindarlık boyutunu işaret etmektedir.

Anlam ve amaç tanımları çerçevesinde katılımcıların bir kısmı ise dünyada kendilerine ait kalıcı bir etki bırakmayı önemli görerek bu durumun hayata da anlam kattığını ifade etmişlerdir. Böylece “iz bırakmak” kodunda kişi, geçicilik hissi ile baş etme ve anlamın devamlılığını sağlama gayreti içerisinde bulunmaktadır.

Bir diğer kod olan “duyguları yaşayıp deneyimlemek” noktasında ise katılımcı yanıtları, Frankl'ın anlama ilişkin yaklaşımı ile örtüşmektedir. Bu doğrultuda Frankl'a göre hayatın bir anlamı varsa, hayatın içindeki her katman da bu anlamdan bir parça almaktadır. Böylece mutluluk kadar acılar ve kötü deneyimler de anlam barındırmaktadır. Bu anlam zincirlerini kırıp onlara ilişkin yanıtlara eriştikçe birey, hayatın her noktasında

kendisi için bir anlam doyumuna erişecektir (Frankl, 1946/2009).

Bir diğer alt tema olan “hayatın anlamına yönelik algılar” başlığı, katılımcıların yaşamın anlamına yönelik yaklaşımlarını, böyle bir anlamın varlığına yönelik düşüncelerini ve anlamın ortaya çıkışı hakkındaki algılarını kapsamaktadır. Bu doğrultuda ortaya, hayatın anlam barındırdığına yönelik inanç, söz konusu anlamın değişiklik gösterdiğine dair bilinç ve anlamın yapılandırılmasına yönelik bakış açısı çıkmaktadır. Katılımcılardan bazıları, keşfedilsin veya keşfedilmemiş olsun hayatın mutlaka bir anlam barındırdığını belirtmiştir. Bu durum, Frankl’ın görüşleri ile örtüşmektedir. Bu açıdan anlam, hazır bir şekilde bulunan değil keşif ve farkındalıkla erişilen bir yapı olarak tanımlanmıştır (Frankl, 1946/2009).

Söz konusu alt tema kapsamında oluşan kodlardan ilki, “hayatın anlamının olduğunun düşünülmesi” hakkındadır. Bu noktada katılımcıların büyük bir çoğunluğu, hayatın bir anlam barındırdığını dile getirmiştir. Katılımcılarla benzer şekilde varoluşçu düşünürler de hayata ve anlama ilişkin benzer ifadelerde bulunmuşlardır. Bunlardan biri olan Kierkegaard, var olmak ile fert olmayı ilişkilendirerek, sürecin devamlılığına değinmiştir. Benzer şekilde varoluşçuluk da bireyin, benliğini algılayıp bu farkındalıkla yaşamasına önem vermektedir. Bunun için ise anlam taşlarının mümkün olduğunca oturması gerektiğini söylemektedir (Geçtan, 1990). Frankl ise insanın bilinmezliğe yönelik bir merak içerisinde olup her alana sirayet etmiş bu bilinmezlik düğümlerini çözümlemek için dürtüsel bir merakın mevcut olduğunu ifade etmektedir. Anlam istemi olarak nitelendirilen bu temel güdü, bir sezgiden çok daha fazlasıdır (Frankl, 1946/2009). Bu bakımdan varoluşçuluk, yaklaşım itibarıyla mevcut bir anlamdan söz etmektedir. Bireyin kendiliğine yönelik inşası ise bu anlam keşfi ile gerçekleşmektedir. Böylece kişinin motivasyonu, sahip olduğu ve aradığı anlam yapıları ile sağlanmaktadır (Yüksel, 2013).

Katılımcıların diğer bir kısmının belirttiği görüşlerle ortaya çıkan bir başka kod ise “hayatın anlamının değişken olması” şeklindedir. Bu açıdan deneyimlerle ve zamanla değişebilen anlam yapıları, varoluşçuluk çerçevesinde de bir karşılık bulmaktadır. Varoluşçu düşünürler, anlamın, kişinin özgür seçimleri ve yaşamı boyunca kurduğu ilişkilerle şekillendiğini belirtmektedir. Böylece anlamın değişken olması, gelişimsel bir çizgide ilerleyen bireyin, yeni bakış açıları edinerek kendisine yönelik bir başka gelişim

sürecini yönettiğini göstermektedir.

“Hayata yönelik bakış açıları” şeklinde bulgulanan diğer alt temada ise katılımcıların hayatı algılama ve yorumlama şekilleri, karşılaştıkları olaylara yönelik tutumları, inançları ve söz konusu bakış açılarının oluşum aşamalarına ilişkin yanıtları öğrenmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, bireylerin bakış açıları ve hayatı anlamlandırma biçimlerinin, sadece bireysel etkilerle değil bunun yanında birçok dış faktörün temasıyla da şekil kazandığı görülmüştür. Böylece katılımcıların bakış açılarının çeşitlilik arz ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların bir bölümü, hayata yönelik bakış açısını olumlu olarak değerlendirirken kimileri çeşitli faktörlere göre değişiklik gösterdiğinden, kimileri ise dini bir eksende şekillendiğinden bahsetmiştir.

Söz konusu alt tema çatısında şekillenen ilk kod, “bakış açısının iç ve dış faktörlerce şekillenmesi” biçimdedir. Bu kod ile katılımcıların ifadeleri doğrultusunda, kişilerin olaylara bakış tarzlarının, önceki deneyimler, ailesel ve çevresel faktörler, dini inanç gibi birçok unsurdan etkilendiği görülmektedir. Bu ise bireyin anlam ve amaca yönelik arayışında içsel ve dışsal birçok faktörün, bireye yön verdiğini göstermektedir. İç ve dış faktörlerin etkisi, literatür kapsamında ekolojik sistemler kuramı ile ilişkili görülmektedir. Bronfenbrenner, aileden başlayıp çevresel birçok katmanın, bireyin gelişiminde etkili olduğu hakkında geliştirdiği kuramında, her yaş aralığında ve farklı etki boyutunda mevcut olan sistemlerden bahsetmiştir. Bu doğrultuda mikrosistem, mezosistem, egzosistem, makrosistem ve kronosistem olmak üzere beş farklı yapıya değinmektedir. Bu katmanlar, içten dışa ve bireyin birincil çevresinden diğer sosyal bağlamlarına doğru genişlemektedir (Bronfenbrenner, 1994; akt., Kandemir, 2018). Bu bağlamda kişinin hayata ilişkin tutumları ve bakış açısının, bireysel ve çevresel değişkenlerden etkilendiği söylenebilmektedir.

Diğer bir kod olan “olumlu bakış açısı” kapsamında verilen yanıtlar, Seligman’ın iyimserlik kuramı ile benzerlik göstermektedir. Seligman, bireyin yaşamını gerçekten yaşamaya değer kılma çabasıyla dikkat çekmektedir. Böylece olumlu duyguların eşlik ettiği sağlıklı ve uzun bir ömrün, birey için anlamlı olacağına değinmektedir. Birey, bunu sadece negatif olanı elimine ederek değil aynı zamanda güçlü yönlerine odaklanıp da

gerçekleştirebilmektedir (Seligman, 2002/2007). Bu yönüyle katılımcıların olumlu bakış açısında olmaları ve bunu, gerçeklikten uzaklaşmadan benimsediklerine yönelik vurguları, Seligman'ın ifadeleri ile uyumaktadır.

“Din eksenli bakış açısı” kodu altında yapılan açıklamalar ise Frankl ile benzerlik göstermektedir. Frankl'e göre bireyin, fiziksel ve psikolojik olduğu kadar ruhsal bir doyum aracılığıyla da anlama erişmesi gerekmektedir. Bunun yanında bilinçdışı Tanrı yapısını ortaya koyarak Tanrı düşüncesinin, birey için bir dayanak oluşturduğunu belirtmektedir (İlk ve Bilici, 2020). Marcel'e göre bireyin varoluşsal arayışı, kutsal ile ilişkili olarak dünyaya ve kendiliğe yönelik bir başka keşif sunmaktadır. Bu durum ise daha derin bir anlamı ortaya çıkarmaktadır (Magill, 1952/1971). Varoluşsal kaygı boyutunda değerlendirildiğinde din olgusunun, pek çok sorgulamaya yanıt verdiği görülmektedir. Böyle bir temelden kök alan bakış açısı, kişinin ölüm, anlamsızlık, sorumluluk ve özgürlük gibi kavramlara anlam yükleyerek sorgulayışlarına yanıt bulması noktasında yardımcı bir rol oynamaktadır.

Alt tema kapsamında oluşan diğer kod, “bakış açısının çeşitli sebeplerle değişebilmesi” hakkındadır. Katılımcıların yanıtları değerlendirildiğinde, hayata yönelik bakış açılarını etkileyen birçok faktör olduğu gibi bu faktörlerin gelişimsel dönemlerde farklılık göstermesiyle, bireysel bazda çeşitlilik meydana gelmektedir. Bu yaşantıların olumlu veya olumsuz deneyimler içerdiğini belirten katılımcı grubu, hayata yönelik bakış açısının, her yaşta farklılık gösteren bir durum olduğundan bahsetmiştir. Bu nokta kuramsal bakımdan değerlendirildiğinde, sekiz aşamalık bir gelişimsel basamak dizisinden bahseden Erikson ile ortaklıklar barındırmaktadır. Yaşam boyu bir gelişimsel akış tanımlayan Erikson, her dönemde ve yaş aralığında tamamlanan aşamalar, gelişimsel görevler ve edinilen bakış açıları ile dinamik bir yapı ortaya sermektedir (Erikson, 1963). Bir diğer açıdan, yaşanan olumsuz tecrübelerin, hayatın anlamına yönelik bir farkındalık yarattığını vurgulayan Frankl, bireyin en zor şartlarda bile kendisi ve hayata yönelik bir anlam edinebileceğini belirtmektedir (1946/2009).

Anlam arayışı temasının diğer bir alt teması “hayatı anlamlandırmada farklılıklar ve benzerlikler” şeklindedir. Bu alt tema, sosyal bağlam ile birey arasındaki uyuma odaklanmaktadır. Bu doğrultuda bireyin, benzerlik ve farklılıkları ne şekilde deneyimleyip

bunlardan ne boyutta etkilendiği de önem arz etmektedir. Katılımcılar, sosyal çevrelerini birçok boyutta değerlendirerek bu ağ içerisinde ortak noktalar olduğu gibi ayrışmanın da olabileceğini belirtmişlerdir. Bu bakımdan bireysel anlam mekanizması, kişiye has unsurlarla oluşmuş olsa da toplumsal ve çevresel yapının da dahil olduğu, aidiyet ve kabul gibi çeşitli noktalardan da etkilenmektedir. Böylece söz konusu alt tema, sosyalleşme ve kimlik yapılanması boyutları ile anlam edinme süreci ilişkisine ışık tutmaktadır.

Alt tema çatısında belirginleşen ilk kod, “aile ile benzerlikler” şeklindedir. Bu açıdan katılımcıların, aileleri ile benzerlikler barındırıp gelişimsel süreçte belli bir aşamaya geldikten sonra söz konusu benzerliğin ortaya çıktığını savunmaları, alan yazında aile sistemleri kuramı ile ilişkilidir. Bowen tarafından ele alınan kuram, bireyin psikolojik değerlendirmesini, ailesi ile olan ilişkisi bağlamında ele almaktadır. Bu bakımdan birbiriyle ilişkili katmanlardan oluşan aile yapısı, katmanların arasındaki iletişim gibi pek çok ilişkisel süreçte bireyi etkilemektedir. Bowen, aile içerisinde gelişen ortak değer algısından bağımsız biçimde, bireyin kendine has fikir ve düşünce sistemleri edinmesini diferansiyasyon olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda ailede mevcut olan benzerlik ve farklılıklar, bireyin kendi gelişim süreci ve anlam arayışı basamaklarında da etkili olan bir mekanizmadır (Bowen, 1978; akt., Yıldırım, 2020). Böylece katılımcıların, değerler ve bakış açısı gibi özellikler bakımından aileleri ile benzerlik gösterdiklerine yönelik ifadeleri, kuramsal çerçeve ile ilişkili görülmektedir.

“Farklılıklarda ortak nokta bulmak” biçiminde şekillenen diğer bir kodda, hayatın anlamına ilişkin bakış açılarının ve değerlerin, toplumsal bir çatı altında gelişerek ortak bir payda yarattığı görülmüştür. Bu duruma benzer şekilde Berger ve Luckmann (1966/1976), sosyal inşacılık kuramını öne sürmüşlerdir. Buna göre kişi, hayata yönelik gerçekliğini bireysel çerçevede değil sosyal bağlamda tanımlamaktadır. Bu bakımdan değer ve anlam yapıları, sosyal zeminde öğrenilmektedir. Böylece gerçeklik, bu sosyal etkileşim süreçleriyle şekillenmektedir. Dolayısıyla bireyin sosyal zemine olan bağlılığı ve geliştirdiği aidiyet duygusu, benzerlikler barındırdığı kadar farklılıklar da içermektedir. Bu farklılıklar ise tüm aidiyet kanalları sebebiyle ortak bir anlam zemini oluşturma gayretini de beraberinde getirmektedir (Berger ve Luckmann, 1966/1976). Katılımcı grubunun da

ilişkili biçimde farklılık barındıran bir sosyal bağlamda bulunsa da grup aidiyeti ve çeşitli dinamiklerin etkisiyle, ortak noktalar bulma çabasında olduğu görülmektedir.

Diğer bir kod olan “arkadaşlar ile benzerlikler” basamağında, katılımcıların arkadaş ve akran grupları arasında benzerlikler olduğunu ifade etmeleri, grup kimliği ve aidiyetleri ile ilişkili bir unsur olarak ele alınabilir. Bu durum ise sosyal kimlik kuramı ile açıklanmaktadır. Birey, ait olduğu sosyal yapıya göre kendiliğini tanımlamaktadır. Böylece ait hissettiği grubu sınıflandırarak kendisini bu grup ile özdeşleştirme çabasına girmektedir. Kendisini grup ile özdeşleştiren birey ise sosyal kimliğini inşa etmektedir (Tajfel, 1982; akt., Aydemir Dadak ve Demir, 2019).

Sonraki tema, “hayat sürecini anlamlandırma pratikleri” şeklindedir. Burada bireyin hayatın akışına has kavramlara, doğmak, yaşamak ve ölmek gibi olgulara yüklediği anlamlara odaklanmaktadır. Bu bakımdan katılımcılar, mevcut bakış açıları, anlam ve amaç yapıları doğrultusunda hayatı yorumlamaktadırlar. Böylece bireyin, hayat ile kurduğu bağ ile oluşturduğu anlamsal çerçeve, varoluşsal arayış doğrultusunda nasıl bir yol izlediğini de göstermektedir. Böylece tüm bu anlamlandırma ve yorumlama biçimleri, bireye geniş çerçevede bir karakter örüntüsü sunacağından hayat ile olan ilişkisini belirlemek bakımından da önem arz etmektedir.

Söz konusu alt temada şekillenmiş ilk kod “imtihan anlayışı çerçevesinde hayatı anlamlandırma” kodudur. Birey, hayat içerisinde pozitif olduğu kadar negatif deneyimler de kazanmaktadır. Bu doğrultuda anlam, yaşamın geneline yüklenen bir mekanizma olduğundan birey, söz konusu olumlu ve olumsuz tüm deneyimlere bir karşılık bulma çabasında olmaktadır. İnanç söz konusu olduğunda, yaşantıları daha üst bir varlığa yükleyerek bir açıdan teslimiyet halinde olmak, diğer açıdan ise sorumluluğunu yüklenmek, kişiye güven vermektedir. Böylece bir kutsala tabi olmak, hayatı anlamlandırma bakımından birçok soruya yanıt vererek kişiyi, bilinmezlikten kurtarmaktadır. Bu durum Frankl’ın logoterapi yaklaşımı ile ilişkili görülmektedir. İnanç perspektifte yoğun bir sorumluluk duygusu kuşanan birey, anlam edinme ve diğer ruhsal boyutlarda da çözümlemeler yapmaktadır (İlk ve Bilici, 2020).

Bir diğer kod olan “ölüme olumlu anlam yükleme” basamağında katılımcıların

ölüme ilişkin açıklamaları, Heidegger'in ölüm kavramıyla oldukça örtüşmektedir. Bu doğrultuda Heidegger, ölümün, varlığa dair en temel ve belirgin kavramlardan biri olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanında ölümü, var olmanın bir boyutu olan dasein kavramı ile alarak "ölüm için varlık" ifadesini kullanmıştır. Ölüm için varlık, bireyi bilinçlendirerek ona yeni bir hayat sunmaktadır. Bir başka ifadeyle, bireye otantik bir yaşam sunarak hayatını anlamlı kılmaktadır. Benzer şekilde katılımcılar ölümü, imtihan düşüncesiyle paralel şekilde değerlendirerek sonraki yaşam inancı ve ölümün bir son olmamasına yönelik bakış açıları ile olumlu bir ölüm yaklaşımı sergilemektedirler (Heidegger, 1996; akt., Karakaya, 2003).

"Ölüme olumsuz anlam yükleme" kodu olarak şekillenen diğer bir basamakta, ölüm kavramı ve ortaya çıkardığı negatif duyguların kaygısı, katılımcılar tarafından yok saymak istedikleri bir yapı olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, Yalom'un ölüme ilişkin açıklamaları ile örtüşmektedir. Yalom'a göre ölüm kaygısı, birey için oldukça önemli bir durumdur. Yaşadığı süre zarfında ölümden oldukça korkan birey, ölümsüzlüğü arzulayıp bunun için birçok yolu denemektedir. Böylece kişi, ölümün yarattığı varoluşsal kaygıyı ortadan kaldırmak için oldukça çaba harcamaktadır. Bu çabaların yanıt vermemesi ile bireydeki kaygının süreklilik kazanması ise birçok psikolojik soruna yol açmaktadır (Yalom, 1980/1999). Yalom'un ifadesine benzer şekilde katılımcıların, ölümü her şeyin sonu, belirsiz ve anlamsızca kaygı veren bir yapı olarak değerlendirerek varoluşsal anlamda ortaya çıkan ölüm kaygısını görmezden gelmeye çalıştıkları görülmüştür. Bu çözümsüz başa çıkma eylemi ise daha büyük bir varoluşsal anlamsızlık boyutunu beraberinde getirecektir.

Bir diğer kod olan "yaşamayı hayatın anlamı ile ilişkili olarak anlamlandırmak" kodu kapsamında katılımcıların yaşamı, anlam ile ilişkili şekilde ele almış olmaları, Frankl'ın anlama ilişkin vurgularını çağrıştırmaktadır. Frankl için bireyin, yaşamına şekil vermeye çalışması anlam ve amaç edinmesi ile mümkündür. Birey, yalnızca varlığı ile değil anlam ve amaç boyutunda da kendiliğini sürdürdüğü müddetçe yaşama mazhar olabilmektedir. Böylece haz ve güçten ziyade anlam isteminin bireyde daha büyük bir karşılık bulduğunu belirtmiştir (Frankl, 1946/2009). Katılımcıların ifadelerinde öte dünyaya yönelik inancın söz konusu amaç ve anlam boyutunda bireye yanıt verdiği görülmektedir.

Alt tema çerçevesinde “ilgili alt temaya ait diğer anlatı birimleri” kodu olarak değerlendirilen diğer bir basamakta, alt tema hakkındaki diğer görüşlere yer verilmiştir. Burada, hayatı anlamlandırma süreci içerisinde dini boyutta, kültürel bir alt zeminden beslenen bireyin, düşüncelerini din ve din dışı şeklinde ayırdığı görülmektedir. Böylece kişi, anlamlandırma aşamalarında dini referans aldığı anda, çeşitli kavramlarla durumu değerlendirebildiğini ifade etmiştir. Dini devre dışı bıraktığında ise anlamlandıramadığı bir belirsizlik sürecinden bahsetmektedir. Bu durum, din ve anlam arayışı noktasında, önceki çalışmaları doğrulamaktadır. Varoluşsal kavramlarla ortak bir sözlüğe sahip olan din olgusu, varoluşsal arayışlara da aynı doğrultuda yanıt vermektedir. Böylece kişinin belirsizliğe anlam yükleme çabası, dini bir kimlik ile daha az sancılı hale gelmektedir. Buna karşın kavramlar açıklanmadığında ve birey sorularına yanıt alamadığında, varoluşsal krizlerle muhatap olmaktadır. Benzer şekilde dini bakış açısından bakılmadığında, hayatın amacının bilinmediği ifade edilmiş olması, bu boşluğa bir örnek niteliğindedir. Bu ise alan yazında varoluşsal boşluk olarak ele alınmaktadır. Bu durum, bireyin hayatın anlamına yönelik kavramlara erişemediği ve cevapsız kaldığında düştüğü anlam boşluğunu ifade etmektedir (Yeşilçayır, 2022). Katılımcı perspektifinde, gelişimsel olarak özellikle beliren yetişkinliğe tekabül eden anlam ve kimlik arayışı, bu sorgulamalarla bir karşılık bulma çabasını ortaya çıkarmaktadır.

Diğer bir alt tema, “hayata bağlayan araçlar” noktasında oluşmuştur. Bu alt tema, kişinin hayatı sürdürme, karşısına çıkan zorluklarla baş etme, hayat ile bağ kurma kaynaklarına yapılmış bir vurgudur. Bu doğrultuda bireyin hayata bağlanma bakımından güçlü yanlarını ve çeşitli alanlarda elde ettiği dayanakları ele almaktadır. Söz konusu alt temada, beliren yetişkinlik dönemindeki katılımcıların, anlam arayışlarını somutlaştırarak hayatlarını hangi mekanizmalar ile sürdürülebilir ve anlamlı kıldıklarını görmek amaçlanmıştır. Alınan yanıtlar, anlam arayışının yalnızca düşünce boyutunda kalmayarak bireyin günlük hayatını ve bu hayatı ne şekilde temellendirdiğini de etkilediğini göstermektedir. Bireyin yaşamının yönüne yönelik pek çok noktayı aydınlatan bu araçlar, aynı zamanda ona bir amaç kazandırarak varoluşsal açıdan pek çok çıkmaza da yanıt vermektedir. Varoluşçuluk, kişinin anlam yapılarını, seçimleri doğrultusunda belirleyerek yaşamının tümüne sirayet ettiğini belirtmektedir. Böylece bireyi hayata bağlayan araçlar

ise anlam bazında edindiği içsel ve dışsal kaynakları işaret etmektedir.

Bu doğrultuda belirginleşen ilk kod, “din” başlığı altında toplanmıştır. Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde din olgusunun, kriz zamanlarında bireyin anlam arayışını destekleyerek bireye bir amaç ve dayanak sağladığı görülmektedir. Bu bakımdan bir baş etme ve yol gösterme aracı olarak değerlendirilmektedir. Bununla ilişkili olarak Pargament, bireyin kriz karşısında çıkmazda hissettiğinde dini dayanağa tutunmasının, psikolojik iyi oluşu etkilediğini belirtmektedir. Bu durum, Tanrı algısıyla da ilişkili görülmektedir. Böylece birey, olumsuz deneyimleri, olumlu Tanrı inancı ile pozitif bir yöne çevirerek durumu, baş edilebilir kılmaktadır (Pargament ve Abu Raiya, 2007). Benzer şekilde katılımcılar, anlam arayışında veya olumsuz deneyimler edindiklerinde, dini kaynakları referans alarak hayata bağlayan araçlar kümesine, dini de dahil etmişlerdir.

“Yakın ilişkiler kodu” olarak ortaya çıkan bir diğer kodda katılımcıların açıklamaları, aile, arkadaş ve romantik ilişki gibi farklı yakın ilişki ağlarının bireyi hayata bağladığı yönündedir. Bu ise Bowlby’nin bağlanma kuramı ile ilişkilendirilmiştir. Kişi için güvenli bağlandığı yakın çevresi, koruyucu faktör niteliğindedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Bowlby, yakın ilişkilerin bireyin anlam yapısının oluşumunda zemin niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında, katılımcıların değindiği üzere ilişkiler, dünyaya ilişkin anlam ve bireydeki varoluşsal boşluğu doldurmaya da yardımcı olmaktadır (Bowlby, 1982).

Alt tema kapsamında ele alınan “ilgili alt temaya ait diğer anlatı birimleri” kodunda yanıt veren katılımcılar, hayatı anlamlandırma biçimi hakkında ipucu vermişlerdir. Bu doğrultuda söz konusu katılımcı, sağlam bağlar kurarak bu bağların devamlılığı için yaşamayı anlamlı bulmaktadır. Bu ifade ile ilişkili olarak Frankl’ın anlama yönelik yaklaşımı, bulunduğu topraktaki insanlar için çabalamak gibi büyük bir amaç uğruna çalışmanın, hayatı anlamlı kılacağını belirtmektedir (Frankl, 1946/2009). Bunun yanında bir başka görüş ile diğer bir katılımcı, bireyin anlam ve amaca yönelik algısının, gelişimsel dönemde edindiği aile dinamikleri ile ortaya çıktığını belirtmiştir. Aile ve sosyal çevrenin, belirli gelişimsel aşamalarda bireye dolaylı ve doğrudan model olmasını Bandura, sosyal öğrenme kuramı ile açıklamaktadır. Bu doğrultuda sözel ve sözel olmayan şekilde

pekiştirilen davranışlar tekrarlanırken, cezalandırılan davranışlar ise kişiyi, o eylemden uzaklaştırmaktadır. Aile bazında değerlendirildiğinde bireyin yetişmiş olduğu ortamın, söz konusu model alma dinamikleri ile hayata yönelik algıyı, beklenti ve hayata bağlayan araçları etkileyebildiği görülmektedir (Tatlıoğlu, 2021). Son olarak bu kod altında değerlendirilen başka bir katılımcı ile kişinin, kendisine yönelik inancı ve yeterliliğinin, hayata yönelik algı ve anlamlandırma boyutunda merkezi bir rol oynayabildiği görülmektedir. Böylece birey, dış unsurlar ve oluşumlardan çok değerleri ve içsel kaynakları yeterli görmektedir. Hayatı anlamlandırma gibi, eksikliğinde büyük bir kaygı yaratan durumun, kendi değerleriyle çözümleyebileceğine olan inancı ise bireyin, öz farkındalığına olan inancını göstermektedir.

Devam eden bölümde, bu tema kapsamında değerlendirilen alt tema ve kodlara ilişkin katılımcı yanıtları ele alınmıştır.

4.2. Anlam ve Amaç Tanımları Alt Teması

Katılımcıların anlam ve amaca yönelik tanımlarının ne olduğu çerçevesinde şekillenen bu alt temada çeşitli yanıtlarla birçok kod oluşmuştur. Bunlardan hayatın anlamının, anlamın ve amacın ne olduğuna anlamak olduğunu ifade eden 26 yaşındaki kadın katılımcı, durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Kendimiz için koyduğumuz amaçlar, hayata yüklediğimiz anlamdan kaynaklanıyor. Belirli bir anlam yüklüyoruz ve anlam doğrultusunda bazı amaçları gerçekleştirmeye çalışıyoruz. Örneğin yaşamayı güzel algılıyor ve yaşamaktan zevk alıyorsak amaçlarımızı da buna göre şekillendiriyoruz.”*

Anlam ve amaca yönelik keşfi, dini öğreti açısından değerlendiren 21 yaşındaki bir diğer kadın katılımcı ise durumu şu şekilde dile getirmiştir: *“Küçüklükten beri dünyaya gelme amacımızın sadece Allah’a kulluk etmek olduğu söyleniyor ama insan aslında neden yaratıldığını, amacını bulmaya geldi. Yani insanın amacı, amacını bulmak bence.”*

Hayatın anlam ve amacının, onu bulma çabası ile süreklilik arz ettiğini dile getiren 27 yaşındaki bir diğer kadın katılımcı, konu hakkında şunları belirtmiştir: *“Camus’nun dediğine göre, hayatın anlamını aramaya çalıştıkça yaşamıyoruz da onu kaybediyormuşuz*

gibi. Çünkü hakikaten hayata dair bir sorgulama yaptığımızda bazen cevapsız kalabiliyor. Mesela Tolstoy, bu sorgulamanın bitmediğini söylüyor. Şu an doktora yapıyorum ve niye yapıyorsun diyorum. Ara ara ne yaptığımı soruyorum. İlerliyorsun belki ama bunu neden yaptığımız da önemli.”

25 yaşındaki diğer bir kadın katılımcı ise benzer şekilde şu şekilde yanıt vermiştir: *“Amacının ne olduğunu bulmak aslında hayatın anlamı oluyor.”*

Hayatın anlam ve amacına yönelik tanımlar perspektifinde ele alındığında katılımcıların bir kısmı, hayatın anlam ve amacını, Allah’a yönelik sorumluluklar şeklinde tanımlamıştır. Bu konuda, hayatın her noktasında dine ve kutsala uygun şekilde yaşamının hayatı anlamlı kıldığını vurgulayan 29 yaşındaki erkek katılımcı, şunları söylemiştir: *“Bence hayatın amacı bu. Anlamı da Allah'ı razı etmek. Halka hizmetin, niyet başkalarına yaranmak değilse, hakka hizmet olduğunu biliyorum. Ben de mevcut şartlar içerisinde, sahip olduğum gelişmelerle böyle bir yaşam sürmeye çalışıyorum. Sahip olduğum ne varsa, elimden geldiğince yaptığım söylenmese de imkânlar dâhilinde yetebildiğim güç, kudret, kuvvet çerçevesi içerisinde araç gereçleri bu yolda sarf etmeyi hayatın anlamı, amacı görüyorum.”*

Benzer biçimde hayatın anlam ve amacının, gündelik eylemler ve hedeflerin ötesinde dini bir zemine dayandığını ifade eden 24 yaşındaki erkek katılımcı, durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Herkes farklı bir hayat yaşıyor. Büyüyoruz, iş sahibi oluyoruz, para kazanıyoruz, ölüyoruz ama bana göre bu kadar kısa bir amaç, sebep olamaz. Olsaydı basit bir hayat olurdu. Bana göre dindir. Dine uygun yaşamaktır.”*

Süreklilik arz eden mevcut bir arayış olsa da bireyin nihai amacının dini bir değer taşıdığını belirten 27 yaşındaki kadın katılımcı ise şunları belirtmiştir: *“Hala arayış içinde olsam da inançlı biri olarak bir kulluk görevim var.”*

23 yaşındaki bir diğer kadın katılımcı ise şunlara değinmiştir: *“İnançlı biriysen, inancına uygun yaşamak, inancının söyledikleri hayatının anlamı ve amacı olur, ona göre yaşarsın.”*

Yanıtlar doğrultusunda ortaya çıkan bir diğer kod ise kalıcı bir iz bırakmak

hakkındadır. Bu doğrultuda 22 yaşındaki erkek katılımcılardan biri, iz bırakmak ve hayatın anlamı konusunda şunları ifade etmiştir: *“O yüzden hayatım boyunca iz bırakan biri olmak istedim. Hayatın amacı da iz bırakıp ileriki nesillere aktarabilmemiz. Bu, büyük bir şey başardığım anlamına gelir.”*

Aynı katılımcı bir başka ifadesinde ise benzer bir duruma değinerek iz bırakma konusunu şu şekilde ele almıştır: *“Hayat gayeme ulaşabilmeyi, dünyadan gittikten sonra arkamdan iyi konuşulabilecek ve uzun süre anlatılabilecek biri olmayı istiyorum. İyi biriydi, çok fazla kişiye dokundu, başarısını gösterdi desinler.”*

28 yaşındaki bir diğer erkek katılımcı, iz bırakmaya dair şunları belirtmiştir: *“Bana, gök kubbede hoş bir sada bırakmak gibi geliyor. Güzel anılar yaşamak, güzel bir şeyler geride bırakmak, dünyayı bulduğumuzdan hoş bir yer haline getirerek ayrılmak temel olarak hayatın anlamı.”*

Anlam ve amacın, arkada bir eser ve işaret bırakmak olduğunu belirten 22 yaşındaki erkek katılımcılardan biri ise ifadelerini şu şekilde dile getirmiştir: *“Kayda değer bir şeyler bırakarak gitmek bu dünyadan, bence hayatın amacı bu. Mesela sanatçılar eser bırakır ya, bizde de böyle hani bir iki küçük nokta mesela bizden bahsedilecek hatırlayacakları bir şeyler bırakmak. Hayatın amacı, dolu dolu istediğimiz gibi yaşamak ama her şey tabi istediğimiz gibi olmaz. Zaten hayatımızı istediğimiz gibi, istediğimiz doğrultuda yaşarsak olumlu geri dönüşler alırız. Bu da kayda değer şeyler bırakır arkamızda.”*

Konuyla ilişkili olarak, 27 yaşındaki erkek katılımcı tarafından yapılan başka bir değerlendirme şu şekildedir: *“Hayatın amacı bence geride güzel şeyler bırakmak. Paradan ziyade insanlarla olan iletişimin, kime ne kadar dokunduğun, elinden geldiğince büyük hatalar yapmadan yaşamak.”*

Anlam ve amaç tanımları, bahsedilen kodlar dışında “duyguları yaşayıp deneyimleme”, “dünyevi ve uhrevi iki farklı anlam arayışı”, “öğretmek ve örnek olmak” ve “insanları mutlu etmek” şeklinde başka kodlarla da tanımlanmıştır.

Bunlardan ilki olan duyguları yaşayıp deneyimleme açısından katılımcılar, hayatı

doyasıya yaşamak, yalnızca güzel değil acı verici deneyimleri de hissetmek ve böylece bütüncül bir anlamın parçası olmak şeklinde yorumlamışlardır. Bu bakımdan kişi, hayat ile bütünleşme gayreti içerisinde. Anlam ve amaç tanımını bu doğrultuda yapan 23 yaşındaki kadın katılımcılardan biri, durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Benim için hayatın anlamı yaşamak ya... Yani hayata geldiysek her şekilde üzüntüyü de mutluluğu da öfkeyi de yaşamalıyız ve yaşarken o lezzeti bulmak bence hayatın amacı. Hepsinde, yaşadığın her farklı duyguda bir şeyler hissedebilmek, anlamı oluyor.”*

4.2.1. Hayatın Anlamına Yönelik Algılar Alt Teması

Katılımcılar değerlendirildiğinde, birçoğunun hayatın bir anlamının olduğuna yönelik ifadelerde bulunduğu görülmüştür. Bu katılımcılardan olan 22 yaşındaki erkek gönüllü, durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Her insanın kırılma noktası olur. Böylece olgunluk kazanırsın. Ben de sonradan hayatın anlamı olduğunu düşünmeye başladım.”*

Anlam noktasını dini kimliği ile ele alan 29 yaşındaki erkek katılımcı ise hayatın anlamına yönelik algısını şu bakımdan ele almıştır: *“Hayatın anlamının ve amacının olduğunu düşünüyorum. Özellikle kendimi Müslüman olarak tanımladığımdan anlam ve amacın daha önemli olduğunu düşünüyorum.”*

Anlamın varlığına ilişkin kabul, katılımcıların büyük bir kısmında olmasına karşın bu anlamın temelde ne ile ilişkilendirilerek var edildiği noktası, değişiklik göstermektedir. Bu doğrultuda dünyaya gelmenin, anlam ve amaç basamaklarını çözümlemeyi zorunlu kıldığını belirten 20 yaşındaki kadın katılımcı, şunları dile getirmiştir: *“Kesinlikle var. Dünyaya bir amaç üzerine geldiğimizi düşünüyorum.”*

Benzer şekilde 25 yaşındaki kadın katılımcı, konu hakkındaki görüşlerini ifade ederken şunları belirtmiştir: *“Bu dünyada hiçbir şeyin boşu boşuna yaratılmadığını düşünüyorum o yüzden burada olmamızın bir amacı var.”*

İlişkili biçimde hayatın anlamını işlevsellik açısından değerlendiren 26 yaşındaki diğer bir kadın katılımcı, şunları söylemiştir: *“Hayatın anlam ve amacı var tabii ki. Olmasaydı yaşantımız işlevsel olmazdı. Hayatımızı idame ettiriyorsak kurulu bir düzen*

içerisinde götürmemiz gerekiyor. O yüzden var.”

Hayata yönelik bir anlamın varlığı konusunda benzer ancak anlamın neyi karşıladığı noktasında farklı bir durumu işaret eden 21 yaşındaki kadın katılımcı, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Anlamı konusunda ise hayatın özü bence biraz yolda olmanın keyfini çıkarmak.”*

Katılımcıların diğer bir kısmı ise hayata ilişkin anlamın, değişken bir yapı olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda anlama yönelik sürekli bir değişikliği ifade eden 22 yaşındaki erkek katılımcı, durumu şu şekilde belirtmiştir: *“(…) ama bu anlam ve amaç, yaşadığımız olaylara göre değişkenlik gösterebiliyor. Hayatın anlamı budur dediğim şeye bir ay sonra farklı cevap verebilirim. (...) Bu şekilde spontane gelişimlerle ilerlediğimden, genele vurabileceğim hayat amacım ve anlamım olmadı. Yaptığım işlerde ve düşüncelerimde bir değişkenlik oluyor sürekli.”*

Benzer bir temelde, anlamın tecrübe, ilişkiler ve bireysel boyutta gerçekleştirilmiş keşiflerle edinildiğini ifade eden 22 yaşındaki erkek gönüllü, bu yönüyle anlamın dinamik yanını ortaya koymuştur. Böylece anlamın ve amacın deneyimlerle kazanıldığını ifade ederek durumu şu şekilde vurgulamıştır: *“Hangi değere ne anlam yüklüyorsa kişi, onun doğrultusunda bir yol çiziyor. Bu değerler de toplumdan, çevreden veya sosyal medya aracılığıyla şekilleniyor. Bir analiz süzgecinden geçirip bir sonuca varmada yardımcı oluyorlar. Bir çıkış noktası bazen bir kitap veya söz, olay... Bunları değerlendirerek kendime pay biçip anlam yüklemeye çalışıyorum.”*

4.2.2. Hayata Yönelik Bakış Açıları Alt Teması

Bu alt tema kapsamında hayata yönelik bakış açısının iç ve dış faktörlerle değişkenlik göstermesi konusunda görüş belirten 29 yaşındaki erkek katılımcı, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Nasıl saçımızın rengini, şeklini, gözümüzün şeklini genetik faktörlere, aynı zamanda mizaç gibi tam olarak genetiğe yüklenmeyecek şeyleri tevarüs ediyorsak, bunlarla birlikte içerisinde bulunduğumuz halk ile ortak bir tarihi, coğrafyayı, dili, dini, bakış açısını da tevarüs ediyoruz. Tabi bu miras olan şeyle beraber zihniyetimiz var. Sonuçta üzerimize boca edilen şeylerin taşındığı bir kova değiliz. Bizde içkin olan bazı dinamikler var.”*

132

bakış açısının boyutunu oluşturmaktadır. Katılımcılardan 29 yaşındaki erkek gönüllü, görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: *“Hayata din eksenli bakıyorum. Her insanın bir dininin olduğunu düşünüyorum. Ana yol benim için İslam. Başkaları için başka şeyler olabilir. Kimisi için zevk, keyfi olabilir. Kimisi için başka ideolojiler, kimisi için vatani, milleti, ırkı olabilir. Benim referans edindiğim nokta, benim anladığım şekliyle Allah'ın dini. Dolayısıyla olaylara, davranışlarıma bu zaviyeden bakmaya çalışıyorum.”*

Hayatın anlam ve amacını din üzerinden ele alarak bakış açısının da bu yönde şekillendiğini belirten 21 yaşındaki kadın katılımcı, şunları ifade etmiştir: *“Asıl amacımız ahirette mutlu olmak. Bizim yerimiz orası ve insandaki anlam arayışı, sürekli eksiklik hissetmemizin sebebi oralı olduğumuz için yani asıl memleketimizi bilmediğimiz için.”*

Benzer açıdan 24 yaşındaki bir başka erkek katılımcı ise şu ifadelerde bulunmuştur: *“Hayatın anlamını din olarak tanımladığımdan bakış açım da bu yönde geliyor. Hayatımı dini yöne doğru evriltmeye çalışıyorum.”*

Bakış açısının çeşitli nedenlerle değişebileceğini ifade eden katılımcı grubu ise bireyin edindiği tecrübe ve yaşam olayları doğrultusunda, bakış açısında çeşitli değişikliklerin gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Bu doğrultuda yanıt veren 20 yaşındaki kadın katılımcı, şunları dile getirmiştir: *“Şey var ya hayatım şu sezonda bu sezonda gibi... O sezonların hepsinde çok farklı bakış açıları var (...)”*

Bakış açısında, hayatındaki olumsuzluklar ve çeşitli yaşantılar ile değişimler meydana geldiğini ve bunlarla dünyayı, eskisinden çok daha farklı okuduğunu ifade eden 19 yaşındaki başka bir kadın katılımcı ise şunları belirtmiştir: *“Bunu 15 yaşımdan öncesi ve sonrası olarak tanımlıyorum. Önceki kısım için çok anlık yaşayan ve asla din vs. şeylerle ilgisi olmayan, araştırmayan ve tamamen sosyal medyayla hareket eden, bakış açısı tamamen dışarısı olan biriydim. Medyanın bakışı neyse benimki de oydu ki bence şu an birçok genç böyle. Bir de hastalığımın kritikleşip ciddi bir ameliyata girdiğim bir süreç var. Ondan sonra bakış açım olgunlaştı. İnsanları üzmemeye dikkat ediyorum artık. Onların düşüncelerini çok takıyordum artık takmıyorum. Bakış açım da bir şeyleri takmayan bir hal aldı.”*

Benzer şekilde 29 yaşındaki bir diğerk erkek katılımcı ise şunları belirtmiştir: “29 yıllık bir hayatım ve bakış açım her yaşta farklı şekilde. Bazı yaşlarda daha olgunlaşabiliyor.”

4.2.3. Hayatı Anlamlandırma Farklılıklar ve Benzerlikler Alt Teması

Bu alt tema kapsamında öncelikle katılımcıların bir kısmı, aile ile benzerlikler noktasında, hayatı anlamlandırmaya yönelik yaklaşımlarının yakınlık barındırdığını ifade etmiştir. Böylece aile içi bilgi ve değerk aktarımının, bireyler arasında ortak bir dil oluşturduğu vurgulanmıştır. Bunun ise hayatı anlamlandırma biçimi dahil pek çok noktayı etkilediği belirtilmiştir.

Bu doğrultuda bireyin farklılıklarda bile ortak bir nokta bulabileceğini dile getiren 22 yaşındaki erkek katılımcı, şu ifadeleri kullanmıştır: “Ayrı dñnyaların insanıyız desek de mutlaka onunla bile ortak nokta bulursunuz. Ailem ve arkadaşlarım konusunda çok ortak noktam olduğunu düşünüyorum. (...) Ailemle de büyüme sürecimde mutlaka ortak noktalarım oldu.”

Benzer bir şekilde aile içerisinde ortaklıklar ve benzer değerklerin mevcut olduğunu ifade eden 20 yaşındaki erkek gönüllü, şunları söylemiştir: “Evet, kesinlikle. Herkes ailesinden gördüğünü bir yaşa kadar sürdürüyor o yüzden net bir şekilde ortak değerkler olduğunu söyleyebilirim.”

22 yaşındaki başka bir erkek katılımcı ise aileye yönelik benzerlik boyutunu aşağıdaki ifadelerle dile getirmiştir: “Evet, biz mevcut ortamımızın, çevremizdeki insanların bir ürünü olarak ortaya çıkıyoruz. İster istemez onlar bizim düşünceimizi şekillendiriyor. Mesela akrabalarım, babam, annem... Onların olaylara yaklaşım tarzı... Onu alıyorsun. Beni bayağı etkiliyor. Ben babamla annemden, bana uygun, insanlık için de faydalı olan özelliklerini örnek almaya çalışıyorum. Almaya çalışırken de düşünce sürecinden geçiyor. Ortaokulda bir hocam, size baktığımda anne babanızı görüyorum, derdi.”

Kişinin ailesinden aldıklarını, hayatının belli bir noktasından sonra yine onlara benzeyerek sergileyeceğini vurgulayan 19 yaşındaki kadın bir katılımcı ise şunları

söylemiştir: “Çok uzun bir süre böyle düşünmüyordum ama bence çok aykırı büyümüyorsa veya çok baskı yoksa kişi, işin sonunda ailesine dönüşüyor.”

Katılımcıların bir kısmı ise hayatı anlamlandırma açısından benzerlikler ve farklılıklar konusunu, farklılıklarda ortak nokta bulma bakımından ele almıştır. Bu doğrultuda birey, hayatı anlamlandırma gibi pek çok konuda kendisinden farklı olan ilişkilerde, ortak bir dil bulma çabasına odaklanmıştır. Benzer bir ifadede bulunan 22 yaşındaki erkek katılımcılardan biri, şunları dile getirmiştir: “Herkesle ortak bir değerim olduğuna ama kimseyle sabit bir değerim olmadığına inanıyorum. Değerlerin değişken olduğunu düşünüyorum. (...) Çevremde benimle uyumlu olan var olmayan var. Ben, benimle uyumlu olanlarla ortak değere sahibim. Ortak değerde olmayan insanlarla da başka anlamlarda bir ortaklığımızın olduğunu düşünüyorum. Yani benim için İslami ölçütler çok değerli, kıymetli ama ateist arkadaşım veya başka düşünceden arkadaşım ile konuştuğumda onunla ortak paydada bulduğum noktalar da oluyor ama bu her anlamda aynı paydayı paylaştığım anlamına gelmiyor, değişiyor.”

Benzer şekilde 29 yaşındaki bir başka erkek katılımcı ise durumu şöyle açıklamıştır: “Yani aynı düşünmüyoruz dediğim insanlar olduysa onların da benzer düşündüğünü düşünüyorum. Benim düşüncelerimle çok paralel olmasa bile belli yönlerden uzlaştığımızı, uyduğumuzu söyleyebilirim. Aynı coğrafyanın içinde, aynı kültürde yaşayan insanlarız.”

Farklılıkların ve benzerliklerin çeşitli boyutlarından ve her bağlamda değişiklik gösterdiğinden bahseden 28 yaşındaki erkek gönüllü, şu ifadeleri kullanmıştır: “Ortak değerlerim de ayrıştığım şey de var. Ben mahallemdeyken, ailemin içindeyken ortamın aykırısı, seküleri biraz, arkadaş grubumun da muhafazakarı, inançlısı gibiyim. Dolayısıyla ayrıştığımız yerler elbette oluyor hayata bakış, kavrayış itibariyle ama birçok ortaklık da söz konusu. Çatışmacı biri değilim uzlaşmacı bir kimliğim var.”

Farklılıkların, aynı zamanda ortak bir zemin de yarattığına değinen 21 yaşındaki kadın katılımcı, şöyle söylemiştir: “Evet düşünüyorum. Olmadığı noktalar çok oluyor ama bizi bir çatı altına toplayan İslam dairesi ve biraz milliyetçilik var. Herkesin kendine aldığı örfi ve İslami değerlerin birleştiği noktalarda uyumluyuz.”

Bir diğ er ifade ise arkadaşlar ile benzerlikler yaşama hakkındadır. Bu kapsamda katılımcılar, anlam kurma aşamalarında arkadaşlarıyla benzer değ er yapılarına sahip olduklarını vurgulamaktadır. Gelişimsel süreçte, yaş gruplarının benzerliğı ve akranlarla ortak bir dil paylaşımı yapmak, anlam edinme sürecini de etkilemektedir. Bu doğrultuda 22 yaşındaki erkek katılımcılardan biri, durumu şu şekilde belirtmiştir: *“Aileni seçemezsin ama arkadaşlarını seçersin. Belirli bir olgunluğına ulaşmış kişilerle arkadaşlık yapmayı seviyorum. Dolayısıyla ortak noktalarımız da oluyor.”*

Benzer bir noktaya değinen 29 yaşında diğ er bir erkek katılımcı ise şunları söylemiştir: *“Benim bulunduğum çevre tabi hayatımın çerçevesinde belli bir yere sahiptir. Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim noktasından hareket edersek, çevremi oluşturan kişilerin benim anlam arayışında veya hayat amacımda bir yer kapladığını söyleyebiliriz.”*

Akran çevresi ile değ erler konusunda ortaklıklar barındırdığını, bunun ise aile zemininde edinilen değ erler sistemi ile gerçekleştiğini ifade eden 26 yaşındaki erkek bir katılımcı, şunları söylemiştir: *“Ancak kendime uygun gördüğüm, anlaşılabildiğim arkadaşlarımı da bu doğrultuda seçtim. Dini inançlar konusunda, mesela ailemden aldığım bir bilgi var ve bu kabul edilmiş benim için bir şekilde. Bu ya da buna benzer şeylerle arkadaşlarımı ona göre seçmiş oldum.”*

4.2.4. Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri Alt Teması

Bu alt tema kapsamında katılımcıların bir kısmı, imtihan anlayışı çerçevesinde hayatı anlamlandırmaya yönelik yorumlarda bulunmuşlardır. Bu doğrultuda dünyaya gelmek, yaşamak ve ölmek kavramlarını değ erlendiren katılımcılardan 22 yaşındaki erkek, durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Bu, hayatımda bir akıştır. Bunları yaşayacağımı bilirim. Yine de doğruya, en yakın şekliyle ilerlemeye çalışırım. Bunların, hayatın tabi süreçleri olduğuna inanırım. Din kapsamında değ erlendiriyorum bunları çünkü hayatım boyunca edindiğim öğretilerin çoğ u dini öğretilerdi. Farklı öğretiler olsa da yine dinle bağdaşan ve uyan öğretileri kendime temel aldım.”*

Benzer bir biçimde hayatı anlamlandırma biçimlerini dini boyutta ele alan 29

yaşındaki diğer bir erkek katılımcı ise şunları söylemiştir: *“Hayatımı din ölçüsü üzerinde anlamlandırıyorum. Dolayısıyla yaşamak da ölmek de benim için bu zemin üzerinde bir anlam teşkil ediyor. Herkes için bu zemin değişebilir. Herkesin dinden anladığı farklı olabilir. Dolayısıyla benim için var olmak, yok olmak, yaşamak böyle. Bizi yaratıp, bu dünyaya gönderip sonra da hangimizin eylemi daha iyi olacak diye bakan Allah'ın dini, O'nun emir ve yasaklarına uyup uymama, yasakladığı şeylerden kaçınıp O'nu hoşnut edecek davranışlara yönelik bir zemin üzerinde benim için tüm kavramlar, manalar anlamlı oluyor.”*

Yaşama yönelik algısı, bağlı olduğu din tarafından tabi tutulduğu imtihan süreci ile şekillenen 22 yaşındaki erkek katılımcı, şu ifadelerle kendisini açıklamıştır: *“İmtihan olarak bakıyorum. Sana bir rol bahşedilmiş. Bu rolü ne kadar düzgün oynarsan sana kalmış. İyi veya kötü seçim yapmak senin elinde.”*

Tüm aşamaları imtihan çerçevesinde değerlendiren 22 yaşındaki kadın katılımcı ise şu şekilde aktarmıştır: *“Bu dünyada kazanacağımız şeylerle ahiretimizi inşa ettiğimizi düşünüyorum. Buradaki her şeyin oraya etki etmesi de bizi, bu dünyada yaşama açısından bazı sorumluluklara ve sınırlılıklara götürüyor. Bu da toplumsal yaşamı oluşturuyor. Yaşamı ve ölümü imtihan olarak görüyorum. Başıma bir kötü olay geldiğinde bu imtihan, buna sabretmem gerek şeklinde yaklaşabiliyorum böylece. Bu şekilde yaklaşmayınca işler daha da zorlaşıyor, vereceğim kararlar da bunda etkili olabiliyor.”*

Hayat sürecini anlama pratikleri kapsamında değinilen konulardan biri ise ölümdür. Bu bakımdan birey için ölümün kavramsal ve fiili olarak bireydeki karşılığına odaklanılmıştır. Bu doğrultuda ölümü olumlu bir olgu olarak değerlendiren katılımcılar kadar olumsuz anlam yükleyen katılımcılar da bulunmaktadır. Bunlardan olumlu anlam yükleyen grup, bu durumu bir aşama ve hayatın kaçınılmaz ve tabii bir sonu şeklinde yorumlamaktadırlar. Bunun yanında bu kişiler için ölüm kavramı, korkuyu çağrıştırmaktan ziyade hayatı anlamlı kılması bakımından önemli görülmektedir. Benzer yanıtlarla karşılık veren 25 yaşındaki kadın katılımcılardan biri, durumu şu şekilde ele almıştır: *“Ölmekten küçükken korkardım ama artık korkmuyorum. Mesela uçağa bindiğimde düşebilir ve ölebilirim diyordum artık korkmuyorum. Belki de biraz Allah'a yaklaştıktan sonra gelen bir*

rahatlık olabilir bu. O şekilde ölmekten korkmuyorum hatta bazen iyi ki ölmek var diyorum. Ölmek aslında sınavın bitişi diyebiliriz. Sınavın bitti, bekliyorsun ve bir değerlendirmeden geçiyorsun. Sınava giriyorsun bir saat süren var deniyor. O sınavın ömrü bitiyor bizim de aynı şekilde.”

Ölümü, yaşamı anlamlı kılmak bakımından ele alan 27 yaşındaki bir diğer kadın katılımcı, şu ifadelerde bulunmuştur: *“Sevdiğimiz bir insansa ölümü kondurmak istemeyiz. Böyle olduğu için her ikisi zıt gibi görünüyor. Yaşam ve ölüm... Evet öyle ama diğer taraftan da yaşamı sevebilmemiz için ölümün çerçevesinden bakmamız gerekiyor.”*

Benzer bir açıdan ölümü değerlendiren 21 yaşındaki bir başka kadın gönüllü, şunları söylemiştir: *“Bu noktada ölüm bizim için ait olduğumuz yeri bulmak, dönmek. Yaşamak da orası için mücadele etmek.”*

Ölümü olumlu değerlendiren katılımcılar kadar olumsuz bir anlam yükleyen katılımcılar da bulunmaktadır. Bu noktada katılımcıların bazıları bilinmezlik ve bir son olarak yorumlayarak kavrama olumsuz yüklemeler yapmaktadırlar. Böylece ölüm, bireyi tehdit eden bir olgu olması bakımından değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ölümün olumsuzluğu hakkında görüş bildiren 20 yaşındaki erkek katılımcılardan biri, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ölümü açıklamak zor. Kaçınılmaz bir son gibi. Her canlı ölümü tadacak. Aslında önemli olan doğduğun gün değil öldüğün gündür diye bir söz vardı. Arkandan insanlar ne der? Ne yaptın? Ne ettin? Ne buldun? Bunlar da önemli. O yüzden ölmek, doğmak ve yaşamaya göre beni biraz daha tedirgin eder. Yaptığınız şeylerin bir sonucu olacak. Cezasını çekecek veya ödülünü alacaksınız.”*

Benzer bir biçimde ölüme yönelik olumsuzluk ve bilinmezlik yüklemesi yapan 27 yaşındaki erkek gönüllü ise şunları söylemiştir: *“Ölüm, bu hayattaki en gerçek şey. Ben 2018’de babamı kaybettim. O zamandan beri ölümün hayattaki en gerçek şey olduğunu söyleyebilirim. Bir sonsuzluk. Hiçbir şeyin anlamının kalmadığı bir nokta.”*

Ölümü düşünmenin yarattığı kaygıdan kaçmaya çalıştığını ve kavramın kendisinde sıkıntı uyandırdığını belirten 20 yaşındaki kadın katılımcı, şu şekilde açıklamıştır: *“Ölümü çok düşünmüyorum. Acaba nasıl öleceğim veya ne kadar yaşarım gibi soruları hiç düşünmedim. Daha çok ana odaklanıyorum. Ya da ölümü düşününce onun kaygısını*

çekmemek için de düşünmüyorum olabilirim. Bu da galiba iyi hissettirmiyor, düşünmek istemiyorum. Ya da o kaygıyı yaşayacağıma inandığım için hiç yokmuş gibi davranıyorum”

Hayatı anlamlandırma pratikleri içerisinde katılımcıların bir kısmı yaşamı, anlam ve amaç odaklı ele almıştır. Böylece yaşamı, hayatın anlamının ile değerlendirerek yalnızca dünya üzerinde var olmak değil aynı zamanda var olmaya yönelik bir bilinç ve farkındalık halini de vurgulamışlardır. Bu açıdan 28 yaşındaki erkek katılımcıların biri şunları ifade etmiştir: *“Yaşamının bu noktada biraz daha anlamı var. Bunu öte dünya inancına bağlayamıyor gibi hissediyorum ama ölüm ve ölümü anlamlandıran kısımlardan birisi de o. Yani öteki dünya inancının olması hayatın, ölüme doğru giden kısmındaki eylemleri sizin için farklı kılabilir.”*

Hayata gelmeyi bir amaç ile açıklayan 20 yaşındaki bir başka kadın katılımcı ise yaşanan olayları, yaşamı ve ölümü bu kapsamda değerlendirerek hayatı, bir sınav süreci şeklinde değerlendirmiştir. Böylece şu ifadeleri kullanmıştır: *“Hepimizin geçireceği belirli imtihanlar var. Yaptığımız hareketler ve davranışlar sonucunda da hesap sürecimiz olacak. Elimden geldiğince iyi bir insan olmaya, iyi davranışlar sergilemeye çalışıyorum. Çünkü buraya gönderiliş amacımız zaten bunun üzerine.”*

Katılımcıların, anlam arayışı süreçleri, hayatı anlamlandırma pratiklerine yönelik ifadeleri ile ele alınmıştır. Bu konuda katılımcılardan 27 yaşındaki erkek, şunları söylemiştir: *“Dinle bağdaştırırsam dünyaya geliyoruz ve kaderimizi yaşıyoruz gibi bir şey söyleyebilirim. Fakat gerçekten dünyaya geliş amacımızı tam olarak anlamlandıramıyorum. Din dışında baktığım zaman o tarafı pek düşünmüyorum. Dünyaya geldikten sonrasında önümüze ne geliyorsa yaşıyoruz ama gerçekten dünyaya geliş amacımı bilmiyorum.”*

4.2.5. Hayata Bağlayan Araçlar Alt Teması

Hayata bağlayan araçlar konusunda yönlendirilen sorular doğrultusunda katılımcıların büyük bir kısmının dini referans aldığı görülmüştür. Bu bakımdan din, pek çok katılımcı için yaşama bağlayıcı ve onu anlamlandırmayı sağlayan temel bir olgu olarak nitelendirilmiştir. Benzer şekilde 29 yaşındaki erkek katılımcılardan biri şunları söylemiştir: *“Beni hayata bağlayan en önemli şey, bahsetmiş olduğum fikriyat. Ben o*

fikriyatla hayatı anlamlandırıyorum. Bütün anlamların, kelimelerin değerini onun üzerinden veriyorum. Dolayısıyla Allah'ı razı edecek, yeryüzünde hakkı, hakikati, iyiliği egemen kılıp zulmü yok edici bir yaşam tarzını arzuluyorum.”

29 yaşındaki diğer bir erkek katılımcı ise konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: *“Beni hayata bağlayan şeyin din olduğunu düşünüyorum çünkü bir yaratıcının olduğu düşüncesi, dünyaya geldikten belli bir süre sonra zuhur ediyor. Boşu boşuna, durduk yere yaratılmadığımız düşüncesine kapılıyoruz. Sonrasında din olgusu geliyor ki dünyaya bağlayan en önemli şeylerden biri.”*

İnancı ve ümidi aynı kümede ele alarak bireylerin eyleme geçmesini, inançlarını canlı tutmalarıyla ilişkilendiren 22 yaşındaki başka bir erkek gönüllü, görüşlerini şu şekilde aktarmıştır: *“İşte burada inanç ve ümit faktörü, bakınca gerçekten bu hayattaki en önemli faktörler gibi. Ben, kendimi de öyle benimsedim, çevremde gördüğüm birçok insan da öyle. Bir şeyler yapmak isteyen insanlar inançlarını hep diri tutuyorlar. İnanç, harekete dönüşüyor. İnanç diri olunca aksiyon da beraberinde gelince güzel şeyler çıkacağına inanıyorum. O yüzden hep inancı diri tutmak, ümitli olmak gerekiyor.”*

Benzer ifadelerde bulunan 20 yaşındaki kadın katılımcı ise durumu şu şekilde değerlendirmiştir: *“Öncelikle inancım. Aile de burada içine giriyor ama öncelikle inanç. Bu inanç bana, kendi canımı alma konusunda bile bir sınırlama getiriyor. Allah'a olan inancım beni bu hayatta yaşamaya ve hayatımı buna göre şekillendirmeye itiyor.”*

Bireyi hayata bağlayan araçlar konusunda din olgusuna eşlik eden bir diğer önemli yapı ise yakın ilişkiler olarak ifade edilmiştir. Birey, aile ve arkadaş çevresi gibi ilişkisel bağlamlara yönelik bir aidiyet duyarak yaşama ilişkin bağlılığını pekiştirmektedir. Bu doğrultuda fikir belirten 26 yaşındaki kadın katılımcılardan biri, şunları ifade etmiştir: *“Ailevi değerler, ilişkilerimiz çok önemli. Ailemin varlığı hayatımın en büyük anlamı. Onlarsız bir hayatı yani düşünebilmek bazen düşüncesi bile açıkçası böyle çok korkutuyor”*

Benzer şekilde durumu, aile ve arkadaşları içine alan yakın çevre açısından değerlendiren 21 yaşındaki kadın katılımcı, şunları dile getirmiştir: *“Mesela bir*

arkadaşınla gün boyunca vakit geçirip mutlu oluyorsun. O mutluluk hissi bile yaşamaya değer.”

Hayata bağlayan araçlar değerlendirildiğinde mevcut kaynaklar arasından en etkili olanını yakın ilişkiler şeklinde ele alan 24 yaşındaki erkek gönüllü ise şunları söylemiştir: *“Bana göre dünyevi şeylerden ziyade mesela ailen, hayata bağlayan en önemli etkenlerdendir (...).”*

Hayata bağlayan araçlar kapsamında diğer anlatı birimlerinden biri, sorumluluk ve sosyal bağlılığa yöneliktir. Böylece 28 yaşındaki erkek gönüllü, şu ifadeleri kullanılmıştır: *“Çevremdeki insanlarla beraber güzel bir yaşam sürmek istiyorum. Onların yaşamlarının iyiliği için çabalamak istiyorum. Aynı zamanda burada doğdum ve buradaki insanlar iyi olsun diye uğraşmak isterim. Bunun için çabalamayı, duruş sergilemeyi, direnç göstermeyi anlamlı buluyorum. Mutlu olmak, çevremdeki insanların benimle bu mutluluğu paylaşabileceği kadar bağ kurabilmek ve bulunduğum topraktaki insanların kendi mutluluklarını, mutluluk alanlarını var edebilmelerini sağlayacak özgürlük, zenginlik, refah gibi şeylere sahip olmaları.”*

Bireyin gelişimsel süreç boyunca edindiği öğretinin, hayattan beklentiler ve hayata bağlayan araçları da etkilediğini ifade eden 19 yaşındaki kadın katılımcı, şunları söylemiştir: *“Temelden nasıl yetişiyorsan ve ailen sana ne veriyorsa hepsi ileride, hayata bağlayan şeyler oluyor. Anne aşırı ders diyorsa mesela çocuk için de akademik kariyer bağlayıcı olur. Tam tersiyse mesela kız ev hanımı olmaya niyetleniyor bununla ilgili şeyler hayata bağlıyor.”*

Birey, hayata bağlayan araçları dışsal yapılarda aradığı gibi içsel mekanizmalarda da arayabilmektedir. Bunlardan biri, bireyin kendiliğidir. Söz konusu bağlayıcı unsurları kendiliğinde aradığını söyleyen 21 yaşındaki kadın katılımcı, bunu inançlarıyla ilişkilendirerek şunları aktarmıştır: *“Dediğim gibi yine günün sonunda kendim kalıyorum ve kendim için yaşamaya değer görüyorum. Kendim için yaşamak da kendimi bilmeye ve öğrenmeye gidiyor. Kendini bilen de Rabbin bilir. Yine o kapı da Allah’a çıkıyor. Böylece dediğim gibi başlangıç noktası kendim oluyor”* Bu ifade ile hayata olan anlamı kutsal bir boyutta ele alıp bunun ise kendini bilmekten geçtiğini dile getiren katılımcı, Marcel’in

ifadelerini doğrulamaktadır. Ona göre insana dair her soru işareti, kutsal aracılığıyla gerçekleştiğinden kişinin kendiliğine ilişkin çözümlemeleri, Tanrı'ya yaklaşmasıyla mümkün olmaktadır. Böylece temel soru, bireyin kimliğine yönelik bir noktayı işaret etse de yolu Tanrı'yı tanımaktan geçmektedir (Magill, 1952/1971).

Kendiliğe yönelik bir diğer görüş ise 22 yaşındaki erkek katılımcı tarafından şu şekilde açıklanmıştır: *“Beni bağlamayan şeylere hayır diyebilmek de beni bağlıyor bu hayata. Çünkü hayır diyemezsem beni ilgilendirmeyen şeyleri boşa yaşamış olurum. Benim için değerli olan şeylere vakit bulamam. Onlara vakit ayıramamış olmak hem onlara hem kendime yaptığım bir haksızlık olur.”*

4.3. Özgürlük Teması

Özgürlük teması, bireyin özgürlüğe ilişkin bakış açısını, özgürlük algısının gelişim sürecini ve bu bağlamdan doğan diğer kavramlara odaklanmaktadır. Tüm bu yapılarla anlam sürecini sürdürmeye çalışan birey, özgürlüğün sağladığı geniş alanda hareket ederken aynı zamanda kaygı da duymaktadır. Varoluşçuluk, kaygıyı getiren yapılardan birini sorumluluk olarak değerlendirerek iki kavramı ilişkili görmektedir. Bu bakımdan insan, özgürlük alanının çerçevesinde eyleme geçer, eylemleri ölçüsünde sorumlu olur ve tüm aşama boyunca kimliğini inşa etmektedir (Yalom, 1980/1999). Böylece katılımcıların özgürlüğe ilişkin algılarında, bireysel eylem sınırsızlığı kadar bu eylemlerin sınırlandırılmasının gerekliliğine yönelik noktalara da değinilmiştir. Böylece kimileri için özgürlük, vazgeçilmez bir yapıyken kimileri ise kısıtlanması gerektiğinden bahsetmiştir. Dolayısıyla bu tema, özgürlük ve ilişkili bir diğer kavram olan sorumluluk kapsamında iki alt temada ele alınmıştır.

Bu doğrultuda oluşan alt temalardan ilki “özgürlük tanımları” şeklindedir. Söz konusu alt tema kapsamında bireyin, özgürlüğünün sınırları ve bu sınırların getirdiği sorumluluğu ne şekilde üstlendiği, kavrama ilişkin algısına göre değişmektedir. Bu doğrultuda alt tema kapsamında, bireyin özgürlüğe ve özgürlükle beraber şekillenen diğer kavram ağlarına yönelik algısını görmek amaçlanmıştır. Böylece katılımcılar, özgürlüğü çeşitli açılardan ele almışlardır.

“Özgürlük tanımları” alt teması altında oluşan kodlardan ilki ise “özgürlüğün ve

özgür seçimlerin mümkün olmaması” şeklindedir. Özgürlüğün ve özgür seçimlerin mümkün olmaması, katılımcıların çoğunluğu tarafından benzer şekilde ifade edilmiş bir yargıdır. Bu bakımdan kişinin özgürlüğünün ancak bir alanla sınırlı olabileceğini, sosyal çevre, kültürel bağlam gibi yapıların, zorunlu sınırlamalar getirdiği vurgulanmıştır. Özgürlük tanımlarının, yaşamın gerçekliği ve sınırlar baz alınarak yapılmış olduğu görülmektedir. Yalom (1980/1999), bu bağlamda özgürlüğü, bireyin kontrolü dışında gelişmesi açısından kaygı uyandıran bir yapı olarak değerlendirmektedir. Bunun yanında özgürlük alanının her zaman bir başka bağlam içinde olması sebebiyle, gerçek anlamda bir özgürlükten söz edilemeyeceğini vurgulamaktadır.

Verilen yanıtlar çerçevesinde oluşan kodlardan bir diğeri, “başkalarının alanlarını işgal etmeden istediğini yapmak” şeklindedir. Kod kapsamında özgürlük, mevcut sınırlar dahilinde bir başkasının zarar görmeyeceği bir alanda geçerli bir yapı olarak tanımlanmıştır. Bu noktada özgürlük sınırlarının birbirini teğet geçmesi ile sağlıklı bir özgürlük alanı mümkün olacaktır. Bu durum, özgürlük alanı ile etik arasında bir dengeyi de getirmektedir. Böylece özgürlüğün mümkün olmadığı görüşü ile kıyaslandığında, sınırların varlığını tanıyarak özgürlüğün de olduğunu savunan bir anlayış görülmektedir. Benzer şekilde Fromm (1941/1999), özgürlüğün bireysel ve toplumsal bağlamına vurgu yapmıştır. Bu doğrultuda ötekine zarar vermeden varlığını devam ettiren bir özgürlük, sorumluluk da taşımaktadır.

Özgürlüğü, tam bir bağımsızlık değil “kişinin kendi çizdiği sınırlarda istediğini yapması” kodu kapsamında değerlendiren katılımcılar, dengeleyici bir yaklaşım benimsemişlerdir. Bu bakımdan sınırlar, dışsal değerlere bağlı olarak değil içsel bir mekanizmanın ürünü olarak ortaya konmuştur. Birey ise kendisini, bu sınırlar içerisinde serbest bırakarak özgür kılmaktadır. Böylece içsel bir denge ve farkındalık hali ile özgürlüğün düzenleyici yanı söz konusu olmaktadır. Deci ve Ryan (2000), öz belirleme kuramı çerçevesinde psikolojik sağlamlığı, bireyin iç motivasyonu ile kendisi için çizdiği sınırlar ve ilkeler doğrultusunda hareket etmesi olarak ele almaktadır.

“Tam özgürlük için sorumluluk ve bağlılığın olmaması gerekliliği” kodu çerçevesinde fikrini savunan katılımcılar, bunlar olmadan mevcut bir yaşama isteğinin

gerçek özgürlüğü getireceğini ileri sürmüşlerdir. Böylece özgürlük, en saf ve yalın hali ile elde edilebilir görülmüştür. Bu bakımdan diğer görüşlerde ifade edilen, sınırlar dahilinde de olsa bir özgürlüğün mümkün olabileceği yorumu, bu yaklaşımda daha bireysel ve izole bir açıdan değerlendirilmiştir. Bu bakış açısına benzer şekilde Sartre (1943/2009) da kişinin özgürlüğü ölçüsünde var olabileceğini belirterek, bunun bir zorunluluk olduğundan bahsetmiştir. Böylece bireyin, tüm bağlarını reddedip yalnızlığı tadarak kendini sağlıklı bir ölçüde izole etmesiyle özgürlüğü yaşayabileceğini savunmaktadır.

“Özgürlüğün var olmaması gerekliliği” kodu kapsamında katılımcılar, özgürlüğün ortaya çıkardığı yalnızlık, sınırsızlık ve belirsizlik yapılarının bireysel ve toplumsal anlamda bir sorun yaratacağını belirterek özgürlüğün olmaması gerektiğini savunmuşlardır. İçerisinde sorumluluk da barındıran özgürlüğün bu doğrultuda reddedilmesi, söz konusu yükümlülüklerinden kaçma eğilimini göstermektedir. Böylece özgürlük, değer niteliğinde değil yönetilmesi güç bir zorluk olarak görülmektedir. Fromm (1941/1999), kişinin özgürlük tanımındaki farklılığın kaygı yaratabileceğini, bunun ise kendi özgürlüğünden kaçarak sonuçlanacağını belirtmektedir.

Bir diğer alt tema olan “eylemlerin sonuçları” noktasında ortaya çıkan özgürlük ile ilişkili bir kavram olan sorumluluk, eylemleri gerçekleştirme ve seçenekler arasında tercih yapma hakkına sahip olan bireyin, tercihlerinin yükümlülüğünü üstlenmesidir. Böylece bu alt tema, özgürlüğün kişi üzerindeki etkilerini, sorumluluk almaya yönelik bakış açılarını öğrenmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda kendi hayatına yön verme gücüne sahip olan birey, bu gücün sonuçlarına ilişkin sorumluluk yüklenme kapasitesine de sahiptir. Sartre, bireyin eylemde bulunarak bir seçim yaptığını ve bunun, bir özgürlük alanı yarattığını vurgulamaktadır. Bu açıdan Sartre’a göre birey, özgürlüğe mahkumdur (Çüçen, 2015). Katılımcı yorumları değerlendirildiğinde, özgürlüğe ve sorumluluğa ilişkin deneyimlerinin farklı anlamlar taşıdığı görülmektedir.

Bu bakımdan oluşan ilk kod “eylemlerden sorumlu olmak” şeklindedir. Bireyin, seçimlerinin sonuçlarıyla muhatap olması, sorumluluğu yine kendisine yüklemektedir. Bununla ilgili olarak sorumluluğunun bilincindeki birey, daha temkinli adımlar atarak çok boyutlu düşünmeye gayret etmektedir. Yalom (1980/1999), bireyin eylemlerinin

sorumluluğunu aldığı müddetçe özgür olabileceğinden bahsetmektedir. Eylemlerin sorumluluğu, özgürlük bağlamında değerlendirilmenin yanında, mutlak ve kuşatıcı bir sorumluluk alanından da bahsedilmiştir. Bu bakımdan katılımcıların bir kısmı dini, bir hesap verme anlayışına bağlarken bir kısmı ise sosyal bağlamda ele almıştır. Böylece sorumluluk bilinciyle hareket eden bireyler, bu doğrultuda özgürlük sınırları içerisinde daha etkin bir halde olacaktır. Varoluşçuluk da benzer şekilde bireyin, eylemlerinin ve hayatının her alanında bilinçli tercihler yapıp sorumluluk alarak kişinin, kendi hayatı üzerinde aktif rol oynamasını önemsemektedir (Yalom 1980/1999).

Katılımcıların ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda, “sorumluluğun etki alanınca sınırlı olması” kodu ile etki alanının içinde ve dışında farklı sorumluluk sahalarına değinilmiştir. Bu doğrultuda evrensel bir sorumluluktan değil duruma ve bağlama göre değişiklik gösterebilen bir sorumluluktan bahsedilmiştir. Bu şekilde daha kontrollü ve seçici bir sorumluluk algısından söz edilmektedir. Böylece kişinin, hayatı üzerinde söz sahibi olduğu geniş bir alana sahip olması kadar bu geniş alanın sınırlarının da olması ve bazı noktalarda edilgen olması, bireyi güvende hissettiren bir durumdur. Bu durum, Bandura’nın sosyal bilişsel kuramı ile ilişkilendirilmiştir. Bandura, bireyin eylemlerinin ve algılarının çevresel etkileşim ile geliştiğini söylemektedir. Böylece birey, davranışlarının sonuçları ile yüzleşir, bu sonuçlara yönelik öz düzenleme yapar ve genel perspektifte bir sorumluluk algısı şeması oluşturur. Kontrollü ve sağlıklı bir öz düzenleme ile birey, sorumluluklarının sınırlarını belirleyerek sorumluluk almak konusunda kendisini yalnızca etki boyutundaki alanlar ile sınırlandırmaktadır (Bandura, 1999).

4.3.1. Özgürlük Tanımları Alt Teması

Katılımcıların bir kısmı kavramı, özgürlüğün veya özgür seçimlerin tam mümkün olmaması bakımından değerlendirmiştir. Bu açıdan 20 yaşındaki erkek katılımcılardan biri, şu ifadeleri kullanmıştır: *“İnsanın tamamen özgür olabilmesi için yalnız ve soyutlanmış mı olması gerekir, diye bir soru geliyor aklıma. Öyle bir insan var mı? Yok. Çok yalnız insan vardır onlar da özgür müdür bilmiyorum. Onların da bağlı olduğu bir şey vardır. O yüzden tamamen özgürlük, mümkün değil.”*

Özgürlükten ve öteki ile muhatap olduğumuz her anın, özgürlüğü sınırladığına

değinen 28 yaşındaki diğer bir erkek katılımcı ise şunları söylemiştir: *“Değil. Özgürlüğün bir sınırı var. Ben bu sınırın varlığını kabul etmekle birlikte çok da benimsememeye ve reddetmeye gayret eden bir anlayışın içindeyim. (...) Mesela bunu tarif ederken, ailem yanımda olsaydı veya bu kaydı birilerine izletecek olsaydın veya ismim burada yer alsaydı bunların hepsi özgürlük alanıma müdahale eder. Dolayısıyla mutlak özgürlükten söz edemiyoruz.”*

Özgürlüğü dini inanç çerçevesinde değerlendiren 22 yaşındaki başka bir kadın katılımcı, özgürlüğün mümkün olmadığına ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: *“Tamamen özgür olduğumuzu asla düşünmüyorum. Her insanın bir sınırının olduğu ve çerçevesinin olduğu ortada. Tamamen sınırsız bir özgürlükten bahsedemeyiz. (...) Kişi, kendi bedeni üzerinde bile tamamen özgür değil. Bunu tamamen inancım çerçevesinde söylüyorum. Mesela din açısından kendini öldürmek bile mümkün değil. Bu yüzden tamamen saf bir özgürlükten bahsedemem”*

Özgürlüğü, yapılan seçimler bakımından ele alarak zorunluluklar ve hür irade noktasını kıyaslayan 25 yaşındaki kadın katılımcı, şunları dile getirmiştir: *“Özgür seçimler... Hayır sanırım. Bireysel olarak özgür seçimler yaptığımızı düşünsek bile bazen yaşadığımız ülke buna müsaade etmiyor. Y yapmak istediğin şeyle yapmak zorunda kaldığın şey farklı oluyor. İnsan, diğer boyutlardan göremiyor. Bu yüzden de özgür olduğunu sansak da hiç özgür olmayan, taklitler yapabiliyoruz.”*

Bir başka açıdan, başkalarının alanlarını işgal etmeden istediğini yapmak olarak değerlendirilen özgürlük anlayışı, özgürlüğün mümkün olduğunu ancak bunun, bir başkasının sınırıyla kısıtlanmış bir alan ile mümkün olduğundan bahsedilmiştir. Bu doğrultuda 22 yaşındaki erkek katılımcılardan biri, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bir tabir vardır ya birinin özgürlüğüne taciz etmediğin sürece özgürlük alanındasınızdır. (...) Benim düşünceme göre sistemler olmak zorundadır ve sistemlerin koyduğu kurallar sadece özgürlük kavramındaki bir kişinin sınırını taciz ile değil kendi sınırlarını belirleyen, ona bir çizgi çeken konumda olması gerekiyor.”*

Benzer şekilde 29 yaşındaki bir başka erkek katılımcı ise özgürlüğün sınırları ve

mümkün olup olmaması hakkında şunları dile getirmiştir: “Özgürlüğü, insanların can, mal, namus, mülkiyet ve fikir açısından tam koruma altında olmasıyla beraber belli meşru çerçeveler içerisinde istediklerini yapabilmesi olarak ifade edebilirim. Temel hak ve hürriyetlerinin verilmesi. Bunlarla beraber meşru bir çerçevede, istediklerini yapabilmesi. (...) Dolayısıyla, bu multifaktör antitelerin tesiri önemli bir yer teşkil ediyor insanların seçimlerinde. Bunlar asla yadsınamaz ama bütün bunlara bakarak, özgür bir insanı konuşuyorsak özgür bir seçimin olmadığını da söyleyemeyiz. Çünkü bütün bunların sonucunda o kişi A cismini veya B cismini tercih ediyor. Bu yüzden özgür seçimin var olduğunu söyleyebilirim.”

Özgürlüğün, sınırlar çerçevesinde mümkün olduğunu ifade eden 28 yaşındaki erkek katılımcı ise konuya şu şekilde değinmiştir: “Başkalarının özgürlük alanına dâhil olmadığını müddetçe genişletebileceğin bir alan özgürlük. Yani özgürlük şu an sana bir şey ifade etmemdeki, düşünmemdeki, dile getirmemdeki her şey aslında.”

Katılımcıların bir kısmı için ise özgürlük, kişinin kendi çizdiği sınırlarda istediğini yapması şeklinde tanımlamıştır. Bu açıdan birey, kendi özgürlük sınırını kendisi belirleyerek içsel kaynakları ile öz düzenleme sürecine girmektedir. Bu şekilde bir özgürlük alanından bahseden 21 yaşındaki kadın katılımcılardan biri, şu ifadeleri kullanmıştır: “İnsan, biraz çizdiği sınırlar çerçevesinde özgürdür. Onun dışına da çıkabilir ama bu risktir, göze alması gerekir. Özgürlük, kişinin kendi dünyasında çizdiği sınırlar içerisinde istediği davranışları yapabilmesi, diyebilirim. Bu sınırlar da kişinin dünyaya bakış açısına göre çizilir. Bu dini veya örfi olabilir.”

Özgürlüğü, bir başkasıyla arasına koyduğu sınır olarak ele alan 19 yaşındaki bir diğer kadın katılımcı ise şunları söylemiştir: “Artık hayır diyebildiğim kadar özgür olabildiğimi düşünüyorum. Biri benden bir şey istediğinde hayır diyebilmem, insanları reddedebilmem. Ki bu bakımdan çok özgür biri değilim. Şu üzülür bu kırılır gibi... Hayır, diyebilmek ve sınırlarının olması şeklinde anlamlandırıyorum.”

Kişinin inşa ettiği ve anlama ilişkin arayışının temeli olarak tanımladığı bir özgürlük ifadesi kullanan 26 yaşındaki başka bir kadın katılımcı, görüşlerini şu şekilde dile

getirmiştir: “Özgürlüğü, kişinin kalıplara bağlı değil kalıplardan yola çıkarak kendisince oluşturduğu bir anlam arayışı olarak yorumluyorum. Kişinin özgür olması demek, ideolojilerine uygun şekilde, yaşamını bağımsızlık adı altında yorumlayabilmesi ve yaşayabilmesidir.”

Tam özgürlük için sorumluluk ve bağlılık olmaması gerekliliğini savunan katılımcılar ise özgürlüğün bir sınırı olduğunu ifade eden görüşün aksine herhangi bir sınırın, bu kavram için tehdit oluşturduğunu belirtmektedirler. Bu doğrultuda görüş belirten 20 yaşındaki erkek katılımcılardan biri, şu ifadeleri kullanmıştır: “İnsan bir şeye bağlıysa özgür olması mümkün değil bence ve bağlı olmak da zorunda. Tamamen özgür olmak için sorumluluğunun olmaması lazım, bu imkânsız. Mesela bir yere gideceksiniz, geride bıraktığınız bir aileniz var ve aklınız ondaysa özgür olamıyorsunuz.”

Benzer şekilde insanın, var olan sınırları ve bağlayıcı her noktayı elimine ederek özgür olabileceğine, bunun mümkünlüğü ölçüsünde bir özgürlükten söz edilebileceğine değinen 29 yaşındaki erkek gönüllü, şunları dile getirmiştir: “Bizi bağlayan şeylerden kurtulduğumuz ölçüde özgürüz. Aile, malımız, canımız olur bazı şeylerin korkusu olur bizde. İşte tüm bu şeylerin korkusundan kurtulduğumuz ölçüde özgürleşebiliriz. Elimizin altında bulunan veya sahip olduğumuz her şey bizi bağımlı yapmıyorsa o kadar özgür olduğumuzu ve özgürlük seçimler yapabildiğimizi düşünüyorum.”

Özgürlüğe ilişkin başka bir görüş ise özgürlüğün var olmaması gerekliliğine yöneliktir. Bu katılımcılardan 22 yaşındaki erkek, şunlara değinmiştir: “Sistemler vardır kişilerin ve ideolojilerin kabul gördüğü ve bunlar doğrultusunda sınırlar çizilmiştir özgürlüğünü engellemek için ama engelleyici sistemler genel olarak insanın hayatında daha köklü bir yola girmemesi için çekilmiştir. Benim için de genel hatlarıyla bu ama özgürlük dediğimiz şeyin varlığına inanmıyorum. Daha doğrusu kafamızdaki özgürlük anlayışı tam bir özgürlük değil. (...) Kişinin tam anlamıyla asla özgür olamayacağını, olursa yalnızca sapabileceğini ve tamamen özgür bir kişiliğin mümkün olmadığı düşüncesindeyim. (...)”

Daha önce değinilen kuralların ve sınırların, özgürlüğü kısıtlamaktan ziyade ortadan

kaldıracağını, kuralların gerekli olduğunu ancak kurallar varken özgürlükten söz edilemeyeceğini ifade eden 23 yaşındaki kadın katılımcı, şunları söylemiştir: “(...) özgür olsak kural olmaz, aşırı özgürlük takıntılı insanlar yaşayamaz. Bence o yüzden özgür olmamalıyız. Mutlaka toplumda kurallar ve dengeler görülür. İnancıma göre bunu yaşayabilir, kendime bir özgürlük alanı çizebilirim. O yüzden bence herkes özgür olmamalı.”

Özgürlük teması altında değinilen alt temalar ve kodlara ilişkin katılımcı yorumlarına, devam eden bölümde yer verilmiştir.

4.3.2. Eylemlerin Sonuçları Alt Teması

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, eylemlerin tamamından sorumlu olunduğu hakkında ortak bir noktada ifade vermişlerdir. Bu bağlamda 22 yaşındaki erkek katılımcılardan biri, şu ifadeleri kullanmıştır: “Hepsinden kendimiz sorumluyuz. Önümüze bin tane yol gösterilse de birini seçip sonuçlarına katlanmak zorundayız. Bu yoldan iyi ya da kötü bir sonuç alıyoruz. Kötü olursa öğreniyoruz, iyi olursa üstüne ekleyerek daha iyisine çabalıyoruz. Yaptığımız tüm eylemler tamamen bize bağlı. Bu kötü de olabilir iyi de. Bundan sen sorumlusun. Dış etmenler illa oluyor. Yine de bunda bile kendi kararını veriyorsun. Karşı çıkabilirsin, diretebilirsin. Boyun eğiyorsan bu senin tercihin oluyor.”

Eylemler üzerindeki sorumluluğunu, dini bir perspektiften ele alan 22 yaşındaki erkek katılımcı, şunları dile getirmiştir: “Her anından, dakikasından zerre zerre sorumluyuz. Bir ayet var kim zerre kadar iyilikte bulunursa onun karşılığını görecektir, zerre kadar kötülük yapan da karşılığını görecektir. Bu noktada eylemlerimizin her zerrinden sorumluyuz. (...) İrademizi, hareket mekanizmamızı oluşturan kendimiziz, bir şeyi isteyerek yapmaya çalışıyoruz ancak bunu istediğimiz takdirde yapabiliriz de yapamayabiliriz de. Yaptığımız takdirde ulaşılacak kötü sonuçlar ve iyi sonuçlar yine bizim hanemize yazılır.”

Eylemlerin, kişilik inşasındaki rolüne değinerek, sorumluluk almanın sosyal bağlamına vurgu yapan 24 yaşındaki erkek katılımcı, şunları söylemiştir: “Yüzde yüz hepsinden sorumluyuz diyebilirim. Eylemlerimiz zaten bizi, bulduğumuz kişiliğe büründürüyor. Mesela ben buyum, hareketlerim beni bu yapıyor. Karşımdaki insan ona

göre beni yargılıyor. Değer yargılarına göre yargılıyor. Ya şöyle söyleyeyim, biz ana karakter, direkt etki ediniz.”

Özgürlük ve sorumluluk ilişkisini varoluşçuluk ile benzer şekilde değerlendiren 26 yaşındaki başka bir kadın katılımcı, şunları ifade etmiştir: *“Tamamından sorumlu olduğumuzu düşünüyorum. Özgür olmamız bile bir sorumluluk getiriyor.”*

Sorumluluğu, özgürlük alanı çerçevesinde değerlendirerek eylemlere ilişkin bir yükümlülükten bahseden 20 yaşındaki kadın bir katılımcı ise şunlara değinmiştir: *“Tamamından sorumluyuz çünkü hepsini biz gerçekleştiriyoruz. Tabi ki de dış etkenler olabilir ama bunları yapanlar biziz ve tüm sorumluluk bize ait.”*

Eylemin sonuçları, sorumluluğun etki alanınca sınırlı olması bakımından ele alınarak bireyin tamamen özgür ve müdahil olduğu noktalarda mevcut olan bir sorumluluk sahasına değinilmiştir. Bu doğrultuda yorumda bulunan katılımcılardan 29 yaşındaki erkek gönüllü, şunları dile getirmiştir: *“Yapabiliyor oluşlarımız kadarından sorumluyuz. Bunlar birçok şeye göre değişir. İçerisinde bulunduğumuz maddi, manevi duruma, gücümüze, niyetimize göre değişir. Yine de bütün bunların sonucunda ortaya çıkan fiilin doğruluğunu değerlendirecek merci Allah olduğu için kişinin yapabiliyor oluşu ile ilgili.*

Sorumluluğun, bireyin belirlediği alan ile sınırlı kalması konusuna değinen 28 yaşındaki diğer bir erkek katılımcı ise şunları söylemiştir: *“(…) Dolayısıyla kendi hayatımızı ona göre inşa etmek ve bunun güç kazanması, toplumsal değişim yaratabilecek bir şey. Yani kendi sınırimız veya sorumluluğumuz kendi alanımızda ibaret sadece.”*

Sorumluluk ve özgürlük sınırını dini inanç boyutu ile ele alan bir katılımcı, sorumluluğun da özgürlük gibi sınırlara sahip olduğunu ifade etmiştir. 22 yaşındaki erkek katılımcı bu durumu, şu sözlerle açıklamıştır: *“Ben bir olaya kalkıştığımda elimden geldiğince son safhasına kadar çaba gösteriyorum. Ondan sonra bakıyorum en sonunda bir yaratıcıya bağlıyorsun meseleyi çünkü insan orada acziyetini hissediyor. Mesela bakıyorsun çoğu peygamber, Allah'ın sevdiği kulları olmasına rağmen acılardan geçiyorlar. Bu da eylemlerimizin ve yaptıklarımızın bir yere kadarının elimizde olduğunu gösteriyor. Ondan sonrası takdir-i ilahi oluyor. Bana göre pek bir etkimiz yok aslında zaten*

önceden çizilmiş bir kader mevcut sen de sana verilmiş rolü oynuyorsun.”

Benzer bir biçimde 24 yaşındaki kadın katılımcı ise konuyu şu şekilde ele almıştır: *“Seçtiklerimiz kadarından sorumluyuz. Çünkü aslında inancımız da bize yolu yürümemiz gerektiğini söylüyor. Yolum sonundan hiçbir zaman sorumlu değilsin ama yolu nasıl yürüdüğünden sorumlusun. Yargılanacağımız yer, yolu nasıl yürüdüğümüz. O yüzden bence önemli olan nasıl yürüdüğün.”*

4.4. Başa Çıkma Stratejileri Teması

Beliren yetişkinlik döneminde yoğun şekilde yaşanan anlam arayışı ile birey, arada kalmışlık duygusu, belirsizliğe yönelik tahammülsüzlük, kaygı ve sıkıntı hali içerisinde bulunmaktadır. Bu doğrultuda anlama yaklaştığını sandıkça karşısına çıkan yeni sorgulayışlarla belirsizlik hali süreklilik kazanacaktır. Böylece sarsılan önceki değer yargıları ve anlama dair karmaşıklık, süreci sağlıklı atlatmak adına başa çıkma stratejilerini de zorunlu kılmaktadır. Varoluşsal yaklaşım, bireyin anlam arayışı basamaklarında ortaya çıkan kaygı mekanizmaları ile baş etme stratejilerinin, varoluş biçimine de katkı sağladığını belirtmektedir (Yalom, 1980/1999). Bu bağlamda katılımcı yanıtları değerlendirildiğinde ortaya, bireysel ve dini başa çıkma ile sosyal ve profesyonel destek alma yapıları çıkmıştır.

“Başa çıkma stratejileri” teması altında şekillenen kodlardan ilki “bireysel başa çıkma” şeklindedir. Bu alt tema değerlendirildiğinde, katılımcıların içsel ve dışsal kaynakları benimsedikleri görülmüştür. Kaynakların yönü kadar hangi amaca hizmet ettiği de önem taşıdığından katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde, kimileri sorunu görmezden gelme eğilimindeyken kimisi ise kendine yönelerek içgörü kazanma gayretine girmektedir. Bu açıdan bireysel başa çıkma, diğer tüm başa çıkma biçimlerinden daha içe dönük bir yapıdır. Bu yönüyle ise öz farkındalığı artırmak, varoluşçuluğun değindiği otantiklik boyutu ile bir bilinçli farkındalık halini mümkün kılacaktır. Varoluşçu yaklaşım, bunun anlam edinimiyle ilişkili olduğunu dile getirmiştir.

Bireyin büyük problemleri, küçük hazlarla erteleme çabası kimi zaman anlam arayışı noktasında erteleme ve görmezden gelme işlevi görürken kimi zaman ise anlam üretmenin başka bir yolu olarak işlev kazanmaktadır. Bir başka açıdan ise bu tarz stratejiler, kişiye dair psikolojik kaynakların, değerlendirilip yenilenmesi konusunda da yardımcı

olmaktadır. Bu açıdan baş etme mekanizmasının ne olduğu kadar hangi işlevde kullanıldığı da önem arz etmektedir (Skinner ve Zimmer-Gembeck, 2007).

Bu doğrultuda bireysel başa çıkma stratejileri ile öne çıkan basamakta katılımcıların bir kısmı kendisiyle baş başa kalma, yazma, okuma, uyuma, düşünme gibi iç görü gelişimini destekleyici eylemlere yöneldiklerini belirtmişlerdir. Süreci, uyumak ve yazmak şeklinde değerlendiren katılımcının yorumları ele alındığında, varoluşçuluğun değindiği otantiklik kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bireyin, kaygı verici durumu yok saymak yerine bunun hakkında yazarak içgörü kazanma çabasında olduğu görülmektedir. Yalnız kalma boyutundaki bu tür eylemler, içe dönük ve duygusal değerlendirmeler olması bakımından, kişinin kendi farkındalığını artırmaya hizmet etmektedir (Yalom, 1980/1999).

Buna karşın bu stratejiler, varoluşsal kaygı uyandıran uyaranlardan kaçınma, görmezden gelme ve öteleme şeklinde de görülebilmektedir. Bu şekilde ortaya çıkan geçici rahatlama hali, uzun vadede bireyin psikolojik iyi oluşunun olumsuz şekilde etkilemesi ile neticelenmektedir. Frankl ise bireyin, anlama ilişkin çıkmazlarının yanıtızsız kaldığı bu krizlerden ve sorumluluklardan kaçmasını, anlam boşluğuna düşmesi şeklinde açıklamaktadır (Frankl, 1946/2009). Kaçınma amacıyla gerçekleştirilen bu bireysel stratejiler, varoluşçuluğun otantiklik kavramı ile ilişkilendirildiğinde bir tezatlık oluşturmaktadır. Bu anlamda varoluşçuluk, bireyin hayatı üzerinde etkin olması, deneyimlerinden ve anlam arayışı süreçlerinden kendiliğine bir pay çıkararak anlamı, deneyimlerle edinmesi gerektiğini söyler. Buna karşın bireyin sorunu görmezden gelme davranışı, benliğini ve baş etmesi gereken unsuru yok sayarak söz konusu otantik yapıya ters düşmektedir (Yalom, 1980/1999).

Bunun yanında birey, stresli ve kaygı verici durumlarda çözemediği sıkıntı halini, farklı şekillerde dışarı yansıtmaktadır. Bunlardan biri, fiziksel aktiviteye yönelik bir bedensel bir dışavurumdur. Bu doğrultuda psikolojik boyuttaki yükün hafifletilmesi amaçlamaktadır. Literatür değerlendirildiğinde, bu durum Seligman'ın iyi oluş ve yaşam doyumuna yönelik yaklaşımı ile ilişkilendirilmektedir. Seligman, hayat içerisinde öz yeterlilik ve psikolojik iyi oluş seviyesini yükseltecek aktivitelerle, kaygı verici durumları

elimine etmeyi önemsemektedir. Bu bakımdan zihinsel bir detoks halinde olan birey, sorunlardan bir süre uzak durarak bilişsel sağlığını kazanmaya gayret etmektedir (Seligman, 2012; akt., Tunç, 2022).

Bir başka şekilde bireyin, değerlendirme yaparak durumları farklı boyutları ile gözden geçirme çabası konusundaki katılımcı yanıtları ele alındığında, sağlıklı bir algılama mekanizması ortaya çıkarmaktadır. Bu konuda kişinin, olaya ilişkin algısının olaydan çok daha önemli olduğunu ifade eden Ellis (1991), bu noktada bu değerlendirmeyi olumlu görmektedir. Böylece olaylara ilişkin yaklaşımı, ABC formülasyonu ile açıklayarak olay, duygu ve anlam aşamaları önemli görülmüştür. Olayın ardından bireyin duyguları ve bu bağlamda yaptığı yorumlar, algıyı da etkilemektedir. Bu bakımdan, algının daha doğru bir zeminde tanımlaması için bireyin yeniden değerlendirme yapması önemli görülmektedir. Söz konusu katılımcı ifadelerinde de görülen bu durum, yeniden anlam inşa etme çabası olarak değerlendirilmektedir.

Bir başka açıdan sabır ve cesaret kavramları ile bireysel başa çıkma basamağını değerlendiren katılımcı yanıtları kapsamında, bireyin iç dayanıklılığı ölçüsünde sürece ve yaşantılara her yönüyle anlam yükleme gayreti, varoluşçuluğun da oldukça vurguladığı bir noktadır. Bu bakımdan yaşanan ister acı verici bir durum olsun ister mutlu bir deneyim olsun kişinin, kendisi için bir anlam zemini yaratması gerekmektedir (Yeşilçayır, 2022). Böylece içinde bulunulan çıkmaz her ne olursa olsun bireyin, sabır ve hareket etme cesareti göstererek çözüm üretme çabasına girmesi, bu yaklaşıma bir örnek niteliğindedir

Katılımcı yorumları çerçevesinde ortaya çıkan bir diğer kod, “sosyal destek almak” şeklindedir. Bu doğrultuda sosyal yapı, gelişimsel basamakların her birinde, bireye çeşitli şekillerde etki etmiştir. Bu açıdan pek çok yaklaşım, kişiliğin inşasında çevresel faktörlerin etkisinden bahsetmiştir. Kişiliğin inşası ve çıkmazlar barındırması bakımından önem arz eden gelişimsel dönemlerden biri olan beliren yetişkinlik dönemi de bunlardan biridir. Bu dönemde ivme kazanan anlam arayışı ise birçok bağlamdan etkilendiği gibi sosyal yapının da etkisi altında şekillenmektedir. Arayış sürecinin sancıları ve krizleri, zaman zaman bu etki mekanizmalarının desteğine de ihtiyaç duymaktadır. Böylece bireyin ailesini, arkadaşlarını ve yakın çevresini içine alan bu yapı, psikolojik sağlığı pekiştirmektedir.

Söz konusu destek, duygusal olduğu kadar bilişsel yapıları da düzenleyici bir role sahiptir. Bu doğrultuda sosyal destek alma kodu, bireysel başa çıkma biçiminden daha dışa dönük bir yapıyı içermektedir. Bu durum, varoluşsal anlamda kişinin psikolojik destek sınırlarını ve bireysel baş etme becerisine yönelik farkındalığını içermektedir.

Sosyal destek, bireyin psikolojik iyi oluşu ve başa çıkma becerileri bakımından oldukça önemli bir işleve sahiptir. Bu doğrultuda stresle başa çıkma kuramı kapsamında, birey için sıkıntı yaratan duruma yüklenen algının dönüştürülmesi veya bu tepkiyi yönetmeye ilişkin yeterliliğe erişilmesi önemli görülmektedir. Böylece stresle baş etme kaynaklarından biri olan sosyal destek, bireyin soruna yönelik algısında meydana getirdiğı değişimler dolayısıyla, baş etmeye ilişkin de öz yeterlilik sağlamaktadır (Beck, 1986). Bu doğrultuda katılımcıların yanıtlarında sosyal desteğin farklı konularda farklı kişilerden beklenmesi ise bu desteğe yönelik problem odaklı bir bakış açısının olduğunu göstermektedir. Özellikle anlam arayışı bakımından yaşanan kaygı ve stres göz önünde bulundurulduğunda sosyal desteğin, katılımcıların anlamlandırma süreçlerinde, girdikleri döngüyü çözümleyen önemli bir basamak olduğu düşünülmüştür. Bu yönüyle duygusal olduğu kadar öğretici bir amaca da hizmet etmektedir.

Diğer bir basamak olan “dini başa çıkma” kodu ile bireyin manevi sorgulayış ve anlam arayışlarında etkili olan başa çıkma mekanizmalarından din olgusu ön plana çıkmaktadır. Din, evrene yüklediğı anlamlar ve dünyayı algılayıp yorumlamaya yönelik sunduğı perspektif ile bireye, muhatap olduğu belirsizliğe karşı net bir zemin sunmaktadır. Bu sebeple, özellikle beliren yetişkinlik döneminde görülen zeminsiz kaygıyı dağıtmak konusunda bir baş etme yapısı olarak ele alınmaktadır. Birey, zorluklarla savaşıırken dua, sabır, tevekkül ve teslimiyet gibi kapılara yönelerek inanca dayalı bu sistemden faydalanmaktadır. Bu bakımdan kişiyi zorlayan ve anlam üretme konusunda kısır bırakan konularda din, sıkça kullanılan bir yapı olmaktadır (Pargament ve Abu-Raiya, 2007). Benzer şekilde varoluşsal yaklaşım, bireyin kutsal ile kurduğı ilişkiden temel alan hayatın anlamına dair sorgulayışlarında inancı bir kaynak olarak görmektedir (Frankl, 1946/2009). Böylece dini başa çıkmada kişi, kutsalı kabul ederek içsel bir huzur edinmektedir.

Katılımcıların yanıtları değerlendirildiğinde dua gibi dini ritüellerin, yalnızca ibadet

niyeti değil bireyin içselleştirdiği bir rahatlama mekanizması niteliği taşıdığı da görülmektedir. Bu doğrultuda dua ve ibadet, stresli durumlarla baş edilebilirlik açısından katılımcıların bir kısmı tarafından etkili bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında, yaşanan olayları dini bir bakış açısı ile okuyan birey, yaşantılarını bu bağlamda bir nedene dayandırmaktadır. Nedenlere ilişkin bu yargı ise yaşananların Tanrı'dan geldiği düşüncesiyle, bireyi tevekküle itmektedir. Varoluşçu yaklaşım bunu, kendini aşma olarak ifade ederek zorlu süreçlerde aşkın bir dayanağa yaslanmanın fayda sağlayacağını belirtmektedir (Frankl, 1946/2009). Kişi, kendi gücüne ve olaylar üzerindeki kontrolüne yönelik bir sınır çizerek bu sınırların üstünde bir güce güvenmektedir. Bu strateji ise bilişsel esnekliği, başa çıkma boyutunda domine ederek kaygıyı azaltmaktadır (Pargament ve Abu-Raiya, 2007). Benzer şekilde İlerisoy (2022), dua etme ve affedici olma ritüellerinin bir başa çıkma yöntemi olarak aile içi dinamiklerde de bir farkındalık yaratarak olumlu tutumları ortaya çıkardığını belirtmiştir.

Bu doğrultuda katılımcıların söz konusu alt tema ile ilişkili yanıtları şu şekildedir:

22 yaşındaki erkek katılımcı, durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Hayatta sanki hiçbir derdim yokmuş, öylesine yaşıyor gibi bir hava yaratırım kendi etrafımda ve bu bir süreç olur. Kafamdaki stresi yok ettikten sonra çözemeyeceğim hiçbir şey yok. Ondan sonrası zaten çorap söküğü gibi geliyor, şu ana kadar hep böyle oldu.”*

Manevi sorgulayışlarıyla baş etmek için çoğunlukla fiziksel eylemlere yöneldiğini belirten 20 yaşındaki bir diğer erkek katılımcı ise şu ifadeleri kullanmıştır: *“Çıkmak için ise fiziksel şeylerle uğraşırım, futbol oynarım. Çok rahatlattığını hissedirim. Mesela bir hafta boyunca ölü gibiyim ama halı sahadan çıktıktan sonra her şeyi unuturum. O yüzden fiziksel hareketlilik derim.”*

Durumu yok saymak şeklinde bir baş etme mekanizması geliştiren 28 yaşındaki erkek katılımcı, şunları söylemiştir: *“İlk eylemim sorunu görmezden gelme, öteleme, kendimden kısıarak varlığını reddetmeye yönelik oluyor.”*

Bu doğrultuda 29 yaşındaki erkek katılımcı, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Zihnimi boşaltmaya çalışabilirim. Hiçbir şeye etki etmeyeceğini bilsem de bazı kaçamaklar yaparak*

kendimi rahatlatmaya çalışırım. Kendimi uyutabilirim zorla. Bir pasta alıp bir şeyler içip yiyebilirim. Film izleyebilirim, yürüyüşe çıkabilirim.”

Manevi arayışlarına yönelik yaşadığı çıkmazlarda, sorundan kaçmak yerine bir noktada onun üzerine düşünmek hakkında yorum yapan 20 yaşındaki kadın katılımcı, şunları söylemiştir: *“Uyurum galiba. Biraz kendimle baş başa kalmam gerekiyor ve mesela bir olay yaşadım büyük ya da küçük... (...) Nasıl oluyor bilmiyorum ama zamanla o süreci tek başıma halletmem gerekiyor. Mesela ağlayarak, bir kâğıda yazarak, düşünerek, oturarak veya uyuyarak.”*

Çözümleyemediği manevi sorgulayışlarını, daha geniş çerçeveden yeniden değerlendirerek yanıtlar bulmaya çalışan 21 yaşındaki bir başka kadın gönüllü ise şunları belirtmiştir: *“Genel olarak içinden çıkamadığım bir durum varsa önce bir durup geriden bakmaya çalışıyorum.”*

Aynı katılımcı, bir başka bağlamda şu ifadelerle duruma yönelik benzer bir açıklamada bulunmuştur: *“(…) veya çözebileceğim bir şeyse üçüncü bir göz olmak için yazıyorum genelde. Hatta öyle zamanlarda kendimle daha çok vakit geçiriyorum. Tek başıma bir yerde oturup kalem defter alırım aklıma ne geliyorsa yazarım. Garip bir şekilde yazdıklarım o konuyla alakalı olmuyor ama yazmak rahatlatıyor. Sorunu çözüyorum veya çözmiyorum, o an beni rahatlatıp rahatlatmamasına odaklanıyorum birazcık.”*

Baş çıkma mekanizmalarını sabır ve cesaret kavramları ile ele alan 27 yaşındaki diğer kadın katılımcı, şunları söylemiştir: *“Sonra da çözüm üretmek. Birazcık sabretmek ve harekete geçebilme cesareti göstermek gerekiyor. Bunu yapmaya çalışıyorum.”*

Bu anlamda, baş çıkma stratejilerini sosyal destek alma bakımından değerlendiren katılımcılardan biri, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Ailemle konuşabilirim. Hepsinden önce sorunu aşmak için yakınlarımdan fikir alırım. İşin üstüne gitmeye çalışırım.”*

Benzer şekilde sosyal desteğin, psikolojik iyi oluş bakımından kişiye etkisini belirten 29 yaşındaki erkek katılımcı ise şu ifadelere değinmiştir: *“(…) annemize babamıza, eşimize çocuğumuza, arkadaşımıza, dostumuza içinizi dökerek kendimizi açarak rahatlayabiliyoruz. Çeşitli şeyler vardır ama bu noktada en önemlisi insan insanın kurdu*

değildir yurdudur, söylemi çok önemli.”

Sosyal desteği, duygusal ve problem çözme bakımından değerlendiren 25 yaşındaki diğer bir kadın katılımcı, şu ifadeleri dile getirmiştir: *“Önce düşünürüm. Zihnimde kurarım uzunca sonra arkadaşlarımla konuşurum. Hocalarıma danışırım. Mesela akademik anlamda bir çıkmazdaysam onlar yardımcı olur. Daha ailesel bir şeyse aileme danışırım, dertleşirim. Konudan konuya ailem, arkadaşlarım...”*

Bir başka şekilde sınırlı bir sosyal destek anlayışından bahseden katılımcılardan biri, bu süreç içerisinde karşıdakinin de sınırını gözetken bir destek yapısından bahsetmiştir. 24 yaşındaki kadın gönüllü, bu görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: *“Onun dışında arkadaşlarımla konuşurum, istişare de önemli ama her duygu her şeyde paylaşılmamalı. Bazen çok karamsar olursan karşı tarafa da o karamsarlık bulaşabilir. (...) Bunlar olmuyorsa danışabilecek bir yetişkinle konuşurum. Çünkü onların geçtiği bir sürü yol var ve o yollardan sana daha iyi olanını sunar.”*

Sosyal desteğin güven temelli olması gerektiği hakkında fikir belirten 23 yaşındaki kadın katılımcı, şunları ifade etmiştir: *“Sonra gerçekten güvendiğim ve danışabileceğim insanlara açarım durumu. Başıma böyle bir şey geldi deyip yardım isterim, (...)”*

Kendi baş etme mekanizmasına duyduğu güvenin yanında, gerektiğinde erişilebilen bir sosyal destekten bahseden 26 yaşındaki kadın katılımcı ise bu yapıyı tamamlayıcı bir unsur olarak değerlendirerek şunları söylemiştir: *“Kendim başarabiliyorsam başkasından yardım almaya ihtiyaç duymam. Ancak içinden çıkılmaz bir durum içerisindeysem biriyle istişare yaparak nasıl bir yol izleyebileceğimi düşünüp kurtulmaya çalışırım. Bazen insan kendisine yetmiyor.”*

Dini başa çıkma stratejileri hakkında 22 yaşındaki erkek katılımcı, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Aynı zamanda dua ediyorum. Bazen yalvarmalı, ağlamalı dualar oluyor. Dua ettikten sonra huzura az da olsa erişebildiğimi düşünüyorum”*

Zor zamanlarda dini açıdan bir dayanak bulduğunu ifade eden 27 yaşındaki diğer bir erkek katılımcı ise şunları söylemiştir: *“Bu durumda biraz dini yanımda devreye giriyor. Başım ne zaman sıkışsa bir kapı açıldı. İlahi bir gücün bana yardım ettiğini hissediyorum.”*

Çünkü gerçekten zor bir dönem geçiriyorum sonrasında aklıma gelmeyen çok garip şeylerle karşılaşıyorum ve hayatımı bir şekilde yoluna sokuyorum.”

Dini bağlamda tevekkül kavramına değinen ve bu durumun psikolojik iyi oluşuna etkisinden bahseden 22 yaşındaki kadın katılımcı, şunları dile getirmiştir: *“Bu yıkımdan kurtulmak için de tevekkül... Bir yerde Allah’a sığınmak, insanı psikolojik olarak rahatlatan bir şey. İnsanın her anı bu şekilde geçmeyebiliyor ama bazen farklı düşüncelerde olabiliyoruz ama bir yerden sonra tevekkül giriyor. Allah’ım elimden gelen bu, kalanı sana havale ediyorum, diyorum. Bunu yapmazsam hayatımda ne gibi zararları olacağını gördüm.”*

4.5. Din Teması

Belirsizlik içeren yapı veya süreç çözümlenirken birey, elindeki verileri kullanmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda dini algı ve anlayış, hayatı anlamlandırma konusunda bireyin elinde mevcut bir sözlük mahiyetinde okunabilmektedir. Böylece çalışma kapsamında ortaya çıkan din teması ise beliren yetişkinlik dönemindeki katılımcıların anlam arayışlarını, din perspektifinde nasıl yapılandırdıkları ve bu süreç içinde dini nasıl konumlandırdıkları hakkındadır. Din, bireyin anlama yönelik arayışında temel bir referans niteliğinde olup zaman zaman sorulara kendi bağlamından yanıtlar verirken zaman zaman ise sorgulama ve çelişkilere kaynaklık etmektedir. Bu bakımdan din ve hayata yönelik sorgulamalar, ortak bir paydada bir araya gelmektedir. William James (1902/2020), bu konuda, gelişimsel basamaklardan geçen inanç yapılarının belirli bir yaşta çok daha bağımsız, sorgulayıcı ve içselleştirilmiş bir hale ulaştığını ifade etmektedir. Bu anlamda kişinin içinde bulunduğu dini yaşantı, duygu ve düşünceler, psikolojik bütünlük, düşünme, karar verme ve anlama yönelik arayışında, birey üzerinde etkili olmaktadır.

Din teması altında ele alınan alt temalardan ilki “dine yönelik algılar” şeklindedir. Bu bakımdan yaşantıların bireye olan etkisi, olgunun kendisi kadar algılanış biçimine göre de değişkenlik göstermektedir. Bu doğrultuda olguya yönelik inançlar, eylemleri de etkilemektedir. Böylece dine yönelik algılar basamağında, kişinin dine ilişkin toplumsal ve bireysel düzeydeki anlam yapıları değerlendirilmiştir. Din, katılımcılar arasında gönüllülük,

zorunluluk ve çeşitli açılardan ele alınmıştır.

“Dine yönelik algılar” kapsamında oluşan kodlardan ilki “inanmanın gönüllü olması” başlığındadır. Bu doğrultuda katılımcıların bir kısmı için inanç, bireysel bir yönelim olarak açıklanmaktadır. Bireysel bir yönelim olan inanç, dini ritüellerin içsel bir güdülenme ile gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. Gönüllülük açısından fikir belirten katılımcılar, bireyin belirli bir yaşa kadar içinde bulunduğu sosyal ve kültürel çevreden, farkında olarak ya da olmadan etkilendiğini ifade etmişlerdir. Bununla beraber mevcut şartları sorgulamaya başladığı dönemden itibaren yeni seçenekler üzerine düşünmeye başlayıp önceki etkilerden sıyrılma imkânı bularak yeni bakış açıları kazanmaktadırlar. Bu durum ise bireyin bir açıdan çevresinden koparak farklı düşünmesine sebep olurken bir başka açıdan ise benzer yapıları kuşanmasına olanak sağlamaktadır. Bu bakımdan Erikson (1968), bireyin kimlik yapısını inşa ederken gönüllü aşamalardan geçtiğini ve bunlardan biri olan dinin, kimliğe sirayet ederek içselleştirildiğinden bahsetmiştir. Bunun yanında Fowler (1981/1995) ise bireyin, gelişimsel basamaklardan geçtiği gibi inancın da belirli gelişimsel aşamaları aştığından bahsetmektedir. Bu durum, beliren yetişkinlik gibi sorgulamaların artış gösterdiği dönemlerde baş göstererek nihayetinde daha yerleşik ve özümsemiş bir hal almaktadır.

“Dinin hem gönüllülük hem zorunluluk içermesi” şeklinde oluşan diğer bir kod bağlamında, katılımcıların yanıtları ile ilişkilendirilen yaklaşımlar, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin büyük oranda benzer bir algı ve anlamlandırma mekanizması oluşturduğunu göstermektedir. Katılımcılar, dinin kendi yapısında mevcut olan ilke ve kuralların gerekliliğinden, bunun ise zorunluluk ve gönüllülük alanları doğurabileceğinden bahsetmişlerdir. Bireyler, gönüllü şekilde bağlı oldukları bu inanç sistemine eşlik eden zorunluluklar ve sınırlandırmalar hakkında düşünerek iki uçlu bu durumu anlamlandırma çabasına girmişlerdir. Bu ise varoluşsal ve gelişimsel boyutta bir noktayı işaret etmektedir. Bu doğrultuda katılımcılar, bu dinin içerdiği zorunlulukları içselleştirerek inanç yapısında bir düzen inşa etmek için bunların gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Bununla birlikte dini kabulün, beraberinde getirdiği kurallar sistemiyle, bireye bir sorumluluk yüklediği, bu sorumluluğu yeterince yerine getirmeyen bireyin, suçluluk ve kaygı duyabileceği

vurgulanmıştır. Bu durum, dinin sadece inanç boyutunda değil vicdani ve psikolojik bağlamlarda da bir yer edindiğini göstermektedir. Böylece karar mekanizmalarına sinmiş olan din, yalnızca kurallar bütünü değil ruhsal bir boyut da içermektedir. Bu durum Fowler (1981/1995) tarafından da çocukluktan aşılana bir öğreti olmaktan ziyade bilinçli bir seçim ve sorumlulukların sorgulanması şeklinde ele alınmıştır. Genel manada dinin özgür iradeyle seçildiği halde belirli zorunluluklar barındırması durumu, Frankl'ın özgürlük ve sorumluluk ilişkisinde ele alınmıştır. Bu bakımdan bireyin, hayatına anlam kazandırmak için girdiği özgürlük yolu, beraberinde sorumlulukları da getirmektedir. Dolayısıyla bireysel bir tercih ile seçilmiş olan din, kuralları çerçevesinde bireye bir sorumluluk yüklemektedir (Frankl, 1968).

Bu alt tema çatısı altında oluşan bir diğer kod “herkesin inanma ihtiyacının olması” şeklindedir. Söz konusu kod kapsamında inanma ihtiyacının herkeste mevcut olduğuna yönelik katılımcı ifadelerinde, bireyin inanma ve kutsal bir güce ilişkin güven duygusu arayışında olduğu belirtilmiştir. Bu durum, başka bağlamlarda farklı inanç türleri olarak ortaya çıksa da nihayetinde inancın temel bir nitelik barındırdığı belirtilmiştir. Değinen yaklaşımlar, Frankl (1946/2009)'ın anlam arayışına ilişkin ortaya çıkan temel ihtiyaç tanımını ile benzerlik göstermektedir. Frankl'a göre birey, hayatın anlamlı olduğunu hissetmeye yönelik bir ihtiyaç barındırmaktadır. Bu yönüyle ise din, manevi ve psikolojik arayış ihtiyacına yanıt vermektedir. Böylece verdiği yanıtlarla, kişiye amaç ve anlam yüklemektedir. Bu bakımdan belirsizliğe karşın yaptığı açıklamalarla din tarafından sunulan düzenin, bireye kazandırdığı netlik ile biyopsikososyal bir gereksinim karşılık bulmaktadır (Fowler, 1981/1995).

“Dinin gerekliliği” başlığında şekillenen bir diğer kod altında, katılımcıların görüşleri ele alındığında, dinin bireysel ve sosyal bağlamda düzen kurma aracı olduğu, denetleyici yanı kadar anlam arayışına eşlik eden bir yapısının da bulunduğu vurgulanmıştır. Söz konusu ifadeler, Erikson'un psikososyal basamaklarından, kimlik kazanmaya karşı rol karmaşası basamağı ile ilişkilendirilmiştir. Hayatını şekillendirmek konusunda itici ve kuşatıcı bir güce ihtiyaç duyan birey, bu değer yapısını edindiği ölçüde, hayatına da yön verebilmektedir. Diğer bir açıdan katılımcılar tarafından, dinin düzenleyici

bir sistem sunduğuna yönelik yapılan değerlendirme, Allport’un olgun dindarlık kavramına işaret etmektedir. Bu bakımdan dinin, bireyi genel anlamda kuşatarak anlamlandırma mekanizmalarına da sirayet etmesi söz konusudur. Benzer bağlamda katılımcıların, dini yalnızca inanç boyutu ile değil yaşam düzeni ve sosyal sistem olarak tanımlamaları da psikolojik ve toplumsal iyi oluşu vurgulayan bir durumdur (Allport, 1937; akt., Kayıklık, 2003).

Verilen yanıtlar değerlendirildiğinde ibadetlerin, gönüllü bir eylemden ziyade zorunluluk olarak ele alındığı belirtilerek “ibadetin zorunluluk olması” kodu oluşmuştur. Bu bağlamda inancın davranışa dönüşmesinde etkili olan içsel kabul ve sorumluluk vurgulanmaktadır. Böylece dini ritüellerin zorunluluk ile başlayarak gönüllü bir bağlama kayması, Kohlberg’in yaklaşımı ile ilişkilendirilmiştir. İnancını içselleştiren birey eylemlerini, özümsediği değer sistemi ile biçimlendirmektedir (inemre, 2013). Bunun yanında dini eylemlerin vicdani bir zorunluluk şeklinde tanımlanması ise Frankl tarafından anlamın davranışsal karşılığı olarak ele alınmış ve söz konusu açıklamalarla ilişkilendirilmiştir (Frankl, 1946/2009).

Bir sonraki başlık olan “hayatın anlamının din olması” kodunda katılımcı yanıtları değerlendirildiğinde, hayatın anlamının din olduğunu vurgulayan bireyler, yaşamın din olmadan bir mahiyet barındırmadığını dile getirmişlerdir. Din, bu açıdan yalnızca inanç tatminini sağlamakla kalmayıp aynı zamanda hayatı yapılandıran temel bir düzlem olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda Frankl, bireyin anlama ilişkin boşluk ve savrulma hissinin, varoluşsal kaygılar ile sonuçlandığını belirtmektedir (Frankl, 1946/2009). Katılımcılara göre din, bireyin bu yöndeki krizine yönelik ihtiyaını karşılayarak bireyi, varoluşsal anlam boşluğundan kurtarmaya aracılık etmektedir. Dini başa çıkma yaklaşımı ile kişinin, hayatı boyunca karşılaştığı stresörleri, dini referanslar edinerek inhibe ettiğini ifade eden Pargament’in görüşleri, katılımcılar ile ilişkili görülmüştür (Pargament ve Abu-Raiya, 2007). Böylece bireyler, söz konusu başa çıkma biçimlerini hayatlarının her alanında kullanarak varoluşsal bir referans olarak dini ön planda tutmuşlardır.

“Yozlaşmış bir dinle muhatap olunması” kodu kapsamında ise katılımcıların ifadesi, dini algının bir başka boyutunu aydınlatmıştır. Bu bakımdan, dine yönelik eleştirel bir

yaklaşım ve ritüellere tabi olmak noktasında çevresel bağlamda bir hoşnutsuzluğa değinilmiştir. Bu nokta, Fowler’ın değindiği inanç basamaklarında, bireyin yaşadığı sorgulamalar ile ilişkilendirilmiştir. Birey, bu sorgulama evresinde dini uygulamaları, sembolleri, kültürel ve toplumsal zeminde kapladığı alanı sorgulayıp eleştirmeye başlamaktadır. Böylece birey, taklidi iman seviyesinden tahkiki iman boyutuna geçmektedir (Fowler, 1981/1995). Bu sorgulamalarla, dışsal dini eğilim ve algı, içsel bir yapıya bürünmeye çalışırken birey için en uygun forma dönüşmektedir.

Din teması altında yer alan bir diğer alt tema, “kişinin hayatında dinin yeri” başlığıdır. Bireyin din algısı; dine olan yaklaşımı, dinin hayatı ne şekilde ve hangi boyutta etkilediği, birey için hangi işlevde olduğu konusunda ipuçları vermektedir. Bu bakımdan olgunun anlamı kadar birey için ne ifade ettiği, bireyin ibadetlerle olan ilişkisi ve dini konumlandırış biçimi açısından önem arz etmektedir. Böylece Fowler, inancın hayatın akışında, gelişimsel bir süreç olarak kişiye entegre olmasını beklemektedir (Fowler, 1981/1995).

Söz konusu alt tema kapsamında şekillenen ilk kod “dinin hayatın büyük bir alanını kapsamaması” hakkındadır. Bu konuda Erikson, beliren yetişkinliğe tekabül eden yaş aralığında, bireyin kimliğini oluşturma gayretine ve rehber edinme arayışına değinmektedir. Bu aşamada din, kişinin aradığı rehber olarak konumlanmaktadır (Erikson, 1968). Böylece katılımcılar, dinin hayatın her alanında etkili olduğunu ve kendilerine örnek bir yaşam şekli sunduğunu vurgulamaktadırlar. Dinin, yaşam içerisinde yalnızca ibadet boyutuyla sınırlı kalmayıp gündelik hayata ilişkin kararlar, sosyal düzeydeki ilişkiler, rutinler ve çeşitli detaylar gibi birçok boyuta da yayıldığı görülmektedir. Böylece din, bu konuda görüş bildiren katılımcılar için içkin bir yapıya ve birincil referans noktasına dönüşmüştür. Allport, içselleştirilmiş dindarlık ifadesi ile katılımcılardakine benzer şekilde, dini referansın yalnızca görev oluşunu değil aynı zamanda içselleştirilerek birey ile bütünleştirmesini de önemsemektedir (Allport ve Ross, 1967).

“Zorluklardan sonra dinin hayattaki yerinin artması” kodu bakımından katılımcılar, varoluş boyutunda yaşanan krizlerde dinin, anlam üretmeye yönelik niteliğinden ve belirsizlik dönemlerinde, dini bağlamda bir destek imkânı barındırdığından bahsetmişlerdir.

Bu bakımdan inanç, güvenli bir alan ve anlama ilişkin çıkarım yapmak için önemli bir araç olarak görülmektedir. Frankl (1946/2009) de benzer biçimde, bireyin acı deneyimler ve zorlayıcı durumlar karşısında hayatta kalmasına yardımcı olan önemli noktalardan birini, anlam edinme olarak açıklamıştır. Bununla ilişkili olarak Ploutziann ve Park (2005) ise dinin, travma sonrası büyüme ve psikolojik iyi oluşu olumlu anlamda etkilediğini vurgulamıştır.

Kimliğin parçası olarak içselleştirilmiş veya yalnızca sosyal bağlam aracılığıyla deneyimlenmiş olan din, bireyin hayatında pek çok noktaya temas etmektedir. Böylece sonraki alt tema olan “dinin hayata etkileri” açısından ele alındığında, birey için yalnızca inanç ve ibadet boyutunda değil ahlaki ve sosyal, birçok alana etkisi olduğu belirtilmiştir. Bu bakımdan, varoluşçu psikolojinin anlam ve amaç edinme, yaşamın ve eylemlerin sorumluluğunu alma gibi noktalara değinip otantikliğe vurgu yapması, din açısından karşılık bulan bir durumdur (Bahadır, 2002).

Alt tema bağlamında “eylem ve kararları etkilemesi” kodu, katılımcıların ifadeleri ile değerlendirildiğinde, dini bütüncül şekilde özümseyen bireyler, dini kimliklerinin karar ve eylem süreçlerini doğrudan etkilediği görülmüştür. Büyük oranda din ile şekillenmiş bir otokontrol mekanizmasından bahseden katılımcılar, özgür iradeyi de din çerçevesinde tanımlayıp sınırlandırmışlardır. Pargament (1997), kişinin kararlarını verirken Tanrı'nın sınırlarına riayet etmesi durumunu, Tanrı ile yapılan bir iş birliği şeklinde ele almıştır. Davranışsal bu etkinin gelişimi değerlendirildiğinde, Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı ile ilişki kurulmuştur. Bu açıdan bireyin davranışlarını ve kararlarını etkileyen dini yapının, sosyal bağlamda şekillendiği belirtilmektedir. Din zemininden kök almış sosyal çevrenin, bireyin davranışlarına ve kararlarına sinmesi ise katılımcı yanıtları ile ilişkili görülmektedir.

Katılımcıların, “hayatın bütün boyutlarını etkilemesi” kodu çerçevesinde yaşamın tamamında aktif bir dini yapıdan bahseden katılımcılar, sınırlı bir alana değil geniş bir zemine değinmişlerdir. Bu doğrultuda dini yaşantılarının iş hayatı, sosyal ilişkiler gibi çeşitli alanlara dokunduğundan bahseden bireyler, yaşam tarzı şeklinde benimsenmiş kapsayıcı bir yapıyı vurgulamışlardır. Verilen yanıtlar, Kohlberg'in ahlaki gelişim yaklaşımı ile ilişkilendirilmiştir. Böylece evrensel etik düzeyine erişen birey, ahlaki

kuralları içselleştirerek karakterize olmuş bir kural sistemini özümsemektedir (Çinemre, 2013). Katılımcı ifadelerinde de bu açıdan bütüncül bir yaşam biçimi şeklinde ele alınan din yapısı vurgulanmıştır.

Katılımcılar değerlendirildiğinde bireyin din ile olan ilişkisinin, kişinin ruhsal ve psikolojik başa çıkma becerilerine ve edinilen dayanıklılığa olan katkısı vurgulanmıştır. Böylece “manevi destek sağlaması” kodu bakımından dua, tevekkül, sabır, teslimiyet gibi noktalara yapılan vurgular ile destek ve güç mekanizması olarak nitelendirilmiştir. Frankl (1968), acıya ve zorlu koşullara dayanmayı, yüklenen anlam ile ilişkilendirmiştir. Böylece yaşanan olayın Tanrı’nın kontrolünde gerçekleştiği, kurtuluşun veya daha iyiye gitmenin de yine ondan geçtiği gibi düşünceler, dini anlam zemini ile sağlanmıştır. Söz konusu bakış açısı ile katılımcılar da dini, içsel huzur ve anlam ile ilişkilendirmiştir. Benzer şekilde Pargament (1997) de sıkıntılı yaşantılar karşısında dini, anlam oluşturma ve umutsuzluktan alıkoyma aracı olarak değerlendirerek dinin, manevi destek sağladığını vurgulamıştır.

Anlam arayışı, amacı, ölüm, sorumluluk,yalıtım gibi konularda sorgulama ve şüpheyeye düşme sürecine giren beliren yetişkinin, böylesi kaygı verici durumlarla başa çıkarken dini ne şekilde ele aldığı önem arz etmektedir. Özellikle beliren yetişkinlik döneminde belirginleşen bu anlam sorgulamaları, bireyin kim olduğu, ne yaptığı, hayattan ne beklediği şeklinde temel soruları kapsamaktadır (Arnett, 2000). Bu doğrultuda varoluşçuluk için anlam arayışının, temel bir sorgulama olması bakımından katılımcı yanıtları ile “dinin hayata yönelik anlam arayışında yeri” kodu oluşmuştur. Benzer şekilde anlam istemi kavramıyla Frankl (1946/2009), bunu bir güdü olarak değerlendirerek dini de anlam kaynağı biçimde nitelendirmiştir. Yalom (1980/1999) ise varoluşçuluğun temel kaygılarına yönelik baş etme çabasının felsefi veya dini inanç ile mümkün olabileceğini söylemiştir. Bu bakımdan din, yalnızca içerisinde mevcut olan ritüeller değil hayatı sorgulayıp anlamaya ilişkin bir pusula niteliğindedir (Pargament, 1997). Anlam ile ilgili bir gösterge niteliğinde olmasının yanında, bireyin algısına ve dini bilgisine yönelik çeşitlilikten ötürü zaman zaman yanıtlar farklılaşmakta veya cevapsız kalabilmektedir.

Alt tema ile ilişkili olarak “dinin sorgulamaları yanıtlaması” kodu, bir dieğer

basamaktır. Katılımcı yanıtları değerlendirildiğinde, bireyin varoluşsal sorgulamaları ve çıkmazlarına dinin yanıt verdiği belirtilmiştir. Bu açıdan bireyin kapsayıcı bir çerçevede, hayatı temellendirerek belirsizliği ortadan kaldırmasına yönelik çaba, din ile muhatap bulmuştur. Bu yargılar, Frankl'ın anlam arayışına ilişkin açıklamaları ile bağlantılı görülmektedir. Frankl acı, kaygı ve belirsizlik gibi durumların ıstırap verici olsa da anlama ilişkin pek çok çıktı barındırdığını ifa etmiştir. Böylece başa çıkma becerileri ve manevi dayanıklılık düzeyi artış göstermektedir. Bağlantılı biçimde Pargament (1997) ise dinin, anlam oluşturma ve hayata yönelik çıkarımlarda bulunma bakımından aracı bir rol üstlendiğini ifade etmektedir. Bu noktada katılımcıların, yalnızca anlama ve hayata yönelik yanıtlar bulmak değil aynı zamanda sorgulamaları, güven düzeyinde gerçekleştirerek bazı açılardan doğrudan kabul ile yetinmekte oldukları belirtilmiştir.

“Dinin anlam arayışında yetersiz kalması” kodu ile dinin yeterli yanıtlar vermediğini ifade eden katılımcılar kadar bu yetersizliği, bireysel bir eksiklik olarak vurgulayan katılımcılar da bulunmaktadır. Bu açıdan yetersizlik noktası, bireysel ve dini sınırlılık şeklinde değerlendirilmiştir. Alan yazında bu durum, Fowler (1981/1995)'ın inanç gelişimine yönelik kuramı ile ilişkilendirilmiştir. Fowler'ın, bireyselleşmiş inanç dönemi olarak tanımladığı evrede birey, inançlarına yönelik sorgulamalarda bulunarak iç dünyasında bir denge kurmaya çalışmaktadır. Böylece inanç, dış otoriteden çok içsel bir tutarlılık halini almaktadır. İlgili şekilde Yalom (1980/1999), anlam arayışına yönelik yanıtsız kalan sorularla oluşan boşlukların, birçok açıdan krize sebep olacağından bahsetmektedir. Bu bakımdan pek çok insana anlam kapılarını aralayan dinin, bu tarz durumlarda kapsamlı bir kaynak olmayacağını belirtmektedir.

Değerlendirilen tema kapsamında verilen katılımcı yanıtları şu şekildedir:

4.5.1. Dine Yönelik Algılar Alt Teması

Dine ilişkin bu değerlendirmelerden biri, inanmanın gönüllü olması hakkındadır. Bireyin, bilgiyi içselleştirip zamanı geldiğinde kendi iradesiyle çıkarması, gönüllülük olarak yorumlanmaktadır. Bu açıdan inanmanın gönüllülüğüne ilişkin yorumlarda bulunan katılımcılardan 22 yaşındaki erkek gönüllü, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Din, hiçbir şeyi zorunlu kılmıyor. Tamamen gönüllü ve iğiniz ferah şekilde yapıyorsunuz. İstedığınız her*

şeyi yapabilirsiniz dine bağlı da olmayabilirsiniz, affedici olduğu için dine dönüp hayatınıza devam edebilirsiniz. Gönüllü yapsan çok sevap alırsın yapman hiçbir şey kaybettirmeyecek ama yapmak zorunda değilsin.”

Benzer bir açıdan insanların zorunluluk ve gönüllüğe ilişkin atıflarına değinen 20 yaşındaki diğer bir erkek katılımcı, şunları söylemiştir: *“İnsan zorunlu olduğu birçok şeyi yapıyor ama mesele dine gelince aynı hassasiyeti dine göstermiyorlar. Yani istemeden birçok şeyi yapıyor ama konu dini olunca dinde zorlama yoktur gibi bahanelerle geçiştirebiliyor. Ben gönüllülüğün çoğunlukta olduğunu düşünüyorum.”*

Düşünce yapılarının, içselleştirildiği ölçüde gönüllülük boyutunda ağır bastığına değinen 24 yaşındaki erkek katılımcı, şunları belirtmiştir: *“Kişi bir düşünceye inanıyorsa, ona zorunluluk gibi gelmiyor. Mesela inanmayan birine zorunluluk olarak geliyor. En basitinden dinim üzerine edepli şekilde davranmak benim için zaten rutin ama karşıdaki için bir zorunluluk olabilir.”*

İlişkili olarak inanç ile gönüllülük bazında bir bağ kuran 29 yaşındaki erkek katılımcı, şu ifadeleri dile getirmiştir: *“Ben var olduğum dinle şeref bulduğumu düşünüyorum. Gönül işi olduğunu düşünüyorum. Zorla güzelliğin olmadığı gibi ibadetin, inanmanın, inancın olmayacağını düşünüyorum. Bir gönüllülük, nasip işidir.”*

Dini açıdan, zorunluluğun ardından gönüllü bir düzleme girileceğini söyleyen 20 yaşındaki kadın katılımcı, doğduğu bağlamın gerekliliklerini bilinçsizce üstlense de zamanla bunun benimsendiğini ve o noktadan sonra gönüllülük esasında hareket edildiğini vurgulamıştır. Bu görüşlerini şöyle dile getirmiştir: *“Gönüllülük ve zorunluluk açısından bence içinden gelmeden ibadet yapamazsın veya zorla o dine mensup olamazsın. Bahsettiğim gibi ailenin de etkisi var hepimiz ailemizden görerek başta Müslüman olduk bu şekilde eğitildik. Fakat ailesi Müslüman olup kendisi Müslüman olmayan insanlar var. Bence bu zorla yapılacak bir şey değil. Belki bir süreye kadar zorla olsa da bir yerden sonra gönüllülük diye düşünüyorum.”*

Benzer bir biçimde, gönüllülük ve zorunluluk dengesinin zamanla kurulduğunu belirterek artık dinin kendisi için özümsemiş bir yapı olduğundan bahseden 22 yaşındaki

diğer bir kadın katılımcı, şunları söylemiştir: *“Gönüllülük ve zorunluluk açısından ise dinin tatmin edici olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden zorunlulukla değil gönüllülük esaslı yapmaya başladım. Şu yaşıma kadar belki zorunluluktan özellikle küçükken, belki namaza zorlanmak konusunda ama bir yerden sonra tatmin duygusunu da yaşayınca daha fazla bağlanma isteği oldu ve gönüllülükle yapmak benim için daha tatmin edici oldu. Mesela baskı altında değil de zorluk yaşadığımda camiye gitmeyi tercih ediyorsam bu gönüllülük olur.”*

Din algısı bağlamında görüş bildiren katılımcıların bir kısmı, yalnızca gönüllülük olarak değil hem gönüllü hem de zorunlu yapıların bir arada bulunduğunu dile getirmişlerdir. Bunlardan 29 yaşındaki erkek katılımcı, şu ifadeleri kullanarak görüşlerini dile getirmiştir: *“(…) benim de ruhuma yüklemiş olduğum ve bütün dünyayı, evreni üzerine bindirmiş olduğum zemin, bazı gönüllülükler ve zorunluluklar yüklemiş olabilir. Pratikte hepsini uygulayamasam bile, zihin dünyamda hepsini gönüllü kabul ettim. Bunu ben uydurmadım. Dolayısıyla bu fikirlerim elbette bir çerçeve sunup bazı insanlara o özgürlük alanından belli görevler ve sorumluluklar da yükler. Belli şeylerin gönüllülük, belli şeylerden zorunluluk icabı girmesi gerekir.”*

Zorunlulukların dini yapı için zorunlu bir durum olduğunu, bu zorunluluğu ise gönüllü bir şekilde kabul ettiğini belirten 25 yaşındaki kadın katılımcı, şunları ifade etmiştir: *“Evet, belli başlı esaslar var iman ettiysen. Dünyada bile hiçbir şey kolay elde edilmeyorken niye öbür dünyayı kolay elde edelim? Yani zorlamalarını da kabul etmek gerektiğini düşünüyorum.”*

Benzer şekilde zorunluluk ve gönüllülük yapılarını, sürecin bir parçası olarak gören 24 yaşındaki kadın katılımcı, şu şekilde açıklamıştır: *“Gönüllülüklerin ve zorunlulukların olmasına tamamen imtihan gözüyle bakıyorum.”*

Diğer bir ifade, 19 yaşındaki kadın katılımcı tarafından vurgulanarak, dinin gönüllü ve zorunlu yapılardan oluştuğu ifade edilmiştir. Bu anlamda katılımcı, zorunlulukları yerine getirmediğini düşündüğünde buna ilişkin bir suçluluk duyduğunu belirterek, durumu şu şekilde vurgulamıştır: *“Gönüllülük kısmı çok güzel ama zorunluluk kısmına çok vesvese*

girişiyor. Mesela namazlar, başörtüsü... Zorunlulukları yapmayınca vicdan azabı çekiyorum. Zorunlulukları da gönüllülükleri de barındırıyor.”

Anlam arayışı ve sorgulama süreçleri boyunca bireyin psikolojik ve varoluşsal bağlamda pek çok ihtiyacına karşılık veren din olgusu, katılımcıların bir kısmı tarafından herkeste mevcut bir inanma ihtiyacı şeklinde açıklanmıştır. Bu doğrultuda her bireyin bir inanç zemini barındırdığını ifade eden 22 yaşındaki erkek katılımcı, şu açıklamalarda bulunmuştur: *“Bence herkeste inanma dürtüsü var. Herkes bir şeye inanmak istiyor.”*

Benzer bir şekilde bireyin inanma ihtiyacını, doğuştan gelen bir durum olarak değerlendiren 24 yaşındaki erkek katılımcı ise şunları ifade etmiştir: *“Kesinlikle bir zorunluluk değil. Doğuştan bir itaat etme duygusuyla geldiğini, itaat etmesek içimizde bir boşluk oluşacağını, bunun da psikolojik ve çeşitli sorunlar yaratacağını düşünüyorum.”*

Dinin toplumsal çerçevede bir zorunluluk yarattığını vurgulayan 29 yaşındaki diğer bir erkek katılımcı ise düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: *“Bir hayat nizamı. Din olmasaydı insanoğlu onu üretmek zorunda kalırdı. Çünkü bir şekilde hayatımızı düzenleyen şeylerin olması lazım.”*

İnanma güdüsünün bireye işlenmiş bir yapı olmasıyla birlikte bireyin bu durumu yok saymasını varoluşsal anlamda bir boşluk olarak tanımlayan 22 yaşındaki kadın katılımcı, şunları belirtmiştir: *“Anlam arayışı insanın doğduğu andan itibaren yüklenen doğal bir süreç ama ileriki yaşlarda varoluşsal bir boşluğun olduğu kesin. İnsanlarda sürekli, yüce bir varlığa inanma duygusu olduğunu düşünüyorum. Birçok toplumun yönelimi farklı olsa da hepsinin ortak noktası bu.”*

Dinin, bireysel ve toplumsal anlamda sunduğu düzen yapıları ile inanç, katılımcıların bir kısmı tarafından gerekli bir olgu şeklinde nitelendirilmiştir. Bunlardan 29 yaşındaki erkek katılımcı, dinin kapsayıcı ve bütüncül bir sistem sunduğundan, bunun da bireysel ve toplumsal düzeyde bir gereklilik yarattığından bahsederek şu ifadeleri kullanmıştır: *“İnsanoğlunun koyduğu kurallar, yasalar bir şekilde eksik kalıyor. Çünkü kurduğu şey kendinden, düşüncesinden bağımsız olmadığı için eksik kalacaktır, yanlış olabilecektir. Tüm insanlığı kapsayacak kuralların insanlar tarafından konulması onun*

yetersiz olduğunu gösteriyor. İnsanlığı yaratan bir ilahın var olması, kuralları onun koyması çok daha bütüncül bir şey.”

Benzer biçimde içerdiği kurallar ve sınırlamalarla, inancın pek çok fayda barındırdığını ifade eden 24 yaşındaki kadın katılımcı, şunları söylemiştir: *“Din, Allah ve kulları arasında. Buna çok katılıyorum. Birçok insan, kötü şeyler niye benim başıma geliyor diyebiliyor ama aslında dünya tamamen bir oyun alanından ibaret. Bu oyun alanından çıkmanın tek yolu, bu kurallarla ilerlemek. İyi kötü ilerlersin, yanlışların olur, nefesine yenik düşersin. (...) Bu da aslında sosyal hayatı tamamen o fitrata göre düzenleyen bir sistem. Yani güzel bir şey.”*

Kişiye yol göstermesi ve hayatın tamamını etkilemesi bakımından 23 yaşındaki kadın katılımcı tarafından değinilen ifade ise şu şekildedir: *“Din, benim için rehberdir. Bence direkt olarak tüm hayatım, yaşantım, hepsi benim için dini ifade ediyor ve ona göre yaşıyorum her şeyi.”*

Dinin gerekli görülmesinin yanında, hayatın her alanına dahil edilmesi gerektiğini belirten 20 yaşındaki başka bir kadın katılımcı ise şunları söylemiştir: *“Yaşantımızla bütünlük içinde olması gerektiğini düşünüyorum. Benim için öyle açıkçası. Bir iş yaparken ona göre yapmak, hayatımızın her alanına dâhil etmek gerekiyor. Benim hayatımda her yeri kaplıyor.”*

Diğer bir açıdan, dinin ve ritüellerinin gereklilik olarak algılanmasına yönelik bakış açısı, bireyin din algısına ilişkin zorunluluk ve gönüllülük değerlendirmeleriyle ilişkili bir durumdur. Bu bakımdan, ibadetlerin zorunluluk barındırması yorumunda bulunan katılımcılardan 22 yaşındaki erkek gönüllü, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bazı şeylerin içinize doğmasını bekleyemezsiniz. Yapmak zorundasınızdır. Gönüllülük meselesi de biraz kalbi bir şeydir. Akılla bağdaştırılamaz. Gönüllülük zaten kalpte oluşan bir meyveyi akıl yoluyla idrak etmek gibidir. Duygusal süreçten geçmeniz gerekiyor. Hissedeceksiniz, yapmak istediğinizde mutlu olacaksınız. Bir şeyin zevk vermesi için bir dönem onu yapmak gerek. Kalbinizde oluşan yapı belli bir süreçte, disiplinle düzene gelmeli ki akıl koordinenizle beraber hayatınızda gönüllülük adı altında bir yer teşkil edebilsin.”*

Bir diğerk açıdan ibadeti, gönüllölük basamağını tamamladıktan sonra gelen zorunluluklar, şeklinde değerlendiren 28 yaşındaki erkek katılımcı ise şunları belirtmiştir: *“Belki şu olabilir: inanç sahibi olup olmamak gönüllölüktür ama inanç sahipliğine kanaat getirdikten sonra eylemlerim zorunluluk kazanmaya başlar.”*

İbadetleri, bireyin dine olan tek boyutlu yaklaşımının getirdiği zorunluluklar şeklinde tanımlayan 25 yaşındaki kadın katılımcı, konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde açıklamıştır: *“Araştırdıktan sonra kabul ediyorsan ondan sonraki noktada çok zorunlusun. Belli başlı günahlar ve farzlar var. Bunu toplumsal ve bireysel olarak iki tarafa ayırabiliriz. Bireysel farzlarım, beni birey olarak ilgilendiren ibadetlerimdir.”*

Dini yapıyı içselleştirerek anlam arayışı ve varoluşsal sorgulamalarda zemin kılan kişi, belirsizliğe ilişkin sorgulamalarında karşılık aldığı bu olguyu, hayatının her alanına yaymaktadır. Böylece her bağlamda kendisini gösteren bu inanç sistemi, bireye amaç verdiği ölçüde anlamlı hale gelecektir. Bu bakımdan, hayatın anlamının din olduğunu ifade eden katılımcı yanıtları incelendiğinde, 25 yaşındaki kadın katılımcı, şunları belirtmiştir: *“Din olmasaydı pek bir yaşantımız olacağına inanmıyorum. (...) Ben dinden bağımsız düşünemiyorum hiçbir şeyi. Ona göre yetiştik, kültürümüz ona göre ydi. Bu zamana kadar beni ben yaptığımı düşündüğüm her şeyin altında dini kültürel bir şey yatıyor. İnsanları terbiye ediyor. Tuvalet eğitimine kadar veriyor. Bu yüzden de olması gerekiyor ve iyi ki de var. O yüzden de çok bağımsız düşünemiyorum.”*

Benzer şekilde 24 yaşındaki erkek katılımcı ise dinin anlam boyutundaki yerini vurgulamak için şunları ifade etmiştir: *“Din bence hayatın anlamı.”*

Dini, bir içgörü olarak ele almanın yanında anlam, amaç ve yaşantılamaya da kaynaklık ettiğini söyleyen 22 yaşındaki erkek katılımcı ise şu şekilde bahsetmiştir: *“İnsan normalde akıllı bir varlıktır ama powerbank gibi düşünün. Bir cihaz var ama bunun başka bir el tarafından dolumuna ihtiyaç var ve bu olmadığında boş. Dolumunu yapabileceğimiz şeylerin dışarıdan gelmesi gerekiyor yani kendimizin arayıp bulabileceğimiz şeyler değil birçoğu.”*

Dine yönelik algılar değerlendirildiğinde, katılımcıların bir kısmı dini referans

alarak hayatın anlamı ile eşdeğer görürken bir başka kısmı ise toplumsal öğretiyeye dönüşmesi hakkında eleştirel bir bakış benimsemiştir. Bu doğrultuda dini yapıların değişime uğradığı, inanç boyutu ile uygulama arasında çelişkiler yaşandığını belirten katılımcı yorumları ile karşılaşmıştır. Bu bakımdan 27 yaşındaki erkek katılımcı, şu ifadelerde bulunmuştur: “*Şu anda birazcık yozlaşmış bir dini yaşıyoruz bana kalırsa. (...) Allah'ın var olduğuna, peygamberlere inanıyorum ama dinin büyük kısmını kültür olarak yaşadığımızı düşünüyorum. Şu dönemde yaşadığımız dinin de çok doğru olmadığı, yaşanmadığını düşünüyorum.*”

İnancın taklidi bir boyutta olduğundan bahseden 22 yaşındaki diğer bir erkek katılımcı ise şunları dile getirmiştir: “*Bizim de genelde çevremizde taklidi bir iman var. Bu da garip bir din anlayışı ortaya çıkarıyor, ileride sıkıntılara sebep oluyor. İşte taklidi olduğunda aslında zorunlulukmuş gibi oluyor. Mesela bir çocuğa namaz kıl diyorsun ama bilinçlendirmiyorsun. Niye kılacağını anlatmıyorsun ya da araştırmaya sevk etmiyorsun. Bu da bir anlamsızlık, taklit doğuruyor.*”

4.5.2. Kişinin Hayatında Dinin Yeri Alt Teması

Bireyin hayatında ne gibi bir işleve sahip olduğu ve yaşamın hangi noktalarına karşılık geldiği bakımından din, pek çok açıdan değerlendirilmiş, hayatın büyük bir alanını kapsadığına ilişkin gelen pek çok yanıt olmuştur. Bunlardan biri olan 29 yaşındaki erkek katılımcı, şunları söylemiştir: “*Bütün alanlarını kapsıyor. Hayatımda başat aktör din olduğundan benim her türlü düşüncemin zemini. Bu uzaydan, dışarıdan getirilmiş bir şey değil sonuçta, içinde ben de varım. Düşüncemin de bir parçası olduğu için her şeye sirayet ediyor ister istemez.*”

Kişinin, inanç duygusu ile yaratılıp hayatını bu duygu üzerine kurduğu, bu sebeple kişiyi birçok alanda etkileyeceğini vurgulayan 24 yaşındaki erkek katılımcı, şu ifadelerde bulunmuştur: “*Hayatımın tamamını kapsıyor çünkü içimizde böyle bir duygu ile yaratıldığımıza, hayatın anlamının bu olduğuna inandığımdan yüzde yüzünü kapsıyor ve öyle olması gerektiğine inanıyorum. Gün doğumundan gün batımına, son nefese kadar böyle olması gerektiğine inanıyorum.*”

Durumu, ilahi bir amaç doğrultusunda değerlendiren katılımcılardan 29 yaşındaki diğer bir erkek gönüllü ise şu şekilde değinmiştir: *“Hayatımın bütün alanlarına sirayet eden bir durum. Yaşayış tarzıma, ibadetlerime, inanç tarzıma etki eden bir olgu. Nasıl adım atmam gerektiğini, nasıl hareket etmem gerektiğinin din ile alakalı olduğunu düşünüyorum. Dünyaya bir ilahi vasıtayla gönderildiğimi ve bunun gereksiz olmadığını düşünüyorum. O yüzden din, hayatımın tüm alanına sirayet ediyor.”*

İbadet ve eylem boyutuna katılım göstermese bile duygusal bir bağ ve içselleştirilmiş bir yanından bahsettiği dini algı ile 27 yaşındaki başka bir erkek katılımcı, durumu şu şekilde dile getirmiştir: *“İbadet kalıbından bakarsak namaz kılmak, oruç tutmak gibi, namaz da kılmıyorum, oruç da tutmuyorum ama Allah'la aramdaki iletişimin iyi olduğunu düşünüyorum. Gün içinde sık sık anıyorum. Yani sevap kazanmak için değil, gönülden istediğimden. Kalbim rahat ettiği için. Bence çok iyi bir ilişkim var dinle ama namaz kılmıyorum, oruç tutmuyorum.”*

Dinin, hayatındaki yeri hakkında görüş bildirirken varoluşçuluğun kavramları ile durumu değerlendiren 22 yaşındaki erkek katılımcı ise şunlardan bahsetmiştir: *“Ümit, özgürlük, kulluk, inanç gibi birçok kavram, insanı hayatta tutar. Bunlar olmadığında insan ot gelmiş ot gidiyor oluyor. Bu tür hayatı anlamlandıran kavramların çıkış noktasını din olarak gördüğüm için genelde hayatımın çoğu noktasında etkili oluyor. Bu yüzden hayatımı din şekillendiriyor, anlamlı kılıyor.”*

İnancın ve içeriğinde mevcut olan kurallar bütününün özümsemiş karar verme basamaklarını etkilemesi, ahlaki kurallar boyutuna sirayet etmesi hakkında görüş bildiren 23 yaşındaki kadın katılımcı, şunlara değinmiştir: *“Her adım attığımda kendi yapmak istediğin bir şey oluyor ama hoca gibi de bir ses oluyor. Yaptığım her hareket ona çıkıyor. Ona uygun mu diye düşünüyorsun başta. Her ne kadar kendince özgürce bir adım atmaya çalışsan da hep böyle üst bir ses gibi hayır, dur, bu ne deyip duruyor. Eylemlerimin çoğunluğunu etkiliyor.”*

Zorlu deneyimler, birey üzerinde farklı etkiler yaratabilmektedir. Bu durum, başa çıkma stratejileri gibi birçok yapıya göre çeşitlilik göstermektedir. Dini perspektifte incelendiğinde ise pek çok zorlayıcı deneyimin, dini bağlamda derinleştirici bir etki ortaya

çıkardığı görülmektedir. Travmanın iyileştirici rolü olarak ele alınan bu durum, logoterapi yaklaşımında da bahsedilmektedir (Frankl, 1968). Bu kapsamda 22 yaşındaki kadın katılımcı, şunları ifade etmiştir: *“Dinle olan ilişkim zamana, mekâna göre değişebilir. Bazen tükenmişlik hissi ile dine, Allah’a o kadar yapışıyorsunuz ki... Yaratılmış olma hissi, yaratana bağlanma duygusunu kuvvetlendiriyor.”*

Benzer bir biçimde zor dönemlerde, kişinin dine yakınlaştığından bahseden 21 yaşındaki bir başka kadın katılımcı, şu şekilde açıklamıştır: *“Her insanda olduğu gibi zor dönemlerdeyken daha çok sarılma ihtiyacı hissediyorsun. Özellikle de bir konuyu Allahtan başka kimse çözemez bunu biliyorsun. O zamanlarda ibadetlerim daha yoğun oluyor.”*

4.5.3. Dinin Hayata Etkileri Alt Teması

Söz konusu dini etkilerden, eylem ve kararlara yönelik olanı, katılımcıların bir kısmı tarafından açıklanmıştır. Bu açıdan karar verme süreçlerinde belirleyici bir unsur olduğu vurgulanarak davranışsal düzeydeki etkisine değinilmiştir. Bunlardan 29 yaşındaki erkek katılımcı, şu şekilde ifade etmiştir: *“Eylem ve kararlarımda doğrudan etkisi oluyor.”*

Yalnızca ibadet değil içkin bir inanç tanımı yapan 22 yaşındaki erkek katılımcı ise durumu şöyle açıklamıştır: *“İnançlı biri olduğuma inanıyorum. Din, yapacağım birçok hatanın önüne geçiyor. Hayat içerisinde sadece ibadetlerini yerine getirmekle mükellef değil insan. Yapmaması gereken şeyler var ve o, hayatımızı düzene sokuyor. Yalan söylememek, kötü konuşmamak, iftira atmamak, insanlara iyi davranmak, yardımcı olmak... Bunların, dinimizden gelip değerlerimize yerleştiğini düşünüyorum.”*

Düşünce sistemi dahil pek çok bilişsel yapıyı etkileyen bir din tanımı ile açıklama yapan 29 yaşındaki başka bir erkek katılımcı, şunları vurgulamıştır: *“Müslümanca düşünme ve yaşama üzerinde etkiliyor. Çünkü insan, düşünme ve yaşamayla var olan bir varlık. Düşünürüz yaparız veya düşünmeden yaparız iki çeşittir. İkisinde de dininin bir yaptırımı vardır. Din, bir hayat tarzıdır.”*

Özgür iradesinin din ile geliştiğini ve bu özgürlük sınırı içinde eylem ve kararlarının şekillenip bütün olarak hayatını etkilediğinden bahseden 22 yaşındaki erkek katılımcı ise şunlara değinmiştir: *“Özgürce bir seçim yapacağım, bu seçim doğrultusunda hareket*

edeceğim. Bu seçimi yaparken özgür iradem beni ayetlere, ayetten sonra hadislere yönlendiriyor. Hadisten sonra da fitrat. Zaten ayetlere yönlendirmesinin sebebi de fitrata uygunluğundan. İşte özgür irademle bir seçim yapacağım, eyleme dönüşmesi için ve özgür iradem de beni dine yönlendiriyor. Çıkış noktası, eylemin başlangıç noktası yine din oluyor.”

Eylem ve kararları, iyilik ve kötülük perspektifinde ele alarak bütüncül bir etkiden bahseden 20 yaşındaki kadın katılımcı, şöyle ifade etmiştir: *“Yüzde yüz etkiliyor. Yani bir işi yaparken onu düşünmek zorundasın ya da birine hesap verme fikri... O kötülüğü yaparken bile birine hesap veririm düşüncesiyle yapmıyorsun. Eylemlerimin tamamını etkiliyor. Tabi sorgulamadan yaptığım şeyler var ama onda bile etkiler diye düşünüyorum farkına varmasam bile.”*

Dinin, kişiliği tamamen etkilediği ile ilgili içselleştirilmiş bir inanç tanımına değinen 26 yaşındaki kadın katılımcı, şunlardan bahsetmiştir: *“Eylem ve kararlarımda büyük bir etkisi olduğundan şüphem yok. Çünkü kişiliğimi dinime göre şekillendiriyorum. Onun yasakladığı şeylerden uzak durarak ya da helal kıldığı, doğru gördüğü şeyleri uygulayarak kişiliğimin doğru bir karakterde oturmasını sağlıyor.”*

Dinin, eylem ve kararlar konusundaki etkisine değinen katılımcılardan bir kısmı ise yalnızca tek boyutlu değil dini, hayatın tüm boyutlarına etki eden bir unsur olarak ele almışlardır. Bu açıdan katılımcılardan 24 yaşındaki erkek gönüllü, şunları ifade etmiştir: *“Bu durum, hayatın her alanını etkileyen bir durum. Ne iş yapacaksan yap, ona göre yaşıyorsun. Hangi eylemi gerçekleştireceksen gerçekleştir, ona göre yaşıyorsun. Tamamını yani.”*

Dinin sunduğu çok boyutlu etkiyi belirten 29 yaşındaki erkek katılımcı, şu şekilde açıklamıştır: *“İnsanlarla, kurumlarla, dünya ile olan ilişkimi belirliyor.”*

Dinin kapsayıcı etkisini, özellikle çalışma ortamı ile değerlendiren 19 yaşındaki kadın katılımcı, şunlardan bahsetmiştir: *“İş ortamında bile sünnetleri yerine getirmek, dini dahil etmek hizaya sokuyor. Helal haram mevzusu, beni dolandırmaman, helal kazanç sağlamak, işverenin işçiye hakkını vermesi, domuz eti yememek, helal yerden yemek gibi*

şeyler... (...) Her boyutunu etkiliyor.”

İçselleştirilmiş dini bakış açısının atılan her adımda etkili olduğunu vurgulayan 24 yaşındaki kadın katılımcı, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Neredeyse hepsinde etkili. Her ortamı ona göre düşünüyorsun. Evliliği, biriyle görüşürken, bir iş yaparken, faize girmeyeceksen, kredi çekerken onu düşünüyorsun. Hepsinde onu düşünüyorsun ve birçok boyutunu etkiliyor.”*

Bireyin psikolojik iyi oluşunu ve başa çıkma kabiliyetini artırma bakımından değerlendirildiğinde birey tarafından algılanan din, yalnızlık ve kaygı gibi duygularda bireye yardımcı olabilmektedir (Pargament, 1997). Bu bağlamda katılımcıların görüşleri ele alınmış ve 22 yaşındaki erkek katılımcı, şunları belirtmiştir: *“Genellikle sıkıntılı durumlarda içimi rahatlatıyor. Bir karar vereceğimde zorlu bir konuya sadece dua ediyorum. Benim için iyi olan olsun, kötüyü Allah’ım uzak tut şeklinde. Gerçekten sonucu iyi oluyor. Hayatıma bu konuda etki ediyor.”*

Sıkıntı yaşadığında bunu manevi bir boyut ile doldurmaya ve süreci atlatmaya çalıştığına değinen 22 yaşındaki kadın katılımcı ise şu ifadeyi kullanmıştır: *“(…) manevi boyut açısından beni çok rahatlatmış söyleyebilirim. En ufak bir problem ve sıkıntı yaşadığımda, bir insana gidip başvurmakansa yaratıcıya gidip başvurmak daha çok tatmin ediyor.”*

Benzer bir biçimde kutsal ile olan ilişkinin, psikolojik iyi oluşu sağladığından bahseden 26 yaşındaki kadın katılımcılardan biri, şu şekilde açıklamıştır: *“Her şeyden önce psikolojik boyutta çok etkiliyor. Bir ilahi bir güce karşı dua etmek ya da bazen karşıdakine anlatamadığın şeyleri haykırırcasına ya da bazen sessizce ağlayarak birine anlatmak ve görmeden kalpten inanmak çok rahatlatıyor.”*

4.5.4. Dinin Hayata Yönelik Anlam Arayışında Yeri Alt Teması

Dinin, sorgulamalara ilişkin yanıtlarının yeterliliği hakkında katılımcıların bir kısmı, sorularının din tarafından cevaplandığını belirtmiştir. Bunlardan 29 yaşındaki erkek katılımcı, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Her türlü mücerret sorunun ve sorgulayışlarım açısından, inandıklarım bana bütün bu soruların açıklamasını veriyor.”*

Bunun yanında dinin kusursuzluk halinde olması ve varoluşsal sorgulamalar ile anlam arayışına yanıt vermemesinin, bu kusursuzluk haliyle çelişeceğini dile getiren 29 yaşındaki bir diğer erkek katılımcı ise şunları söylemiştir: *“Yeterli olduğunu düşünüyorum. Son din olduğunu ve hiçbir eksiğinin olmadığını düşünüyorum. Çünkü dinin tamamlandığına inanıyorum. Bir eksiklik varsa bunun kendimde olduğunu, dinde olmadığını düşünüyorum. O sebeple tüm hayatımı, düşüncelerimi kapsayan ve hiçbir şeyi zihnimde eksik bırakmayan bir olgu.”*

22 yaşındaki kadın katılımcı ise sorularına aldığı cevaplardan tatmin olduğunu vurgulayarak şunları belirtmiştir: *“İslam, dini benim açımdan çok büyük ve aklımdaki birçok şeye cevap veriyor. (...) Ben, içinde olduğum için beni mutlu ediyor. Aldığım cevaplar tatmin ediyor, doyuruyor. Gerek toplumsal hayata yansması gerek manevi yaşantı olsun İslam’ın getirdiği kuralların tatmin edici ve düzenleyici olduğunu düşünüyorum.”*

Benzer biçimde 19 yaşındaki kadın katılımcılardan bir diğeri, görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: *“Yine de genelde birçok sorgulamayı çözüyor. Düşünüp şükretmek bazen yeterli geliyor.”*

Din aracılığıyla edindiği yanıtların tamamını, soruları sorduğu anda almasa bile zaman içinde cevaplarla karşılaştığını belirten katılımcılardan 21 yaşındaki kadın gönüllü, şunları vurgulamıştır: *Sorguladığım şeyler bir şekilde ya birinin ağzından çıkan bir söz ya bir yerde okuduğum bir şeyle karşıma çıkıyor. Belki o sorgulayıştan çıkamıyorum ama çıkmama çok yardımcı oluyor. Dinden bir yanıt bulabiliyorum.*

Sorguladığı noktalar kadar sorgulamadan da kabul ettiği birçok konu olduğunu belirten 26 yaşındaki kadın katılımcı, soru cevap açısından dengeli bir dağılım olduğunu vurgulayarak şunları söylemiştir: *“Yeterli görüyorum. Çünkü manevi olarak sorguladığım şeyler, mesela diğer dinlerin de bazı şeylerini gördüğümde, dinimin ideal din olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden sorguladığım zaman da... Tabii sorgulamadan kabul ettiğimiz şeyler de oluyor. Dinim bunu emretmiş, sorgusuzca kabul ediyorum ama sorguladığım noktalarda da birey için en güzel din olduğunu düşünüyorum.”*

Dinin, sorgulamaların birçoğuna yanıt vermesinden ilişkin yorumlara karşın katılımcıların bir kısmı ise anlam arayışı noktasında yeterli olmadığını belirtmiştir. Bu doğrultuda dinin, kişiyi yanıtsız bırakabileceği hakkında görüş bildiren katılımcılardan 20 yaşındaki erkek gönüllü, şu ifadeleri kullanmıştır: *“Bazen tıkanıdığı anlar oluyor. Her zaman o doyumunu alamadığım, bazı şeylerde tam karşılık alamadığım oluyor. Bu belki cevabını benim bulamamamdan kaynaklıdır. Bazen sanki bir karşılığı var dinde ama ben cevabı bulamıyorum gibi. Çünkü daha sonra başka bir yerde denk gelebiliyorum veya bir araştırma yapınca denk geldiğim oluyor.”*

Benzer biçimde yanıtların yetersizliğini, inancı ile ilgili bir belirsizlik şeklinde ele alan 28 yaşındaki erkek katılımcı, şunları söylemiştir: *“Dolayısıyla manevi boşluklar, arayışlar, eğer ideal bir inançta olsaydım o zaman daha farklı doyurucu bir anlamda olurdu belki ama şu an değil.”*

Maneviyat düzeyi ile varoluşsal anlamda alınan yanıtları ilişkilendiren 19 yaşındaki kadın katılımcı, şunları belirtmiştir: *“O dönemlerde maneviyatım yüksekse evet yeterli oluyor ama bazen karşılamayabiliyor.”*

Anlam arayışı noktasını, dini argümanlarla ilişkilendirerek bazı açılardan yeterli olmadığını ifade eden 27 yaşındaki kadın katılımcı, şunları söylemiştir: *“Belli noktalarda oluyor. Mesela hayatın sorgulanması veya anlam arayışı dedik. Bunlara dini açıdan da yaklaşılabılır. Kur'an'a baktığımızda bunu okuyabiliriz. Bazı noktalarda yeterli gelmiyor. İnsan, onun hakkında derinleşmek istiyorsa yeterli olmayabiliyor. Çünkü arayış içinde cevapsız kalan sorular var. (...) Bendeki de yeterli olmuyor aslında. Yönelttiğim sorular bazen zor bazen de her bakışa göre değişebilecek sorular oluyor.”*

Bir açıdan yanıt alsa da yanıt alamadığı noktaların da mevcut olduğundan bahseden bir diğer katılımcı, şunları ifade etmiştir: *“Çoğunluğu evet ama zaten manevi sorgulayışı çözemediğin noktada eksik okuduğunu fark ediyorsun ve üzerine gittiğinde, araştırdığında bu tatmin ediyor. Tatmin etmediği noktalarda, inanç noktasında anlam aramıyorum. İnanç zaten tamamen anlam aramayı gerektirmiyor.”*

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Din algısı ve kişinin varoluşsal anlam arayışı noktasında beliren yetişkinlik dönemindeki bireyleri ele alan bu çalışmada, beliren yetişkinlik, hayatı anlamlandırma ve varoluşçuluğun bu doğrultudaki bakış açısı açıklanmıştır. Böylece ortaya çıkan temel kavramlar, araştırmanın konusu kapsamında incelenerek katılımcılar üzerindeki etkileri ve din algısının ne şekilde tezahür ettiğini görmek amaçlanmıştır. Nitel araştırma deseni kullanılarak uygulanan çalışmada, katılımcılar kendi tecrübelerinden yola çıkarak bireysel ve sosyal düzeydeki anlam mekanizmalarını öne sürmüşlerdir. Bu anlatılarla tematik içerik analizleri uygulanarak veriler bağlamında din algısının, hayatı anlamlandırma gibi birçok basamakta önemli rol oynadığı, aynı zamanda anlamlandırma sürecinin, sürekli ve değişken olduğu görülmüştür.

Anlam arayışı ve din algısı kapsamında yapılan önceki çalışmalar, büyük oranda nicel analiz yöntemi ile ele alınmış olduğundan dini algı boyutunun yanı sıra, dindarlık kavramı öne çıkmaktadır. Dindarlık kavramı ile bireyin din algısının gereği olan ibadet boyutuna yakınlığı değerlendirilirken, din algısı ile bir önceki basamak incelenmiştir (Allport ve Ross, 1967). Eylemlerin ve tutumların arka planı olan duygu ve algı mekanizmaları, dini bakımdan çalışıldığında dini yaşayış ile algı arasında önemli ayrım noktaları olduğu görülmüştür. Böylece algılanan din ile beliren yetişkinlik dönemi krizlerinin ilişkisine olan önem vurgulanmıştır.

Beliren yetişkinlik döneminde bulunan katılımcılarla yürütülen çalışmada, bireylerdeki anlam arayışı ve din algısı noktalarının dinamik, sorgulayıcı ve gelişime açık olduğu görülmüştür. Bireylerin, kimlik inşa süreci ve yaşama dair temel meseleleri anlamaya yönelik yoğun bir sorgulama içerisinde bulundukları düşünülmüştür. Bu bakımdan önceki öğretiler ve kendi deneyimleri arasında bir tutarlılık yakalamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, arayış aşaması olarak ele alınan beliren yetişkinlik dönemindeki katılımcıların, anlam ve din algısına yönelik yoğun bir düşünsel süreç içerisinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anlam arayışı, özgürlük, başa çıkma stratejileri ve din başlığında dört ana temada değerlendirilen katılımcı görüşleri ile beliren yetişkinlik dönemindeki katılımcı grubunun, hayatın bir anlam ve amaç barındırdığı noktasında büyük oranda benzer görüşte oldukları görülmüştür. Anlam ve amacın varlığı kadar bunun ne olduğu ve nerelerde aranması gerektiği hakkında çeşitli yanıtlar belirtilmiştir. Katılımcılardan bazıları hayatın anlamının, anlamı bulma yolculuğu olduğunu ifade ederken bazıları ise hayatın amacını gerçekleştirme çabasının, anlamı da getirdiğinden bahsetmiştir. Bunun yanında, hayatı anlamlandırma noktasında edinilen alt yapının kaynağına ilişkin yorumlar almak adına yöneltilen sorularda bireyler, çoğunlukla aile ve sosyal yapıdan belli bir oranda etkilendiklerini söylemişlerdir. Buna karşın beliren yetişkinlik dönemini kapsayan katılımcı grubu, önceki öğretileri sorgulayarak kendi bakış açılarını yapılandırdıklarını ifade etmişlerdir. Böylece önceki bilgileri, kendi doğruları ve inandıklarıyla yeniden değerlendirerek hayata yönelik çok daha biricik bir bakış açısı kazandıklarını belirtmişlerdir.

Hayatı anlamlandırma, çeşitli açılardan incelendiğinde ölüm kavramına ilişkin katılımcı yorumları ele alınmıştır. Bu bakımdan katılımcılar, çoğunlukla imtihan anlayışı çerçevesinde bir açıklamada bulunmuştur. Böylece, ölümün varlığı ile faydalı bir hayat sürerek, eylemlerinin karşılığını almak noktasında sorumluluk duyduklarını belirtmişlerdir. Bu durumun dini zemin ile ilişkili bir yorum barındırması, hayatı anlamlandırma basamaklarında bireyin, dini yaşantısının önem arz ettiğini göstermektedir. Katılımcılar ölümün, yok olma riski sunarak hayatı anlamlandırdığından bahsedip varoluşçuluk ile benzer ifadeler kullanmışlardır. Ölüm, dini bakış açısıyla ele alındığı gibi hayata bağlayan unsurlar da temelde dini açıdan yorumlanmıştır. Bu doğrultuda dini kabul, hayatın tüm alanlarına sirayet edip anlamın genelini kapsayarak hayata bağlayıcı bir unsur şeklinde değerlendirilmiştir.

Katılımcı görüşleri ile ortaya çıkan diğer bir başlık olan özgürlük ise öncelikle kavrama ilişkin algı kapsamında incelenmiştir. Burada katılımcılar, özgürlüğü daha çok fiili bir durum olarak değerlendirmişlerdir. Genel anlamıyla özgür olmayı, eylemlerin sınırsızlığı şeklinde ele alan katılımcılardan bazıları, bu sınırsızlığın bir karmaşaya yol

açacağından bahsetmiştir. Böylece özgürlük, sınırlar ile mümkün bir yapı olarak ifade edilmiştir. Sorumluluk açısından katılımcılar, özgür seçimlerin bir yükümlülük getirdiğini ve kişinin özgür olduğu ölçüde sorumlu olduğuna değinmiştir. Buna karşın her yaşantı, özgür seçimlerle gerçekleşmediğinden özgürlük alanı, sorumluluk ile sınırlandırılmıştır.

Başa çıkma stratejileri bakımından ele alınan katılımcı yanıtları değerlendirildiğinde, özellikle manevi sorgulayışlar ve anlam arayışı krizlerinde, bireysel stratejilerin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Bunlar, krizi çözme ve üstüne giderek yüzleşme biçiminde olduğu gibi sorundan kaçma şeklinde de görülebilmektedir. Çalışma kapsamında, din algısı boyutu incelendiğinde ise tevekkül, dua ve ibadet gibi uygulamaların, bireye yardımcı olduğu görülmüştür.

Din, katılımcılar tarafından ifade edilen yanıtlarla, çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Bu başlık altında gönüllülük ve zorunluluk gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu anlamda görüş bildiren katılımcıların çoğunluğu, dini bir zorunluluğun olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Buna karşın uygulama boyutunda görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda katılımcılar, inanma eyleminin esasen fitrata ilişkin bir durum olduğundan ve bireyin bu yolu tercih etmesinin, özgür bir seçim ile gerçekleştiğinden bahsederek gönüllülüğün ise zorunluluğu ortaya çıkarabileceğine değinmiştir. Böylece dinin, içerisinde barındırdığı kurallar ile bütün halinde olması hasebiyle, dini bir yönelimde bulunma gönüllülüğü, bu kuralların hepsini kapsamaktadır. Bir başka açıdan, yozlaşmış ve uygulamada birçok değişime uğramış bir inanç yapısına vurgu yapan katılımcılar dini, ibadet bakımından değil Tanrı ile kul ilişkisi şeklinde algıladıklarını belirtmişlerdir. Böylece fiili uygulamaları yerine getirmeseler de Tanrı ile duygusal bir iletişim halinde olmayı çok daha önemli gördüklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların büyük bir kısmı, dinin hayatlarındaki yerine yönelik görüşlerine, büyük bir alanını kapsadığı cevabını vermiştir. Bu açıdan dini kabullenişin, bir bütün halinde kabul edilip zamanla içselleştirilmesiyle, hayatlarının tamamına sirayet ettiğini ele almışlardır. İnanç doğrultusunda kişi, eylemlerinin tamamını bu süzgeçten geçirerek farkında olarak ya da olmadan din filtresini kullanmaktadır. Böylece dinin özümseyerek,

kişiliğin bir parçası haline geldiği ifade edilmiştir. Dini kabulün ve yakınlığın ne tür durumlarda artış gösterdiğini değerlendiren katılımcıların bir kısmı, özellikle zorluklarda ve acı deneyimlerde, bu bağlılığın kuvvetlendiğini söylemişlerdir. Bu noktada ölüme yaklaşma, zorlukları anlamlandırmaya çalışma ve belirsizliğe bir karşılık bulma, din ile gerçekleşmiştir. Bu yönüyle birey, manevi bir güç edinerek sabır, tevekkül ve dua mekanizmaları ile destek bulmuştur.

Dinin, anlam arayışındaki yeri konusunda yapılan yorumlarla sorgulamaları yanıtlaması ve bazı soruları cevapsız bırakması gibi farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda dinin, hayatın anlamına yönelik sorgulayışları yanıtladığını belirten katılımcılar, bu yanıtlara ilk etapta ulaşamamaları da sorgulama içinde oldukları sürece cevapları bir şekilde edindiklerinden bahsetmişlerdir. Bu açıdan katılımcılar, tamamlanmış bir olgu olarak dinin, bazı soruları cevapsız bırakmasının bireysel bir eksiklikten kaynaklandığını belirtmişlerdir. Buna karşın din olgusunun, anlam arayışında yetersiz kaldığını söyleyen katılımcılardan bir kısmı ise her sorunun yanıtlanmayabileceğini vurgulamıştır. Böylece din çatısı altında bazı noktalar, sebebini bilmeden de kabul edilebilir görülmüştür.

Bulgularına değinilen söz konusu çalışmada, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerle çalışılmış olmasının yanında, hayatın anlamına, amacına, kendiliğine ve etrafında olup bitenlere dair fikirleri bulunan, bu konularda düşünüp kendini ifade eden bireylere ulaşmak hedeflenmiştir. Bunun yanında seçilen katılımcı grubu, eğitim seviyesi en az ön lisans ve en çok doktora düzeyinde katılımcılardan oluşmaktadır. Bu durumda eğitim seviyesinin hayatın anlamı ve amacı, din algısı ve diğer tüm noktalar konusunda belirleyici olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Bir başka açıdan katılımcıların tamamının, dine ilişkin soruları İslam dini açısından ele alması, katılımcı grubu açısından tek tipleşme doğurmaktadır. Beraberinde, 18-29 yaş aralığında dağılım gösteren katılımcıların, beliren yetişkinliğin hangi aşamasında olduğu veya eğitim durumları, medeni halleri ve bir işte çalışıp çalışmamaları gibi bağlamsal faktörler, kendi aralarında bir farklılık yaratarak çalışma kapsamında yapılacak yorumları etkileyecektir.

Sınırlılıklar değerlendirildiğinde, beliren yetişkinlik dönemine yönelik anlam arayışının, bu döneme yönelik krizler açısından da ele alınması ve bağlamsal değişkenlerin etkisi göz önünde bulundurularak yorumlama sürecine geçilmesi önerilmektedir. Bununla birlikte, dini algı ve anlam arayışı noktasında yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı sınırlı sayıda çalışmanın bulunması, bu çalışmayı özellikle din psikolojisi açısından önemli kılmaktadır. Bir diğer açıdan katılımcılara ilişkin din algısı boyutuna odaklanılarak, bireylerin anlamlandırma mekanizmalarına yönelik kendi ifadelerine ve yorumlarına yer verilmesi yönüyle çalışmanın, literatüre katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçıl, S., Erdiñ, B., Karaduman, E., ve Akyıl, Y. (2024). The serial mediating role of difficulties in emotion regulation and entrapment between intolerance of uncertainty and mental well-being. *Ege Eğitim Dergisi*, 25(3), 186-197.
<https://doi.org/10.12984/egeefd.1510661>
- Akinbode, E. (2023). Jean-Paul Sartre's existential freedom: A critical analysis. *International Journal of European Studies*, 7(1), 15-18. <https://doi.org/10.11648/j.ijes.20230701.13>
- Akıncı, A. (2005). Hayata anlam vermede dini değerlerin ve din öğretiminin rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9), 7-24.
- Albert, B. (1999). Social cognitive theory of personality. *Handbook of Personality*, 2(1), 154-196. <https://doi.org/10.1037//0033-295X.106.4.676>
- Allport, G. W. (1967). *The individual and his religion : A psychological interpretation*. New York: The Macmillan Co.
- Allport, G., ve Ross, M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5(4), 432-443. <https://doi.org/10.1037/h0021212>
- Anuştekin, M. N., ve Kuşat, A. (2024). Ergenlerde psikolojik iyi oluş ve dindarlık arasındaki ilişkinin bazı değişkenler ağıısından incelenmesi. *Bilimname*, (52), 133-161.
<https://doi.org/10.28949/bilimname.1477718>
- Arkonaç, S. (2014). *Psikolojide söz ve anlam analizi : Niteliksel duruş*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.5.469>
- Atak, H. (2005). *Beliren yetişkinlik: Yeni bir yaşam döneminin Türkiye'de incelenmesi*. (Tez No. 204867) [Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Atak, H. (2011). Yetişkinliğe aşamalı geçiş: beliren yetişkinlik tek bir ana yol mu? *İlköğretim Online*, 10(1), 51-67.

- Atak, H., ve Çok, F. (2010). İnsan yaşamında yeni bir dönem: beliren yetişkinlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(1), 39-50.
- Aydın, C. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Dini Tutum İle Hayattaki Anlam Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 89-108. <https://doi.org/10.15869/itobiad.333802>
- Ayhan, D. (2020). Varoluş kaygısı ve çalışma: varoluşçuluk bakış açısıyla bir gözden geçirme. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 71-77. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.668880>
- Ayten, A. (2012). *Tanrı'ya sığınmak: Dini başa çıkma üzerine psiko-sosyolojik bir araştırma* (3. Baskı). İz Yayıncılık.
- Bahadır, A. (1999). *Hayatın anlam kazanmasında psikososyal faktörler ve din*. (Tez No. 87250) [Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Bahadır, A. (2002). *İnsanın anlam arayışı ve din* (1. Baskı). İnsan Yayınları.
- Baş, V., ve Hamarta, E. (2015). Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 369-391.
- Battista, J., ve Almond, R. (1973). The development of meaning in life. *Journal for The Study of Interpersonal Processes*, 36(4), 409-427. <https://doi.org/10.1080/00332747.1973.11023774>
- Beck, G. (1986). Review of stress, appraisal, and coping. *Health Psychology*, 497-500. <https://doi.org/10.1037/h0090854>
- Bektaş, G. (2013). *Albert Camus ve varoluşçuluk*. (Tez No. 344867) [Yüksek Lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Bender, M. T. (2009). Varoluşçuluk ve Jean Paul Sartre örnekleme. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(4), 23-33. <https://doi.org/10.18603/std.90611>
- Bird, C. M. (2005). How I stopped dreading and learned to love transcription. *Qualitative Inquiry*, 11(2), 226-248. <https://doi.org/10.1177/1077800404273413>

- Bollnow, O. F. (2004). Ölüm Meselesi. M. Beyaztaş (Çev.). *Varoluş felsefesi : Kierkegaard-Hiedegger-Jaspers* (1. Baskı, s. 77-85) içinde. Efkar Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1947, 1. Baskı).
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss*. (2. Baskı). Perseus Books Group.
- Brassai, L., Piko, B. F., ve Steger, M. F. (2011). Meaning in life: is it a protective factor for adolescents' psychological health? *Int J Behav Med*, 18(1), 44-51. <https://doi.org/10.1007/s12529-010-9089-6>
- Braun, V., ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Chamberlain, K., ve Zika, S. (1988). Measuring meaning in life: An examination of three scales. *Personality and Individual Differences*, 9(3), 589-596. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(88\)90157-2](https://doi.org/10.1016/0191-8869(88)90157-2)
- Cheng, M. (2023). An analysis of Sartre's existentialism. *Philosophy Journal*, 2(1), 100-104. <https://doi.org/10.23977/phij.2023.020117>
- Colette, J. (2006). *Varoluşçuluk*. (1. Baskı). (I. Ergüden, Çev.). Dost Kitabevi. (Orijinal eserin basım tarihi 1994, 1. Baskı).
- Çetin, Ö. (2019). Rollo May psikolojisinde kişilik. *Rollo May psikolojisinde din ve kişilik* (s. 95) içinde, İz Yayıncılık.
- Çinemre, S. (2013). Bir Ahlak Eğitmcisi Olarak Lawrence Kohlberg. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 143-164.
- Çüçen, A. (2006). Heidegger ve felsefe. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* (1), 7-24.
- Çüçen, A. (2015). *Varoluş filozofları*. Sentez Yayıncılık.
- Daaleman, T. P. (1999). Belief and subjective well being in outpatients . *Journal of religion and health*, 38(3), 219-227.

- Dadak, E. A., ve Demir, N. (2020). Sosyal kimlik kuramı bağlamında bireylerin kimlik tanımlamaları: Kocaeli Kafkas Kültür Derneği örnekleme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 37(1), 11-23. <https://doi.org/10.32600/huefd.585316>
- Deci, E. L., ve Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Demir, Ş. Ç. (2023). *Ergenlerde benlik saygısı ve dini başa çıkma*. Bursa: Emin Yayınları.
- Demirbaş Çelik, N. (2016). Üniversite öğrencilerinin yaşamda anlam ve yaşam amaçları arasındaki ilişki. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 6(1), 133-141. <https://doi.org/10.13114/MJH.2016119294>
- Dilan, H., ve Kayıklık, H. (2022). Manevi danışmanlıkta varoluşçu psikoterapi tekniği. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* (6), 39-66. <https://doi.org/10.56432/tmdrd.1191589>
- Diş, S. B. (2021). Kierkegaard'a göre nesnel ve öznel hakikat ayrımı bağlamında varoluşun neliği. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 21(2), 705-732. <https://doi.org/10.33415/daad.951017>
- Doğanay, S. (2023). Üniversite öğrencilerinin inanç gelişimlerine ve anlam arayışlarına yönelik nitel bir çalışma. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 47-66. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1252438>
- Ebersole, P., ve Depaola, S. (1986). Meaning in life categories of later life couples. *Journal of Psychology*, 121(2), 185-191. <https://doi.org/10.1080/00223980.1987.9712656>
- Ekşi, H. (2001). *Başaçıkma, dini başaçıkma ve ruh sağlığı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma: Eğitim, ilahiyat ve mühendislik fakültesi öğrencilerinin karşılaştırılması*. (Tez No. 108983) [Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Elkind, D. (1970). The origins of religion in the child. *Review of religious research*, 12(1), 35-42. <https://doi.org/10.2307/3510932>

- Ellis, A. (1991). The revised ABC's of rational-emotive therapy (RET). *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, 9, 139–172.
<https://doi.org/10.1007/BF01061227>
- Erdem, M., Kesgin, B., ve Zengin, O. (2024). İntihar riski olan bireylerde varoluşsal analiz ve logoterapinin etkililiği, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(3), 445-465.
<https://doi.org/10.33417/tsh.1346205>
- Erdoğdu, M. Y., ve Özkan, M. (2007). Farklı Dini İnanışlardaki Bireylerin Ölüm Kaygıları ile Ruhsal Belirtiler ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler. *Journal of Turgut Ozal Medical Center*, 14(3), 171-179.
- Erikson, E. (1962 9. Baskı). *Young Man Luther*. W. W. Norton & Company.
- Erikson, E. (1963, 2.baskı). *Childhood and Society*. W. W. Norton & Company.
- Erikson, E. (1968). *Identity : Youth and crisis*. Faber and Faber.
- Çalık Var, E ve Temiz, R. (2020). Beliren yetişkinlerin yaşam görüşünün varoluşçu bakış açısıyla incelenmesi. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 19-33.
- Faber, H. (1975). *Psychology of Religion*. Westminster Press. (Orijinal eserin yayın tarihi 1972).
- Foulquie, P. (1995). *Varoluşçuluk*. (Y. Şahan, Çev.). İletişim Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1991).
- Foulquie, P. (1995). *Varoluşçunun varoluşu*. (Y. Şahan, Çev.). Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Fowler, J. (1995). *Stage of faith*. Harper SanFrancisc. (Orijinal eserin yayın tarihi 1981).
- Frankl, V. E. (1968). *Psychotherapy and existentialism: Selected paper on logotherapy*. Simon and Schuster.
- Frankl, V. E. (1994). *Duyulmayan anlam çılgılığı :Psikoterapi ve hümanizm*. (S. Budak, Çev.). Öteki Ajans.
- Frankl, V. E. (2009). *İnsanın Anlam Arayışı* (3. Baskı). (Ö. Yılmaz, Çev.). Okuyan Us Yayınları (Orijinal eserin yayın tarihi 1946).

- Friese, S. (2019). *Qualitative data analysis with MaxQDA*. SAGE Publications.
- Fromm, E. (1999). *Özgürlükten Kaçış*. (S. Budak, Çev.). Öteki Ajans. (Orijinal eserin yayın tarihi 1941).
- Fry, P. (2000). Religious involvement, spirituality and personal meaning for life: Existential predictors of psychological wellbeing in community-residing and institutional care elders. *Aging & Mental Health*, 4(4), 375-387. <https://doi.org/10.1080/713649965>
- Geçtan, E. (1990). *Varoluş ve psikiyatri*. (1. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Göka, E. (1997). *Varoluşun psikiyatrisi*. (2. Baskı). Vadi Yayınları.
- Günay, Ü., Yavuz, K., Çelik, C., Küşat, A., Kayıklık, H., Taş, K. ve Güllü, İ. (2006). *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* (1 Baskı.). Karahan Kitabevi.
- Günce, G. (2019). Jean Piaget ve temel kuramsal fikirleri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 4(1), 19-32
https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000318
- Gürses, İ., ve Kılavuz, M. A. (2011). Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri teorisi açısından kuşaklararası din eğitimi ve iletişiminin önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2), 153-166.
- Heidegger, M. (2004). Oradaki varlığın bir hazırlayıcı çözümlemesi görevinin açılması. M. Heidegger içinde, *Varlık ve zaman* (A. Yardımlı, Çev., s. 73). İstanbul: İdea Yayınevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 1927)
- Hendry, L. B., ve Kloep, M. (2010). How universal is emerging adulthood? An empirical example. *Journal of Youth Studies*, 13(2), 169-179.
<https://doi.org/10.1080/13676260903295067>
- Ho, M. Y., Cheung, F. M., ve Cheung, S. F. (2010). The role of meaning in life and optimism in promoting well-being. *Personality and Individual Differences*, 48(5), 658-663.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.01.008>

- Hofmann, S. G., Asmundson, G. J., ve Beck, A. T. (2013). The science of cognitive therapy. *Behavior Therapy*, 44(2), 199-212. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2009.01.007>
- Hökelekli, H. (1993). *Din psikolojisi*. Türkiye Diyanet Vakfı.
- İlerisoy, M. (2022). *Dindarlığın aile işlevleri üzerindeki etkilerine yönelik psikososyal bir araştırma*. (Tez No. 707311) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- İlk, G., ve Bilici, M. (2020). Victor Frankl örneği ile varoluşçu psikolojide din ve maneviyat. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(17), 45- 62.
- İmamoğlu, T. (2002). Seneca felsefesinde kötülük problemi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2(4), 51-57.
- İnce, A. (2024). Beliren yetişkinlerde din anlayışı-gelecek beklentisi ilişkisi: Sakarya Üniversitesi örneği. *Eskiye*(54), 951-975. <https://doi.org/10.37697/eskiye.1462499>
- Jaarsma, T., Pool, G., Ranchor, A., ve Sanderma, R. (2007). The Concept and Measurement of Meaning in Life in Dutch Cancer Patients. *Psychooncology*, 16(3), 241–248. <https://doi.org/10.1002/pon.1056>
- Jaffé, A. (1984). *The myth of meaning*. Princeton University Press. (Orijinal eserin yayın tarihi 1967).
- James, W. (2020). *The varieties of religious experience : a study in human nature*. The Modern Library. (Orijinal eserin yayın tarihi 1902).
- James, W. (2022). *Plüralist Bir Evren*. (A. Annak, Dü., ve C. C. Turan, Çev.). Kapra Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1909).
- Kabadayı, F., ve Güven, M. (2022). Akılcı duygusal davranış terapisine dayalı müdahale çalışmalarının incelenmesi: sistematik bir derleme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20(2), 517 – 540. <https://doi.org/10.37217/tebd.1052844>
- Kandemir, F. (2018) Ekolojik kuram bağlamında dinî gelişim psikolojisi. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 22(3), 1433 - 1456. <https://doi.org/10.18505/cuid.439628>
- Karaca, F. (2007). *Dini gelişim teorileri*. Değerler Eğitimi Merkezi.

- Karaca, F. (2016). *Dini gelişim psikolojisi*. Kişisel Yayınlar.
- Karaca, F., ve Aytemiz, F. (2024). Dini tecrübe üzerine. *Current Perspectives in Social Sciences*, 28(2), 281-292. <https://doi.org/10.53487/atasobed.1423098>
- Karahan, T. F. (2004). *Psikolojik danışma ve psikoterapide kuramlar*. Deniz Kültür Yayınları.
- Karakaya, T. (2003). Martin Heidegger felsefesinde ölüm problemi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(5), 23-35.
- Karşlı, N. (2020). Üniversite öğrencilerinde hayatın anlamı ve dindarlık ilişkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(48), 169 – 201. <https://doi.org/10.17120/omuifd.718108>
- Kartopu, S. (2013). Dini yaşayışta hayatı sorgulama ve anlam arayışı. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3), 67-90.
- Kartopu, S. (2023). *Dini yaşayış, anlam arayışı ve hayatı sorgulama* (1. Baskı). Eskiyei Yayınları.
- Kaufmann, W. (1997). *Dostoyevski'den Sartre'a varoluşçuluk*. (A. Göktürk, Çev.). Yapı ve Kredi Yayınları.
- Kayıklık, H. (2003). Allport'a göre dinî yaşayışa gelişimsel bir açılım. *Dini Araştırmalar*, 5(15).
- Kierkegaard, S. A. (1990). *Korku ve titreme : diyalektik lirik*. (E. Düzen, Çev.). Ara Yayıncılık.
- Kılıç, S. (2006). *Jean Paul Sartre'ın varoluş felsefesinde öteki kavramı*. (Tez No. 206455), (Tez No. 591408) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kıraç, F. (2013). Üniversite öğrencilerinde dindarlık eğilimi ve anlam duygusu. *Mukaddime*(7), 165-178. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.39321>
- Kırıcı, E. H. (2020). Dinî gelişim teorileri. *Türk Din Psikolojisi Dergisi* (2), 221-228.
- Klinger, E. (1977). *Meaning and Void: Inner Experience and the Incentives in People's Lives*. University of Minnesota Press.

- Kocerguis, M. A., Adams, G. R., ve Çok, F. (2019). Erikson evrelerinin sonuçlanması: Kimlik ve yakınlık arasındaki ilişki . *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 24(1), 229-239. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000724
- Korkmaz, S., ve Çetin, E. (2023). Varoluşsal anlam arayışı ve dindarlık ilişkisi: psikofelsefik bir değerlendirme. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 23(2), 234-251. <https://doi.org/10.30627/cuilah.1368050>
- Korlaelçi, M. (1985). Pozitivizmin Türkiye'ye girişi. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(2), 209-220.
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4. Baskı). Sage Publications.
- Kula, T., ve Erden, M. (2018). Varoluşsal kaygı ve din. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 17(2), 21-41.
- Kulu, F. (2019). *Ergenlik döneminde dini başa çıkma ve anlam arayışı*. (Tez No. 591408) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kurtulan, M. H., ve Kararımak, Ö. (2016). Ölüm Kaygısı, Tinsellik, Dindarlık Eğilimi ve Varoluş Kaygısı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Spiritual Psychology and Counseling*, 1(2), 163-187. <https://doi.org/10.12738/spc.2016.2.0007>
- Kvale, S., ve Brinkmann, S. (2009). *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing*. Sage.
- Ahioğlu Lindberg, E. N. (2011). Piaget ve ergenlikte bilişsel gelişim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 1 - 10.
- Luckmann, T., ve Berger, P. L. (1976). *The social construction of reality : a treatise in the sociology of knowledge*. Penguin Books. (Orijinal eserin yayın tarihi 1966)
- Magill, F. (1971). *Egzistansiyalist felsefenin beş klasığı*. (V. Mutal, Çev.). Hareket Yayınları.

- Malkoç, A., ve Yalçın, İ. (2015). Relationships among resilience, social support, coping, and psychological well-being among university students. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5, 35-43.
- May, R. (1940). *The Springs of Creative Living: A Study of Human Nature and God*. Abingdon Cokesbury Press.
- May, R. (1997). *Kendini Arayan İnsan*. (A. Karpaz, Çev.). Kuraldışı Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 1953).
- Meydan, H., ve Aydın, S. (2020). Üniversite gençliğinin kurumsal ve öznel dindarlığa bakışı ve etkileyen faktörler üzerine nitel bir araştırma. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 299-323. <https://doi.org/10.33460/beuifd.726749>
- Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Miller, P. H. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. (Z. Gültekin, Çev.). İmge Kitabevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 1983).
- Morrow, S. (2005). Quality and trustworthiness in qualitative research in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 250–260. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.52.2.250>
- Morsünbül, Ü. (2013). Beliren yetişkinler mi, beliren üniversiteli yetişkinler mi? Risk alma ve kimlik biçimlenmesi üzerinden bir inceleme. *İlköğretim Online*, 12(3), 873-885.
- Nice, M. L., ve Joseph, M. (2022). The features of emerging adulthood and individuation: Relations and differences by college-going status, age, and living situation. *Emerging Adulthood*, 11(2), 271-530. <https://doi.org/10.1177/2167696822111654>
- Nietzsche, F. (2003). *İnsanca, Pek İnsanca*. (C. Atila, Çev.). Say Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1978).
- Onur, B. (2000). *Gelişim psikolojisi : Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm*. İmge Kitabevi.
- Özcan, Z. (2000). Teolojik hermenötik. İstanbul: Alfa Basım Yayım.

- Özgüven, A. C., ve Arı, Y. (2023). Üniversite gençliğinin din algısı (Eskişehir örneği). *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi*(4), 143 - 155.
- Paloutzian, R. F., ve Park, C. L. (2005). *Handbook of the psychology of religion and spirituality*. The Guilford Press.
- Pargament, K. I. (1997). *The Psychology of religion and coping*. The Guilford Press.
- Pargament, K. I., ve Abu-Raiya, H. (2007). A decade of research on the psychology of religion and coping: Things we assumed and lessons we learned. *Psyke & Logos*, 28(2), 742-766. <https://doi.org/10.7146/pl.v28i2.8398>
- Park, C. L. (2005). Religion as a meaning-making framework in coping with life stress. *Journal of Social Issues*, 61(4), 641-867. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2005.00428.xop>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Sage.
- Pür, İ. (2022). Üniversite öğrencilerinde dindarlık ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1), 327-353. <https://doi.org/10.46353/k7auifd.1090203>
- Regnoli, G. M., Tiano, G., ve Rosa, B. D. (2024). Serial mediation models of future anxiety and Italian young adults psychological distress: The role of intolerance of uncertainty and non-pathological worry. *Eur J Investig Health Psychol Educ*, 14(6), 1834-1852. <https://doi.org/10.3390/ejihpe14060121>
- Reifman, A., Arnett, J. J., ve Colwell, M. J. (2007). Emerging adulthood: theory, assessment and application. *Journal of Youth Development*, 2(1). <https://doi.org/10.5195/jyd.2007.359>
- Reker, G. T., Peacock, E. J., ve Wong, P. T. (1987). Meaning and purpose in life and well-being: a life-span perspective. *Journal of Gerontology*, 42(1), 44-49. <https://doi.org/10.1093/geronj/42.1.44>

- Sarıçam, H. (2015). Belirsizliğe tahammülsüzlüğün mutluluğa etkisi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 1-12.
- Sartre, J. P. (2009). Özgürlük ve Sorumluluk. J. P. Sartre içinde, *Varlık ve Hiçlik : Fenomenolojik Ontoloji Denemesi* (T. Ilgaz, ve G. Ç. Eksen, Çev., s. 688). İthaki Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1943).
- Sartre, J. P. (1996). *Varoluşçuluk*. (A. Bezirci, Çev.). Say Yayınları.
- Seligman, M. E. (2007). *Gerçek mutluluk : Kalıcı doyum potansiyelinizi gerçekleştirmek için yeni olumlu psikolojinin kullanılması*. (E. Köroğlu, Dü., ve S. K. Akbaş, Çev.). HYB Basım Yayın. (Orijinal eserin yayın tarihi 2002).
- Seyrek, Ö. D., ve Ersanlı, K. (2017). Üniversite öğrencilerinde yaşamın anlamı ile psikolojik esneklik arasındaki ilişki. *Electronic Turkish Studies*, 12(4), 143-162.
<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10053>
- Sezen, A. (2009). Günümüz insanının anlamsızlık sorunu bağlamında Frankl ve Fowler'da bireyin anlam arayışı. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(14), 189-201.
- Skinner, E., ve Zimmer-Gembeck, M. (2007). The development of coping. *Annu. Rev. Psychol*, 58(1), 119-144. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.58.110405.085705>
- Su, M. (2022). Piaget'in bilişsel gelişim teorisinin ergenlik dönemi dini gelişim üzerindeki etkileri: Elkind'in yaklaşımı. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 63-82.
<https://doi.org/10.51605/mesned.1078189>
- Şentürk, H., ve Yakut, S. (2014). Hayatın anlamı ve din. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(33), 45 - 60.
- Tanrıverdi, A., & Ulu, M. (2018). Lise öğrencilerinde hayatın anlam ve amacı ile değer yönelimleri arasındaki ilişki. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 18(2), 1198-1234. <https://doi.org/10.30627/cuilah.469850>
- Taş, K. (2010). Dindarlığa yüklenen anlamlar: Üniversite öğrencileri üzerine uygulamalı bir araştırma. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(2), 47-62.

- Taşdelen, V. (2004). *Kierkegaard'ta benlik ve varoluş*. Hece Yayınları.
- Tatlıoğlu, S. S. (2021). Öğrenmeye sosyal- bilişsel bir bakış: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları*, 5(1), 15-30.
- Thomas, D. R. (2006). A general inductive approach for analyzing qualitative evaluation data. *American Journal of Evaluation*, 27(2), 237-246.
<https://doi.org/10.1177/1098214005283748>
- Tunç, B. (2022). Seligman'dan iyi oluşa farklı bir bakış: PERMA modeli. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 1-15.
<https://doi.org/10.30803/adusobed.992436>
- Tülüce, H. A. (2016). Martin Heidegger'de dasein kavramı. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 16(1), 245 - 259.
- Ulu, Ş. T., ve Yaka, B. (2020). Kaygı, belirsizliğe tahammülsüzlük ve karar verme arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 21(1), 89-100.
<https://doi.org/10.12984/egeefd.661965>
- Yalom, I. (1999). *Varoluşçu psikoterapi*. (Z. Babayiğit, Çev.). Kabalcı Yayınevi. (Orijinal eserin yayın tarihi 1980).
- Yaran, C. S. (2001). İnsanın egzistansiyal ihtiyaçları ve dinin perenniyal cevapları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(12-13), 79-96.
<https://doi.org/10.17120/omuifd.73105>
- Yavaş, C. Ö. (2012). Orta ve geç ergenlik dönemindeki ergenlerde tutum ve davranış farklılıkları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 113-138.
https://doi.org/10.1501/sbeder_0000000048
- Yeşilçayır, C. (2022). Viktor E. Frankl'ın yaşam felsefesi ve anlam. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi* (18), 55 – 67.
<https://doi.org/10.55256/temasa.1159089>

- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, B. (2020). Sosyal hizmet uygulamasında Bowen'ın aile sistemleri yaklaşımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(47), 287-313. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.508699>
- Yüksel, R. (2013). *Genç yetişkinlerde aşk tutumları ve yaşamın anlamı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Yüksel, Z. (2020). Gençliğin anlam arayışına din eğitiminin katkısının incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 376 - 395.
- Yüzbaşı, D. V. (2012). *Türkiye'de beliren yetişkinlik: Yetişkinlik kriterlerinin ve yetişkinlik statülerinin incelenmesi*. (Tez no: 314133) [Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

EKLER

EK.1

Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma, Dr. Öğretim Üyesi Melike İlerisoy danışmanlığında İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uygulamalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi Bera Kılıç tarafından yürütülen “Beliren Yetişkinlik Döneminde Anlam Arayışı ve Din Algısı İlişkisinin Varoluşsal Yaklaşım Çerçevesinde Ele Alınması” isimli bir tez çalışmasıdır. Çalışmanın amacı, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin anlam arayışları ile din algıları arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu çalışma 18 ve 29 yaş arası katılımcıları kapsamaktadır. Araştırma sırasında sizden alınan bilgiler grup halinde değerlendirileceğinden, sizden kimlik belirleyici bilgiler istenmeyecektir. Cevaplarınız gizlilik ilkesi gözetilerek yalnızca bilimsel amaçla kullanılacaktır. Bu anlamda, araştırma sonuçlarından sağlıklı bilgiler edinilebilmesi için soruların samimi bir şekilde cevaplanması önemlidir. Araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz takdirde sizinle yaklaşık 30 dakika sürmesi planlanan bir görüşme yapılacak ve görüşmede izninizle ses kaydınız alınacaktır. Ancak görüşme sırasında veya sonrasında herhangi bir nedenden dolayı rahatsızlık hissederseniz, katılımınızı sonlandırabilir ve ses kaydınızın imha edilmesini talep edebilirsiniz. Bu durumda ses kaydınız, ses kayıt deşifreniz silinecek ve basılı herhangi bir veriniz varsa imha edilecektir. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Bera Kılıç’a pskberakilic@gmail.com adresinden ulaşabilirsiniz. Katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum, ses kaydımın alınmasına rıza gösteriyorum ve istediğim zaman katılımımı sonlandırabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı kullanımını kabul ediyorum.

Evet () Hayır ()

Araştırmacının Adı Soyadı Bera KILIÇ

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL ONAYI ALMIŞTIR
Kurul Tarihi: 29.11.2024
Kurul Karar No: 11-24

EK.2

Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız?

2. Medeni Durumunuz?

Bekar () Evli () Dul () Diğer ()

3. Eğitim Durumunuz? () Lise ve altı

() Ön lisans () Lisans

() Yüksek Lisans () Doktora

4. Çocuğunuz var mı?

Evet () Hayır ()

5. Evet ise kaç tane?

Bir () İki () Üç () Dört () Beş () Daha fazla ()

6. Şu anda çalıştığınız düzenli bir işiniz var mı? Evet () Hayır ()

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL ONAYI ALMIŞTIR
Kurul Tarihi: 29.11.2024
Kurul Karar No: 11-24

EK.3

Görüşme Soruları

1. Sizce hayatın anlamı ve amacı var mı? Varsa bunu ne şekilde tanımlarsınız yoksa bu şekilde düşünmenize sebep olan şeyler nelerdir?
2. Hayata olan bakış açınızı nasıl tanımlarsınız, bu bakış açısının şekillenmesinde etkili faktörler nelerdir?
3. Hayatı anlamlandırma noktasında aileniz ve akranlarınızla ortak değerleriniz olduğunu düşünür müsünüz? Bu ortak değerler nelerdir?
4. Dünyaya gelmeyi, yaşamayı ve ölmeyi nasıl anlamlandırırıyorsunuz?
5. Sizi hayata bağladığını düşündüğünüz araçlar (düşünce sistemi, ideoloji, din, kişi, aile ve hayatın içinden tüm olgular bağlamında) nelerdir?
6. Özgürlüğü nasıl yorumlarsınız? Sizce özgür seçimler yapabilmek mümkün müdür?
7. Eylemlerimizin ve yaşantılarımızın ne kadarından sorumluyuz? Bu konudaki rolümüz size göre nedir?
8. Baş etmekte zorlandığınız bir durumla karşılaştığınızda veya hayatınızda bir şeyler yolunda gitmediğinde ne yaparsınız? Size neler yardımcı olur?
9. Din sizin için ne ifade ediyor? Gönüllülük ve zorunluluk açısından nasıl değerlendirirsiniz?
10. Din hayatınızın ne kadarını kapsıyor? Din ile olan ilişkinizi nasıl yorumlarsınız?
11. Dini inancınız hayatınızın hangi boyutlarını etkiliyor? Eylem ve kararlarınızda bir etkisi olur mu?
12. Dini inancınız manevi sorgulayışlarınızın yanıtlanmasında yeterli oluyor mu?

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL ONAYI ALMIŞTIR
Kurul Tarihi: 29.11.2024
Kurul Karar No: 11-24

EK 4.

Tablo 4.1: “Anlam Arayışı” Temasına Yönelik Kodlu Bölümler Tablosu

Tema	Alt Tema\Kod	Kodlu Bölüm
Anlam Arayışı	Anlam ve Amaç Tanımları\Amaçının veya Anlamının Ne Olduğunu Bulmak	K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Küçüklükten beri dünyaya gelme amacımızın sadece Allah’a kulluk etmek olduğu söyleniyor ama insan aslında neden yaratıldığını, amacını bulmaya geldi. Yani insanın amacı, amacını bulmak bence. K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor Camus’un dediğine göre hayatın anlamını aramaya çalıştıkça yaşamıyoruz da onu kaybediyormuşuz gibi. Çünkü hakikaten hayata dair bir sorgulama yaptığımızda bazen cevapsız kalabiliyor. Mesela Tolstoy, bu sorgulamanın bitmediğini söylüyor. Şu an doktora yapıyorum ve niye yapıyorsun diyorum. Ara ara bir dur ne yapıyorsun diye soruyorum. İlerliyorsun belki ama bunu neden yaptığımız da önemli. K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Anlam da bence Allah’ın yarattığı şeyleri ve imtihanlarda anlamlar bulmaya çalışmaktan geçiyor. Yani mutlu ve mutsuz, imtihan edilirken de mükafatlandırıldığında da Allah’a şükretmek. Yani tevekkülü biraz iyi anında yaşayacaksın ki kötü anında da Allah sana yardım etsin şeklinde bakıyorum. K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Amaçının ne olduğunu bulmak aslında hayatın anlamı oluyor. K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Kendimiz için koyduğumuz amaçlar, hayata yüklediğimiz anlamdan kaynaklanıyor. Belirli bir anlam yüklüyoruz ve anlam doğrultusunda bazı amaçları gerçekleştirmeye çalışıyoruz. Örneğin yaşamayı güzel algılıyor ve yaşamaktan zevk alıyorsak amaçlarımızı da buna göre şekillendiriyoruz.
Anlam Arayışı	Anlam ve Amaç Tanımları\Dine Uygun Yaşama	K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor Bence hayatın amacı bu. Anlamı da Allah’ı razı etmek. Halka hizmet, niyet başkalarına yaranmak değilse, hakka hizmeti olduğunu biliyorum. Ben de mevcut şartlar içerisinde, sahip olduğum gelişmelerle böyle bir yaşam sürmeye çalışıyorum. Sahip olduğum ne varsa elimden geldiğince yaptım

söylenmese de imkânlar dâhilinde yetebildiğim güç, kudret, kuvvet çerçevesi içerisinde araç gereçleri bu yolda sarf etmeyi hayatın anlamı, amacı görüyorum.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Herkes farklı bir hayat yaşıyor. Büyüyoruz, iş sahibi oluyoruz, para kazanıyoruz, ölüyoruz ama bana göre bu kadar kısa bir amacı, sebep olamaz. Olsaydı basit bir hayat olurdu. Bana göre dindir. Dine uygun yaşamaktır.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Toplumda evlenme, çocuk yapma gibi bir amaç var ama daha çok dini bir amaç.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Hala arayış içinde olsam da inançlı biri olarak bir kulluk görevim var.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İnançlı biriysen, inancına uygun yaşamak, inancının söyledikleri hayatının anlamı ve amacı olur, ona göre yaşarsın.

Anlam
Arayışı

Anlam ve Amaç Tanımları\İz
Bırakma

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

O yüzden hayatım boyunca iz bırakan biri olmak istedim. Hayatın amacı da iz bırakıp ileriki nesillere aktarabilmemiz. Bu, büyük bir şey başardığım anlamına gelir.

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Hayat gayeme ulaşabildiğimi, dünyadan gittikten sonra arkamdan iyi konuşulabilecek ve uzun süre anlatılabilecek biri olmayı istiyorum. İyi biriydi, çok fazla kişiye dokundu, başarısını gösterdi desinler.

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Bana, gök kubbede hoş bir sada bırakmak gibi geliyor. Güzel anılar yaşamak, güzel bir şeyler geride bırakmak, dünyayı bulduğumuzdan hoş bir yer haline getirerek ayrılmak temel olarak hayatın anlamı.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Kayda değer bir şeyler bırakarak gitmek bu dünyadan bence hayatın amacı bu. Mesela sanatçılar eser bırakır ya, biz de

		böyle hani bir iki küçük nokta mesela bizden bahsedilecek hatırlayacakları bir şeyler bırakmak. Hayatın amacı, dolu dolu istediğimiz gibi yaşamak ama her şey tabi istediğimiz gibi olmaz. Zaten hayatımızı istediğimiz gibi, istediğimiz doğrultuda yaşarsak olumlu geri dönüşler alırız. Bu da hani kayda değer şeyler bırakır arkamızda.
		K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor Hayatın amacı bence geride güzel şeyler bırakmak. Paradan ziyade insanlarla olan iletişimin, kime ne kadar dokunduğun, elinden geldiğince büyük hatalar yapmadan yaşamak.
Anlam Arayışı	Anlam ve Amaç Tanımları\Duyguları Yaşayıp Deneyimleme	K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bence hayatın anlamı huzurlu anlar ve neşeden geliyor. Yani hep mutlu olmayabilirsin ama her anında huzuru yakalamak olarak görüyorum. Hayatı bu anlamlı kılıyor. K17
		K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Benim için hayatın anlamı yaşamak ya... Yani hayata geldiysek her şekilde üzüntüyü de mutluluğu da öfkeyi de yaşamalıyız ve yaşarken o lezzeti bulmak bence hayatın amacı. Hepsinde, yaşadığın her farklı duyguda bir şeyler hissedebilmek, anlamı oluyor. K18
Anlam Arayışı	Anlam ve Amaç Tanımları\Dünyevi ve Uhrevi İki Farklı Anlam Anlayışı	K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor Kimileri için başarması gereken, kimileri için hedeflediği, ulaşması gereken bazı şeyler vardır kimilerinin de uğruna yaşadığı birileri, bir şeyler vardır. Müslüman için ekstra olarak yaşadığı bir ideal, ülkü, nizam vardır. O noktada hem dünyevi hem uhrevi olarak hayatın bir anlamı, amacı olduğunu düşünüyorum. Müslüman olarak hayatın anlamı ve amacı iki yönlü. Bunların da dünyevi ve uhrevi olarak var olduğunu düşünüyorum. K8
		K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Amaç, dünyayla ahiret hayatını dengede tutmak. K17

Anlam Arayışı	Anlam ve Amaç Tanımları\Öğretmek ve Örnek Olmak	K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Kendimi adıyorum dediğim bir şey yok ama hak ve özgürlükler açısından hem kendim bir örnek oluşturarak hem de bir nesli bu şekilde inşa ederek bu şekilde yetişmesine yardımcı olarak onların hayatı severken, hayattan keyif alırken aynı zamanda güzel bir şey bırakmasına vesile olmak. K4 K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor Öğrendiklerimi insanlarla paylaşmak, bir taraftan öğrenirken diğer taraftan bildiklerimi o insanlarla iletişim halinde yürütmek istiyorum. K16
Anlam Arayışı	Anlam ve Amaç Tanımları\İnsanları Mutlu Etme	K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnsanın sevdikleri var. Sevdikleri için yaşayan insanlar var. Benim için hayatın anlamı bence birilerini mutlu etmek. İnsanların mutlu olduğunu görmek beni mutlu eder. Etkileşimle birlikte mutlu olabilen biriyim. K3 K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Ben naifliği ön planda tutuyorum. Daha dingin ve var olan hayattan keyif alarak, en mükemmele ulaşmayı değil mutlu olduğun ve mutlu ettiğin bir hayata ulaşmayı önceliyorum. Daha sakin ve saygılı bir yaşam. K4
Anlam Arayışı	Hayatın Anlamına Yönelik Algılar\Hayatın Anlamının Olduğunun Düşünülmesi	K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Her insanın kırılma noktası olur. Böylece olgunluk kazanırsın. Ben de sonradan hayatın anlamı olduğunu düşünmeye başladım. K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bence var (...) K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bazen kötümser olduğumda bir anlamı olmadığını düşünüyorum ama genele baktığımda bir anlamı var.

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Güzel anılar yaşamak, güzel bir şeyler geride bırakmak, dünyayı bulduğumuzdan hoş bir yer haline getirerek ayrılmak temel olarak hayatın anlamı.

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Elbette var.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Hayatın anlamı ve amacı vardır.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Kesinlikle var.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Hayatın anlamını ve amacının olduğunu düşünüyorum özellikle kendimi Müslüman olarak tanımladığımdan anlam ve amacın daha önemli olduğunu düşünüyorum.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Hayatın amacı, anlamı var bence.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Kesinlikle var. Dünyaya bir amaç üzerine geldiğimizi düşünüyorum.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Kesinlikle bir anlam arayışı olduğu kanaatindeyim.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Bu dünyada hiçbir şeyin boşu boşuna yaratılmadığını düşünüyorum o yüzden burada olmamızın bir amacı var.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Anlamı konusunda ise hayatın özü bence biraz yolda olmanın keyfini çıkarmak.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

		Kimisine göre bu sorgulamanın bile anlamsız olduğunu gördüm ama bence hayatın bir anlamı var.
		K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Evet var.
		K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Evet var bence.
		K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hayatın bir anlamı ve bir amacı var.
		K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Hayatın anlam ve amacı var tabii ki. Olmasaydı yaşantımız işlevsel olmazdı. Hayatımızı idame ettiriyorsak kurulu bir düzen içerisinde götürmemiz gerekiyor. O yüzden var.
Anlam Arayışı	Hayatın Anlamına Yönelik Algılar\Hayatın Anlamının Değişken Olması	K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor (...) ama bu anlam ve amaç, yaşadığımız olaylara göre değişkenlik gösterebiliyor. Hayatın anlamı budur dediğim şeye bir ay sonra farklı cevap verebilirim. (...) Bu şekilde spontane gelişimlerle ilerlediğimden genele vurabileceğim hayat amacım ve anlamım olmadı. Yaptığım işlerde ve düşüncelerimde bir değişkenlik oluyor sürekli.
		K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İlla var ama bende zaman zaman değişiyor mesela bazen duygularım durumuma göre...
Anlam Arayışı	Hayatın Anlamına Yönelik Algılar\Anlamın ve Amacın Deneyimlerle Edinilmesi	K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Yaşadığım kötü şeyler deneyim, kişisel gelişim olarak ileri götürüyor. Dolayısıyla hayatın anlamı var. Olmazsa çektiğim acı veya gösterdiğim emek boşa gider. Mutlaka karşılığı olacak...
		K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hangi değere ne anlam yüklüyorsa kişi, onun doğrultusunda bir yol çiziyor. Bu değerler de toplumdan, çevreden veya sosyal medya aracılığıyla şekilleniyor. Bir analiz süzgecinden geçirip bir sonuca varmada yardımcı oluyorlar. Bir çıkış noktası bazen bir kitap veya söz, olay... Bunları değerlendirerek kendime pay biçip anlam yüklemeye çalışıyorum.

Anlam Arayışı	Hayata Yönelik Bakış Açıları\Bakış Açısının İç ve Dış Faktörlerle Şekillenmesi	K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor Nasıl saçımızın rengini, şeklini, gözümüzün şeklini genetik faktörlere, aynı zamanda mizaç gibi tam olarak genetiğe yüklenmeyecek şeyleri tevarüs ediyorsak, bunlarla birlikte içerisinde bulunduğumuz halk ile beraber ortak bir tarihi, coğrafyayı, dili, dini, bakış açısını tevarüs ediyoruz. Tabi bu miras konan şeyle beraber zihniyetimiz var. Sonuçta üzerimize boca edilen şeylerin taşındığı bir kova değiliz. Bizde içkin olan bazı dinamikler var. K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor Bunun etkilenmesinde... Geçmişimde anksiyete problemi yaşadım. Bu benim için aşılması basit değildi. Hala aşamadığım, geriye dönüp baktığımda lise, ortaokul zamanlarında zorlu zamanlar geçirmiğim. Her insan gibi hayatımın her alanında paraya, dünyaya değer verdim ama önemli olanın bu olmadığını anladım. Evet, bunlar yaşamak için, zamanımızı geçirmek için bir araç ama bir amaç değiller kesinlikle. Hayatımızda bazı şeyleri elimize almamızı sağlıyorlar. Hayatın anlamı hiç değiller. K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bunu biraz da kendim zorla yapmaya çalıştım şunu fark ettim; pozitif bakmayınca bir süre sonra başına da kötü şeyler geliyor. Bu daha da negatife dönüyor ve bir kısır döngü olup daha da çıkmaza dönüşüyor. O yüzden bunu bir yerde kırmak gerekiyor ve kırdığımı düşünüyorum. Böyle olmasına sebep olan şeyler ailevi sorunlar, akademik konular, özel ilişkilerden kaynaklanmış olabilir. O yüzden biraz olumsuz bakmaya başladım ama genelde bakınca ve arkadaşlarımla geri bildirimle olumlu olduğumu söyleyebilirim. K16 K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Çok kötü bir dönemden geçmişim. O kötü dönem bitince hayatı yaşamanın ne kadar güzel bir şey olduğunu fark etmişim mesela. K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnsanların etkisinde kalarak da birçok şey yaşadım ve artık şimdi ne istediğimi biliyorum. Geçen yıllara oranla karakterimi şekillendi.
---------------	--	--

Anlam Arayışı Hayata Yönelik Bakış Açıları\Olumlu Bakış Açısı

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Bunların şekillenmesinde ailem, sosyoekonomik düzeyim, psikolojik faktörler ya da aldığım eğitim, okuduğum bölümler etkili olmuş olabilir. Bunların bir araya gelmesi ve yaşanmış acılar, kayıplar ya da büyük sevinçler bunun şekillenmesinde büyük etken.

K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bazen kötümser olduğum oluyor ama bakış açım genelde güzeldir.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Olumlu tarafı bir yana bırakıp olumsuzu yöneldiğim zamanlar oluyor. Yine de çevreme karşı, insanların stres anlarında daha çok olumlu, bardağın dolu tarafını gören biriyim.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

(...) ama şu an bence çok olumlu öncekilere nazaran.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Pozitif bakmanın bir seçenek olduğunu düşünüyorum. Yani pozitiflik ama polyannacılık oynamak değil. Kötü tarafından bakmak da realist olmak değil. Artısıyla eksisiyle değerlendirip, kendine bir delüzyon yaratmak.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Umutlu ve istikrarlı olarak tanımlayabilirim. (...) Boşa geçirmek istemem o hayatı. O yüzden de mesela kötü olduğumda ve bırakmak istediğimde yaşayayım, boşa geçmesin, derim. Bunu düşününce umutlanıyorum, tekrardan, tamam devam edebiliyorum.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Umut dolu olarak tanımlayabilirim. Bakıldığında aslında kötü bir noktadayım. Mezun olamadım, iş bulamadım ama yine de planlar yapmaya devam ediyorum. Aslında elle tutulur somut bir şey de yok. Üniversiteye gitmeden önceki ve sonraki halime bakıldığında aynı noktadayım. Yine de umut var.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Pozitif yanlarını görmek olarak tanımlayabilirim. Pozitiflikten kastım pollyannacılık değil. Kişinin işlevselliğini en iyi noktada

devam ettirebilmesi için güzel yanlarını, gerçekçiliği yitirmeden görebilmek.

Anlam Arayışı	Hayata Yönelik Bakış Açıları\Din Eksenli Bakış Açısı	K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor Hayata din eksenli bakıyorum. Her insanın bir dininin olduğunu düşünüyorum. Ana yol benim için İslam. Başkaları için başka şeyler olabilir. Kimisi için zevk, keyfi olabilir. Kimisi için başka ideolojiler, kimisi için vatani, milleti, ırkı olabilir. Benim referans edindiğim nokta benim anladığım şekliyle Allah'ın dini. Dolayısıyla olaylara, davranışlarıma bu zaviyeden bakmaya çalışıyorum. K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor Hayatın anlamını din olarak tanımladığımdan bakış açım da bu yönde geliyor. Hayatımı dini yöne doğru evriltmeye çalışıyorum. K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Benim de bugün bazı durumlara böyle yaklaşmanın sebebi Kur'an'ı peygamberimizi baz almakla oldu. Bunu kendi hayatımda uyarlamaya çalışıyorum elimden geldikince. K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bu yüzden işin bir yerden sonra ilahi bir kudrete varacağı kanaatindeyim. Bir yere kadar aslında insan çabası ama bir yerden sonra tevekkül. Bu bakış açımın şekillenmesinde büyüdüğüm çevre, koşullar vs. en büyük etkisi bu. K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Asıl amacımız ahirette mutlu olmak. Bizim yerimiz orası ve insandaki anlam arayışı, sürekli eksiklik hissetmemizin sebebi oralı olduğumuz için yani asıl memleketimizi bilmediğimiz için.
Anlam Arayışı	Hayata Yönelik Bakış Açıları\Bakış Açısının Çeşitli Sebeplerle Değişebilmesi	K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor 29 yıllık bir hayatım ve bakış açım her yaşta farklı şekilde. Bazı yaşlarda daha olgunlaşabiliyor. K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Şey var ya hayatım şu sezonda bu sezonda gibi... O sezonların hepsinde çok farklı bakış açıları var (...)

Anlam Arayışı Hayata Yönelik Bakış Açıları\Deneyime Açıklık

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bunu 15 yaşımdan öncesi ve sonrası olarak tanımlıyorum. Önceki kısım için çok anlık yaşayan ve asla din vs. şeylerle ilgisi olmayan, araştırmayan ve tamamen sosyal medyayla hareket eden, bakış açısı tamamen dışarıya olan biriydim. Medyanın bakışı neyse benimki de oydu ki bence şu an birçok genç böyle. Bir de hastalığımın kritikleşip ciddi bir ameliyata girdiğim bir süreç var. Ondan sonra bakış açım olgunlaştı. İnsanları üzmemeye dikkat ediyorum artık. Onların düşüncelerini çok takıyordum artık takmıyorum. Bakış açım da bir şeyleri takmayan bir hal aldı.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Bazen çok melankolik bazen de çok umutlu. Tam ikircikli bir hayat. Bir an çok ümitli bir an melankolik olabiliyorum.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Son zamanlarda bir kırılma yaşadığımı fark ediyorum. Daha önce olumlu ve pozitif yaklaşıyordum. Sonra kardeşimin ameliyat durumlarından sonra birazcık daha değişti. İnsana dair çoğu şeyde olduğu gibi bakış açısı da değişebiliyor.

K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bakış açım belli düşüncelere, işe sabit kalmayarak sürekli bir şeyleri deneyerek, hata yaparak doğruyu bulmaya çalışmaktan ibaret. Düşerek öğrenebileceğime inanıyorum o yüzden hata yapmaktan korkmam. Bunun oluşmasında ailevi yaşantım, gördüğüm eğitim tedrisatı, tecrübe etkili olmuştur.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Şekillenmesi noktasında... Çok hata yaptım, bir iş kurdum, battım. Bazı şeyleri maddi manevi deneyimledim ve onlardan bir ders çıkarttım. Yaptığım hataları ikinci kez yapmamaya çalışıyorum.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ne yaparsam en iyi şekilde yapayım. Sürekli bir boşluk ve hata yapma aralığı oluyor ama sonra kusursuz değilim, hata yapma lüksüm var, diyorum.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bundan dolayı buradaki bakış açımız da ders çıkarmak, bir şeyler öğrenmek, ahirete hazırlık yapmak. (...) Yaşadığım her olayda da iyi olanı bulmak isterim. Tutunmak isterim çünkü.

		Mesela bir arkadaşımla kötü bir olay yaşadım diyelim. Buradan ne çıkartabilirim, kendime ne alabilirim diye düşünmek olaylara bakış açımı da etkiliyor. Orada iyi bir şey aramak...
Anlam Arayışı	Hayata Yönelik Bakış Açıları\Özgürlük	K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Ben özgürlüğe kıymet verenlerdenim. (...) Aynı zamanda da özgürlüğün muhafaza edilmesi. Çok farklı alanlardan beslenmeyi önemli gördüğüm, farklı sesleri duymaya ihtiyaç duyduğum bir evre vardı. K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor Çok özgür bir hayatım oldu. Birçok şeyi deneyimledim o dönemde. Şu an hayata bakış açım, hangi yaşta nasıl yaşanması gerekiyorsa özgürce yaşamak.
Anlam Arayışı	Hayata Yönelik Bakış Açıları\Olumsuz Bakış Açısı	K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Depresif. K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnsan ne yaparsa yapsın sürekli bir eksiklik ve boşluk hisseder. En azından benim için böyle.
Anlam Arayışı	Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler\Aile ile Benzerlikler	K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Ayrı dünyaların insanıyız desek de mutlaka onunla bile ortak nokta bulursunuz. Ailem ve arkadaşlarım konusunda çok ortak noktam olduğunu düşünüyorum. (...) Ailemle de büyüme sürecimde mutlaka ortak noktalarım oldu. K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Evet, kesinlikle. Herkes ailesinden gördüğünü bir yaşa kadar sürdürüyor o yüzden net bir şekilde ortak değerlerin olduğunu söyleyebilirim. K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Anlayış, kavrayış açısından ailemin etkisiyle yetiştiğimden birçok ortaklığım var. K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor Ortak değerlerimiz olduğunu düşünüyorum. Ailemin benimle aynı şeyleri düşündüğünü, hissettiğini düşünüyorum.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ben mesela yaşadığım şehirden uzak bir şehre gitmedim üniversitede. Buraya geldiğimde benim gibi, aile yapıma benzer çok insan olduğunu fark ettim. Benzerlikler gördüm.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Kesinlikle düşünüyorum. Zaten bir Müslüman ülkesi olduğumuzdan, ailemiz de Müslüman olduğundan başta onlardan bir şeyler görüyoruz. Zaten ben bu işi bu şekilde anlamlandırdım. Aileden göre göre... Yalnız olsam belki de söylediğim gibi anksiyete gibi psikolojik bir sorun yaşadım. Bu belki de dünyanın içinde daha da boğulup daha ciddi bir soruna sebebiyet verecekti.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Ailem, çevrem, akrabalarım, (...), hayatımda yer edinen kişiler hep hayatımın anlamı ve amacını etkileyen kişilerden oluşur.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Ailemle ortak değerler barındırıyorum ama akranlarımla çok fazla değil.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Evet. Biz mevcut ortamımızın, çevremizdeki insanların bir ürünü olarak ortaya çıkıyoruz. İster istemez onlar bizim düşüncemizi şekillendiriyor. Mesela akrabalarım, babam, annem... Onların olaylara yaklaşım tarzı... Onu alıyorsun. Beni bayağı etkiliyor. Ben babamla annemden, bana uygun, insanlık için de faydalı olan özelliklerini örnek almaya çalışıyorum. Almaya çalışırken de düşünce sürecinden geçiyor. Ortaokulda bir hocam, size baktığımda anne babanızı görüyorum, derdi.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Evet... Zaten bir ailede büyüdüğün için onun değerleriyle bir bütün olup onlara uymak zorunda kalıyorsun (...)

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ailemin çok büyük etkisi oldu ama aldığım dersler, ilgi alanlarım olsun bu kanaatimi değiştirmekten ziyade destekleyici oldu.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

		Çok uzun bir süre böyle düşünmüyordum ama bence çok aykırı büyümüyorsa veya çok baskı yoksa kişi, işin sonunda ailesine dönüşüyor.
		K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Aile hayatı direkt çocuğu etkiliyor. Bunu küçükken anlayamıyordum ama büyüdükçe aslında ailenin kurduğu ortamın yaşam biçimini çok etkilediğini fark ettim.
		K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Kesinlikle. Dini konularda, anlamlandırma noktasında ortak düşünüyoruz ailemle ve akranlarla.
		K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Ailemle ortak noktamin olması belki beni yetiştirme tarzlarından kaynaklanıyor olabilir. Belki de doğuştan gelen, aktarmış oldukları kalıplarla şekillendi.
Anlam Arayışı	Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler\Farklılıklarda Ortak Nokta Bulma	K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Herkesle ortak bir değerim olduğuna ama kimseyle sabit bir değerim olmadığına inanıyorum. Değerlerin değişken olduğunu düşünüyorum. (...) Çevremde benimle uyumlu olan var olmayan var. Ben, benimle uyumlu olanlarla ortak değere sahibim. Ortak değerde olmayan insanlarla da başka anlamlarda bir ortaklığımızın olduğunu düşünüyorum. Yani benim için İslami ölçütler çok değerli, kıymetli ama ateist arkadaşımınla veya başka düşünceden arkadaşımınla konuştuğumda onunla ortak paydada bulduğum noktalar da oluyor ama bu her anlamda aynı paydayı paylaştığım anlamına gelmiyor, değişiyor.
		K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Ama ben çok ortacı biriyim. Muhafazakâr arkadaşlarımla yanında seküler, seküler arkadaşlarımla yanında muhafazakâr kaçıyorum. Bu değerler çok ön planda değil daha çok yardımcı gibi.
		K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Ortak değerlerim de ayrıştığım şey de var. Ben mahalleimdeyken, ailemin içindeyken ortamın aykırısı, seküleri biraz, arkadaş grubumun da muhafazakarı, inançlısı gibiyim. Dolayısıyla ayrıştığımız yerler elbette oluyor hayata bakış, kavrayış itibariyle ama birçok ortaklık da söz konusu. Çatışmacı biri değilim uzlaşmacı bir kimliğim var.

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Yani aynı düşünmüyoruz dediğim insanlar olduysa onların da benzer düşündüğünü düşünüyorum. Benim düşüncelerimle çok paralel olmasa bile belli yönlerden uzlaştığımızı, uyuştüğümüzü söyleyebilirim. Aynı coğrafyanın içinde, aynı kültürde yaşayan insanlarız.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ben de insanlardan şekillenen biriyim çünkü farklı arkadaş grupları var ve hepsi çok farklı kişiler ama hepsinin yanında da onlara ayak uydurabiliyorum. Bu yüzden bu soruyu kendim için de cevaplayamayacağım. Farklı gruplarda farklı bakış açıları hâkim ve hepsine adapte olabiliyorum. Birbirinden çok absürt bir farklılık da olabiliyor bu.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Evet düşünüyorum. Olmadığı noktalar çok oluyor ama bizi bir çatı altına toplayan İslam dairesi ve biraz milliyetçilik var. Herkesin kendine aldığı örfi ve İslami değerlerin birleştiği noktalarda uyumluyuz.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Bakış açılarımız değişebilir tabi ama belli kısımlarda aynı. Bu değerler daha çok dini değerler olabilir. Birazcık daha mesela kültürel anlamda olabilir.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Yani yüzde yüz hepsi aynı olmasa da anlamlandırmak noktasında ortak noktalar var. Genel olarak kültür olabilir. Dini inançlar, mesela ailenle ve akranlarıyla aynı olabilir.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

O yüzden de yaşamak noktasında insanlarla ortak olduğumu düşünmüyorum. Huzuru arama noktasında farklıyız. Onun dışında bir şeyleri neden yapıyoruz noktasında birçok kişiyle ortak. Çünkü benim değerlerimi belirleyen şey dini figürler. Çevremdeki birçok insan için de öyle.

Anlam
Arayışı

Hayatı Anlamlandırmada
Farklılıklar ve
Benzerlikler\Arkadaşlar ile
Benzerlikler

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Aileni seçemezsin ama arkadaşlarını seçersin. Belirli bir olgunluğa ulaşmış kişilerle arkadaşlık yapmayı seviyorum. Dolayısıyla ortak noktalarımız da oluyor.

K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Arkadaşlıkta da oluyor. Mesela arkadaşlarımla tanışma noktasında etkisini hissedebiliyorum. Bu belli bir çevreden olmayan insanlarla arkadaş olmuyorum demek değil ama benimle aynı düşünenlerle takılırım.

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Biriyle arkadaşsam, onları seçtiysem veya onlar tarafından seçildiysem muhakkak ortaklıklarım vardır.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bu ailemle de benzerlik gösteriyor ama onlarla farklı, akranlarımla farklı boyutta benzerlik gösteriyorum.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Benim bulunduğum çevre tabi hayatımın çerçevesinde belli bir yere sahiptir. Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim noktasından hareket edersek çevremi oluşturan kişilerin benim anlam arayışında veya hayat amacında bir yer kapladığını söyleyebiliriz.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Akranlarımla da çoğunlukla ortak değerlerimiz oluyor.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Kesinlikle. Dini konularda, anlamlandırma noktasında ortak düşünüyoruz ailemle ve akranlarla.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Ancak kendime uygun gördüğüm, anlaşılabildiğim arkadaşlarımı da bu doğrultuda seçtim. Dini inançlar konusunda mesela ailemden aldığım bir bilgi var ve bu kabul edilmiş benim için bir şekilde. Bu ya da buna benzer şeylerle arkadaşlarımı ona göre seçmiş oldum.

Anlam Arayışı Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler\Bazı Noktalarda Arkadaşlar ile Farklılıklar

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Arkadaş ortamımda kural ve kabuller farklı olabiliyor. Ben o anlamda daha tutucu kalabiliyorum. Atıyorum aktiviteler veya hayattan zevk almanın boyutlarına dair olan şeyler. Ben o noktada arkadaşlarımdan farklı bir yerde kalıyorum.

		K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Akran çevreme gelince ben pek sosyal değilim. Çok akran çevrem olmadı ama aynı fikirde olmadığım insanların çevremde olmuştu. Uygun olmadığımızı düşündüğüm için onlarla olmaktansa yalnızlığı tercih ettim. O yüzden lise zamanında sağlam dostluklarım oldu diyemem.
		K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Akranlarımla aynı olduğumu düşünmüyorum. Dedğim gibi gençleri yöneten bir medya var. Annemlerle sonrasında bakış açımız aynılaştı ama çevreyle değil.
		K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Arkadaşlarımla da bazen benden çok uçuk kaçık olup daha ilerisini hayal edenler oluyor ya da daha aşağıda kalıp o güvenli bölgeden çıkmayanlar olabiliyor. Hem ortak paydada bulduğum hem de ayrıldıklarım var. Ortak paydalar daha çok sorumluluklar, hayat düzenini oturtma, eş, iş gibi konularda.
Anlam Arayışı	Hayatı Anlamlandırmada Farklılıklar ve Benzerlikler\Bazı Noktalarda Aile ile Farklılıklar	K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bazen ebeveynlerimizle aynı fikirde olmasak da aslında bu ebeveynlerimiz aynı fikirde olmamaktan dolayı değil. Kuşak farkı.
		K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Mesela amaç noktasında aile tarafından bakacak olursak belli bir yerde ol, güzel bir işin, hayat standardın olsun gibi noktalarda ortak paydadayım. Bir noktadan sonra da ben olmasa da olur kafasında olabiliyorum ama onlar ve Türkiye’deki çoğu aile için olmuyorsa başka bir yolu dene ve güvenli sahadan çıkmayalım algısı var. Ben de tam tersi güvenli alan yeterli değilse çıkarım kafasındayım.
		K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor Ailemle ortak değerlerimiz var ama kuşaklar arası farklılıktan biraz değişebiliyor.
		K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Aynı zamanda mesela üst jenerasyonda, evim olsun, sağlıklı bir ailem olsun anlayışı var. Bunlar zaten çok güzel şeyler. Bunları elde etmesi çok zor. Zor şeyler ama mesela sadece mutlu olup evlenip bir yerde durmaktansa sürekli bir şeyin peşinde koşturuyor olmak daha güzel olabilir bence.

Anlam Arayışı	Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri\İmtihan Anlayışı Çerçevesinde Hayatı Anlamlandırma	K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hepsi bir imtihan silsilesi içinde gerçekleşir ve yaşamı, sorgulayırlarımı imtihanın parçası olarak görürüm. K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bu hayatımda bir akıştır. Bunları yaşayacağımı bilirim. Yine de doğruya, en yakın şekliyle ilerlemeye çalışırım. Bunların hayatın tabi süreçleri olduğuna inanırım. Din kapsamında değerlendiriyorum bunları çünkü hayatım boyunca edindiğim öğretilerin çoğu dini öğretilerdi. Farklı öğretiler olsa da yine dinle bağdaşan ve uyan öğretileri kendime temel aldım. K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor Hayatımı din ölçüsü üzerinde anlamlandırıyorum. Dolayısıyla yaşamak da ölmek de benim için bu zemin üzerinde bir anlam teşkil ediyor. Herkes için bu zemin değişebilir. Herkesin dinden anladığı farklı olabilir. Dolayısıyla benim için var olmak, yok olmak, yaşamak böyle. Bizi yaratıp, bu dünyaya gönderip sonra da hangimizin eylemi daha iyi olacak diye bakan Allah'ın dini, O'nun emir ve yasaklarına uyup uymama, yasakladığı şeylerden kaçınıp O'nu hoşnut edecek davranışlara yönelik bir zemin üzerinde benim için tüm kavramlar, manalar anlamlı oluyor. K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Aslında yaşama hakkıyla birlikte bir sınav için buraya geldiğimizi düşünüyorum ben. Yaşamak da dediğim gibi mutlu, sevdiklerinle, istediklerini elde edebilmek... K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor Dünyaya geldik, bir amacımız var. İşte geliyoruz, bir amacımız var. Ölünce de bu amaç doğrultusunda olacağız. Yaptığımız hareketler doğrultusunda.... Bunu yine dinle anlamlandırıyorum. Hani dünyaya bir amaç doğrultusunda geldik. Bu amaç da dinimiz üzerine. Bunun üzerine yaşıyorum, geliyorum, öleceğim. K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İmtihan olarak bakıyorum. Sana bir rol bahşedilmiş, bu rolü ne kadar düzgün oynarsan sana kalmış. İyi veya kötü seçim yapmak senin elinde. K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
---------------	--	--

Bu dünyada kazanacağımız şeylerle ahiretimizi inşa ettiğimizi düşünüyorum. Buradaki her şeyin oraya etki etmesi de bize bu dünyada yaşama açısından bazı sorumluluklara ve sınırlılıklara götürüyor. Bu da toplumsal yaşamı oluşturuyor. Yaşamı ve ölümü imtihan olarak görüyorum. Başıma bir kötü olay geldiğinde bu imtihan, buna sabretmem gerek şeklinde yaklaşabiliyorum böylece. Bu şekilde yaklaşmayınca işler daha da zorlaşıyor, vereceğim kararlar da bunda etkili olabiliyor.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Belli bir amaç uğruna gönderildik. Doğru yoldan gideceksin ama belli başlı imtihanlardan geçeceksin. Dünyaya gelme bence bu. Yaşamak, bunun dışında edindiğin belli amaçlar var onlar için çabalıyorsun. Biraz kendine dönük olmak, istediğin doğrultusunda yaşamak. Kendi isteğin, sınırların, yaratıcının ortaya koyduğu kurallar ve sınırlar çerçevesinde yaşamak. Toplum normları değil de ne yapmak istiyorsan ne ile uğraşmak istiyorsan, potansiyelini nereye erdirmek istiyorsan onu gerçekleştirmek yaşamayı kapsıyor. İkincisi Tanrı'nın isteği doğrultusunda yaşamak benim için en iyi yaşam biçimi.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Dünyaya gelmek bir sınav gibi düşünülebilir. Belki inancımın dolayısı bu şekilde yorumluyorum ama bize yazılmış bir kader ve bu kaderi oynamamız için verilmiş bir hayat diye düşünüyorum.

Anlam Arayışı Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri\Ölüme Olumlu Anlam Yükleme

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Çok fazla düşündüm ölümü, ölenleri. Bir yerden sonra hayata devam etmek lazım. Ölenlerin bulundukları yerde mutlu olduklarını umarak yaşamaya çalışıyorum.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Ölmek de küçükken korkardım ama artık korkmuyorum. Mesela uçağa bindiğimde düşebilir ve ölebilirim diyordum artık korkmuyorum. Belki de biraz Allah'a yaklaştıktan sonra gelen bir rahatlık olabilir bu. O şekilde ölmekten korkmuyorum hatta bazen iyi ki ölmek var diyorum. Ölmek aslında sınavın bitişi diyebiliriz. Sınavın bitti, bekliyorsun ve bir değerlendirmeden geçiyorsun. Sınava giriyorsun bir saat süren var deniyor. O sınavın ömrü bitiyor bizim de aynı şekilde.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bu noktada ölüm bizim için ait olduğumuz yeri bulmak, dönmek. Yaşamak da orası için mücadele etmek.

Anlam
Arayışı

Hayat Sürecini Anlamlandırma
Pratikleri\Ölüme Olumsuz Anlam
Yükleme

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Çünkü orası çok sessiz bir yer. Orada dünyayla tüm bağın kesilmiş, görevini tamamlamışsın ve bitti. İnançlı biriysem burayı geçiş âlemi gibi yorumlayabilirim.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Sevdiğimiz bir insansa ölümü kondurmak istemeyiz. Böyle olduğu için her ikisi zıt gibi görünüyor. Yaşam ve ölüm... Evet öyle ama diğer taraftan da yaşamı sevebilmemiz için ölümün çerçevesinden bakmamız gerekiyor.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Sonrasında ölüm korkutucu geliyor. Yine de ölümden sonraki hayatın var olması çok güzel bir şey.

K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ölümü açıklamak zor. Kaçınılmaz bir son gibi. Her canlı ölümü tadacak. Aslında önemli olan doğduğun gün değil öldüğün gündür diye bir söz vardı. Arkandan insanlar ne der? Ne yaptın? Ne ettin? Ne buldun? Bunlar da önemli. O yüzden ölmek, doğmak ve yaşamaya göre beni biraz daha tedirgin eder. Yaptığınız şeylerin bir sonucu olacak. Cezasını çekecek veya ödülünü alacaksınız.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Ölüm bu hayattaki en gerçek şey. Ben 2018'de babamı kaybettim. O zamandan beri ölümün hayattaki en gerçek şey olduğunu söyleyebilirim. Bir sonsuzluk. Hiçbir şeyin anlamının kalmadığı bir nokta.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ölümü çok düşünmüyorum. Acaba nasıl öleceğim veya ne kadar yaşarım gibi soruları hiç düşünmedim. Daha çok ana odaklanıyorum. Ya da ölümü düşününce onun kaygısını çekmemek için de düşünmüyorum olabilir. Bu da galiba iyi hissettirmiyor, düşünmek istemiyorum. Ya da o kaygıyı yaşayacağıma inandığım için hiç yokmuş gibi davranıyorum.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ölümü çok ani anlamlandırıyorum, çok kötü. Bir anda gidebiliyorsun ve asla elinde değil. Normal normal yaşıyorsun ve bir anda sorun çıkıyor, gidebilirsin mesajı geliyor. Kendi ölümümle ilgili kendime değil aileme üzüldürüm.

		K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Her şey çok anlık ve bir anda bitiyor. Her şey bir şans ve elinden alınıp gidiyor, her şeyin yarım kalabilir.
Anlam Arayışı	Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri\Yaşamayı Hayatın Anlamı ile İlişkili Olarak Anlamlandırma	K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Yaşamamanın bu noktada biraz daha anlamı var. Bunu öte dünya inancına bağlayamıyor gibi hissediyorum ama ölüm ve ölümü anlamlandıran kısımlardan birisi de o. Yani öteki dünya inancının olması hayatın ölüme doğru giden kısmındaki eylemleri sizin için farklı kılabilir. K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor Yaşamak... Düzgün bir hayat diyebilirim. Elimden geldiğince, özellikle son dört yılda, insanın sevdiklerinin olması ve doğru yaşaması gerektiğini düşünüyorum. K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hepimizin geçireceği belirli imtihanlar var. Yaptığımız hareketler ve davranışlar sonucunda da hesap sürecimiz olacak. Elimden geldiğince iyi bir insan olmaya, iyi davranışlar sergilemeye çalışıyorum. Çünkü buraya gönderiliş amacımız zaten bunun üzerine. K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Yaşamayı artık daha sakın buluyorum. Farzları yerine getirip daha düzgün olup daha az kalp kırmak... Yaşamayı çok seviyorum.
Anlam Arayışı	Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri\İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri	K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor Bugüne kadar dünyaya gelen her insanın bir sonu olmuştur. Ölmesi de anlamlıdır çünkü insan ölmediğinde, anlam arayışının son bulmaması çok acı sonuçlar doğurabilir. İnsan ölümlü olduğunu biliyor bir şeye koşuyor, bir hedef koyuyor, hedefe ulaşmaya çalışıyor ama hayatın sonu olmasaydı insanlık daha da tembel olurdu. Her şeyden bihaber ve uzak kalmış olurdu diye düşünüyorum. Ölümün bu noktada anlamlı ve değerli olduğunu düşünüyorum K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor Dinle bağdaştırırsam dünyaya geliyoruz ve kaderimizi yaşıyoruz gibi bir şey söyleyebilirim. Fakat gerçekten dünyaya geliş amacımızı tam olarak anlamlandıramıyorum. Din dışında baktığım zaman o tarafı pek düşünmüyorum. Dünyaya

geldikten sonrası önümüze ne geliyorsa yaşıyoruz ama gerçekten dünyaya geliş amacımı bilmiyorum.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Yaşamak... Bence kişi, anlamın farkına varırsa, hayatın güzelliklerini görürse ve güzel şekilde hayatını idame ettirebiliyorsa yaşamak aslında sadece nefes alıp vermek değil, aynı zamanda ruhani, psikolojik, maddi ve manevi yönden gerçekten dolu dolu geçirebildiği bir etkiye sahip. Her anından zevk almak. Bu sadece pozitif bakmak değil. Kötü şeyler mutlaka her insanın başına gelecek. Zaten yaşadığımız kötü olaylar, travmalar vs. bir noktada öğretici. Bu yüzden yaşamak sadece nefes alıp vermek değil, her yönüyle, çok boyutlu bir şekilde hayatı geçirebilmek.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Ölmek ise verilmiş bir ömrün son bulması. Ölüncü, kişinin yapmış olduklarıyla anılması onu yaşatabilir. Bedenen yokuz ama kalıcı izler bırakmak, güzel hatırlanabilmek önemli.

Anlam
Arayışı

Hayat Sürecini Anlamlandırma
Pratikleri\Yaşamaya Gelişim ve
Değişim Anlamı Yükleme

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Hayatımızın kime evrelerinde hakikate ulaşma bilgisi veya hikmeti yaşama öngörüsü veya tamamen ahlaklı olma durumları aslında tamamlanmayı beklemeyen, sürekli olgunlaşan, gelişen şeyler olduğu için yaşama noktasında sürekli bir gelişim içerisinde olduğumuzu düşünüyorum.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Biraz hayata da öyle bakıyordum. Hiçbir yere kalıcı gözle bakmıyorum. O yüzden sürekli değişiklik, değişim halinde olacaktım gibi bir his var. Bu şekilde yaşıyorum.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Dünyaya gelirken olmamız istenen bir kişi var ve yaşarken asıl olay ona yakın mıyız, uzak mıyız? Yapabiliyorsan o kişi olabiliyorsun.

Anlam
Arayışı

Hayat Sürecini Anlamlandırma
Pratikleri\İlahi Adalet Anlayışı

K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Dünyada bir adalet olmadığına ve gerçekleşmesi beklenen adaletin ahiret hayatında vuku bulacağına inanıyorum. Böylece insan dünyaya gelir, doğar, yaşar ve ölür.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

		Bence hayat böyle işliyor. Bence dünyada adalet yok ama ahirette var. O yüzden dünyaya bakış açım önceden çok pembeyken şimdi realistim. Hiçbirisine güvenmiyorum ve gerçekten karşı tarafın kötü bir dünyası da olabiliyor. Bunlarla yüzleştim.
		K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Orada adalet terazisinin kurulacağına, mahkeme kurulacağına inanıyorum ve inanmayı da seviyorum. O yüzden hareketlerimizi terbiye etmek açısından da sürekli sonunu düşünerek hareket etmek...
Anlam Arayışı	Hayat Sürecini Anlamlandırma Pratikleri\Doğum ve Yaşamaya Olumlu Anlam Yükleme	K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Doğmak kelime olarak bana olumlu hisler çağrıştırıyor. Başlangıç, sıfırdan bir başlangıç... Yaşamak, farklı şeyleri deneyimlemek... Her insan farklı şeyler yaşıyor ya da benzer duyguları farklı şekillerde yaşayabiliyor. Böyle bakınca yaşamak güzel. Olumlu bir çağrışımı var.
		K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Allah bizi hiç yaratmayabilirdi. Hiç yaşamayabilirdik ama bunun yanında biz bu dünyaya Allah'ın yarattığı güzellikleri görmek için geldik. Bu dünyaya da hissettiğimiz tüm duygular diyebilirim. Hepsini anlamak için gelmişiz ve bunun ötesi de var.
		K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor O yüzden dünyaya gelmek sorgulanabilecek bir şey, karşı karşıya kalınca insanı bunaltan da bir yapıya sahip ama diğer taraftan güzel. Bu dünyadayız, bizi bekleyen bir hayat yolculuğu var.

Anlam Arayışı	Hayata Bağlayan Araçlar\Din	K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Dinin de büyük etkisi var. Mesela intihar mevzu, aslında kestirme yol gibi geliyor. Dinen inanmasam mantıklı gelebiliyor. O yüzden dinin hayata bağlayıcı yeri önemli.
		K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor Beni hayata bağlayan en önemli şey bahsetmiş olduğum fikriyat. Ben o fikriyatla hayatı anlamlandırıyorum. Bütün anlamların, kelimelerin değerini onun üzerinden veriyorum. Dolayısıyla Allah'ı razı edecek, yeryüzünde hakkı, hakikati, iyiliği egemen kılıp zulmü yok edici bir yaşam tarzını arzuluyorum.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

(...) ama kaldı ki yine dindir. Şimdi az önce dediğim gibi yaşamımızın amacı din, bu hayata boş yere gelmedik.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Beni hayata bağlayan şeyin din olduğunu düşünüyorum çünkü bir yaratıcının olduğu düşüncesi, dünyaya geldikten belli bir süre sonra zuhur ediyor. Boşu boşuna, durduk yere yaratılmadığımız düşüncesine kapılıyoruz. Sonrasında din olgusu geliyor ki dünyaya bağlayan en önemli şeylerden biri.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İşte burada inanç ve ümit faktörü. Bakınca gerçekten bir hayatta en önemli faktörler gibi. Ben, kendimi de öyle benimsedim, çevremde gördüğüm birçok insan da öyle. Bir şeyler yapmak isteyen insanlar inançlarını hep diri tutuyorlar. İnanç, harekete dönüşüyor. İnanç diri olunca aksiyon da beraberinde gelince güzel şeyler çıkacağına inanıyorum. O yüzden hep inancı diri tutmak, ümitli olmak gerekiyor.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bunların işlevlerine gelince mesela dinin, kötü bir şey yaşadığımda bunun geçecek olduğunu bilmek motivasyon veriyor. Ya da sıkıntı çektiğimde bunun karşılığını alabileceğim düşüncesi bana motivasyon veriyor.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Öncelikle inancım. Aile de burada içine giriyor ama öncelikle inanç. Bu inanç bana kendi canımı alma konusunda bile bir sınırlama getiriyor. Allaha olan inancım beni bu hayatta yaşamaya ve hayatımı buna göre şekillendirmeye itiyor.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Diğeri de din.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Çok zorlu dönemlerden geçtim ve Allah'ım lütfen canımı al dediğim oldu. Gerçekten ölmeyi çok istedim ve bir dönem, beni intihardan koruyan tek şey Allah'a olan inancım ve haram olmasıydı.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

(...) inancım olabilir.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Birçok şey var. Mesela Müslümanın her şeyden önce emanet bir can olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden onu ömrün son anına kadar koruyabilmek.

Anlam
Arayışı

Hayata Bağlayan Araçlar\Yakın
İlişkiler

K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Kesinlikle aile, arkadaşlıklar.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ailem, sevdiklerim. Bazen yakın çevrem Allah korusun olmadıklarını düşününce çok kötü hissediyorum. Okuyoruz, çalışıyoruz... Bunlar sevdiklerimizi, ebeveynlerimizi gururlandırmak için. Hani belki çok çalışmamızın da bir önemi olmaz. Anne babaların bir sözü vardır, siz olmasanız biz kuru ekmek, soğan yeriz.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Bana göre dünyevi şeylerden ziyade mesela ailen, hayata bağlayan en önemli etkenlerdendir (...)

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bunun dışında da zor zamanımda birine anlatmak istediğimde ailemin varoluşu aynı şekilde iyi gelebilir. Kedim de aynı şekilde... Anlatıyorum ve bence beni anlatıyor.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ayrıca çevremdeki insanlar, arkadaşlarım da bir sebep. Kesinlikle bunlar olmadan yaşayamam ama öncelikle inancım ile beraber bu faktörlerin etkili olduğunu düşünüyorum.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bence her şey hayata bağlıyor. Aile en başında geliyor.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Ailem gerçekten beni hayata bağlayan unsurlardan.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Mesela bir arkadaşınla gün boyunca vakit geçirip mutlu oluyorsun. O mutluluk hissi bile yaşamaya değer.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

(...) ailem, içinde bulduğum çevre, arkadaşlarım, (...)

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Ailevi değerler, ilişkilerimiz çok önemli. Ailemin varlığı hayatımın en büyük anlamı. Onlarsız bir hayatı yani düşünememek bazen düşüncesi bile açıkçası böyle çok korkutuyor.

Anlam
Arayışı

Hayata Bağlayan Araçlar\İlgili Alt
Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Şu var, çevremdeki insanlarla beraber güzel bir yaşam sürmek istiyorum. Onların yaşamlarının iyiliği için çabalamak istiyorum. Aynı zamanda burada doğdum ve buradaki insanlar iyi olsun diye uğraşmak isterim. Bunun için çabalamayı, duruş sergilemeyi, direnç göstermeyi anlamlı buluyorum. Mutlu olmak, çevremdeki insanların benimle bu mutluluğu paylaşabileceği kadar bağ kurabilmek ve bulunduğum topraktaki insanların kendi mutluluklarını, mutluluk alanlarını var edebilmelerini sağlayacak özgürlük, zenginlik, refah gibi şeylere sahip olmaları.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Sevdiklerimden sonra beni bağlayan şey adalet duygusudur. Adaletli olduğunu düşündüğüm ortamda bulunurum.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Uyandığımda of ya bugün iş var değil de işe gideceğim, bugün şu kadar işte olacağım diye mutlu oluyorum. İletişimi, gülmeyi çok seviyorum. Bunlar beni hayata bağlıyor. Yeni tecrübeler... Şuradan çıktığımda bugün ne yaşayacağım diye düşünüp eğleniyorum. Hayata bağlayan çok şey var. Hayatı seviyorum. Analiz etmeyi de çok seviyorum insanları. Kötü bir şey yaşasam bile bu benim için tecrübeydi diyebiliyorum. (...) Hayatımın her alanı benim için yaşamaya değer diye düşünüyorum.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ümit çok önemli bir faktör. Yarın daha güzel olacaktı gibi ümit ediyorum. Mesela Mevlâna'nın da bir sözü var; Ümit ve korku bir kuşun iki kanadı gibidir. Biri olmadan diğeri bir işe

yaramaz diye. Korku, günahlardan uzak durma korkusu olarak hep mevcut olmalı, ümit ise yarına dair bulunmalı.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Temelden nasıl yetişiyorsan ve ailen sana ne veriyorsa hepsi ileride hayata bağlayan şeyler oluyor. Anne aşırı ders diyorsa mesela çocuk için de akademik kariyer bağlayıcı olur. Tam tersiyse mesela kız ev hanımı olmaya niyetleniyor bununla ilgili şeyler hayata bağlıyor.

Anlam
Arayışı

Hayata Bağlayan Araçlar\Kişinin
Kendisi

K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Kişi olarak sadece kendimi söyleyebilirim. Biraz ben merkezli yaşayan biriğim. Çevremdekilere değer vermenin yanı sıra kendimden öne hiç kimseyi tutmadım hayatım boyunca. Bunun doğruluğu yanlışlığı tartışılır ama ailem ve arkadaşlarım hiçbir zaman yaşadığım zorlu süreçlerde benden önce olmadı. O anlamda bir fedakârlığa girişmedim. Beni hayatta tutan şeyin kendi varlığım olduğuna inanırım.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Beni bağlanmayan şeylere hayır diyebilmek de beni bağlıyor bu hayata. Çünkü hayır diyemezsem beni ilgilendirmeyen şeyleri boşa yaşamış olurum. Benim için değerli olan şeylere vakit bulamam. Onlara vakit ayıramamış olmak hem onlara hem kendime yaptığım bir haksızlık olur.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Dediğim gibi yine günün sonunda kendim kalıyorum ve kendim için yaşamaya değer görüyorum. Kendim için yaşamak da kendimi bilmeye ve öğrenmeye gidiyor. Kendini bilen de Rabbini bilir. Yine o kapı da Allah'a çıkıyor. Böylece dediğim gibi başlangıç noktası kendim oluyor.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Önce kendim, (...)

Anlam
Arayışı

Hayata Bağlayan Araçlar\Gelişim
İsteği

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bir de olmak istediğin kişi. Olmak istediğim kişiye daha çok var. Daha vaktim var, olabilirim.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Beş yıl içinde olmak istediğim kişi, konum o. Bu tamamen benim elimde olan. Beni hayata bağlayan şey tam olarak o.

Anlam Arayışı	Hayata Bağlayan Araçlar\Başarı Arzusu	K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Beni hayata bağlayan tek şey başarılı olma isteği. Başarısız olmayı düşünmek bile istemiyorum. Başarı hissi müthiş bir şey. Hep bunun için çabalayıp uğraşmak inanılmaz güzel. Bir alanda başarıya ulaşıncaya hayatın değerini anlayıp daha fazla çabalayıp daha fazla uğraşıyorsunuz. Zaten başarı da tüm olayları tetikliyor. K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Bunu söyleyince maddi şeylere bağlı gibi geliyor ama o da var. Genel olarak gerçekleştirmek istediğim maddi manevi hedefler...
Anlam Arayışı	Hayata Bağlayan Araçlar\Sabır	K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor O yüzden sabır en önemli etken. İş ve kariyerde çok başarılı olmak istiyorum. Yurt dışında, refah içinde yaşamak istiyorum.

Tablo 4.2.: “Özgürlük” Temasına Yönelik Kodlu Bölümler Tablosu

Tema	Alt Tema\Kod	Kodlu Bölüm
Özgürlük	Özgürlük Tanımları\Özgürlüğün veya Özgür Seçimlerin Tam Mümkün Olmaması	K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnsanın tamamen özgür olabilmesi için yalnız ve soyutlanmış mı olması gerekir, diye bir soru geliyor aklıma. Öyle bir insan var mı? Yok. Çok yalnız insanlar vardır onlar da özgür müdür bilmiyorum. Onların da bağlı olduğu bir şey vardır. O yüzden tamamen özgürlük mümkün değil. K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Değil. Özgürlüğün bir sınırı var. Ben bu sınırın varlığını kabul etmekle birlikte çok da benimsememeye ve reddetmeye gayret eden bir anlayışın içindeyim. (...) Mesela bunu tarif ederken ailem yanımda olsaydı veya bu kaydı birilerine izletecek olsaydın veya ismim burada yer alsaydı bunların hepsi özgürlük alanıma müdahale eder. Dolayısıyla mutlak özgürlükten söz edemiyoruz. K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bu özgürlüktür ama tamamen özgür olmamız mümkün değil. Evde sevdiklerimizle bile bazen özgür olamayabiliriz. Çünkü o ortama uyum sağlamamız gerekir. Bu hem karşımızdakine duyduğumuz saygıdan dolayı hem de ortama ayak uydurmaktan kaynaklanan bir durumdur ve gereklidir.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Tamamen özgür olduğumuzu asla düşünmüyorum. Her insanın bir sınırının olduğu ve çerçevesinin olduğu ortada. Tamamen sınırsız bir özgürlükten bahsedemeyiz. (...) Kişi, kendi bedeni üzerinde bile tamamen özgür değil. Bunu tamamen inancım çerçevesinde söylüyorum. Mesela dinim açısından kendini öldürmek bile mümkün değil. Bu yüzden tamamen saf bir özgürlükten bahsedemem.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Özgür olabilmek mümkün değil (...)

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Özgür seçimler... Hayır sanırım. Bireysel olarak özgür seçimler yaptığımızı düşünsek bile bazen yaşadığımız ülke buna müsaade etmiyor. Yapmak istediğin şeyle yapmak zorunda kaldığın şey farklı oluyor. İnsan, diğer boyutlardan göremiyor. Bu yüzden de özgür olduğunu sansak da hiç özgür olmayan, taklitler yapabiliyoruz.

Özgürlük

Özgürlük
Tanımları\Başkalarının
Alanlarını İşgal Etmeden
İstedğini Yapma

K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bir tabir vardır ya birinin özgürlüğüne taciz etmediğin sürece özgürlük alanındasınızdır. (...) Benim düşünceme göre sistemler olmak zorundadır ve sistemlerin koyduğu kurallar sadece özgürlük kavramındaki bir kişinin sınırını taciz ile değil kendi sınırlarını belirleyen, ona bir çizgi çeken konumda olması gerekiyor.

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Başkalarının özgürlük alanına dâhil olmadığı müddetçe genişletebileceğin bir alan özgürlük. Yani özgürlük şu an sana bir şey ifade etmemdeki, düşünmemdeki, dile getirmemdeki her şey aslında.

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Özgürlüğü, insanların can, mal, namus, mülkiyet ve fikir açısından tam koruma altında olmakla beraber belli meşru çerçeveler içerisinde istediklerini yapabilmesi olarak ifade edebilirim. Temel hak ve hürriyetlerinin verilmesi. Bunlarla beraber meşru bir çerçevede, istediklerini yapabilmesi. (...)
Dolayısıyla, bu multifaktör antitelerin tesiri önemli bir yer teşkil ediyor insanların seçimlerinde. Bunlar asla yadsınamaz ama bütün bunlara bakarak, özgür bir insanı konuşuyorsak özgür bir seçimin olmadığını da söyleyemeyiz. Çünkü bütün bunların sonucunda o kişi A cismini veya B cismini tercih ediyor. Bu yüzden özgür seçimin var olduğunu söyleyebilirim.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Klişe olacak ama kendi özgürlüğümüz karşımızdakinin özgürlüğünü kısıtlayıncaya kadardır diyoruz ya. Aslında çok doğru. İstedğim yemeği yemek bile benim için özgürlük. İstedğim yere gidebilmek, istediğim yerde olabilmek, istediğim şeyi yapabilmek, kendi kararlarımı alabilmek aslında özgürlük.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Aslında özgürlük, başkalarının da özgürlüğünü kısıtlamayacak şekilde olacak şeyler. Yoksa özgürlük çok geniş bir şey benim için. Özgür hissettiğin an özgürsündür. Örneğin sahilde gece yarısı gezerken özgür hissedebilirsin. Benim için özgürlük pozitif şeyler. Yani başkası için bir insana zarar vermek onu özgür hissettirebilir ama böyle olmamalı. Çünkü başkalarının özgürlüğünü kısıtlamamız gerekiyor.

Özgürlük

Özgürlük
Tanımları\Kişinin Kendi
Çizdiği Sınırlarda
İstedğini Yapması

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bence özgürlüğü, istediğimiz şeyleri yapabilmek kadar istemediğimiz şeyleri yapmamak olarak da tanımlayabiliriz. Bazen istediğimiz her şey olmaz ama istemediğimiz şeylerden uzak durabiliriz.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Mesela ben yıllardır bir orkestrada çalışıyorum. O orkestrada artık olmak istemiyorum mesela ama daha fazla para kazanabilmek için çalışmaya devam

ediyorum. Bu özgürlüğümü kısıtlar, özgürce verdiğim bir karar değil mesela. Her hafta sonu o adamın yüzünü görmek istemiyorum ama görmek durumunda kalıyorum ve bu özgürlüğümü kısıtlamış oluyor.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Artık hayır diyebildiğim kadar özgür olabildiğimi düşünüyorum. Biri benden bir şey istediğinde hayır diyebilmem, insanları reddedebilmem. Ki bu bakımdan çok özgür biri değilim. Şu üzüldür bu kırılr gibi... Hayır, diyebilmek ve sınırlarının olması şeklinde anlamlandırıyorum.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İnsan, biraz çizdiği sınırlar çerçevesinde özgürdür. Onun dışına da çıkabilir ama bu risktir, göze alması gerekir. Özgürlük, kişinin kendi dünyasında çizdiği sınırlar içerisinde istediği davranışları yapabilmesi diyebilirim. Bu sınırlar da kişinin dünyaya bakış açısına göre çizilir. Bu dini veya örfi olabilir.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Özgürlük, kişinin kalıplara bağlı değil kalıplardan yola çıkarak kendisince oluşturduğu bir anlam arayışı olarak yorumluyorum. Kişinin özgür olması demek, ideolojilerine uygun şekilde yaşamını bağımsızlık adı altında yorumlayabilmesi ve yaşayabilmesidir.

Özgürlük

Özgürlük Tanımları\Tam Özgürlük İçin Sorumluluk ve Bağlılık Olmaması Gerekliği

K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İnsan bir şeye bağlıysa özgür olmak mümkün değil bence ve bağlı olmak da zorunda. Tamamen özgür olmak için sorumluluğunun olmaması lazım, bu imkânsız. Mesela bir yere gideceksiniz, geride bıraktığınız bir aileniz var ve aklınız ondaysa özgür olamıyorsunuz.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Bizi bağlayan şeylerde kurtulduğumuz ölçüde özgürüz. Aile, malımız, canımız olur bazı şeylerin korkusu olur bizde. İşte tüm bu şeylerin korkusundan kurtulduğumuz ölçüde özgürleşebiliriz. Elimizin altında bulunan veya sahip olduğumuz her şey bizi bağımlı yapmıyorsa o kadar özgür

		olduğumuzu ve özgürlük seçimler yapabildiğimizi düşünüyorum.
		K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		Bence insanın özgür olabilmesi için öncelikle diğer insanlarla arasına biraz mesafe koyması gerekiyor. Özellikle mesela ailesine ya da eşine bu benim sınırı, demesi gerekiyor ya da onların ona her lafı söyleyemeyeceğini bilmeleri gerekiyor. Bana göre özgürlüğün birinci adımı bu.
		K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		Mesela karşımdaki insana üzüldüysem, kırdıysam, ondan gidemiyorsam bu beni yaralar. Özgür kılmaz. Zorundalık ve katlanma hissinin olmaması. Bunların oluşu özgürlüğüme engel. Özgür olabilmek mümkün.
Özgürlük	Özgürlük Tanımları\Özgürlüğün Belli Sınırlar Kapsamında Mümkün Olması	K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor
		Hayat stilimize baktığımızda özgürlük, bir noktaya kadar var. Özgür seçimler yapmak bence mümkün. İnanıp çabaladıktan sonra insanın birçok şeyi elde edeceğine inanıyorum. O yüzden özgürlüğün de sınırlar içinde mümkün olduğunu düşünüyorum.
		K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		O yüzden özgürlük bence insanın vicdanının rahat olduğu her şeyi yapabilmesi. Vicdan da esastır bence. Vicdanın ölçüsü ne bilmiyorum ama bana göre ölçüt inançlarım.
		K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor
		Bence özgür seçimler mümkün. Bize verilmiş bir hayat, bazı kurallar ve düzenler var dedim. Bu düzenler bizi sıkıştırıyor ya da özgürlüğümüzü alıyor gibi yorumlamıyorum. Bu düzen içerisinde yapabildiğimiz birçok şey var. Yeri geldiğinde birçok noktada insanları eleştirebiliyoruz, fikirlerimizi aktarabiliyoruz ya da bireysel alanımıza uygun seçimler yapabiliyoruz. Bence bu özgürlüktür. Birey, akli dengesi yerindeyse ve her açıdan bireyse özgürdür.

Özgürlük

Özgürlük Tanımları\İlgili
Alt Temaya Ait Diğer
Anlatı Birimleri

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Dünyayı gezmek, farklı dinler, kültürler, insanlar tanıyarak genel kültürünü kazanmak, oturduğu yerde düşünmek yerine dışarının sonsuz olduğunu görmek. Bunun için durmadan gezip dolaşmak. (...) Çık, istediğin şekilde gez diyen bir dürtüm vardı. Bence en büyük özgürlük bu. İstediyin şekilde gezip farklı şeyleri tanıyıp kendini geliştirmek.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bu tür kavramlara insanın fitratına uygun anlamlar yüklemesi gerekiyor. Allah'a kul oldukça insan daha özgür hisseder kendini. tabi ben burada dini bir yaklaşımla yaklaşıyorum çünkü çıkış noktam o. Oradan çıktığım için böyle bir sonuca varıyorum ama dediğim gibi şu an birçok kavrama yanlış anlamlar yükleniyor. (...) Dediğim gibi benim mesela özgürlüğe bakış açım genelde dini oluyor. Önce ayetler sonra hadis ikisinde de yoksa fitrata uygunluk olarak. Özgürlükte de bir seçim yaparken hür iradem beni önceki bildiklerim dolayısıyla beni ayete yönlendiriyor.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Özgürlük, istediğim şeyi seçebilme özgürlüğü. İstediyim yere gidebilme, istediğim şeyi yapabilme, hislerimi istediğim gibi şey yapabilme...

Özgürlük

Özgürlük
Tanımları\Kimsenin
Kişiye Etki Edememesi

K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Birine hesap verme zorunluluğunun olmaması. Mesela yurttaki kalıyordum. O durumda özgür olmayı tam bilemesem de özgür olmamanın ne demek olduğunu biliyorum. O yüzden hesap verme zorunluluğu olmaması gibi geliyor.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Özgürlük çok değer verdiğim bir kavram. Baskı altında olmamak bence özgürlüktür. Kimsenin etkisi altında olmadan rahat bir yaşam sürmek.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İkinci olarak maddi durumunun olması, hayatını tek başına devam ettirebilme gibi şeyler diye düşünüyorum. Özgürlük deyince aklıma, bir kişinin sana güç bakımından karışamaması, manipüle

		edememesi geliyor. Bir şeyleri yapabilme değil de birinin sana etkisi gibi geliyor.
Özgürlük	Özgürlük Tanımları\Özgürlüğün Mümkün Olması	K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Özgür olabilmek mümkün. İnsan kendini psikolojik anlamda geliştirince kolay. Tabi iki üç tane kıramadığı insan olur belki o noktada genişler. Ülkede özgür olmak vs. bunlar da etkili ama asıl özgürlük kişinin kendisiyle alakalı. Özgürlük de mümkün.
		K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Özgür olabilmek mümkün mü? İnsan kendini keşfettiği zaman sınırlarını da biliyor. Sınırlarını bildiği zaman hangi alanlarda özgür olabildiğini de biliyor ki çoğu alanda da özgürdür.
Özgürlük	Özgürlük Tanımları\Özgürlüğün Hayati Önemde Olması	K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor İnsanlığın içerisinde en önemli şeyin ekmekten de sudan da önemli olan şey özgürlük. İnsan aç kalabilir, açıkta kalabilir, susuz kalabilir bir şekilde halledilebilir ama özgürlük olmadığında, tutsak olduğunda bu boşluk hiçbir zaman tamir edilemeyecek. Özgürlükle atmayan kalplerinin çalışmayan kalpler olduğunu düşünenlerdenim.
		K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Çok korkuyorum özgürlüğüm elinden alınacak diye. İnanılmaz derecede özgürlük takıntım var. Çok korkuyorum böyle şeylerden. İnşallah gerçekten aşık olacağım bir insan olur da özgürlüğüm elinde alınmış gibi hissetmem.
Özgürlük	Özgürlük Tanımları\Özgürlüğün Var Olmaması Gerekliliği	K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Sistemler vardır kişilerin ve ideolojilerin kabul gördüğü ve bunlar doğrultusunda sınırlar çizilmiştir özgürlüğünü engellemek için ama engelleyici sistemler genel olarak insanın hayatında daha köklü bir yola girmemesi için çekilmiştir. Benim için de genel hatlarıyla bu ama özgürlük dediğimiz şeyin varlığına inanmıyorum daha doğrusu kafamızdaki özgürlük anlayışı tam bir özgürlük değil. (...) Kişinin tam anlamıyla asla özgür olamayacağını, olursa yanlışsa sapabileceğini ve tamamen özgür bir kişinin mümkün olmadığını düşüncesindeyim. (...)

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

(...) özgür olsak kural olmaz, aşırı özgürlük takıntılı insanlar yaşayamaz. Bence o yüzden özgür olmamalıyız. Mutlaka toplumda kurallar ve dengeler görülür. İnancıma göre bunu yaşayabilir, kendime bir özgürlük alanı çizebilirim. O yüzden bence herkes özgür olmamalı.

Özgürlük

Eylemlerin
Sonuçları\Eylemlerden
Sorumlu Olma

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Hepsinden kendimiz sorumluyuz. Önümüze bin tane yol gösterilse de birini seçip sonuçlarına katlanmak zorundayız. Bu yoldan iyi ya da kötü bir sonuç alıyoruz. Kötü olursa öğreniyoruz İyi olursa, üstüne ekleyerek daha iyisine çabalıyoruz. Yaptığımız tüm eylemler tamamen bize bağlı. Bu kötü de olabilir iyi de. Bundan sen sorumlusun. Dış etmenler illa oluyor. Yine de bunda bile kendi kararını veriyorsun. Karşı çıkabilirsin, diretebilirsin. Boyun eğiyorsan bu senin tercihin oluyor.

K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Her anından, dakikasından zerre zerre sorumluyuz. Bir ayet var kim zerre kadar iyilikte bulunursa onun karşılığını görecektir, zerre kadar kötülük yapan da karşılığını görecektir. Bu noktada eylemlerimizin her zerresinden sorumluyuz. (...) İrademizi, hareket mekanizmamızı oluşturan kendimiziz, bir şeyi isteyerek yapmaya çalışıyoruz ancak bunu istediğimiz takdirde yapabiliriz de yapamayabiliriz de. Yaptığımız takdirde ulaşılabilecek kötü sonuçlar ve iyi sonuçlar yine bizim hanemize yazılır.

K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bence insan yaptığı her şeyin, davranışın sorumlusudur. İyiliğin de kötülüğün de. İnancıma göre cezası veya ödülü olduğunu biliyorum. Rolümüz konusunda ama çok ön planda değiliz. Sonuçta ahirette bir hesaplaşma olduğunu biliyorum.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bunu suç işleyen biri için de düşünebiliriz. Hani suç barındıran bir eylem gerçekleştirilmiş ve bunun karşılığında ceza alınır. Yani aslında eylemlerimizden bu şekilde sorumluyuz. Yani bence eylemlerimiz ve yaşantılarımızdaki tamamen başrolüz.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Yüzde yüze hepsinden diyebilirim. Eylemlerimiz zaten bizi bulduğumuz kişiliğe büründürüyor. Mesela ben buyum, hareketlerim beni bu yapıyor. Karşımdaki insan ona göre beni yargılıyor. Değer yargılarına göre yargılıyor. Ya şöyle söyleyeyim, biz ana karakter, direkt etki ediniz.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Tamamından sorumlu olduğumuzu düşünüyorum. Yeri geldiğinde dini normlarla, yeri geldiğinde hukuki normlarla ya da toplumsal örf ve âdet normları ile karşımıza çıkıyor ama her eylemin, olayın bir karşılığı olduğunu düşünüyorum. (...) Yaptığımız her olay ve olgunun karşımıza çıkacağını ve bir karşılığının olacağını düşünüyorum.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Tamamından sorumluyuz çünkü hepsini biz gerçekleştiriyoruz. Tabi ki de dış etkenler olabilir ama bunları yapanlar biziz ve tüm sorumluluk bize ait.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Hepsinden sorumluyuz. İnsanların hayatına ne kadar dokunduğumuzla ilgili bir fikrimiz yok. Benim bakışımın seni ne kadar etkileyebileceğinin falan önemli olduğunu düşünüyorum. Herkesin her yaptığıının bir karşılığı var o yüzden çok dikkat etmek lazım ama bu bayağı zor.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Başkalarının düşüncelerinden ve davranışlarından sorumlu değiliz ama kendi davranışlarımızdan, söylemlerimizden, kendimize olan davranışlarımızdan, sevip sevmememizden sorumluyuz. (...) Bunlarla ilgili de aktif rol alırız. Bizim kontrolümüzde değil ama karşımıza çıkan durumlarla nasıl mücadele ettiğimiz bizim sorumluluğumuzda.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Özgürlük

Eylemlerin
Sonuçları\Sorumluluğun
Etki Alanınca Sınırlı
Olması

Diğer taraftan birçok şeyden sorumluyuz. İnsan olarak, ahlaki olarak sorumluluk üstlenmiş varlıklarız.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Hepsi, yaptığımız eylemlerin tamamından sorumluyuz. Çünkü düşünmeye, akıl etmeye geliyor. Bir eylemi yapmadan önce düşünürsün. Zihnin, vicdanın karar veriyor buna. O yüzden de hepsinden tamamen sorumluyuz.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Tamamından sorumlu olduğumuzu düşünüyorum. Özgür olmamız bile bir sorumluluk getiriyor.

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

(...) Dolayısıyla kendi hayatımızı ona göre inşa etmek ve bunun güç kazanması, toplumsal değişim yaratabilecek bir şey. Yani kendi sınırimız veya sorumluluğumuz kendi alanımızda ibaret sadece.

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Yapabiliyor oluşlarımız kadarından sorumluyuz. Bunlar birçok şeye göre değişir. İçerisinde bulunduğumuz maddi, manevi duruma, gücümüze, niyetimize göre değişir. Yine de bütün bunların sonucunda ortaya çıkan fiilin doğruluğunu değerlendirecek merci Allah olduğu için kişinin yapabiliyor oluşu ile ilgili.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Çoğundan sorumluyuz. (...) Yani aslında %80 kendimiz yapıyoruz. Kalan %20'lik kısma şans ve alın yazısı diyebilirim.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ben bir olaya kalkıştığımda elimden geldiğince son safhasına kadar çaba gösteriyorum. Ondan sonra bakıyorum en sonunda bir yaratıcıya bağlıyorsun meseleyi çünkü insan orada acziyetini hissediyor. Mesela bakıyorsun çoğu peygamber, Allah'ın sevdiği kulları olmasına rağmen acılardan geçiyorlar. Bu da eylemlerimizin ve yaptıklarımızın bir yere kadarının elimizde olduğunu gösteriyor. Ondan sonrası takdir-i ilahi oluyor. Bana göre pek bir etkimiz yok aslında

zaten önceden çizilmiş bir kader mevcut sen de sana verilmiş rolü oynuyorsun.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Özgürlük kavramıyla kıyasladığımda ama değiliz gibi ama işte müdahale eden insanın ne kadar hayatının içinde ve ne kadar kontrol edebildiğine göre değişiyor. Evet bu durumda sorumlu olmayabilir ama bunun dışında özgür irademizle yaptığımız bütün işlerden sorumluyuz.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Allah bunu istedi, kul yaptı, kul yaptığı için cezalandırdı şeklinde mantıklı bir yere gitmiyor. Kulun yaptıklarından dolayı ceza ya da mükâfat görmesi biraz da buna bağlı ne tamamen dayatma altında olduğumuzu ne de tamamen özgür olduğumuzu düşünmüyorum. Buna göre sorumluluk tanımını da değiştir.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Eylem noktasına bakacak olursak tamamından sorumluyuz ama yaşantılarımız noktasında kader dediğimiz bir şey var. Tamamen bizim elimizde olmuyor. Yapıyoruz, sonrası bizden çıkıyor. Bu da inancıma bağlı bir yorum.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Bazılarından sorumlu değiliz. Cinsiyetimizden mesela. (...) Dışımızda gerçekleşen şeylerden sorumlu değiliz ama (...)

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Seçtiklerimiz kadarından sorumluyuz. Çünkü aslında inancımız da bize yolu yürümemiz gerektiğini söylüyor. Yolun sonundan hiçbir zaman sorumlu değilsin ama yolu nasıl yürüdüğünden sorumlusun. Yargılanacağımız yer, yolu nasıl yürüdüğümüz. O yüzden bence önemli olan nasıl yürüdüğün.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Musibetlerin de Allah'tan geldiğine inanıyorsam bana bu kötülükleri yaşatan insanlar ne noktada sorumlu, ben ne noktada sorumluyum? Bunlar kafamı karıştıran şeyler. O yüzden irademiz ortada

olduğu sürece yaptıklarımızdan ve yaşantılarımızdan sorumluyuz ama buna bir oran veremiyorum.

Özgürlük

Eylemlerin
Sonuçları\Bilgili Kişinin
Eylemlerinden Sorumlu
Olması

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
Çoğundan sorumluyuz. Bilgi bize sorumluluğu getirir. Ne kadar bilgi sahibiysek o kadar sorumluluğumuz vardır. Akademik hayatında, aile yaşantısında, çevrende kim, ne kadar bilgi sahibiyse o kadar sorumluluk sahibi aslında. Cahilin bir sorumluluğu yoktur. Çevresi de cahilden bir sorumluluk beklemez. Çünkü bilmiyor zaten. Eylemlerimizin sonuçları var.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
İşte bize verilmiş bir akıl, irade, vicdan, nefis var. İyilik yapmaya devam edersen nefsin iyiye, kötülük yapmaya devam edersen kötülükle donatırsın. İnsan kendini yetiştirmekle mesuldür. Bu noktada da sorumlusun. Yaptığın hareketlerden, yaşantından bu noktada sorumlusun ama onun ötesine bir şey diyemiyorum. İrademiz olduğu için sorumlu tutulacağız.

Tablo 4.3.: “Başa Çıkma Stratejileri” Temasına Yönelik Kodlu Bölümler Tablosu

Tema	Alt Tema\Kod	Kodlu Bölüm
Başa Çıkma Stratejileri	Bireysel Başa Çıkma	K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Yürüyüş, spor, (...) Spor benim hayatımda çok ciddi bir yere sahip. Vücut geliştirme değil mental terapi yeri olarak görüyorum. Dertlerinizden bir süreliğine kurtuluyorsunuz. Düşündüğünüz tek şey o ağırlığın fazlasını kaldırmak ve yapabileceğinize kendinizi inandırıyorsunuz.
		K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor (...) kafamı dağıtmak için insanlarla ve kendimle dalga geçerim.
		K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hayatta sanki hiçbir derdim yokmuş, öylesine yaşıyor gibi bir hava yaratırım kendi etrafımda ve bu bir süreç olur. Kafamdaki stresi yok ettikten sonra çözemeyeceğim hiçbir şey yok. Ondan

sonrası zaten çorap söküğü gibi geliyor, şu ana kadar hep böyle oldu.

K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Yapmış olduğum işlerde de çok umursayan ve hırslı biri değilim. İşler yolunda gitmediğinde hızlıca düşünüp onun önüne geçebiliyorum. Başkasının hayatıyla ilgili de böyle bir problem yaşandığında yine hızlı kararlar verip hızlı yönetebiliyorum. Relaks oluyorum.

K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Çıkmak için ise fiziksel şeylerle uğraşırım, futbol oynarım. Çok rahatlatıldığını hissederim. Mesela bir hafta boyunca ölü gibiyim ama halı sahadan çıktıktan sonra her şeyi unuturum. O yüzden fiziksel hareketlilik derim.

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

İlk eylemim sorunu görmezden gelme, öteleme, kendimden kısıarak varlığını reddetmeye yönelik oluyor.

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Zihnimi boşaltmaya çalışabilirim. Hiçbir şeye etki etmeyeceğini bilsem de bazı kaçamaklar yaparak kendimi rahatlatmaya çalışırım. Kendimi uyutabilirim zorla. Bir pasta alır bir şeyler içip yiyebilirim. Film izleyebilirim, yürüyüşe çıkabilirim.

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Son noktada imkânsız değilse, o durumdan ayrılırım. Rest çekerim, durumun üstünü çizerim, hayatımdan çıkarırım.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İşte diyorum ya, stres yönetimim çok yok ama düşünmüyorum, tamamen kendime yöneliyorum, sevdiğim şeyleri yapıyorum. Kafamı toparladıktan sonra sakın bir kafayla ona tekrar dönüyorum. Ben korku anında da mesela belki kaçmamız gerekir ama kaçacak bir yerim yoksa gözünü kapatıp bekleyen insanlardayım. Gözümü kapatırım ve hareketsiz kalırım, olacak olan olur. Çok bir şey yapamam.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Onun dışında yani sakın kalmaya çalışıyorum. Çözüm bulmaya çalışıyorum.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Uyurum galiba. Biraz kendimle baş başa kalmam gerekiyor ve mesela bir olay yaşadım büyük ya da küçük... (...) Nasıl oluyor bilmiyorum ama zamanla o süreci tek başıma halletmem gerekiyor. Mesela ağlayarak, bir kâğıda yazarak, düşünerek, oturarak veya uyuyarak.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Başka türlü de uyurum. Hatta sorumluluğum olmasına rağmen uyurum. Genelde baş edemem ve yardımcı olması için sıralanan diğer şeyler bana realist gelmiyor.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Önce kendi içimde kalırım kendimi yerim, ölçerim biçerim sonrasında danışırım ve onların dediğine göre hareket etmeden tekrar tartarım.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Genel olarak içinden çıkamadığım bir durum varsa önce bir durup geriden bakmaya çalışıyorum.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Veya çözebileceğim bir şeyse üçüncü bir göz olmak için yazıyorum genelde. Hatta öyle zamanlarda kendimle daha çok vakit geçiriyorum. Tek başıma bir yerde oturup kalem defter alırım aklıma ne geliyorsa yazarım. Garip bir şekilde yazdıklarım o konuyla alakalı olmuyor ama yazmak rahatlatıyor. Sorunu çözüyorum veya çözmiyorum, o an beni rahatlatıp rahatlatmamasına odaklanıyorum birazcık.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Ağlarım.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Sonra da çözüm üretmek. Birazcık sabretmek ve harekete geçebilme cesareti göstermek gerekiyor. Bunu yapmaya çalışıyorum.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Böyle şeyler haricinde, sağlıkla ilgili olmayan şeylerde sabredip ilerlerim çözüm odaklıyım.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Baş edemediğimde önce ağlarım.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

(...) bir süre değerlendirir yine en son kendim karar veririm, ona göre davranırım.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Sonrasında düzeltebileceğim bir şeyse, benim hatamsa ve bende bitiyorsa bunun için mücadele ederim ama konu benlik değilse ve yapabileceğim bir şey yoksa ama beni kötü etkiliyorsa ne kadar stresle yapsam, ağlasam da dua etmekten başka yapabileceğim hiçbir şey yok. Geriye sadece kabullenmek kalıyor.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Ben stresli bir insanım ve kuralcı bir yapım var. Her şeyi düzen içerisinde sorunsuz şekilde atlatabilmeyi isterim. Başka türlüünde inanılmaz rahatsızlık duyar, panik olurum. O durumu en iyi şekilde atlatmanın yollarını ararım.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Böyle durumlarda ağladığım da oluyor.

Başa
Çıkma
Stratejileri

Sosyal
Destek
Alma

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Ailemle konuşabilirim. Hepsinden önce sorunu aşmak için yakınlarımdan fikir alırım. İşin üstüne gitmeye çalışırım.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Geçmişte psikolojik sıkıntı yaşadığım için kesinlikle yardım alma taraftarıyım. Kesinlikle bir insanın aşılamayacak durumlarda yardım almak, akıl almak, kendinden üstün gördüğü birinden yardım alabileceğini düşünüyorum ve böyle yapıyorum. Bu anksiyete durumu aslında hepsine cevap veriyor. İnsanlarla konuşunca nasıl düşünmen gerektiğini, farklı bir bakış açısını görüp o şekilde ilerliyorsun. Her insanın bakış açısı farklıdır. Belki göremediğin ya da gözünün önünde olup görmek istemediğin şeyleri gösterir.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

(...) annemize babamıza, eşimize çocuğumuza, arkadaşımıza, dostumuza içinizi dökerek kendimizi açarak rahatlayabiliyoruz.

Çeşitli şeyler vardır ama bu noktada en önemlisi insan insanın kurdu değildir yurdudur, söylemi çok önemli.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Arkadaşlarıma danışıyorum. Aklına güvendiğim insanları arıyorum.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bu konularda çevrem (...)

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Önce düşünürüm. Zihnimde kararım uzunca sonra arkadaşlarımla konuşurum. Hocalarıma danışırım. Mesela akademik anlamda bir çıkmazdaysam onlar yardımcı olur. Daha ailesel bir şeyse aileme danışırım, dertleşirim. Konudan konuya ailem, arkadaşlarım...

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Geriden bakamıyorsam ya güvendiğim birinden (...)

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

En azından birileriyle istişare edebilirsin, diyorum kendime. Onlardan fikir alıp düşüncelerini öğrenmek, ne konuda neden sıkıntı yaşıyorsun sorusuna cevap vermek noktasında sorgulamalarım başlıyor.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Onun dışında arkadaşlarımla konuşurum, istişare de önemli ama her duygu her şeyde paylaşılmamalı. Bazen çok karamsar olursan karşı tarafa da o karamsarlık bulaşabilir. (...) Bunlar olmuyorsa danışabilecek bir yetişkinle konuşurum. Çünkü onların geçtiği bir sürü yol var ve o yollardan sana daha iyi olanını sunar.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Sonra gerçekten güvendiğim ve danışabileceğim insanlara açarım durumu. Başıma böyle bir şey geldi deyip yardım isterim, (...)

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bir de birileriyle konuşup, bunu normalleştirmek.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Kendim başarabiliyorsam başkasından yardım almaya ihtiyaç duymam. Ancak içinden çıkılmaz bir durum içerisindeysem biriyle istişare yaparak nasıl bir yol izleyebileceğimi düşünüp kurtulmaya çalışırım. Bazen insan kendisine yetmiyor.

Başa
Çıkma
Stratejileri

Dini Başa
Çıkma

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Aynı zamanda dua ediyorum. Bazen yalvarmalı, ağlamalı dualar oluyor. Dua ettikten sonra huzura az da olsa erişebildiğimi düşünüyorum.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Yeri geliyor dua, tabi bu en önemlisi inandığınız ilaha sığınmak, (...) En önemli şey bizi yaratan ilaha yakarabilmemiz, dua edebilmemiz. Ondan sonrası yakın çevremizden uzak çevremize doğru sığınabileceğimiz insanların olması baş etmeyi sağlıyor.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Bu durumda biraz dini yanım devreye giriyor. Başım ne zaman sıkışsa bir kapı açıldı. İlahi bir gücün bana yardım ettiğini hissediyorum. Çünkü gerçekten zor bir dönem geçiriyorum sonrasında aklıma gelmeyen çok garip şeylerle karşılaşıyorum ve hayatımı bir şekilde yoluna sokuyorum.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

(...) ve bireysel çabam yardımcı oluyor. Bu da karakterden gelen bir şey aslında. Mesela üniversite sınavına hazırlandım. Burada bu sürenin benim için sabır imtihanı olduğunu anlamlandırdım.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bu yıkımdan kurtulmak için de tevekkül... Bir yerde Allah'a sığınmak, insanı psikolojik olarak rahatlatan bir şey. İnsanın her anı bu şekilde geçmeyebiliyor ama bazen farklı düşüncelerde olabiliyoruz ama bir yerden sonra tevekkül giriyor. Allahım elimden gelen bu, kalanı sana havale ediyorum, diyorum. Bunu yapmazsam hayatımda ne gibi zararları olacağını gördüm.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İkinci olarak aklıma her geldiğinde Kur'an okuyorum. Her gün birkaç sayfa okurum işte. Zihnimi açması için.

Başa
Çıkma
Stratejileri

Profesyonel
Destek
Alma

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Her insanın bakış açısı farklıdır. Belki göremediğin ya da gözünün önünde olup görmek istemediğin şeyleri gösterir.

	Karşıdaki bir psikologsa daha çok rahatlatacaktır bu durumu. Zifiri bir yolda yürüyorsun, önüne birileri her 20 metrede bir sokak lambası koyarsa yolu rahat yürüyebilirsin ama haricinde zar zor, belki korka korka yürürsün.
	K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Antidepresan kullanıyorum.
	K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Çok uzun süredir psikoloğa gidiyorum. O da çok zor geliyor çünkü bir şeylerle yüzleştiriyor.
	K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor (...) ya da terapistimden yardım alıyorum.

Tablo 4.4.: “Din” Temasına Yönelik Kodlu Bölümler Tablosu

Tema	Alt Tema\Kod	Kodlu Bölüm
Din	Dine Yönelik Algılar\İnanmanın Gönüllü Olması	K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Din hiçbir şeyi zorunlu kılmıyor. Tamamen gönüllü ve içiniz ferah şekilde yapıyorsunuz. İstedığınız her şeyi yapabilirsiniz dine bağlı da olmayabilirsiniz, affedici olduğu için dine dönüp hayatınıza devam edebilirsiniz. Gönüllü yapsan çok sevap alırsın yapman hiçbir şey kaybettirmeyecek ama yapmak zorunda değilsin. K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnsan zorunlu olduğu birçok şeyi yapıyor ama mesele dine gelince aynı hassasiyeti dine göstermiyorlar. Yani istemeden birçok şeyi yapıyor ama konu dini olunca dinde zorlama yoktur gibi bahanelerle geçiştirebiliyor. Ben gönüllülüğün çoğunlukta olduğunu düşünüyorum. K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Gönüllülük ve zorunluluk açısından din, gönüllülük esasında bir şeydir çünkü temelde kimse inanmak zorunda değildir. K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Yani ben ve ailem dinini kendi içinde yaşamayı seviyoruz. Bazen gönülünden bağlandığımız şey, o kadar kabul edilemez

bir yanlışla karşımıza çıkıyor ki artıların da değeri kalmıyor. O yüzden dinimi içimde yaşamayı seviyorum ve herkes herkese müdahale etmemeli.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Kişi bir düşünceye inanıyorsa, ona zorunluluk gibi gelmiyor. Mesela inanmayan birine zorunluluk olarak geliyor. En basitinden dinim üzerine edepli şekilde davranmak benim için zaten rutin ama karşıdaki için bir zorunluluk olabilir.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Ben var olduğum dinle şeref bulduğumu düşünüyorum. Gönül işi olduğunu düşünüyorum. Zorla güzelliğin olmadığı gibi ibadetin, inanmanın, inancın olmayacağı düşünüyorum. Bir gönüllülük, nasip işidir.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

Yani kesinlikle gönüllülük diyorum. Zorunluluk araya girdiği zaman onu bir iş olarak görüyorsam yapmam herhalde ama şu dönemde zorunluluk gibi sanki. Cenneti kazanma yarışı gibi geliyor bana ama gerçek anlamıyla sorarsanız gönül işi.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Kendi araştırarak bir sonuca vardığında hem ibadetin zevkini almış hem de bazı şeyleri anlamlandırmış oluyor. Mesela karşındakine suyun tadını anlatamazsın ya burada da insanın önce kendisinin tatması lazım. Çünkü bu, kelimelerle anlatılacak bir duygu değil.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gönüllülük ve zorunluluk açısından bence içinden gelmeden ibadet yapamazsın veya zorla o dine mensup olamazsın. Bahsettiğim gibi ailenin de etkisi var hepimiz ailemizden görerek başta Müslüman olduk bu şekilde eğitildik. Fakat ailesi Müslüman olup kendisi Müslüman olmayan insanlar var. Bence bu zorla yapılacak bir şey değil. Belki bir süreye kadar zorla olsa da bir yerden sonra gönüllülük diye düşünüyorum.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gönüllülük ve zorunluluk açısından ise dinin tatmin edici olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden zorunlulukla değil gönüllülük esaslı yapmaya başladım. Şu yaşımıza kadar

belki zorunluluktan özellikle küçükken, belki namaza zorlanmak konusunda ama bir yerden sonra tatmin duygusunu da yaşayınca daha fazla bağlanma isteği oldu ve gönüllülükle yapmak benim için daha tatmin edici oldu. Mesela baskı altında değil de zorluk yaşadığımda camiye gitmeyi tercih ediyorsam bu gönüllülük olur.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Bence gönüllülük üzerine olmadığında hiçbir zaman sağlam temeller üzerinde oturamaz. İstedikçe kadar ailen seni zorlasın, sen dışarıdan yapıyor olabilirsin ama içten Allah senin içini dışını her şeyi biliyor.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Yani inanç boyutuna girdiysek birisi bize zorla kabul ettirmiyor, (...)

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gönüllük açısından, ben bir şeyleri sorgulamaya başladığıysam araştırmam gerekiyor ve bu araştırma zorunlu olamaz. Bir insana gidip zorla bunu araştır diyemem. Gönüllü olmak lazım.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Ancak dini gönüllülük, kişinin belki kendi akıl sağlığıyla idrak edebilecek noktaya gelip bireysel kararlar alabildiğinde araştırmaları sonucu vardığı kararlar olarak yorumlayabilirim.

Din

Dine Yönelik
Algılar\Dinin Hem
Gönüllülük Hem
Zorunluluk İçermesi

K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gönüllülük ve zorunluluk... Dinde ikisi de var.

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

(...) benim de ruhuma yüklemiş olduğum ve bütün dünyayı, evreni üzerine bindirmiş olduğum zemin, bazı gönüllülükler ve zorunluluklar yüklemiş olabilir. Pratikte hepsini uygulayamasam bile, zihin dünyamda hepsini gönüllü kabul ettim. Bunu ben uydurmadım. Dolayısıyla bu fikirlerim elbette bir çerçeve sunup bazı insanlara o özgürlük alanından belli görevler ve sorumluluklar da yükler. Belli şeylerin gönüllülük, belli şeylerden zorunluluk icabı girmesi gerekir.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gönüllülük kısmı çok güzel ama zorunluluk kısmına çok vesvese giriyor. Mesela namazlar, başörtüsü... Zorunlulukları yapmayınca vicdan azabı çekiyorum. Zorunlulukları da gönüllülükleri de barındırıyor.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Evet, belli başlı esaslar var iman ettiysen. Dünyada bile hiçbir şey kolay elde edilmeyorken niye öbür dünyayı kolay elde edelim? Yani zorlamalarını da kabul etmek gerektiğini düşünüyorum

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İnsan başta taklidi olarak iman ediyor ve bu birazcık zorunlu oluyor. Belki başka bir dini seçecektim gibi düşünülebilir. Sonrasında büyüdükçe, öğrendikçe gönüllülük oluyor.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gönüllülüklerin ve zorunlulukların olmasına tamamen imtihan gözüyle bakıyorum.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Zorunluluk, bize farz kılınmış şeyler olabilir. Dini gönüllülük ise farz olmayan ancak belki de bizim için iyi görülen şeyler diyebilirim.

Din

Dine Yönelik
Algılar\Herkesin
İnanma İhtiyacı Olması

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bence herkeste inanma dürtüsü var. Herkes bir şeye inanmak istiyor.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Kesinlikle bir zorunluluk değil. Doğuştan bir itaat etme duygusuyla geldiğini, itaat etmesek içimizde bir boşluk oluşacağını, bunun da psikolojik ve çeşitli sorunlar yaratacağını düşünüyorum.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Bir hayat nizamı. Din olmasaydı insanoğlu onu üretmek zorunda kalırdı. Çünkü bir şekilde hayatımızı düzenleyen şeylerin olması lazım.

		K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Anlam arayışı insanın doğduğu andan itibaren yüklenen doğal bir süreç ama ileriki yaşlarda varoluşsal bir boşluğun olduğu kesin. İnsanlarda sürekli, yüce bir varlığa inanma duygusu olduğunu düşünüyorum. Birçok toplumun yönelimi farklı olsa da hepsinin ortak noktası bu.
		K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bir hikmeti vardır, derler ya. Bu insan doğası için de böyle, bence birisi tarafından yönetilmemiz gerekir ve o kadar da zeki varlıklar değiliz. O yüzden o zorunlulukların insanın hayatını düzene soktuğuna inanıyorum ve kesinlikle olması gerekiyor.
		K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnsandan bağımsız gelmiyor. Çünkü buna göre şekillendik.
		K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Bence inançsızlık bile bir inanç şekli. Herkes bir noktada bir şeye inanıyor diye düşünüyorum. O yüzden dini hayatın en büyük etkenlerinden biri olarak yorumluyorum.
Din	Dine Yönelik Algılar\Dinin Gerekliliği	K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Din, ihtiyaç duyduğumuz, insanlığın sistemi diye ifade ettiğim şey. Allah'ın yeryüzüne koyduğu, insanları yatıştırma, hayatına güzel şeyler katma programı.
		K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor İnsanoğlunun koyduğu kurallar, yasalar bir şekilde eksik kalıyor. Çünkü kurduğu şey kendinden, düşüncesinden bağımsız olmadığı için eksik kalacaktır, yanlış olabilecektir. Tüm insanlığı kapsayacak kuralların insanlar tarafından konulması onun yetersiz olduğunu gösteriyor. İnsanlığı yaratan bir ilahın var olması, kuralları onun koyması çok daha bütüncül bir şey.
		K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Yaşantımızla bütünlük içinde olması gerektiğini düşünüyorum. Benim için öyle açıkçası. Bir iş yapacakken ona göre yapmak, hayatımızın her alanına dâhil etmek gerekiyor. Benim hayatımda her yeri kaplıyor.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bir sınır, çerçeve, koruma kalkanı gibi.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

Allah'ın varlığına inanıyorsak yerine getirmemiz gereken ibadetler, emirler, yasaklar, bize koyduğu sınır, tüm bunları ifade ediyor. Sadece Allah'a inanıyorum demenin ötesinde inanıyorum ve bunun için ne yapmam gerekiyor sorusu da önemli. Bu dinin emrettiği hususlar neler? (...) Neleri yapıp yapmayacağını gösteren bir şey. Mesela namaz kılan Müslüman bir insanın belli davranışlara, nezaket kurallarına dikkat etmesi gerekiyor. Din bunu bize söylemiş oluyor.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Din Allah ve kulları arasında. Buna çok katılıyorum. Birçok insan, kötü şeyler niye benim başıma geliyor diyebiliyor ama aslında dünya tamamen bir oyun alanından ibaret. Bu oyun alanından çıkmanın tek yolu bu kurallarla ilerlemek. İyi kötü ilerlersin, yanlışların olur, nefsinne yenik düşersin. (...) Bu da aslında sosyal hayatı tamamen o fitrata göre düzenleyen bir sistem. Yani güzel bir şey.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Din benim için rehberdir. Bence direkt olarak tüm hayatım, yaşantım, hepsi benim için dini ifade ediyor ve ona göre yaşıyorum her şeyi.

Din

Dine Yönelik
Algılar\İbadetin
Zorunluluk Olması

K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bazı şeylerin içinize doğmasını bekleyemezsiniz. Yapmak zorundasınızdır. Gönüllülük meselesi de biraz kalbi bir şeydir. Akılla bağdaştırılmaz. Gönüllülük zaten kalpte oluşan bir meyveyi akıl yoluyla idrak etmek gibidir. Duygusal süreçten geçmeniz gerekiyor. Hissedeceksiniz, yapmak istediğinizde mutlu olacaksınız. Bir şeyin zevk vermesi için bir dönem onu yapmak gerek. Kalbinizde oluşan yapı belli bir süreçte, disiplinle düzene gelmeli ki akıl koordinenizle beraber hayatınızda gönüllülük adı altında bir yer teşkil edebilsin.

K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Belki şu olabilir; inanç sahibi olup olmamak gönüllülüktür ama inanç sahipliğine kanaat getirdikten sonra eylemlerim zorunluluk kazanmaya başlar.

		K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor (...) kabul ediyorsak yapmamız gereken şeyler bunlar.
		K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bence bir inançta zorunlulukların olması gerektiğine inanıyorum ve bunun kesinlikle kişi için iyisi olduğuna inanıyorum.
		K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Araştırdıktan sonra kabul ediyorsan ondan sonraki noktada çok zorunlusun. Belli başlı günahlar ve farzlar var. Bunu toplumsal ve bireysel olarak iki tarafa ayırabiliriz. Bireysel farzlarım beni birey olarak ilgilendiren ibadetlerimdir.
		K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Dini zorunluluk kişinin doğuştan gelen inanç sistemi, büyüdüğü aile ya da çevresi, yaşadığı toplumla ona kazandırılmış olan inançları dini zorunluluk olarak yorumlayabilirim.
Din	Dine Yönelik Algılar\Hayatın Anlamının Din Olması	K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnsan normalde akıllı bir varlıktır ama powerbank gibi düşünün. Bir cihaz var ama bunun başka bir el tarafından dolumuna ihtiyaç var ve bu olmadığında boş. Dolumunu yapabileceğimiz şeylerin dışarıdan gelmesi gerekiyor yani kendimizin arayıp bulabileceğimiz şeyler değil birçoğu.
		K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor Din bence hayatın anlamı.
		K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Din her şey. Hayatın amacı hatta. Benim için birçok şey ifade ediyor. Din olmazsa hayatın bir amacı yok. Yalnız kaldığında sığınacak kimse yoksa Allah var.
		K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Din olmasaydı pek bir yaşantımız olacağına inanmıyorum. (...) Ben dinden bağımsız düşünemiyorum hiçbir şeyi. Ona göre yetiştik, kültürümüz ona göre idi. Bu zamana kadar beni ben yaptığını düşündüğüm her şeyin altında dini kültürel bir şey yatıyor. İnsanları terbiye ediyor. Tuvalet

		eğitimine kadar veriyor. Bu yüzden de olması gerekiyor ve iyi ki de var. O yüzden de çok bağımsız düşünmüyorum. K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Mesela dinin yoksa dinde olan tüm etik değerleri yapmamak için bir sebep yok. Şayet bir dinin var olmadığına inanıyor ve beni cezalandırmayacağına inanıyorsa bir sebebim yok. Din, yaptığım şeylere bir sebep veriyor. Allah rızası için yapıyorum.
Din	Dine Yönelik Algılar\Yozlaşmış Bir Din ile Muhatap Olunması	K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor Şu anda birazcık yozlaşmış bir dini yaşıyoruz bana kalırsa. (...) Allah'ın var olduğuna, peygamberlere inanıyorum ama dinin büyük kısmını kültür olarak yaşadığımızı düşünüyorum. Şu dönemde yaşadığımız dinin de çok doğru olmadığı, yaşanmadığını düşünüyorum. K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Günümüzde anne babamızdan gördüğümüz kadarıyla yetindik ileri gitmekten, sorgulamaktan korkutulduk. Böylece bir şeyler hep arka plana atıldı. Yusuf İslam'ın yanlış değilsem bir sözü vardı. Önce İslam'ı, sonra Müslümanları tanıdım. Önce Müslümanları tanısaydım soğurdum gibi bir sözü var. K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bizim de genelde çevremizde taklidi bir iman var. Bu da garip bir din anlayışı ortaya çıkarıyor, ileride sıkıntılara sebep oluyor. İşte taklidi olduğunda aslında zorunlulukmuş gibi oluyor. Mesela bir çocuğa namaz kıl diyorsun ama bilinçlendirmiyorsun. Niye kılacağını anlatmıyorsun ya da araştırmaya sevk etmiyorsun. Bu da bir anlamsızlık, taklit doğuruyor. K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Kabulleniş ve çizilen çizgi itibariyle sorumluluk alanımızın belirsizliğe olan yaklaşımımızın değişmesini sağlıyor. Bir şeyleri daha kolay, daha az karmaşık ve daha dayanılacak hale getiriyor.
Din	Dine Yönelik Algılar\Belirsizlikleri Açıklaması	K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Din olmazsa olmazlardan çünkü özellikle modern çağda çıkmazlar yaşıyor. Bu açmazlardan her zaman kurtulamıyorsun. İstedğin kadar arkadaşlarınla, ailenle, kendi kendine konuş çıkamıyorsun ama yaratıcıyla bir bağ kurduğunda inanılmaz bir huzura eriştiğimi hissediyorum.

		K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Benim için bazen bir şey olsun diye çabalıyorum, o olmuyor ama kontrolüm dışında olan şey sonra daha olumlu sonuçlar getirince istediğim şey olsaydı yaratacağı olumsuz tahribatlar da bir süre sonra fark edilince, her şeyde bir hayır vardır diyorum. Bunu da dini bakış açım sağlıyor. Mesela dua ederken her şeyin hayırlısı derim.
Din	Dine Yönelik Algılar\Olumsuzluklarla Baş Etmede Yardımcı Olması	K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Din, kişinin hayatında ilahi bir şeye inanmak ve kişiyi ruhani olarak rahatlatmak için verilmiş bir ödül.
Din	Dine Yönelik Algılar\İlgili Alt Temaya Ait Diğer Anlatı Birimleri	K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Normal şartlarda sevdiğinizi ve onsuz olmayacağınızı biliyorsunuz ama zaman zaman kaçmaya yelteniyorsunuz, isyan ediyorsunuz. Olmazsa olmaz olduğunu ama içinden çıkamadığınız noktalarda kaçışa sebebiyet verebileceğini düşünüyorum.
		K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Seni daha güçlü, huzurlu hissettiriyor. Bir yere ait hissettiriyor.
Din	Dine Yönelik Algılar\Dinin Sadece Yaratıcı ile İlgili Olması	K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Allah’a çok inanıyorum, yaratıcı güç olduğunu düşünüyorum ama inandığım Allah, her dinde aynı. Sonuçta hepimiz Tanrı’ya inanıyoruz o yüzden din ayırt etmiyorum. Samimi bir inanma duygusuyla tek kişiye tapıyor ve gerçekten Allah’ın varlığını fazlasıyla hissedip inanıyorum. Mesela peygamberler konusuyla çok ilgilenmiyorum. Her peygamberin güzel sözleri var ama din kavramına baktığımda sadece Allah ve kendimi, aramızdaki ilişkiyi görüyorum. Kitap ayırt etmeksizin Tanrı’ya inanmaya devam etmemiz gerektiğini düşünüyorum.
Din	Kişinin Hayatında Dinin Yeri\Dinin Hayatın Büyük Bir Alanını Kapsaması	K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hayatımın merkezinde ve hayatımı ona şekillendiririm. (...) Büyük ve önemli bir bölümünü kapsıyor. Mesela namaz var ve ben hayatımı beş vakit namaza göre belirliyorum. Yapacağım işleri buna göre belirliyorum. Arkadaşlarım sigara molasına çıkıyor ben namaz molasına gidiyorum mesela.

K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor

Bütün alanlarını kapsıyor. Hayatımda başat aktör din olduğundan benim her türlü düşüncemin zemini. Bu uzaydan, dışarıdan getirilmiş bir şey değil sonuçta, içinde ben de varım. Düşüncemin de bir parçası olduğu için her şeye sirayet ediyor ister istemez.

K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Çoğunu kapsıyor. Buna yüzde veremem ama çoğunu kapsıyor. Mesela şöyle bir şey vardır; İkinci vakti bizim dünya işiyle en çok meşgul olduğumuz vakit. Biz o vakitte ikinci namazını kıldığımızda, Rabbim bütün işlerimi bıraktım, hiçbirinin önemi yok. Ben tamamen senin huzuruna geldim, diyoruz. Böyle yorumluyorum. Büyük bir kısmını kapsıyor. Dini vecibeleri yerine getirmekle de katlanıyor.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Hayatımın tamamını kapsıyor çünkü içimizde böyle bir duygu ile yaratıldığımıza, hayatın anlamının bu olduğuna inandığımdan yüzde yüzünü kapsıyor ve öyle olması gerektiğine inanıyorum. Gün doğumundan gün batımına, son nefese kadar böyle olması gerektiğine inanıyorum.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Hayatımın bütün alanlarına sirayet eden bir durum. Yaşayış tarzıma, ibadetlerime, inanç tarzıma etki eden bir olgu. Nasıl adım atmam gerektiğini, nasıl hareket etmem gerektiğinin din ile alakalı olduğunu düşünüyorum. Dünyaya bir ilahi vasıta ile gönderildiğimi ve bunun gereksiz olmadığını düşünüyorum. O yüzden din hayatımın tüm alanına sirayet ediyor.

K9, Erkek, 27, Evli, Lisans, Çalışıyor

İbadet bir kalıbından bakarsak namaz kılmak, oruç tutmak gibi namaz da kılmıyorum, oruç da tutmuyorum ama Allah'la aramdaki iletişimin iyi olduğunu düşünüyorum. Gün içinde sık sık anıyorum. Yani sevap kazanmak için değil, gönülden istediğimden. Kalbim rahat ettiği için. Bence çok iyi bir ilişkim var dinle ama namaz kılmıyorum, oruç tutmuyorum.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ümit, özgürlük, kulluk, inanç gibi birçok kavram insanı hayatta tutar. Bunlar olmadığında insan ot gelmiş ot

gidiyor oluyor. Bu tür hayatı anlamlandıran kavramların çıkış noktasını din olarak gördüğüm için genelde hayatımın çoğu noktasında etkili oluyor. Bu yüzden hayatımı din şekillendiriyor, anlamlı kılıyor.

K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Büyük bir kısmını hatta tamamını kaplıyor diyebilirim. Elimden gelenin en iyisi olmaya çalışıyorum. Eksikliklerimin olduğunu biliyorum ama sürekli kafamda, daha iyi nasıl yapabilirim, yaptığım doğru mu, bu yanlış yapıyorum ama vazgeçmek için acaba ne yapmam gerekiyor gibi sorgulayışlar oluyor.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Din hayatımın büyük parçasını ifade ediyor. Her adımında dinin buna etkisi olduğunu söyleyebilirim.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Hayatımı kapsamadığı bir kısmı yok, her alanda var.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Gün içerisinde zikirle veya tefekkürle Allah'ı ve dini yaşamaya çalışıyorum kafamda. Onun dışında da karşıma çıkan olaylarda dini boyutuna göre bu iş nasıl olur? Bana göre böyle ama bir de din boyutu var, ona göre bir bakayım gibi düşünüyorum. Yani fazlaca yer alıyor diyebilirim.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bence namaz kıldığın için illaki gün yoğunluğunun, yorgunluğunun arasına sığıyor. Beni çok etkiliyor ya. (...) Dedğim gibi nefsi konularda uyduğum mevzular var ama yaptığım birçok işi de dine göre değerlendiriyorum.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Her adım attığımda bir kendi yapmak istediğin oluyor ama hoca gibi de bir ses oluyor. Yaptığım her hareket ona çıkıyor. Ona uygun mu diye düşünüyorsun başta. Her ne kadar kendince özgürce bir adım atmaya çalışsan da hep böyle üst bir ses gibi hayır, dur, bu ne deyip duruyor. Eylemlerimin çoğunluğunu etkiliyor.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

		Dinden bağımsız olduğumuzu düşünmek komik geliyor. Ayırık değiliz, çok ilişgiz. Hayatın tamamını kapsıyor, bunun gerektiğini de düşünüyorum. K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Bence her anını kapsıyor. İnanmamak ve dinin olmaması insanı yalnızlığa sürükleyebilir. Hayatın her anında ani şeyler bile dini açıdan bir işaret gibi yorumlanabiliyor. Bu yüzden hayatın her alanında ve etkisinin büyük olduğunu düşünüyorum.
Din	Kişinin Hayatında Dinin Yeri\Zorluklardan Sonra Dinin Hayattaki Yerinin Artması	K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Dinle olan ilişkim zamana, mekâna göre değişebilir. Bazen tükenmişlik hissi ile dine, Allah'a o kadar yapıyorsunuz ki... Yaratılmış olma hissi, yaratana bağlanma duygusunu kuvvetlendiriyor. K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Her insanda olduğu gibi zor dönemlerdeyken daha çok sarılma ihtiyacı hissediyorsun. Özellikle de bir konuyu Allahtan başka kimse çözemez bunu biliyorsun. O zamanlarda ibadetlerim daha yoğun oluyor.
Din	Kişinin Hayatında Dinin Yeri\Dinin Hayatta Kısmen Yer Alması	K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Çok fazla dine bağlı değilim. Müslümanımın, sorumlulukları çok yerine getirmiyorum ama mesela bayram namazları, ramazan... Özellikle mesela oruç tutmayı severim. Bence dini olarak çok anlamlı. (...) Yüzde olarak 50 dine, 50 dünyaya bağlıyım diyebilirim. K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hayatımın hepsini kapsamaması gerekiyor ama yarısını bile kapsamıyor. Genelde düşüncelerim ve hareketlerim çok farklı. Doğru olduğunu düşündüğüm şeylerin birçoğunu maalesef yapmıyorum.
Din	Kişinin Hayatında Dinin Yeri\Dinin Hayatta Vicdani Olarak Yer Alması	K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor Birazcık daha Allah'a varan bir nokta, ilişkimizle çok bağlantılı. Bir şeyi yanlış yaptığımda dinde böyleymiş gibi değil de Allah'a acaba bu noktada bir kusur mu işliyorum, şeklinde vicdanım rahat etmiyor. Dinle vicdan arasında da bir ilişki var beni etkiliyor.

Din	Dinin Hayata Etkileri\Eylem ve Kararları Etkilemesi	K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Eylem ve karar boyutunda kesinlikle etkisi var ama şu an birçok başka sorumluluğum ve diğer şeyler olduğundan etkisi azalmış gibi. Yine de ön planda diyebilirim. Çünkü sonuçta hayatımın merkezine koyduğum bir şeyin kararlarıma etkisi de illa büyük olur. Yaptığım şey inancıma uygun mu, diye bir düşünce oluyor. K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Etkisi oluyor. Eylemlerimdeki kuvvetli etkisinin haricinde (...) K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor Eylem ve kararlarımda doğrudan etkisi oluyor. K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor İnançlı biri olduğuma inanıyorum. Din yapacağım birçok hatanın önüne geçiyor. Hayat içerisinde sadece ibadetlerini yerine getirmekle mükellef değil insan. Yapmaması gereken şeyler var ve o, hayatımızı düzene sokuyor. Yalan söylememek, kötü konuşmamak, ihtira atmamak, insanlara iyi davranmak, yardımcı olmak... Bunların, dinimizden gelip değerlerimize yerleştiğini düşünüyorum. K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor Müslümanca düşünme ve yaşama üzerinde etkiliyor. Çünkü insan düşünme ve yaşamayla var olan bir varlık. Düşünürüz yaparız veya düşünmeden yaparız iki çeşittir. İkisinde de dininin bir yaptırımı vardır. Din bir hayat tarzıdır. K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Özgürce bir seçim yapacağım, bu seçim doğrultusunda hareket edeceğim. Bu seçimi yaparken özgür iradem beni ayetlere, ayetten sonra hadisler yönlendiriyor. Hadisten sonra da fitrat. Zaten ayetlere yönlendirmesinin sebebi de fitrata uygunluğundan. İşte özgür irademle bir seçim yapacağım, eyleme dönüşmesi için ve özgür iradem de beni dine yönlendiriyor. Çıkış noktası, eylemin başlangıç noktası yine din oluyor. K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Yüzde yüz etkiliyor. Yani bir işi yaparken onu düşünmek zorundasın ya da birine hesap verme fikri... O kötülüğü
-----	---	---

yaparken bile birine hesap veririm düşüncesiyle yapmıyorsun. Eylemlerimin tamamını etkiliyor. Tabi sorgulamadan yaptığım şeyler var ama onda bile etkiler diye düşünüyorum farkına varmasam bile.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Ne iş yaparsam ne gibi bir karar alacak olursam din çerçevesinde almaya çalışıyorum.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Çevreye bağlı bu biraz. Mesela arkadaş ortamında alkollü bir yerdesin ama gidemezsin bu noktada etkiler. Eylem ve kararlarıma etkisi oluyor. Tamamen ona göre yönetiyorum. Bazen lokasyonu bile buna göre seçiyorum.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Oluyor ama daha fazla olmasını isterim.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Eylem ve kararlarımızda etkisi oluyor. Mesela bir iş seçiminde veya şuraya gidelim mi gitmeyelim mi sorusunda bile tabi ki kendin karar veriyorsun ama nasıl bir yere gidildiği veya nasıl bir yer olduğu konularında din seni çerçeveleştiriyor.

K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor

En basitinden iyilik yapmak. Mesela güler yüzlü bir insanım, bunun sadaka olduğuyla ilgili bir hadis var. Bu benim yapısal bir özelliğim. İstesem de ciddi ve kaşları çatık bir insan olmazdım ama öyle olsaydım ve bu hadisi biliyor olsaydım o zaman dikkat etmeye çalışırdım. Mesela zorlandığım şeylerde acaba yanlış mı yapıyorum diye düşünüyorum. Bence dini sınırlar, kurallar ve yasaklar insanın davranışlarını belirliyor ve belli açılardan törpülüyor.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Evet, oluyor. Çünkü bazen bir karar alman gerektiğinde veya bir noktada belli bir şey yapman gerektiğinde bunu yapayım diye düşünüyorsun ama sonra dini aklına getiriyorsun.

K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

		Tabi eylem ve kararlarımda büyük etkisi var. Her şeyi yapabilirdim, yapmamamın tek bir sebebi var, Allah korkusu.
		K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Eylem ve kararlarımda büyük bir etkisi olduğundan şüphem yok. Çünkü kişiliğimi dinime göre şekillendiriyorum. Onun yasakladığı şeylerden uzak durarak ya da helal kıldığı, doğru gördüğü şeyleri uygulayarak kişiliğimin doğru bir karakterde oturmasını sağlıyor.
		K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor Tüm boyutlarını etkiliyor. Allah'ın beni sevdiğini düşünüyorum. Ben de Allah'ı seviyorum. Bütün boyutlarını etkiliyor.
Din	Dinin Hayata Etkileri\Hayatın Bütün Boyutlarını Etkilemesi	K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor Bu durum hayatın her alanını etkileyen bir durum. Ne iş yapacaksan yap, ona göre yaşıyorsun. Hangi eylemi gerçekleştireceksen gerçekleştir, ona göre yaşıyorsun. Tamamını yani. K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor İnsanlarla, kurumlarla, Dünya ile olan ilişkimi belirliyor. K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bir de zaten yetiştirilme tarzı yüzünden çok da aykırı bir şey yapman imkânsızlaşıyor. K13, Kadın, 19, Bekar, Lisan, Çalışmıyor İş ortamında bile sünnetleri yerine getirmek, dini dahil etmek hizaya sokuyor. Helal haram mevzusu, beni dolandırmaman, helal kazanç sağlamak, işverenin işçiye hakkını vermesi, domuz eti yememek, helal yerden yemek gibi şeyler... (...) Her boyutunu etkiliyor. K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Neredeyse hepsinde etkili. Her ortamı ona göre düşünüyorsun. Evliliği, biriyle görüşürken, bir iş yaparken, faize girmeyeceksen, kredi çekerken onu düşünüyorsun. Hepsinde onu düşünüyorsun ve birçok boyutunu etkiliyor.

K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Bu hayatın çoğunluğunu din belirliyor ve o yüzden hep böyle, o kapıya çıkıyor.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Sosyolojik açıdan, dinimin yasak kıldığı şeyleri gerçekten mantıklı olduğunu düşünüyorum. Bu da sosyal ilişkilerim, toplumsal kurallar, devlet kurallarıyla kişinin erdemli ve ahlaklı bir yapıda gelişmesi için bence çok önemli.

K1, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Genellikle sıkıntılı durumlarda içimi rahatlatıyor. Bir karar vereceğimde zorlu bir konuya sadece dua ediyorum. Benim için iyi olan olsun, kötüyü Allah'ım uzak tut şeklinde. Gerçekten sonucu iyi oluyor. Hayatıma bu konuda etki ediyor. (...) Dolayısıyla bu, yaşam tarzımı büyük oranda değiştirebiliyor. Verdiğim kararlar, iç sıkıntıları vs. durumlarında manevi desteğe ihtiyacım oluyor. Bunu da dua ederek bulabiliyorum. O yüzden hayatıma etkisi oluyor.

Din

Dinin Hayata
Etkileri\Manevi Destek
Sağlaması

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

(...) manevi boyut açısından beni çok rahatlattığını söyleyebilirim. En ufak bir problem ve sıkıntı yaşadığımda bir insana gidip başvurmaktansa yaratıcıya gidip başvurmak daha çok tatmin ediyor.

K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor

Psikolojik olarak sanırım. Dediğim gibi o rahatlamayı sadece dinle, Tanrı ile geçirebiliyorum. O yüzden o noktada etkili olabiliyor veya elinden geleni yapıyorsun ama hala bazı şeylerin yetmediğini düşünüyorsun. O aşamada yaratıcıya bırakıyor, o benim için en hayırlısını yapacak, diyorsun. Böylece seni çıkarabiliyor. Neden diye sorgulayacağına kendini verince rahatlıyorsun.

K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor

Her şeyden önce psikolojik boyutta çok etkiliyor. Bir ilahi bir güce karşı dua etmek ya da bazen karşıdakine anlatamadığın şeyleri haykırırcasına ya da bazen sessizce ağlayarak birine anlatmak ve görmeden kalpten inanmak çok rahatlatıyor.

		K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor
		Dualara çok inanırım, benim için kalkan olduğunu düşünüyorum. O yüzden en çok psikolojik olarak etkilendiğimi düşünüyorum.
		K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		İnsan ilişkilerini etkiler. Dini inançlara saygısı olmayan biriyle muhabbet edemem. Bunu bazen üniversitede yaşıyorum. Bastırarak İslam'a laf eden oluyor. Onlara çok hoş yaklaşmıyorum. İnancıma saygı göstermedikleri için benim de onlara olan saygım azalıyor.
Din	Dinin Hayata Etkileri\Sosyal İlişkileri Etkilemesi	K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		İnsanlarla ilişkimi de düzenliyor ama (...)
		K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		Kadın erkek ilişkilerim de değişebilirdi. Çünkü en çok dikkat ettiğim ve nefsi olarak en çok zorlayan şeylerden birisi buydu. Birisiyle görüşürken bu mesafeye kurallara göre görüşmek.
		K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		Veya dışarı çıkarken giyim tarzına da yansıyor. Birisiyle konuşurken duracağın noktayı etkiliyor. Çünkü okuduğun herhangi bir kitap değil, dinin kitabı.
		K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor
		Bu da sosyal ilişkilerim, toplumsal kurallar, (...)
		K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor
		Sosyal ilişkilerimde de çok etkili. Bulduğum çevre hasebiyle din, sosyal çevremi de oluşturuyor. Sorumluluk sahibi kılıyor çünkü dini açıdan sorumluluk hissedebilmem zamanla insani olarak da sorumlu hissedebilmem demek. Ben arkadaşlarımla, dini düşüncede olmadığında her türlü kötü diyebileceğim işlere gidebiliyorum ama bu sorumluluğu üzerimde hissettiğim anlarda arkadaşlarımı, kötü olduğunu düşündüğüm yollardan çekmeye çalışıyorum. Bu hayatıma sorumluluk katıyor. Eylemlerimde ve kararlarımda fazlasıyla etkili.

Din	Dinin Hayata Etkileri\Sorumluluk Hissi Sağlaması	K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor (...) eylemleri gerçekleştirdikten sonra yaşadığım duygularda biraz farklılık olabiliyor. Yaptığım şeyden duyduğum tatmin, pişmanlık, endişe falan onların şekillenmesine katkı sağlıyor. K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Mesela bazen bazı ortamlarda bulunmamam gerekir ve bu dinimin gerektirdiği içindir ve ben oraya gitmem. Giden kişiye de engel olmaya çalışırım elimden geldiğince. K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hayatımın genelini etkiliyor ama mesela ibadetlerim, inancım, dine bakışım benim için bir disiplin oluşturuyor. Sabah kalkmamın faydalı bir şey olduğunu düşünürüm ve beni sabah uyandırabilecek tek şey sabah namazıdır. Başka hiçbir güç beni yerimden kılmıdatamaz. Daha seküler biri disiplinli bir hayat kurup bunu yapabilir ama ben yapamayacağımı biliyorum. Bunun sebebi gerçekten dinsiz bir hayat düşünemememden olabilir.
Din	Dinin Hayata Etkileri\Günlük Rutini Düzenlemesi	K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Mesela cuma günü namaza gidiyorum buluşma saatimi ona göre ayarlıyorum. Sabah kalkışım namaza göredir. Rutinimi belirleme açısından etkiler. K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bir günümü etkileyebilir. Mesela beş vakit namaz. Çünkü bu inanç ve bunu yapman gerekiyor mesela yaptığın zaman bu etkiliyor.
		K5, Erkek, 29, Evli, Doktora, Çalışıyor Her türlü mücerret sorunun ve sorgulayışlarım açısından, inandıklarım bana bütün bu soruların açıklamasını veriyor.
Din	Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri\Dinin Sorgulamaları Yanıtlaması	K6, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bence oluyor. Bazen bazı şeyleri düşündüğümde, hiçbiri boş yere başımıza gelmemiştir. Hiçbir an orada boş yere bulunmuyoruzdur. İyi veya kötü bir getirisi, sonucu olacak. Yaşamamız gerektirir ki yaşamışsınız. Kadere inanan biri bunu bilir. Aslında kaderimiz yazılmıştır ama kaderimiz, irademiz doğrultusundadır. İrademizle, seçimlerimizle bir hayat yaşamışsınız şu an onun tekrarı gibi.

K7, Erkek, 24, Bekar, Ön lisans Çalışıyor

Ben mesela rahatlığı, huzuru dinde bulundum. Çünkü insan dünyada birçok şeye yönelik sorularına cevap bulamıyor ya da sürekli düşünmek kaygıyı getiriyor. Kaygı da içinde herhangi bir dini duygunun olmaması ama mesela dini duygu olunca bunların üstesinden çok rahat bir şekilde geliyorsun. Öyle olunca hayata çok etki ediyor. Daha da rahatlatıyor. Dini basit bir şekilde hayatımın merkezine yerleştirince rahatladığımı fark ediyorum.

K8, Erkek, 29, Evli, Yüksek Lisans, Çalışıyor

Yeterli olduğunu düşünüyorum. Son din olduğunu ve hiçbir eksiğinin olmadığını düşünüyorum. Çünkü dinin tamamlandığına inanıyorum. Bir eksiklik varsa bunun kendimde olduğunu, dinde olmadığını düşünüyorum. O sebeple tüm hayatımı, düşüncelerimi kapsayan ve hiçbir şeyi zihnimde eksik bırakmayan bir olgu.

K10, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Yani bence fazlasıyla yeterli oluyor da ben tam yakalayamıyorum.

K12, Kadın, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

İslam dini benim açımdan çok büyük ve aklımdaki birçok şeye cevap veriyor. (...) Ben içinde olduğum için beni mutlu ediyor. Aldığım cevaplar tatmin ediyor, doyuruyor. Gerek toplumsal hayata yansması gerek manevi yaşantı olsun İslam'ın getirdiği kuralların tatmin edici ve düzenleyici olduğunu düşünüyorum.

K13, Kadın, 19, Bekar, Lisan, Çalışmıyor

Yine de genelde birçok sorgulamayı çözüyor. Düşünüp şükretmek bazen yeterli geliyor.

K15, Kadın, 21, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Sorguladığın şeyler bir şekilde ya birinin ağzında çıkan bir söz ya bir yerde okuduğun bir şeyle karşıma çıkıyor. Belki o sorgulayıştan çıkamıyorum ama çıkmama çok yardımcı oluyor. Dinden bir yanıt bulabiliyorum.

K17, Kadın, 24, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Evet. Olmasa çok sıkıntı yaşırdım.

		K20, Kadın, 26, Bekar, Lisans, Çalışıyor Yeterli görüyorum. Çünkü manevi olarak sorguladığım şeyler, mesela diğer dinlerin de bazı şeylerini gördüğümde, dinimin ideal din olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden sorguladığım zaman da... Tabii sorgulamadan kabul ettiğimiz şeyler de oluyor. Dinim bunu emretmiş, sorgusuzca kabul ediyorum ama sorguladığım noktalarda da birey için en güzel din olduğunu düşünüyorum.
		K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hayatın amacıyla, bakış açıyla, varlık arayışıyla alakalı olsun dini noktaların birçok yerde benim için zayıf kaldığını biliyorum. (...) Dedğim gibi din her şeye cevap veriyor mu? Bazen noksan ve kısır kalıyor. Bundan dolayı arayış içindeyim ama korkularım var. Ahiret inancı ister istemez kısıtlıyor, ebedi cehennemle tehdit ediliyorsunuz.
Din	Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri\Ninin Anlam Arayışında Yetersiz Kalması	K3, Erkek, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Bazen tıklandığı anlar oluyor. Her zaman o doyumunu alamadığım, bazı şeylerde tam karşılık alamadığım oluyor. Bu belki cevabını benim bulamamamdan kaynaklıdır. Bazen sanki bir karşılığı var dinde ama ben cevabı bulamıyorum gibi. Çünkü daha sonra başka bir yerde denk gelebiliyorum veya bir araştırma yapınca denk geldiğim oluyor. K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Bekar Dolayısıyla manevi boşluklar, arayışlar, eğer ideal bir inançta olsaydım o zaman daha farklı doyurucu bir anlamda olurdu belki ama şu an değil. K11, Kadın, 20, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Hayır olmuyor. Özellikle karşılıklı ilişkilerde. Mesela insanlarla alakalı bir sorun yaşadığımda yeterli olmuyor. Diyelim bir olay oldu cevabını dinde bulamayabiliyorsun. Ya da bir şey düşünüyorsun, ben niye şu an bunu düşünüyorum gibi direkt dinden cevap alamayabiliyorsun. Bulduğum cevaplar da var ama bazı şeylerin dinle cevabını bulamıyorum. K13, Kadın, 19, Bekar, Lisan, Çalışmıyor O dönemlerde maneviyatım yüksekse evet yeterli oluyor ama bazen karşılamayabiliyor.

		K14, Kadın, 25, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Tamamen yetiyor desem yalan olur. Bir noktada insanız sabreden belli şeylere erişecek deniyor ama bir noktada sabredemiyorsun bazen isyana kaçacak hareketlerin oluyor. Yüzde verecek olursan 60 ve 40 diyebilirim. Tamamen diyemem nefis şey önüne geçiyor maalesef. (...) Elimizden geleni yaptıktan sonra bir noktada bırakmamız gerekiyor ama yapmıyoruz o yüzden yeterli olmuyor diyebilirim.
		K16, Kadın, 27, Bekar, Doktora, Çalışmıyor Belli noktalarda oluyor. Mesela hayatın sorgulanması veya anlam arayışı dedik. Bunlara dini açıdan da yaklaşılabılır. Kur'an'a baktığımızda bunu okuyabiliriz. Bazı noktalarda yeterli gelmiyor. İnsan onun hakkında derinleşmek istiyorsa yeterli olmayabiliyor. Çünkü arayış içinde cevapsız kalan sorular var. (...) Bende de yeterli olmuyor aslında. Yönelttiğim sorular bazen zor bazen de her bakışa göre değişebilecek sorular oluyor.
		K18, Kadın, 23, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Çoğunluğu evet ama zaten manevi sorgulayışı çözemediğin noktada eksik okuduğunu fark ediyorsun ve üzerine gittiğinde, araştırdığında bu tatmin ediyor. Tatmin etmediği noktalarda, inanç noktasında anlam aramıyorum. İnanç zaten tamamen anlam aramayı gerektirmiyor.
		K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor O başka arayışlarda şayet gerçekten düzgün ve daha doğru olduğunu düşündüğüm bir yer olursa ayağımı oraya atacağım. Ama diğer ayağım din kısmında sabit olacak. Düşecek olursam din kısmına kendimi atacağım.
Din	Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri\Dinin Anlam Kaybında Koruyucu Faktörü	K19, Kadın, 25, Bekar, Lisans, Çalışmıyor Belli başlı şeyler var dini konularda ve kafama oturtamıyorum. Sonra araştırıyorum, soruyorum, kaynaklardan bakıyorum ama yok... Sonra büyüdükçe, yaşadıkça o olay benim başıma geliyor ve dersimi çok iyi alıyorum. O yüzden manevi olarak cevap veremediğim sorulara, sen o günahla imtihan edilmedin, diyorum. Manevi olarak kendi cevabımı alamadığım noktalarda, bunun normal olduğunu öğreniyorum. Bu da beni o konuda sakinleştiriyor. Kendime haddimi bildiriyorum aslında. K2, Erkek, 22, Bekar, Lisans, Çalışmıyor

Çocukluktan itibaren yetişip eğitim gördüğüm ortamların hepsi din üzerine şekillenmiş ve benim başka bir arayışta olmam mümkün olamamış.

Din	Dinin Hayatta Anlam Arayışında Yeri\Anlam Arayışında Bir Yol Çizmesi	K4, Erkek, 28, Bekar, Yüksek Lisans, Çalışmıyor Bir taslak sunuyor. Kendi içinde cevaplar kümesi sunuyor ve bu sana bir yol çiziyor. İnanıp inanmamak sana kalıyor. İnanıldığın ve kalben itaat ettiğinde, cevaplar sorgulanmaz bir boyuta geliyor.
-----	--	--
